

61. Keskiviikkona 23 päivänä toukokuuta 1990

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjest-
tyksen

esitellään valtioneuvoston koulutus-
poliittinen selonteko 1823

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies
Hetemäki-Olander.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi
edustajat Ahde, Ahonen, Alho, Björkstrand,
Elo, Halonen, Heikkinen, Helle, Häkämies,
Joenpalo, Jokinen, Järvenpää, Karkinen,
Kauppinen, Kekkonen, Kemppainen, Kietä-
väinen, Korkia-Aho, P. Lahtinen, Laine,
Lapiolahti, Laurila, Lax, U. Leppänen, Lou-
vo, Melin, Metsämäki, Moilanen, Paasio,
Pohjola, Pokka, Ranta, Rantanen, Raura-
mo, Sarapää, Sasi, Suominen, Tennilä, Täh-
kämaa, Valli, Wasz-Höckert, Viljanen, Viro-
lainen, Vähänäkki, Väyrynen ja Väänänen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edus-
tajat Halonen, Sasi, Björkstrand, Kemppai-
nen, Moilanen ja Laine.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä
päivästä sairauden takia ed. Joenpalo sekä

Siv.

yksityisasioiden vuoksi edustajat Ahonen, P.
Lahtinen, Lax, U. Leppänen, Metsämäki,
Pokka, Tähkämaa, Viljanen ja Virolainen,
tästä ja huomisesta päivästä yksityisasioiden
takia edustajat Heikkinen, Kekkonen, Kietä-
väinen, Louvo, Pohjola, Ranta ja Vähänäkki
sekä tämän kuun 25 päivään yksityisasioiden
vuoksi ed. Häkämies.

Uusia hallituksen esityksiä

Ensimmäinen varapuhemies: Il-
moitetaan, että tasavallan presidentin kirjel-
män ohella kuluvaan toukokuun 18 päivästä
ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esi-
tykset n:ot 49, 55 ja 57, jotka nyt on
edustajille jaettu.

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonte- ko

Ensimmäinen varapuhemies: Ul-
kopuolella päiväjärjestyksen esitellään eilises-
sä istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantu
valtioneuvoston selonteko Suomen koulutus-
järjestelmästä, koulutuksen tasosta ja kehittä-
mislinjoista. Sitten kun keskustelu asiasta
on julistettu päättyneeksi, selonteko lähete-
tään valmistelevalle käsittelyä varten valiokun-
taan, jollei eduskunta päättää siirtää päiväjär-
jestykseen asiaa valiokuntaan lähettämättä.
Jos selonteko lähetetään valiokuntaan, sen
on mietinnössään ehdotettava selonteon joh-
dosta annettavan lausunnon sanamuoto, jon-
ka lopullisesta sisällöstä eduskunta päättää
ja siirtyy päiväjärjestykseen. Selonteon käsit-
telystä ei voida tehdä ehdotusta eikä päätös-

tä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta.

Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu:

Opetusministeri Taxell: Talman, puhemies! Koulutus on yhteiskunnan keskeisiä muutosvoimia. Suhteellisen korkea koulutustasomme on tärkeä syy Suomen kehittymiseen köyhästä maatalousmaasta nykyaikaiseksi hyvinvointivaltioksi.

Yleismaailmallisesti kiinnitetään tänään yhä kasvavaa huomiota juuri koulutuksen rooliin yhteiskunnan ja talouden kehittämisessä. Tällaisessa kehitysvaiheessa Suomen tulee pienenä syrjäisenä sekä kustannusrakenteeltaan kalliina maana pyrkiä jatkuvasti nostamaan koulutustasoaan. Ei riitä, että pyrimme seuraamaan yleistä kehitystä. Jotta pystyisimme säilyttämään asemamme suhteessa muihin maihin tai jopa parantamaan sitä, meidän tulee kulkea kehityksen kärkijoukossa. Se edellyttää koulutustason jatkuvaa, jopa radikaalia nostamista, koulutuksen laadun parantamista ja koko väestön koulutuksesta huolehtimista. Näihin tavoitteisiin tähtää hallituksen koulutuspoliittinen linja. Sitä selvitetään eduskunnalle annetussa koulutuspoliittisessa selonteossa Suomen koulutusjärjestelmä, koulutuksen taso ja kehittämislinjau.

Selonteossa esitellään koulutuksen kansainvälisiä kehityssuuntia sekä arvioidaan väestökehityksen vaikutuksia ja koulutustarpeen muutoksia. On myös tarkasteltu harjoitetun koulutuspolitiikan tuloksia, koulutuksen resursseja sekä lähiajan kehittämistarpeita ja suunnitelmia eri koulutusasteilla esiopetuksesta aikuiskoulutukseen.

Selostus annetaan myös eräistä kaikki koulutusasteet kattavista ohjelmista, kuten taidekasvatus, ympäristökysymykset, matemaattis-luonnontieteellinen opetus, kansainvälistyminen ja sukupuolten tasa-arvo. Samoin koulutuksen hallintoa, opintotukea ja opettajakoulutusta koskevat kehittämissuunnitelmat on katsottu tarpeelliseksi esitellä tässä yhteydessä.

Selonteko sisältää myös hahmotelman koulutuksen pitemmän aikavälin kehittämissuunnitelmista, selostuksen vireillä olevis-

ta kokeilusuunnitelmista ja arvion kehittämissuunnitelmien vaatimista voimavaroista.

Yritän tässä puheenvuorossani lähinnä esittää sitä ajattelua, johon hallituksen ja opetusministeriön koulutuspoliittinen linja nojaa, sekä poimia esiin eräitä keskeisiä kehittämissuunnitelmia ja -ratkaisuja.

Koulutuspolitiikka on valintojen tekemistä. Valinnat ovat vastauksia tavoitteiden ja todellisuuden väliseen jännitykseen. Valinnat voivat kuvastaa erilaisia tavoitteita tai erilaisia todellisuuden tulkintaa tai molempia yhdessä. Samakin tavoite voi synnyttää erilaisia valintoja. Luultavasti juuri tästä syystä koulutuksen kentällä on ollut jatkuvasti jännitteitä, vaikka perustavista tavoitteista ol-laankin melko samaa mieltä.

Teoreettisesti koulutuksen pulmiin voidaan löytää suuri joukko erilaisia vastauksia. Koulutuksen rakenteessa voidaan suosia nuoruusikään painottuvia ratkaisuja tai elinikäisen koulutuksen järjestelyjä. Opetusohjelmat voidaan rakentaa laajoiksi tai vain perusasioita painottaviksi. Koulutus voi tapahtua vaihtelevassa määrin joko luokkahuoneessa tai työympäristössä. Koulutuksen hallinto voi olla byrokraattista tai osallistuvaa. Rahoitus voidaan rakentaa julkiselle tai yksityiselle pohjalle. Opetusohjelma voi olla sisällöltään kansallinen tai kansainvälisyttä painottava jne.

Käytännössä mitään järjestelyjä ei rakenneta alusta lähtien. Aina on tehty aikaisempia ratkaisuja, jotka vaikuttavat valintojen tosiasialliseen määrään. Koulutuspolitiikan suunta riippuukin pitkälti siitä, millä tavalla aikaisempia ratkaisuja arvioidaan: Pidetäänkö niistä kiinni vai halutaanko niihin muutoksia?

Suomalaista koulutuspolitiikkaa on totuttu pitämään melko onnistuneena. Tätä näkemystä ovat tukeneet useat kansainväliset arviot: Oecd julkaisi vuonna 1982 kattavan asiantuntija-arvion Suomen harjoittamasta koulutuspolitiikasta. Tämä arvio oli voittopuolisesti myönteinen. Oecd:n tutkijat antoivat tunnustusta monille koulutuspolitiikan saavutuksille kuten onnistuneelle pyrkimykselle tarjota koko nuorisokäluokalle ammatillisesti eriytynyt koulutus. Tutkijat ylistivät Euroopassa ainutlaatuista kouluverkkoa, joka kattaa maan eri alueet ja on säilyttänyt muualta maailmasta jo kuolleet pienkoulut. Mittavia investointeja korkeakoululaitokseen

ja ammatilliseen koulutukseen pidettiin poliittisten päättäjien kaukonäköisyyden osoituksena.

Vähäisemmän aseman tässä arviossa saivat kriittiset kommentit esimerkiksi yleissivistävän koulutuksen raskaasta kieliohjelmasta, ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittymättömyydestä tai koulutus- ja työvoimaviranomaisten vähäisestä yhteistyöstä. Näiltä osin on arvioinnin jälkeen tapahtunut myönteistä kehitystä.

En mindre betydande ställning i utvärderingen fick de kritiska kommentarerna, som gällde t.ex. det tunga språkprogrammet inom den allmänbildande utbildningen, det utvecklade systemet för finansiering av den yrkesinriktade vuxenutbildningen eller det obetydliga samarbetet mellan utbildnings- och arbetskraftsmyndigheterna. — I dessa avseenden har det efter utvärderingen skett en positiv utveckling.

Vid undervisningsministeriet bereddes för drygt ett år sedan en täckande utvärdering av vårt lands utbildningspolitik. I den utvärderingen kom man åter till den slutsatsen att det finska utbildningssystemet fungerar väl så länge man granskar en del i taget. På alla stadier av utbildningen har reformer genomförts som har förbättrat utbildningens nivå och ökat utbildningsmöjligheterna. Ännu fler sådana reformer planeras. Men helheten utgörs inte bara av summan av delarna. När utbildningssystemet granskas som en helhet kommer också allvarliga störningar i dagen.

(Pöytäkirjaan otettu suomennos: Opetusministeriössä valmisteltiin reilu vuosi sitten kattava arvio maamme koulutuspolitiikasta. Tässä arviossa taas päädyttiin siihen, että suomalainen koulutusjärjestelmä toimii hyvin, mikäli sitä tarkastellaan osa kerrallaan. Kaikilla koulutuksen asteilla on toimeenpantu uudistuksia, jotka ovat parantaneet koulutuksen tasoa ja lisänneet koulutusmahdollisuuksia. Ja lisää sellaisia suunnitellaan.)

Kokonaisuus ei ole vain osiensa summa. Kun koulutusjärjestelmää tarkastellaan kokonaisuutena, siitä paljastuu myös vakavia häiriöitä.

Oecd:n tutkijat nostivat esiin kaksi kysymystä, joista johtaa suora linja tämän päivän koulutuspoliittiseen keskusteluun. Tutkijat

kysyivät: Pitävätkö Suomen kouluviranomaiset keskiasteelle luotua yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen erottavaa järjestelmää onnistuneena, vai pitäisikö Suomessa harkita siirtymistä yhtenäiskouluun myös tällä asteella? Toinen kysymys koski ammatillisten opistojen asemaa koulutusjärjestelmässä. Oecd:n asiantuntijoiden kysymys oli: Pitäisikö nämä oppilaitokset siirtää keskiasteelta korkeakoulusektorille?

Vuonna 1982 annetut vastaukset näihin kysymyksiin olivat erilaisia kuin käsiteltävänä olevassa selonteossa. Kymmenen vuotta sitten silloista järjestelmää voitiin pitää vielä tyydyttävänä. Tänä päivänä niiden realiteettien määrä, jotka osoittavat tutkijoiden esittämien kysymysten aiheellisuuden, on paljon suurempi.

Kysymykset ovat sekä periaatteellisesti tärkeitä että kauaskantoisia. Jos niihin annettujen vastausten perusteella lähdetään uudistamaan suomalaista koulutusjärjestelmää, tulokset alkavat selkeästi näkyä vasta seuraavan vuosituhatvuoden puolella. Silloin meillä on jo monta uutta kysymystä, joihin tulee löytää vastauksia.

Jos historian valossa tarkastelee tällä vuosisadalla suoritettuja suuria koulutuspoliittisia uudistuksia, yhdestäkään ei voine sanoa, että se olisi toteutettu liian aikaisin, päinvastoin. Jälkeenpäin on yleensä käynyt ilmi, että uudistukseen olisi pitänyt ryhtyä jo paljon aikaisemmin.

Tämän vuosisadan koulutuspoliittisia uudistuksia on suunniteltu ja valmisteltu vuosia. Komiteat ovat istuneet, mietintöjä on kirjoitettu ja lausuntoja pyydetty. Kun uudistusta koskeva laki on annettu ja toimeenpano saatu käyntiin, on voitu sanoa, että uudistus on toteutunut.

Rohkenen sanoa, että tällä tavalla koulutusta ei enää uudisteta. Uudistuksen suunnittelu, olipa kysymys sisällöstä tai rakenteesta minkä koulutusasteen osalta tahansa, on niin suuritöinen ja aikaavievä prosessi, että uudistus toimeenpanovaiheessa on nykyisenä nopean muutoksen aikana jo vanhentunut. Meillä tulee olla käsitys suunnasta, käsitys siitä, mihin pyrimme, mutta samalla valmius kehityksen ja muuttuneiden tavoitteiden myötä koko ajan tarkistaa suuntaa. Koulutuksen ei pidä ainoastaan seurata yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Yhteiskuntaa tulee muuttaa myös koulutuksen keinoin.

Toisaalta on samalla todettava, että suuret muutokset korostavat pysyvän tiedon merkitystä. Muuttuvassa maailmassa yleissivistys tulee taas yhä tärkeämmäksi. Se koskee opetuksen lähes kaikkia asteita ja aloja. Meidän tulee kaikkien oppia oppimaan koko ajan uutta.

Yleissivistyksen korostaminen ja koulutuspolitiikan nykysuuntauksen erään toisen tärkeän periaatteen, joustavuuden ja valinnanvapauden välillä on tietyn asteinen ristiriita, joka on hyvä tiedostaa. Täydellinen valinnanvapaus saattaa heikentää yleissivistävää opetusta.

Redogörelsen behandlar i detalj en mängd frågor som kommer att bli aktuella inom de närmaste åren. Många av dem är också principiellt viktiga. Sådana frågor är t.ex. frågan om förskoleundervisningen och läropliktsåldern, om utbildningens internationalisering samt om ett kontinuerligt höjande av nivån på högskoleundervisningen och forskningen.

Jag koncentrerar mig ändå i fortsättningen till största delen på utvecklingen på litet längre sikt. Det är nu skäl att tala om just utvecklingens inriktning. Jag försöker för min egen del att göra det genom att dryfta den kommande utvecklingen också i ljuset av de aktuella problemen.

(Pöytäkirjaan otettu suomennos: Selonteko käsittelee varsin yksityiskohtaisesti koko joukon ajankohtaisia ja lähivuosina esille tulevia kysymyksiä. Monet niistä ovat myös periaatteellisesti tärkeitä. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymys esiopetuksesta ja oppivelvollisuusiästä, koulutuksen kansainvälistymisestä sekä korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen tason jatkuvasta nostamisesta.)

Jatkossa keskityn enimmäkseen tähtäämään vähän pidemmälle. Nyt olisi aihetta puhua nimenomaan kehityksen suunnasta. Yritän omalta osaltani tehdä näin pohtimalla tulevaa kehitystä myös ajankohtaisten ongelmien valossa. Ennen sitä kuitenkin muutama sana peruskoulusta.

Meillä on Suomessa ainutlaatuinen alueellisesti kattava kouluverkko. Se tulee säilyttää. Peruskoulun nykyinen rakenne on osoittautunut varsin onnistuneeksi. Jatkossa onkin syytä kiinnittää huomiota erityisesti pe-

ruskoulun sisäiseen uudistamiseen. Koulun kasvatustehtävän ja tietopuolisen tehtävän yhteensovittaminen, kielenopetuksen kehittäminen ja valinnaisaineiden asema ovat nyt etusijalla.

Suomessakin kiinnostus ns. vaihtoehtoisiin pedagogisiin menetelmiin on kasvanut. Vaikka hallitus onkin valmistelemassa esitystä vaihtoehtokouluista, on syytä tässäkin yhteydessä todeta, että erilaisia pedagogioita voidaan hyvin kokeilla ja soveltaa myös peruskoulujärjestelmän sisällä. Se on ja tulee mitä ilmeisimmin aina olemaan vallitseva koulu maassamme. Jos kuitenkin esiintyy harrastusta lähteä perustamaan muitakin kouluja, tämän tulee kohtuullisessa määrin olla mahdollista. Peruskoulujärjestelmä sen kyllä kestää.

Todettakoon myös, että tarkoituksena on lisätä koulujen ja paikallishallinnon itsenäistä päättämävallaa, mikä osaltansa edistää peruskoulun kehittämistä. Yleensä koulun ja opetuksen, mutta erityisesti peruskoulun osalta pätee toteamus, että säännöksillä ja opetussuunnitelmilla ei sinänsä pystytäkään takaamaan koulutuksen laatua. Se riippuu, kuten aina on ollut, edelleenkin viime kädessä opettajasta luokkahuoneesta ja hänen taidostaan ja kyvystään innostaa oppilaitaan ja saada heidän uteliaisuutensa heräämään. Meillä on Suomessa hyvät opettajat. Kuitenkin on aina syytä kiinnittää huomiota opettajankoulutuksen kehittämiseen. Sitä koskeva luku sisältyy selontekoon.

Lukioon liittyy Suomessa paljon odotuksia ja yleistä koulutusoptimismia. Niinpä yli puolet ikäluokasta valitsee peruskoulun jälkeen lukioreitin. Mutta monet ylioppilaiden odotukset eivät toteudu. Lähes viidennes lukion aloittaneista keskeyttää opinnot. Vain kolmasosa ylioppilaista mahtuu korkeakouluopintoihin. Pääosa ylioppilaista sijoittuu ammatillisiin opintoihin opistoasteelle. Koulutuspaikan löytäminen kestää usein 3–5 vuotta. Monet kokevat ammatilliset opinnot, varsinkin ammattikoululinjat, liian vaatimatoksiksi koulutusreitiksi. Ammatillisen tutkinnon jälkeen pyritään usein vielä korkeakouluun tai opistojen suosikkilinjalle.

Hitaalla sijoittumisella jatko-opintoihin ja ns. päällekkäiskoulutuksella on yhteys myös korkeakouluopintojen venymiseen sekä tutkintojen suoritusiän jatkuvaan nousuun. Kun suuri osa ammattikoulujen ylioppilas-

paikoista jää tyhjiksi, nykyisellä kehityksellä on vaikutusta myös yhä vaikeutuvaan työvoimatilanteeseen useilla aloilla. Peruskoulutuksen labyrinttia on pystyttävä purkamaan. Aikuiskoulutus vaatii mittavia resursseja samoin kuin peruskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen työnjako ja tehtävät uudelleenarviointia.

Opetusministeriön vuosi sitten julkistamassa kannanotossa asetettiin kannattamaan lukioiden ja keskiasteen ammattioppilaitosten voimakkaampaa integrointia toisiinsa. Pitkälle vietyä tämä saattaisi johtaa kokonaan uuden koulumuodon, nuorisokoulun, synty-miseen.

Pyrkimys madaltaa peruskoulun jälkeisen koulutuksen yleissivistävän ja ammatillisen opetuksen välistä raja-aitaa yhtä hyvin kuin usein yhtä voimakkaana esiintyviä raja-aitoja ammatillisen koulutuksen sisällä perustuu toisaalta arvioon mahdollisuuksista poistaa tai ainakin vähentää ruuhkautumista keski- ja korkea-asteella, toisaalta ja ennen kaikkea pyrkimykseen koulutustason nostamiseen ja yleissivistyksen korostamiseen samoin kuin tiedonkäsityksen nykyaikaistamiseen, uuden tyyppiseen ammattitaitovaatimusten ennakointiin ja huomioonottamiseen, joustavien opinto-ohjelmien kehittämiseen ja opetuksen tarjontamuotojen monipuolistamiseen.

Om vi övergår till ett system där en ung person inte genast efter grundskolan tvingas göra det svåra valet mellan att fortsätta i gymnasiet eller börja i en yrkesskola, utan möjligheterna att fortsätta kvarstår tills ett nytt och mera flexibelt ungdomsstadium har genomgåts, kan vi eliminera ett problem som många ungdomar — och deras föräldrar — upplever som svårt.

Den s.k. ungdomsskolevisionen har redan hunnit diskuteras flitigt och kritiskt. Det har visat sig att det är rätt få som anser att nuläget är tillfredsställande. Däremot finns det många olika uppfattningar om med vilka medel och enligt vilken tidsbeteckning integreringen av skolformerna bör främjas. Undervisningsministeriets avsikt är att gå vidare genom försök. På samma sätt som när det gällde grundskolan på sin tid visar försöken i sista hand vilka utbildningsarrangemang som visar sig vara livsdugliga och vilka inte.

Visionen om en ungdomsskola är inte en plan eller ens ett förslag till en ny skolform.

Den är en vision om utvecklingens riktning i fråga om utbildningen efter grundskolan.

(Pöytäkirjaan otettu suomennos: Jos siirrytään järjestelmään, jossa nuori ei heti peruskoulun jälkeen joudu tekemään vaikeata päätöstä siitä, pyrkiikö lukioon vai ammatilliseen opetukseen, vaan jatkomahdollisuudet säilyvät saman arvoisina uuden ja joustavamman nuorisasteen suorittamiseen asti, pystymme poistamaan ongelman, jonka moni nuori ja hänen vanhempansakin kokevat vaikeana.)

Niin sanotusta nuorisokouluvisiosta on ennätetty jo käydä vilkasta ja kriittistä keskustelua. Se on osoittanut, että on melko vähän niitä, jotka pitävät nykytilannetta tyydyttävänä. Sen sijaan on runsaasti erilaisia käsityksiä siitä, millä keinoin ja millä aikataululla koulumuotojen integraatiota tulisi edistää. Opetusministeriön tarkoituksena onkin edetä kokeilujen kautta. Samalla tavoin kuin peruskoulun kohdallakin aikanaan kokeilut viime kädessä osoittavat, mitkä koulutusjärjestelyt osoittautuvat elinkelpoisiksi ja mitkä eivät.

Nuorisokouluvisio ei ole suunnitelma eikä edes ehdotus uudesta koulumuodosta. Se on visio peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämisen suunnasta. Syntyykö joskus seuraavalla vuosituhannella nuorisokoulu tai vastaava yhtenäinen koulumuoto, ei ole tänään edes kovin mielenkiintoinen kysymys. Tärkeintä on siis pohtia kehityksen suuntaa.

Yhtä tärkeää kuin etsiä oikeita vastauksia on esittää oikeita kysymyksiä. Lukion ja ammatillisten oppilaitosten integrointi tarkoittaa historiallisesti eri perinteisiin kasva-neiden koulumuotojen uudistamista. Mutta voidaanko niiden pohjalta todella synnyttää tämän tai tulevan yhteiskunnan tarvitsemaa koulutusta, vai tulisiko uudistusten ulottua vieläkin pidemmälle aina koulutuksen perustisiin saakka?

Merkillepantavaa on tässä suhteessa skotlantilaisen koulutuseksperatin Geoffrey Squiresin huomautus äskettäisessä Oecd:n järjestämässä keskiasteen koulutusjärjestelmiä kansainvälisesti vertailevassa kokouksessa. Hänen mukaansa useimpien maiden nuorisasteen koulutus on ammattiin valmistavalta osaltaan syntynyt lähinnä vastaamaan teollistuvan tai teollistuneen yhteiskunnan

tarpeisiin sekä yleissivistävältä osaltaan feodaalisen tai agraarisen yhteiskunnan tarpeisiin. Yhtään jälkiteollisen yhteiskunnan synnyttämää ja sellaisena malliksi kelpaavaa järjestelmää ei Squiresin mukaan ole vielä olemassa.

Koulumuodolla tai -järjestelmällä ei sinänsä voi olla itseisarvoa. Tärkeintä ovat koulutuksen ja opetuksen sisältö ja tavoitteet. Niitä ei pidä unohtaa, vaikka usein saattaa olla helpompaa joko puolustaa nykyisiä koulumuotoja tai vaatia uusia. Myös koulumuodolla on kuitenkin vaikutuksensa opetuksen rakenteeseen. Senkin vuoksi pidän tärkeänä kehittää nuorisoaastetta kohti joustavaa "rajatonta" järjestelmää.

Korkeakouluasteelle opetusministeriön raportissa esitettiin, että luotaisiin nykyisten opistoasteen oppilaitosten pohjalta ammattikorkeakoulut. Tämä uudistus vastaa useiden Euroopan maiden jo 1970-luvulla toteuttamia korkeakoululaitoksen reformeja. Tähän mennessä saadut kokemukset osoittavat, että ammattikorkeakoulut ovat yleensä onnistuneet lunastamaan paikkansa korkean asteen koulutusta antavina laitoksina. Niiden vetovoima on jatkuvasti kasvanut, eikä ole epäiltävissä, ettei tällainen uudistus saattaisi onnistua myös Suomessa. Tätä ennen on kuitenkin syytä suorittaa tälläkin alueella kokeiluja.

Kokeiltavina olevien ammattikorkeakoulujen rakentaminen ei merkitse ainoastaan uusien koulutusinstituutioiden perustamista. Missään nimessä se ei saa merkitä pelkästään oppilaitoksen nimen muutosta tai ulkoisen statuksen nostamista. Sen tulee merkitä syvällistä rakenteellista muutosta. Nykyiset tiedekorkeakoulut saisivat rinnalleen erilaiseen tiedonkäsitykseen ja opiskeluideologiaan perustuvan toisen korkeakoululaitoksen.

Ammattikorkeakoulujen perustaminen asettaa samalla uusia kysymyksiä koko koulutusjärjestelmän toiminnalle. Suomessa keskiasteen koulutus on rakentunut siten, että lukio valmentaa pääasiassa korkeakoulupintoja varten ja ammatilliset oppilaitokset myöhempää ammatillista koulutusta tai työelämää varten. Toimisiko lukio ammattikorkeakoulujen perustamisen jälkeenkin pääasiallisena reittinä korkeakouluihin? Jos toimisi, millä tavoin sen opetusohjelmaa tulisi uudistaa ottamaan huomioon ammattikorkeakoulujen erityisvaatimukset? Entä mikä

asema keskiasteen ammatillisilla oppilaitoksilla olisi ammattikorkeakouluopintoihin valmentamisessa? Näköpiirissä on kaksi äärimmäistä ratkaisumallia.

Toisessa lukiosta muodostuisi entistä vahvemmin kaiken kattava reitti korkeakouluopintoihin. Niidenkin, jotka pyrkivät eteneään ammatillisen koulutuksen reittiä, tulisi suorittaa lukion oppimäärä voidakseen jatkaa opintojaan korkeakoulutasolla.

Toinen äärimmäisyys on järjestelmä, jossa lukio valmentaisi pääasiassa tiedekorkeakouluihin ja ammatilliset oppilaitokset puolestaan ammattikorkeakouluihin. Tämä johtaisi nykyistä selvempään kaksijakoisuuteen peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. Jo nyt siinä on vahvasti rinnakkaiskoulujärjestelmän aineksia.

Käsitykseni on, ettei ammattikorkeakouluja voida perustaa irrallaan keskiasteen koulutuksen kehittämisestä. Muuten ammattikorkeakoulusta tulisi vain lisäporras monipolttaiseen koulutusjärjestelmäämme. Ammattikorkeakoulujen tulevaisuuden kannalta on tärkeää luoda opiskelijoille nykyistä monipuolisemmat mahdollisuudet valmentautua ja hakeutua tälle koulutustasolle. Nykyinen, selkeän kaksijakoinen keskiasteen koulutusjärjestelmä on liian kapea lähtökohta uudessa koulutusjärjestelmässä. Siksi samanaikaisesti ammattikorkeakoulukokeilujen kanssa on välttämätöntä kokeilla myös keskiasteen koulutuksen uusia järjestelyjä.

Ett av de viktigaste målen för försöken med ett yrkeshögskolesystem är att öka den självständiga beslutanderätten hos de läroanstalter som hör till det nuvarande mellanstadiet. Yrkeshögskolorna skall själva svara för utbildningens nivå och utvecklingen av utbildningens innehåll. I detta förhållande kommer de att påminna om vetenskapshögskolorna, som sedan gammalt har stor autonom beslutanderätt i samband med utvecklingen av undervisning och forskning och vilken rätt har stärkts under de senaste åren.

Genom reformerna både på ungdomsstadiet och på högskolestadiet bör avsikten vara att genomföra principen om kontinuerlig utbildning. Utbildningssystemet bör fungera så, att det ger en möjlighet att på ett smidigt sätt övergå från ett utbildningsstadium och en utbildningsform till en annan.

(Pöytäkirjaan otettu suomennos: Ammatikorkeakoulujärjestelmän kokeilun tärkeimpiä tavoitteita on lisätä nykyiseen keskiasteeseen luettavien oppilaitosten itsenäistä päätöksentekovaltaa. Ammattikorkeakoulut vastaisivat itse koulutuksen tasosta ja koulutuksen sisällön kehittämisestä. Tässä suhteessa ne tulevat muistuttamaan tiedekorkeakouluja, joilla on vanhastaan ollut runsaasti opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen liittyvää autonomista päätöksentekovaltaa.

Sekä nuorisoasteen että korkeakouluasteen uudistuksilla tulee pyrkiä jatkuvan koulutuksen periaatteen toteuttamiseen. Koulutusjärjestelmän on toimittava siten, että se antaa mahdollisuuden siirtyä joustavasti koulutustasolta ja -muodosta toiseen.)

Sen tulee myös taata jatkuvan kehittymisen edellytykset kaikkina ikäkausina ja koko väestölle. Koulutuspolitiikassa on entistä enemmän kiinnitettävä huomiota oppimismotivaation kehittämiseen, yksilöllisiin oppimistaipumuksiin ja kykyihin sekä opiskelun joustavan jatkamisen mahdollisuuksiin.

Pidentyvä koulutusaika merkitsee, että entistä suurempi osa elämänaikaisista kokemuksista saadaan koulussa. Siksi ei ole yhdenmukaista, koetaanko koulunkäynti palkitsevana vai ikävänä, tuottaako se pettymyksiä vai kannustusta, rikastaako se elämäntähtäystä vai supistaako se näkökenttää. Avainasemassa ovat opettajat. On kysyttävä, luodaanko heille sellaiset olosuhteet, jossa he voivat parhaalla tavalla ja koko persoonansa hyväksi käyttäen suorittaa yhteiskunnalle tärkeintä tehtävää: uuden sukupolven kasvattamista.

H. N. Whitheadin tunnetun aforismin mukaan kasvatuksessa on vain yksi oppiaine — elämä kaikissa ilmenemismuodoissaan. Koulutuksen ydin on on aina humanismissa, niissä arvoissa ja siinä elämäntähtäyksessä, jota koulutus välittää. Tämä tosiasia ei saa unohtua silloinkaan, kun informaatioyhteiskunnan suorituskeskeiset vaatimukset pahimmin rummuttavat koulun sisään uusia oppisisältöjä.

Oppiminen ei pääty nuoruusiässä. On tärkeää, että työelämässä olevilla ja sen jo ohittaneillakin on mahdollisuus kasvattaa koulutuksen avulla tietoaan, taitojaan ja elämäntähtäystä. Yleissivistävällä aikuiskoulutuksella on Suomessa jo pitkät

perinteet. Tämän hetken painopisteenä on ammatillinen aikuiskoulutus. Hallitus on toteuttanut tällä alueella tärkeitä uudistuksia mm. aikuisopiskelijoiden opintotuen kehittämisessä.

Mutta kyse on vasta avauksesta. Tarvitaan vielä runsaasti kehitystyötä ennen kuin opiskelumahdollisuudet ovat avautuneet vähänkin tasapuolisesti kaikille työelämässä toimiville. Lähes puolella työikäisestä väestöstä ei ole kuin perusasteen koulutus. Pelkästään nuorisoasteen koulutuksen lisäämisellä ei tätä tilannetta voida korjata riittävän nopeasti. Siksi tuleekin kehittää monipuolista koulutuksen tarjontaa, josta on koottavissa myös uusia ammatillisia tutkintokokonaisuuksia. Aikuisopintotukikokeilujen seuranta on jo nyt osoittanut, että halukkuutta pitkäkestoiseen aikuiskoulutukseen on eri väestöryhmissä runsaasti.

Koulutusjärjestelmän kehittämisen avainasana on joustavuus. Koulutuksen on nykyistä nopeammin voitava vastata koulutuksen kysyntään. Hallituksen käsityksen mukaan tähän päästään parhaiten lisäämällä koulutusyksiköiden omaa liikkumavaraa. Tämä on johtavana kehittämisen lähtökohdana kaikilla koulutuksen tasoilla.

Päätöksentekovalan delegointi asettaa suurempia vaatimuksia opetuksen ja tutkimuksen arviointimenetelmien kehittämiseksi. Uusia menettelyjä on jo kokeiltu korkeakouluissa, joiden itsenäistä päätöksentekoa on voimakkaasti lisätty viime vuosien aikana. Tarkoituksena on ulottaa arviointimenetelmien kehittäminen myös muille koulutuksen tasoille. Näiden uusien arvioinnin keinojen etsiminen ja testaaminen on eräs niistä tehtävistä, joihin ensi vuonna perustettavan opetushallituksen tulee paneutua.

Koulutusinstituutioiden joustava toimintatapa luo edellytyksiä opiskelijoiden suuremmalle valinnanvapaudelle. Ei ole tarkoituksenmukaista, että opiskelijoiden opintosuunnan tai opintosisältöjen valinnat suunnitellaan kaukana heidän omista tarpeistaan tai preferensseistään. Valinnaisuutta on tarpeen lisätä peruskoulun yläasteelta lähtien. Nuorisoasteen koulutuksessa opiskelijoiden valintoja laajentavat lukion kurssimaisuus, kokeiltavana oleva luokattomuus sekä nuorisokoulun visioon kuuluva lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten raja-aidan madaltuminen. Ammattikorkeakoulukokeiluissa joustavien

eri tavoin yhdisteltävien opetusmoduulien soveltaminen on eräs keskeisiä kohteita.

On aihetta kysyä, tulisiko myös koulutuksen määrällisen suunnittelun perustua nykyistä enemmän koulutuksen yksilökohtaiseen kysyntään. Vastaan myöntävästi. Koulutuksen ja työelämän täydellistä yhteensovittamistahan ei voida millään työvoimatarpeeseen perustuvalla suunnittelujärjestelmällä saavuttaa. Olisiko liian vaarallista, jos oppilaiden preferenssit ohjaisivat enemmän oppilaspaikkojen määrällistä suuntaamista? Tällöin tietenkin syntyisi suosikkialoja, joilta sijoittuminen työelämään saattaisi tuottaa vaikeuksia, mutta elämä on täynnä riskejä, ja hyvällä koulutuksella löytää työtä muiltakin aloilta.

Koulutuspoliittinen tilanne saattaa lähivuosina muuttua melkoisesti, jopa draamatisesti, kun on odotettavissa, että myös Suomeen tulee enenevässä määrin ulkomaalaisia. Se asettaa aivan uusia haasteita niin peruskoulutukselle kuin yleissivistävälle ja ammatilliselle aikuiskoulutuksellekin. Opetusta tulee voida antaa myös maahanmuuttajien omilla kielillä. Tähän tulee varautua jo nyt.

Arvoisa puhemies! Tämän hetken koulutuspoliittista tilannetta voidaan kuvata dynaamiseksi. Monilla koulutuksen lohkoilla on meneillään merkittäviä uudistuksia. Joku voi sanoa, että niitä on liikaa. Mutta suomalainen tilanne ei poikkea paljonkaan muiden meihin verrattavien maiden tilanteesta. Kehityksen mukana pysyminen edellyttää koulutusrakenteiden ja -sisältöjen jatkuvaa uudistamista. Olipa uudistusten tahti mikä tahansa, on aina vaarana, että korjaillaan vain mennyttä sen sijaan, että suuntauduttaisiin rohkeasti tulevaisuuteen. Pyrkikäämme ennakkoluulottomasti siihen koulutuspoliittisesta selonteosta hetken päästä alkavassa keskustelussa.

Låt oss fördomsfritt eftersträva detta i den diskussion om den utbildningspolitiska redogörelsen som inom kort inleds.

Den svenska versionen av mitt tal är utdelat till de svenskspråkiga riksdagsmännen och jag ber att det bifogas till riksdagens protokoll.

Opetusministeri Taxellin puhe on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Talman! Utbildningen är en av de viktigaste av de krafter som förändrar samhället. Vår förhållandevis höga utbildningsnivå är en viktig orsak till att Finland utvecklats från ett fattigt jordbruksland till en modern välfärdsstat.

Globalt sett fästs idag en ständigt växande uppmärksamhet just vid utbildningens roll i utvecklandet av samhälle och ekonomi. I ett sådant utvecklingsskede bör Finland som ett litet, avlägset land med hög kostnadsnivå sträva efter att hela tiden höja nivån på utbildningen. Det räcker inte med att vi försöker följa den allmänna utvecklingen. För att vi skall kunna bibehålla vår ställning i förhållande till andra länder, eller t.o.m. förbättra den, måste vi höra till dem som går i spetsen för utvecklingen. Detta förutsätter att utbildningsnivån hela tiden höjs, t.o.m. radikalt, att utbildningens kvalitet förbättras och att hela befolkningens behov av utbildning tillgodoses. Dessa mål eftersträvas i regeringens utbildningspolitiska linje. Denna linje presenteras i regeringens utbildningspolitiska redogörelse "Utbildningssystemet i Finland, utbildningens nivå och utveckling", som avgetts till riksdagen.

I redogörelsen presenteras de internationella utvecklingstrenderna inom utbildningen samt uppskattas verkningarna av befolkningsutvecklingen och förändringarna i utbildningsbehovet. I redogörelsen granskas också resultaten av den utbildningspolitik som förts, utbildningens resurser samt utvecklingsbehoven och -planerna på kort sikt på olika utbildningsnivåer, från förskoleundervisning till vuxenutbildning.

Det redogörs också för vissa program som gäller alla utbildningsnivåer, såsom konstfostran, miljöfrågor, undervisning i matematisk-naturvetenskapliga ämnen, internationalisering och jämställdhet mellan könen. Likaså har det ansetts nödvändigt att i detta sammanhang lägga fram planer rörande utvecklandet av utbildningsförvaltningen, studiestödet och lärarutbildningen.

I redogörelsen har också skisserats möjligheterna att utveckla utbildningen på lång sikt, utretts aktuella försöksplaner och utvärderats de resurser som utvecklingen kräver.

Jag försöker i mitt anförande närmast presentera den tanke på vilken regeringens och undervisningsministeriets utbildningspolitiska linje stöder sig samt lyfta fram vissa

viktiga utvecklingsplaner och -lösningar.

Utbildningspolitik innebär att göra val. Valen är svar på spänningen mellan mål och verklighet. Valen kan återspegla olikartade mål eller olika tolkningar av verkligheten, eller båda delarna. Samma målsättning kan ge upphov till olika val. Det är troligen just därför som det på utbildningens område hela tiden har funnits spänningar trots att åsikterna om de grundläggande målen i stort sett sammanfaller.

I teorin kan man hitta en mängd olika svar på utbildningens problem. I utbildningens struktur kan lösningar som betonar utbildning i unga år eller arrangemang för utbildning under hela livstiden gynnas. Utbildningsprogrammen kan byggas upp till omfattande helheter eller bara betona grundläggande saker. Utbildningen kan i varierande grad äga rum antingen i klassrum eller i arbetsmiljö. Utbildningsförvaltningen kan vara byråkratisk eller ge möjlighet till medverkan. Finansieringen kan ske på offentlig eller privat basis. Ett utbildningsprogram kan till sitt innehåll vara nationellt eller internationellt inriktat osv.

I praktiken byggs inget arrangemang upp ända från grunden. Det har alltid tidigare fattats beslut, som inverkar på det faktiska antalet val. Utbildningspolitikens inriktning beror i stor utsträckning just på hur dessa tidigare beslut utvärderas. Skall man hålla fast vid dem eller vill man göra ändringar?

Vi har vant oss vid att betrakta den finska utvecklingspolitiken som tämligen lyckad. Flera internationella utvärderingar har stött denna uppfattning. Oecd publicerade 1982 en täckande expertutvärdering av Finlands utbildningspolitik. Denna utvärdering var till övervägande delen positiv. Oecd-forskarna gav sitt erkännande åt många utbildningspolitiska resultat, t.ex. de lyckade strävandena att erbjuda hela den unga åldersklassen en yrkesinriktad utbildning. Forskarna lovordade skolnätet, som är unikt i Europa och som täcker de olika områdena i landet och har bevarat de små skolorna, vilka på andra håll i världen redan har dött ut. De omfattande investeringarna i högskoleväsendet och yrkesutbildningen ansågs ge bevis för framsynthet från de politiska beslutsfattarnas sida.

En mindre betydande ställning i utvärderingen fick de kritiska kommentarerna, som

t.ex. gällde det tunga språkprogrammet inom den allmänbildande utbildningen, det utvecklade systemet för finansiering av den yrkesinriktade vuxenutbildningen eller det obetydliga samarbetet mellan utbildnings- och arbetskraftsmyndigheterna. — I dessa avseenden har det efter utvärderingen skett en positiv utveckling.

Vid undervisningsministeriet bereddes för drygt ett år sedan en täckande utvärdering av vårt lands utbildningspolitik. I den utvärderingen kom man åter till den slutsatsen att det finska utbildningssystemet fungerar väl så länge man granskar en del i taget. På alla stadier av utbildningen har reformer genomförts som har förbättrat utbildningens nivå och ökat utbildningsmöjligheterna. Ännu fler sådana reformer planeras. Men helheten utgörs inte bara av summan av delarna. När utbildningssystemet granskas som en helhet kommer också allvarliga störningar i dagen.

Oecd-forskarna lyfte fram två frågor, från vilka en rak linje leder till dagens utbildningspolitiska diskussion. Forskarna frågade om Finlands skolmyndigheter ansåg att det system som skapats för mellanstadiet och som skiljer den allmänbildande utbildningen och yrkesutbildningen från varandra är lyckat, eller om Finland borde överväga att övergå till enhetsskola också på detta stadium. Den andra frågan gällde de yrkesinriktade institutens ställning i utbildningssystemet. Den fråga som Oecd:s experter ställde var om dessa läroanstalter borde överföras från mellanstadiet till högskolesektorn.

De svar på dessa frågor som gavs 1982 var annorlunda än de som ges i den redogörelse som nu skall behandlas. För tio år sedan kunde det dåvarande systemet ännu betraktas som tillfredsställande. I dag är mängden realiteter som tyder på att forskarnas frågor var sakliga mycket större.

Frågorna är både principiellt viktiga och vittbärande. Om man på basis av de svar som getts tar itu med att revidera det finska utbildningssystemet börjar resultaten synas klart först under nästa årtusende. Då har vi redan många nya frågor vi måste hitta svar på.

Om man i historiens ljus betraktar de stora utbildningspolitiska reformer som genomdrivits under detta sekel, torde man inte kunna säga om en enda reform att den kom för tidigt. Tvärtom har det efteråt oftast blivit

uppenbart att reformen borde ha inletts redan långt tidigare.

Detta sekels utbildningspolitiska reformer har planerats och beretts i årtal. Kommitéer har suttit, betänkanden har skrivits och utlåtanden har inbegärts. När en lag om en reform har givits och verkställandet har kommit igång har det kunnat sägas att reformen har genomförts.

Jag vågar påstå att utbildningen inte längre kommer att reformeras på detta sätt. Planeringen av en reform, om den sedan gäller innehåll eller struktur, är i fråga om vilket utbildningsstadium som helst, en process som medför så mycket arbete och tar så mycket tid i anspråk att en reform i det skede då den verkställs i dessa de snabba förändringarnas tid redan är föråldrad. Vi bör ha en uppfattning om riktningen, en uppfattning om vart vi strävar, men samtidigt vara beredda att hela tiden justera riktningen efter utvecklingen och de ändrade målen. Utbildningen bör inte endast följa de förändringar som sker i samhället, utan samhället bör också förändras med hjälp av utbildningen.

Å andra sidan måste samtidigt konstateras att de stora förändringarna framhäver betydelsen av bestående vetande. I en föränderlig värld blir allmänbildningen igen allt viktigare. Det gäller nästan alla stadier och områden inom utbildningen. Vi måste alla lära oss att hela tiden lära oss något nytt.

Mellan framhävandet av allmänbildningens betydelse och en annan viktig princip inom utbildningspolitiken, nämligen flexibiliteten och valfriheten, råder en viss grad av motsägelse, som det är bra att vara medveten om. En fullkomlig valfrihet kan försvaga den allmänbildande undervisningen.

Redogörelsen behandlar i detalj en mängd frågor som kommer att bli aktuella inom de närmaste åren. Många av dem är också principiellt viktiga. Sådana frågor är t.ex. frågan om förskoleundervisningen och läropliktsåldern, om utbildningens internationalisering samt om ett kontinuerligt höjande av nivån på högskoleundervisningen och forskningen.

Jag koncentrerar mig ändå i fortsättningen till största delen på utvecklingen på litet längre sikt. Det är nu skäl att tala om just utvecklingens inriktning. Jag försöker för min egen del att göra det genom att dryfta

den kommande utvecklingen också i ljuset av de aktuella problemen. Men först några ord om grundskolan.

Vi har i Finland ett unikt, regionalt täckande skolnät. Det bör bevaras. Grundskolans nuvarande struktur har visat sig vara mycket lyckad. I fortsättningen är det skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid utvecklandet av grundskolan internt. Sammanjämkningen av skolans pedagogiska och kunskapsförmedlande uppgifter, utvecklingen av språkundervisningen och de valfria ämnenas ställning står nu i främsta rummet.

Också i Finland har intresset för s.k. alternativa pedagogiska metoder vuxit. Fastän regeringen håller på att bereda en proposition om alternativa skolor är det skäl att konstatera att olika pedagogiska metoder mycket väl kan prövas och tillämpas också inom grundskolsystemet. Grundskolan är och kommer uppenbarligen alltid att vara den dominerande skolformen i vårt land. Om det ändå finns ett intresse av att inrätta också andra skolor bör detta vara möjligt i rimlig utsträckning. Grundskolsystemet tål nog det. Det kan också konstateras att syftet är att öka skolornas och lokalförvaltningens självständiga beslutanderätt, vilket för sin del främjar utvecklingen av grundskolan.

I allmänhet gäller i fråga om skolan och undervisningen, och i synnerhet i fråga om grundskolan, konstaterandet att stadganden och läroplaner inte i sig kan garantera kvaliteten på utbildningen. Den beror, som den alltid har gjort, fortfarande i sista hand på läraren i klassrummet och hans färdigheter och förmåga att entusiasmera sina elever och få deras nyfikenhet att vakna. Vi har goda lärare i Finland. Ändå är det alltid skäl att fästa uppmärksamhet vid utvecklingen av lärarutbildningen. Ett kapitel om detta finns med i redogörelsen.

Med gymnasiet förknippas i Finland många förväntningar och en stor allmän utbildningsoptimism. Så väljer också mer än hälften av åldersklassen gymnasievägen efter att ha gått ut grundskolan. Men många av studenternas förväntningar infrias inte. Nästan var femte av dem som börjat i gymnasiet avbryter studierna. Bara en tredjedel av studenterna kan placeras i högsskolestudier. Största delen av studenterna placeras i yrkesinriktade studier på institutnivå. Det tar ofta 3—5 år att hitta en utbildningsplats.

Många upplever yrkesinriktade studier, i synnerhet yrkesskolornas linjer, som en alltför anspråkslös utbildningsväg. Efter en yrkesexamen söker många sig ännu till högskola eller institutens populäraste linjer.

Den långsamma placeringen i fortsatta studier och det att utbildningarna överlappar varandra har också samband med att högskolestudierna drar ut på tiden och att åldern för avläggande av examen stiger. Då en stor del av yrkesskolornas elevplatser står tomma påverkar den rådande utvecklingen också det allt svårare arbetskraftsläget på flera områden. Vi måste kunna riva ner grundutbildningslabirinterna. Vuxenutbildningen kräver stora resurser, liksom arbetsfördelningen mellan grundutbildning och vuxenutbildning och deras uppgifter kräver omvärdering.

I ett ställningstagande som undervisningsministeriet publicerade för ett år sedan understöddes en starkare integrering av gymnasier och yrkesläroanstalterna på mellanstadiet. På lång sikt kan detta leda till att en helt ny skolform, ungdomsskolan, uppkommer.

Strävan att sänka barriärerna mellan den allmänbildande och den yrkesinriktade undervisningen inom utbildningen efter grundskolan, lika väl som de ofta lika kraftiga barriärerna inom yrkesutbildningen, bygger å ena sidan på en värdering av möjligheterna att avlägsna, eller åtminstone minska, stagnationen på mellan- och högskolestadiet, och å andra sidan framförallt på en strävan att höja utbildningsnivån och betona allmänbildningen. Likaså bygger strävan på en modernare kunskapssyn, en förmåga att kunna förutsäga och beakta nya krav på yrkeskicklighet, en utveckling av smidigare studieprogram och ett mångsidigare utbud av olika undervisningsformer.

Om vi övergår till ett system där en ung person inte genast efter grundskolan tvingas göra det svåra valet mellan att fortsätta i gymnasiet eller börja i en yrkesskola, utan möjligheterna att fortsätta kvarstår tills ett nytt och mera flexibelt ungdomsstadium har genomgått, kan vi eliminera ett problem som många ungdomar — och deras föräldrar — upplever som svårt.

Den s.k. ungdomsskolevisionen har redan hunnit diskuteras flitigt och kritiskt. Det har visat sig att det är rätt få som anser att nuläget är tillfredsställande. Däremot finns

det många olika uppfattningar om med vilka medel och enligt vilken tidtabell integreringen av skolformerna bör främjas. Undervisningsministeriets avsikt är att gå vidare genom försök. På samma sätt som när det gällde grundskolan på sin tid visar försöken i sista hand vilka utbildningsarrangemang som visar sig vara livsdugliga och vilka inte.

Visionen om en ungdomsskola är inte en plan eller ens ett förslag till en ny skolform. Den är en vision om utvecklingens riktning i fråga om utbildningen efter grundskolan. Frågan om det någon gång under följande årtusende kommer att uppstå en ungdomsskola eller någon motsvarande självständig skolform är idag inte ens särskilt intressant. Det viktigaste är att dryfta utvecklingens riktning.

Lika viktigt som att söka de rätta svaren är att ställa de rätta frågorna. Integreringen av gymnasiet och yrkesläroanstalterna innebär en revidering av skolformer som historiskt sett har utvecklats inom olika traditioner. Men kan vi utgående från dem verkligen skapa den utbildning som vårt samhälle eller det kommande samhället behöver, eller borde reformen nå ännu längre, ända till utbildningens grund?

Det är i detta avseende skäl att lägga märke till den skotska utbildningsexperten Geoffrey Squires anmärkning vid ett möte, som nyligen ordnades av Oecd och där olika skolsystem för mellanstadiet jämfördes internationellt. Enligt honom har de flesta länders utbildning på ungdomsstadiet, till den del de förbereder för ett yrke, främst tillkommit för att motsvara behoven inom ett samhälle under industrialisering eller ett industrialiserat samhälle. Till den allmänbildande delen har de främst tillkommit för att svara mot det feodala eller agrara samhällets behov. Det finns enligt Squire ännu inget system som fötts av ett postindustriellt samhälle och som sådant kan tjäna som modell.

En skolform eller ett system har i sig inget egenvärde. Det viktigaste är utbildningens och undervisningens innehåll och mål. De får inte glömmas fastän de ofta kan vara lättare att antingen försvara de nuvarande skolformerna eller kräva nya. Men också skolformen har sin inverkan på undervisningens struktur. Också av den anledningen anser jag det vara viktigt att utveckla ungdomsstadiet mot ett flexibelt, ”gränslöst” system.

I undervisningsministeriets rapport föreslås att det på högskolestadiet skall skapas yrkeshögskolor på basis av de nuvarande läroanstalterna på institutsnivå. Denna reform motsvarar de reformer av högskoleväsendet som genomfördes i flera europeiska länder redan på 1970-talet. Erfarenheterna hittills visar att yrkeshögskolorna i allmänhet lyckats inta sin plats som inrättningar som ger utbildning på högskolestadiet. Deras dragningskraft har fortsatt att växa, och det är inget tvivel om att en sådan reform kan lyckas också i Finland. Innan dess är det dock skäl att genomföra försök också på detta område.

Bildandet av yrkeshögskolor på försök betyder inte bara att nya utbildningsinstitutioner inrättas. Det får på inga villkor bara betyda att läroanstalterna byter namn eller att deras yttre status höjs. Det bör innebära en djupgående strukturell förändring. Vid sidan av de nuvarande vetenskapshögskolorna inrättas ett annat högskoleväsen som bygger på en annorlunda kunskapssyn och studieideologi.

Inrättandet av yrkeshögskolor ställer samtidigt nya frågor om hela utbildningssystemets funktion. I Finland har mellanstadieutbildningen byggts upp så, att gymnasiet i huvudsak lägger grunden för högskolestudier och yrkesläroanstalterna för senare yrkesutbildning ellerför arbetslivet. Skulle gymnasiet också efter att yrkeshögskolor inrättats fungera som den huvudsakliga inkörsporten till högskolorna? Om så vore, på vilket sätt borde dess undervisningsprogram revideras med beaktande av yrkeshögskolornas speciella fordringar? Och vilken ställning skulle yrkesläroanstalter på mellanstadiet ha i preparationen för studier vid yrkeshögskola? Som lösningsmodeller kan två ytterligheter skönjas.

Enligt den ena skulle gymnasiet ännu starkare än förr bli den alltomfattande vägen till högskolestudier. Också de som försöker gå vidare via yrkesutbildning skulle vara tvungna att avlägga gymnasiets lärokurs för att kunna fortsätta sina studier på högskolenivå.

Den andra ytterligheten är ett system där gymnasiet i huvudsak skulle lägga grunden för vetenskapshögskolorna och yrkesläroanstalterna åter för yrkeshögskolorna. Detta skulle leda till en ännu tydligare tudelning av

utbildningen efter grundskolan än för närvarande. Redan nu finns en mängd element som hör till parallellskolsystemet.

Min uppfattning är att yrkeshögskolor inte kan inrättas utan att mellanstadieutbildningen utvecklas. Annars skulle yrkeshögskolorna bara bli ännu en nivå i vårt utbildningssystem som redan har för många nivåer. Med tanke på yrkeshögskolornas framtid är det viktigt att skapa mera mångsidiga möjligheter än i dag för de studerande att förbereda sig för och söka sig till denna utbildningsnivå. Det nuvarande, tydligt tudelade skolsystemet på mellanstadiet är en alltför snäv utgångspunkt i det nya skolsystemet. Därför är det nödvändigt att parallellt med yrkeshögskoleförsöken göra försök också med nya arrangemang för mellanstadieutbildningen.

Ett av de viktigaste målen för försöken med ett yrkeshögskolesystem är att öka den självständiga beslutanderätten hos de läroanstalter som hör till det nuvarande mellanstadiet. Yrkeshögskolorna skall själva svara för utbildningens nivå och utvecklingen av utbildningens innehåll. I detta förhållande kommer de att påminna om vetenskapshögskolorna, som sedan gammalt har stor autonom beslutanderätt i samband med utvecklingen av undervisning och forskning och vilken rätt har stärkts under de senaste åren.

Genom reformerna både på ungdomsstadiet och på högskolestadiet bör avsikten vara att genomföra principen om kontinuerlig utbildning. Utbildningssystemet bör fungera så, att det ger en möjlighet att på ett smidigt sätt övergå från ett utbildningsstadium och en utbildningsform till en annan.

Det bör också garantera förutsättningar för en fortsatt utveckling i alla åldersskeden och för hela befolkningen. I utbildningspolitiken måste mera uppmärksamhet än tidigare fästas vid utvecklandet av studiemotivationen, individuella inlärningsanlag och -förmågor samt möjligheterna att fortsätta studierna på ett smidigt sätt.

Den förlängda utbildningstiden betyder att en allt större del av erfarenheterna under hela livet fås i skolan. Därför är det inte betydelselöst om skolgången upplevs som lönande eller tråkig, om den ger besvikelser eller inspiration, om den berikar livsynen eller inskränker synfältet. Lärarna innehar en

nyckelställning. Vi måste fråga oss om det för dem skapas förhållanden där de på bästa sätt och med användning av hela sin person kan fullgöra samhällets viktigaste uppgift, att fostra en ny generation.

Enligt H.N. Whitheads kända aforism finns det bara ett läroämne inom uppfostran: livet i alla dess uttrycksformer. Utbildningens kärna finns alltid i humanismen, i de värden och den livsåskådning som utbildningen förmedlar. Detta faktum får inte glömmas ens då informationssamhällets prestationscentrerade krav som värst trummar in nya undervisningsinnehåll i skolan.

Inlärnigen tar inte slut med ungdomsåren. Det är viktigt att de som är i arbetslivet, och också de som redan passerat det, har möjligheter att med hjälp av utbildning utveckla sina kunskaper, färdigheter och sin livsåskådning. Den allmänbildande vuxenutbildningen har redan långa traditioner i Finland. Tyngdpunkten ligger för närvarande vid yrkesinriktad vuxenutbildning. Regeringen har på detta område genomfört viktiga reformer bl.a. inom utvecklingen av studies-tödet för vuxenstuderande.

Men detta är bara början. Det behövs ännu mycket utvecklingsarbete innan alla i arbetslivet är ens en aning jämställda vad gäller möjligheterna till studier. Nästan hälften av befolkningen i arbetsför ålder har bara utbildning på grundstadiet. Läget kan inte förbättras tillräckligt snabbt bara genom att utbildningen på ungdomsstadiet utökas. Därför bör ett mångsidigt utbud av utbildning utvecklas, från vilket också yrkesexaminenshelheter kan samlas.

Uppföljningen av försöken med vuxenstudiestöd har redan nu visat att det i olika befolkningsgrupper finns en stor benägenhet till långvarig vuxenutbildning. Nyckelordet i utvecklingen av utbildningssystemet är flexibilitet. Utbildningen måste snabbare än för närvarande kunna motsvara efterfrågan på utbildning. Enligt regeringens uppfattning kan detta bäst åstadkommas genom att utbildningsenheter nas egen rörelsefrihet ökar. Detta är den ledande utgångspunkten för utvecklingen på alla nivåer av utbildningen.

En delegering av beslutanderätten ställer större krav på utvecklingen av metoderna för utvärdering av undervisningen och forskningen. Nya metoder har redan prövats i

högskolorna, vilkas självständiga beslutsfattande har ökat kraftigt under de senaste åren. Avsikten är att utvecklingen av utvärderingsmetoderna skall utsträckas att nå också andra utbildningsnivåer. Sökande och testning av dessa nya utvärderingsmetoder är en av de uppgifter som undervisningsstyrelsen, som inrättas nästa år, bör sätta sig in i.

Ett flexibelt verksamhetssätt hos utbildningsinstitutionerna skapar förutsättningar för en större valfrihet för de studerande. Det är inte ändamålsenligt att de studerandes val av studieinriktning eller studieinnehåll planeras långt borta från deras egna behov eller preferenser. Det är nödvändigt att öka valfriheten ända från grundskolans högstadium. De studerandes val i utbildningen på ungdomsstadiet utvidgas av gymnasiets kursbundenhet, den klasslöshet med vilken försök pågår samt den sänkning av barriärerna mellan gymnasier och yrkesläroanstalter som hör till ungdomsskolevisionen. I försöken med yrkeshögskolor är tillämpningen av flexibla undervisningsmoduler som kan kombineras på olika sätt ett av de viktigaste målen.

Det är skäl att fråga om också den kvantitativa planeringen av utbildningen mera än för närvarande borde baseras på den individuella efterfrågan på utbildning. Jag svarar jakande. En fullständig sammanjämkning av utbildningen och arbetslivet kan nu inte uppnås genom något planeringssystem som bygger på behovet av arbetskraft. Skulle det vara för farligt om elevernas preferenser i högre grad fick styra den kvantitativa planeringen av elevplatserna? På så sätt skulle det givetvis uppstå favoritområden, från vilka det kunde vara svårt att placera sig i arbetslivet. Men livet är fullt av risker. Och med en god utbildning står arbete till buds också på andra områden.

Det utbildningspolitiska läget kan under de närmaste åren förändras betydligt, t.o.m. dramatiskt, då det är att vänta att det i allt högre grad kommer utläningar också till Finland. Detta innebär helt nya utmaningar för såväl grundutbildningen som den allmänbildande och yrkesmässiga vuxenutbildningen. Undervisning bör kunna ges också på invandrarnas egna språk. Vi bör bereda oss på detta redan nu.

Värderade talman! Dagens utbildningspolitiska läge kan beskrivas som dynamiskt.

Inom många sektorer av utbildningen är betydande reformer på gång. Någon kanske säger att de är för många. Men läget i Finland avviker inte stort från läget i andra, med oss jämförbara länder. För att vi skall följa med i utvecklingen förutsätts en fortlöpande revidering av utbildningens struktur och innehåll. I vilken takt reformerna än genomförs finns alltid risken att vi genom dem bara ställer det förflutna till rätta i stället för att modigt rikta in oss på framtiden. Låt oss fördomsfritt eftersträva detta i den diskussion om den utbildningspolitiska redogörelsen som inom kort inleds.

Ministeri Kasurinen: Arvoisa puhe-mies! Alkava 1990-luku on koulutuspolitiikan haasteiden vuosikymmen. Yhteiskunnan ja yksilön menestyminen perustuu entistä enemmän tietoon ja osaamiseen. Ammattitaitovaatimukset kasvavat. Väestö- ja työvoimakehitys, teknologian kehitys, työelämän ja tuotannon rakenteiden muutokset ja kansainvälistyminen vaativat koulutuksen jatkuvaa uudelleenarviointia. Hallitus katsoo, että harjoitettava koulutuspolitiikka ei voi olla vain lyhytjänteistä reagointia ulkoisiin muutoksiin, vaan sillä on vaikutettava kehityksen suuntaan.

Edessä oleva vuosikymmen on myös epävarmuuden aikaa. Ympäristöongelmat kasvavat. Niiden ratkaisemiseksi tarvitaan paitsi tietoa ja tekniikan hallintaa myös elämäntavan muutosta ja uusia asenteita. Euroopan yhdentymiskehitys, Itä-Euroopan poliittiset ja taloudelliset muutokset, uudenlaiset taloudelliset ryhmittymät maailmassa ja monet muut tekijät ovat sen kaltaisia, että niiden vaikutuksia koulutukseen on ennalta kovin vaikea arvioida, mutta niihin on varauduttava.

Lasten ja nuorten määrät vähenevät tasaisesti ensi vuosituhannele siirryttäessä. Nuoret työelämään astuvat ovat hyvin koulutettuja, mutta heitä on määrällisesti vähän. Uuden työvoiman tarvetta ei voida tyydyttää kuten aikaisempina vuosikymmeninä työmarkkinoille tulevalla nuorella työvoimalla. Myöskään työvoiman ulkopuolella ei ole suuria koulutusreservējä.

Keski-ikäisten työhön osallistuminen on varsin korkea ja vakiintunut. Keskeisissä ikäryhmissä myös naisten työhön osallistuminen on lähes miesten tasolla. Näistä syistä

tarvitaan jo nyt työssä olevan väestön ja yhä iäkkäämpien henkilöiden kouluttamista uusiin ja entistä vaativampiin tehtäviin. Työvoiman näkökulmasta avainasemassa ovat sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat, joiden koulutuksessa on puutteita. Tämän ongelman hoitamiseksi tarvitaan nopeita ratkaisuja.

Erilaisten varhaiseläkejärjestelmien voimaantulon seurauksena varhaiseläkeikäisten työhön osallistuminen on parin viimeisen vuosikymmenen aikana nopeasti laskenut. Myös tämä on haaste työntekijöiden ja työyhteisöjen koulutukselle. Lisäksi joudutaan harkitsemaan uusia elinaikaisen työajan jaksottamistapoja.

Ulkomaalaisten osuus Suomen väestöstä ja työvoimasta on alle puoli prosenttia ja paljon vähemmän kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa. Muuton laajuuteen niin ulkomailta Suomeen kuin Suomesta ulkomaille vaikuttaa ratkaisevasti yleinen kansainvälinen kehitys. Euroopan tapahtumien ohella ongelmien kärjistymisen kehitysmaissa sekä ympäristöongelmat voivat lisätä liikkuvuutta ja synnyttää uudenlaisia pakolaisryhmiä. Osa näistä muuttovirroista voi ohjautua Suomeenkin. Harjoitettavassa koulutuspolitiikassa joudutaan varautumaan myös kasvavaan ulkomaalaisten koulutettavien määrään.

Palvelusektorin, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon, sekä kulttuurin alueella työvoiman kysynnän oletetaan tulevaisuudessa kasvavan. Teollisuuden ja alkutuotannon suoritustason tehtävien arvioidaan edelleen vähenevän. Sen sijaan korkeatasoista koulutusta vaativan johtavan teknillisen työn, suunnittelun, kehittämisen ja tutkimuksen tehtävien oletetaan kasvavan.

Uusi tietotekniikka muuttaa työtehtäviä ja ammattirakenteita. Se nopeuttaa yksinkertaista ja raskasta ihmistyötä korvaavan automaation kehitystä. Maailman laajuisesti havaittavia vaikutuksia ovat mm. toisteisen työn väheneminen ja vaativan tietotyön lisääntyminen.

Hallitus arvioi, että perinteinen raja yleisivistyksen ja ammattisivistyksen välillä maldtuu. Ammattitaidon perusvaatimukset muuttuvat. Hyvä matemaattis-luonnontieteellinen perussivistys, kielitaito, yhteistyötaidot ja tietotekniikan hallinta ovat ominaisuuksia, joita työelämässä arvostetaan ja

tarvitaan yhä laajemmin. Kansainväliset yhteydet ja niiden vaatimat valmiudet lisääntyvät kaikissa ammattiryhmissä. Uusien vaatimusten rinnalle tarvitaan myös sitä kätevyyttä ja taitoa, jota ammattiopetus on aina antanut.

Ammatillisen koulutuksen rakenteita, sisältöjä, muotoja ja määriä suunnitellaan ennakoiden yhteiskunnan ja työelämän koulutustarpeita sekä kansainvälistymiskehitystä. Muutokset ovat sen kaltaisia, että ne edellyttävät nuorisoasteella laajaa peruskoulutusta sekä sen päälle rakentuvaa jatkuvaa koulutusta. Hallitus on jo monilta osin ryhtynyt näihin toimenpiteisiin.

Ammatillista koulutusta edelleen laajalaistetaan. Tavoitteena on vähentää linjojen lukumäärää ja siirtyä jäykästä linjarakenteesta valinnaisainepohjaiseen eriytymiseen. Ammatillisten oppilaitosten verkostoa rationalisoidaan ja sen suunnittelussa otetaan huomioon oppilaitosten yhteistyömahdollisuudet. Erityisesti pienillä paikkakunnilla yhdistetyt oppilaitokset ovat tarkoituksenmukaisia. Oppilaitosten ja työelämän yhteyksiä tiivistetään edelleen lisäämällä työpaikoilla tapahtuvaa opetusta ja opettajien työelämään perehdyttämistä.

Oppilaitosten ylläpito pyritään saattamaan pääsääntöisesti kunnalliselle pohjalle. Toimivaltaa siirretään entistä enemmän oppilaitosten ylläpitäjille, jotta työvoiman kysynnässä tapahtuviin muutoksiin voidaan vastata nopeasti. Valtakunnallisen yhteensovittavan koulutussuunnittelun ohella kiinnitetään entistä enemmän huomiota alue- ja paikallistasolla tapahtuvaan koulutustarpeiden ennakointiin ja seurantaan.

Monilla aloilla ajankohtainen työvoimapula johtuu siitä, että nuorten ammattitöiveet eivät käy yksiin työvoimatarpeiden pohjalta tehtyjen koulutussuunnitelmien kanssa. Koulutuspaikkojen mitoituksessa joudutaankin tulevaisuudessa entistä enemmän ottamaan huomioon nuorten kiinnostus ja toiveet. Koulutustarpeiden ja nuorten ammattitöiveiden välisiä ristiriitoja voidaan osittain poistaa myös muodostamalla koulutus entistä laaja-alaisemmaksi. Suurin merkitys on kuitenkin sillä, minkälaisen kuvan nuoret saavat työelämästä ja sen eri alojen tarjoamista mahdollisuuksista. Tämän kuvan muovaajina ovat työnantajat avainasemassa.

Koulumuotojen raja-aitoja on tarpeen ma-

daltaa. Tulevaisuudessa työntekijältä vaaditaan sellaista tietotaitoa, jonka hankkiminen on mahdollista vain nykyiset koulumuotojat ylittävillä opinto-ohjelmilla. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille tarjotaan kouluasteella mahdollisuuksia lukion oppimäärin suorittamiseen sekä opistoasteella korkeakouluopintojen harjoittamiseen, ensi vaiheessa yhteistoimintakokeilujen kautta. Lisäksi tarvitaan ammatillisen koulutuksen sisällä oppilaitosrajoja ylittäviä opinto-ohjelmia ja tutkintoja.

Peruskoulusta pääsevä ikäluokka joutuu nykyisin valitsemaan toisen kahdesta päävaihtoehdosta: lukion tai ammatillisen koulutuksen. Osalle ikäluokasta valinnan suorittaminen tuottaa vaikeuksia. Peruskoulusta pääsevien nuorten valinnanvapautta laajennetaan tarjoamalla heille kolmas vaihtoehto eli lukion ja ammatillisen koulutuksen erilaisia yhdistelmiä. Tähän liittyvät nuorisoasteen koulutuksen kokeilut käynnistyvät syksyllä 1991.

Nuorisoasteen koulutuksen kokeiluja voidaan perustella työelämän kehitysnäkymien lisäksi sillä, että kahdessa eri koulumuotoon kuuluvassa oppilaitoksessa suoritettut opinnot vähentävät nuorten ennakkoluuloja ja lisäävät joustavuutta jatko-opintojen ja työtehtävien valinnassa. Tulevien työyhteisöjen kannalta on myös arvokasta, jos lukion ja ammatillisten oppilaitosten oppilaat opiskelevat toistensa opiskeluympäristöissä.

Uudet haasteet kohdistuvat myös opistoasteen ja ammatillisen korkea-asteen oppilaitoksiin. Niiden on kyettävä kohottamaan opetuksensa tasoa ja pystyttävä antamaan opiskelijoille valmiudet tieteellisen tiedon nykyistä tehokkaampaan hyväksikäyttöön käytännöllisissä asiantuntijatehtävissä. Myös kansainvälinen kehitys puoltaa ammatillisen koulutuksen eri alojen ylintä opetusta antavien oppilaitosten organisoimista ammattikorkeakouluiksi erilaisina yhdistelminä. Ammattikorkeakoulujen kokeilut alkavat syksyllä 1991.

Hallitus pitää koulutuspolitiikan yhtenä keskeisimmistä painopisteistä ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämistä. Johtavana ajatuksena on jatkuvan koulutuksen periaatteen soveltaminen. Se merkitsee koko väestön kouluttamista ja uusia koulutuksen, ohjauksen ja työelämän yhteyksiä.

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on

saatava kaikkien oppilaitosten ja korkea-koulujen voimavarat osaltaan palvelemaan koko aikuisväestöä sekä julkisia ja yksityisiä työnantajia. Koulutustarpeiden monimuotoisuuden ja nopeiden muutosten takia koulutusta tarjoavien laitosten on kyettävä reagoimaan joustavasti ja tehokkaasti koulutuksen kysyntään ja siinä tapahtuviin muutoksiin.

Valtioneuvoston periaatepäätösten mukaan esitettyihin tavoitteisiin pyritään siten, että työvoima- ja muut viranomaiset sekä työnantajat ostavat tarvitsemaansa aikuis-koulutusta oppilaitoksilta: ammatillisilta oppilaitoksilta, ammatillisilta kurssikeskuksilta ja korkeakouluilta sekä myöhemmin myös yleissivistäviltä aikuisoppilaitoksilta. Järjestelyillä tähdätään myös siihen, että oppilaitokset joutuvat kehittämään aktiivisesti omia koulutustuotteitaan. Toisaalta koulutusta hankkivat joutuvat aikaisempaa tarkemmin arvioimaan omia koulutustarpeitaan. Nämä järjestelyt tuovat toimintaan joustavaa itseohjautuvuutta.

Hallitus on jo antanut eduskunnalle esityksen, jonka mukaan ammatilliset kurssikeskukset muuttuvat vuoden 1991 alussa edellä olevien periaatteiden mukaan toimiviksi aikuiskoulutuskeskuksiksi. Samanaikaisesti on annettu hallituksen esitys laiksi työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta.

Keskeisenä tavoitteena on edelleen omaehtoisien koulutuksen tarjonnan monipuolistaminen ja laajentaminen siten, että väestöllä on todellisia mahdollisuuksia osallistua opetukseen. Opetusministeriön hallinnonalan yleissuunnitelmassa on varauduttu ammatillisen aikuiskoulutuksen huomattavaan laajentamiseen samoin kuin ammatillisiin oppilaitoksiin perustettavien aikuiskoulutus- ja kurssiosastojen lisäämiseen.

Aikuisille tarkoitettuja, heidän elämäntilanteisiinsa soveltuvia opetusjärjestelyjä kehitetään ja laajennetaan. Samoin luodaan joustavia tutkintojen suorittamismuotoja siten, että eri koulutusmuodoissa suoritettavat aikaisemmat opinnot, työkokemus ja itseopiskelu luetaan oikeudenmukaisesti opiskelijalle eduksi.

Aikuiskoulutuksen tarjontaa voidaan lisätä myös uuden opetusteknologian avulla. Parantuvat tietoliikenne-, tele- ja satelliittiyhteydet sekä muu viestintätekniikka luovat etä- ja monimuoto-opetukselle uusia mahdol-

lisuuksia. Myös Yleisradion osuutta aikuis-koulutuksessa lisätään.

Aikuiskopiskelijoiden toimeentuloturva parane merkittävästi, kun vuosille 1990—1991 solmitun talous- ja tulopoliittisen kokonaisratkaisun yhteydessä tehty sopimus aikuis-koulutuksen edistämisestä sekä siihen liittyvät toimenpiteet aikuiskopintorahan ja -opintotuen yleisestä kehittämisestä saatetaan voimaan. Näistä on hallitus antanut eduskunnalle esitykset.

Kansainvälistymiskehitys lisää työvoiman liikkuvuutta. Yhdyntävän Euroopan yleisperiaatteisiin sisältyy pyrkimys tunnustaa eri maissa suoritettut tutkinnot sekä edistää koulutuksen tasovaatimusten yhtenäistämistä. Tämä edellyttää myös eri maiden ammatillisten tutkintojen keskinäistä vertaamista ja näitä koskevien tulosten julkaisemista.

Osallistumalla kansainväliseen koulutusyhteistyöhön lisätään valmiuksia kansainväliseen kanssakäymiseen. Se monipuolistaa koulutusmahdollisuuksia ja pitää yllä koulutuksen kilpailukykyä. Integraatiokehitys ei kuitenkaan edellytä jäsenmaiden ammatillisten koulujärjestelmien yhtenäistämistä.

Hallitus pitää kiireellisenä ammatillisen opetuksen kansainvälistämiseen tähtäviä toimia. On laadittu suunnitelma, jonka mukaan opiskelijat voivat liittää koulutukseensa ulkomailla suoritettuja opintoja. Osallistumista kansainvälisiin opiskelijoiden, opettajien, harjoittelijoiden ja tutkijoiden vaihto-ohjelmiin lisätään sekä kannustetaan oppilaitoksia omaehtoisin suoriin kansainvälisiin yhteyksiin. Ammatillisissa oppilaitoksissa käynnistetään vieraskielistä koulutustarjontaa sekä ulkomaalaisille että suomalaisille opiskelijoille.

Vastauksena 1990-luvun kasvaviin haasteisiin hallitus jatkaa ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi koulutuspolitiikkaa, joka tähtää edelleen koulutustason nostamiseen ja koulutuksen laaja-alaisuuteen. Sen tavoitteena on tasavertaisten koulutusmahdollisuuksien ja alueellisesti kattavan, tehokkaan ja yhteistyökykyisen kouluverkoston ylläpitäminen. Koulutusjärjestelmää kehitetään jatkuvan koulutuksen periaatteen mukaisesti siten, että laajaan peruskoulutukseen liittyvät luonteet jätke- ja täydennyskoulutuksen mahdollisuudet. Työelämän ja koulutuksen yhteyksiä parannetaan edelleen. Julkisille oppilaitoksille luodaan nykyistä paremmat

edellytykset opetusjärjestelyihin, joissa työ ja opiskelu vuorottelevat.

Tuleva koulutusjärjestelmä tarjoaa entistä enemmän valinnan mahdollisuuksia ja yksilöllisiä koulutusohjelmia, jotka osaltaan edistävät elämänhallintaa ja kykyä orientoitua uudelleen muuttuvissa yhteiskunnan ja työelämän oloissa. Se ottaa nykyistä paremmin huomioon yksilölliset kyvyt ja taipumukset ja antaa niitä valmiuksia, joita tarvitaan kansainvälistyvissä maailmassa.

Arvoisa puhemies! Pyydän, että puheenvuoroni ruotsinnos liitetään eduskunnan pöytäkirjaan.

Ministeri Kasurisen puhe on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Värderade talman! Det begynnande 1990-talet är ett årtionde av utbildningspolitiska utmaningar. Framgångarna för samhället och individen grundar sig i allt högre grad på insikter och kunskande. Kraven på yrkeskicklighet håller på att öka. Befolknings- och arbetskraftsutvecklingen, den avancerade teknologin, strukturomvandlingarna i arbetslivet och produktionen samt internationaliseringen fordrar att utbildningen fortlöpande omvärderas. Regeringen anser att den utbildningspolitik som förs inte får innebära att man kortsiktigt följer med yttre förändringar, utan att politiken måste påverka utvecklingens riktning.

Det årtionde som vi står inför kommer även att präglas av osäkerhet. Miljöproblemen växer. För att kunna lösa dem fordras det att man behärskar kunskaper och teknik, men även förändringar i levnadsvanorna och nya attityder. Den europeiska integrationen, de politiska och ekonomiska förändringarna i Östeuropa, de nya ekonomiska grupperingarna och många andra omständigheter är av den arten att verkningarna av dem på utbildningen är svåra att förutsäga, men man bör förbereda sig på dem.

Antalet barn och unga kommer stadigt att minska fram till det nya årtusendet. De unga som träder in i arbetslivet är välutbildade, men de är få till antalet. Behovet av ny arbetskraft kan inte tillgodoses med den unga arbetskraft som kommer ut på arbetsmarknaden på samma sätt som under tidigare årtionden. Det finns inte heller några

större utbildningsreserver utanför arbetskraften.

Befolkningen i medelåldern deltar aktivt och sedan gammalt i arbetslivet. I de centrala åldersklasserna är kvinnors deltagande i arbetslivet nästan på samma nivå som mäns. Av dessa skäl behövs det redan nu utbildning av den befolkning som är i förvärvsarbete och av allt äldre personer, för nya och mera krävande arbetsuppgifter. Med tanke på arbetskraften är de stora årskullarna efter kriget i nyckelställning, men det finns brister i deras utbildning. Det behövs snabba åtgärder för att lösa detta problem.

Som en följd av att olika system av förtidspension har trätt i kraft har personer med rätt till förtidspension i allt mindre grad deltagit i arbete under de senaste årtiondena. Även denna omständighet är en utmaning när det gäller att utbilda arbetstagare och arbetsgemenskaper. Dessutom blir man tvungen att överväga olika nya sätt att periodisera arbetet och fritiden.

Utlänningarnas andel av befolkningen och arbetskraften i Finland är mindre än en procent och mycket mindre än t.ex. i de övriga nordiska länderna. Den allmänna internationella utvecklingen påverkar omfattningen av flyttningsrörelserna såväl från utlandet till Finland som i motsatt riktning. Vid sidan av de senaste händelserna i Europa kan tillspetsade situationer i utvecklingsländerna samt olika miljöproblem öka flyttningsrörelserna och ge upphov till nya flyktinggrupper. En del av dem kan styra vägen även till Finland. I utbildningspolitiken blir man tvungen att även förbereda sig på ett ökat antal invandrare som skall få utbildning.

Efterfrågan på arbetskraft inom service-sektorn, speciellt inom social- och hälsovården samt kulturen, väntas öka även i framtiden. Arbetsuppgifterna inom industri och primärproduktion för personer med utbildning på skolnivå beräknas fortfarande minska. Däremot väntas arbetsuppgifterna öka i fråga om tekniskt arbete, planering, utveckling och forskning i ledande ställning, vilket kräver avancerad utbildning.

Den nya datatekniken håller på att förändra arbetet och yrkesstrukturen. Den påskyndar utvecklingen av en automation som ersätter enformigt och tungt människoarbete. De verkningar som kan skönjas över hela

världen är bl.a. att enformigt arbete minskar och ett krävande kunskapsbetingat arbete ökar.

Regeringen bedömer att de traditionella barriärerna mellan allmänbildning och yrkesutbildning kommer att bli lägre. De grundläggande kraven på yrkesfärdigheter ändras. En god matematisk-naturvetenskaplig grundläggande allmänbildning, språkkunskaper, förmåga till samarbete och kunskaper i datateknik är egenskaper som värderas i arbetslivet, och den beredskap som de kräver ökar inom alla yrkesgrupper. Vid sidan av nya krav behövs det även en sådan händighet och skicklighet som yrkesundervisningen alltid har gett.

Yrkesutbildningens struktur, innehåll, former och omfattning planeras genom att man prognostiserar utbildningsbehoven i samhället och arbetslivet samt den internationella utvecklingen. Förändringarna är av den arten att de av de unga förutsätter en omfattande grundutbildning och en påföljande kontinuerlig utbildning. I stora drag har regeringen redan vidtagit åtgärder i detta syfte.

Yrkesutbildningen kommer i framtiden att bygga på allt bredare linjer. Målet är att minska antalet linjer och övergå från den osmidiga linjestrukturen till en differentiering som bygger på valfria ämnen.

Nätverket av yrkesläroanstalter kommer att rationaliseras och i planeringen kommer man att ta hänsyn till samarbetsmöjligheterna mellan läroanstalterna. Speciellt på mindre orter är det ändamålsenligt att sammanslå olika läroanstalter. Kontakterna mellan läroanstalterna och arbetslivet kommer ytterligare att intensifieras genom att man ökar den undervisning som sker på arbetsplatserna och gör lärarna förtroga med arbetslivet.

Enligt huvudregeln skall man försöka kommunalisera läroanstalterna. Beslutanderätten överförs i högre grad till huvudmännen för läroanstalterna så att man snabbt kan svara mot ändringar i efterfrågan på arbetskraft. Vid sidan av den riksomfattande sammanjämkande utbildningsplaneringen kommer man att fästa större uppmärksamhet vid att prognostisera och följa upp utbildningsbehoven på regional och lokal nivå.

Inom många områden beror den aktuella bristen på arbetskraft på att de ungas öns-

kemål i fråga om yrke inte överensstämmer med de utbildningsplaner som har uppgjorts på basis av arbetskraftsbehovet. I dimensioneringen av utbildningsplatserna blir man framdeles tvungen att ta mera hänsyn till de ungas intressen och förhoppningar. Konflikten mellan utbildningsbehovet och de ungas önskemål i fråga om yrke kan delvis elimineras genom att utbildningen omfattar allt flera områden. Det är dock av stor betydelse vilken bild de unga får av arbetslivet och de möjligheter dess olika sektorer har att erbjuda. Arbetsgivarna är i en nyckelställning när det gäller att utforma denna bild.

Det är nödvändigt att jämna ut barriärerna mellan olika skolformer. I framtiden kommer det att krävas sådana kunskaper och färdigheter av arbetstagarna som det är möjligt att skaffa sig endast genom studieprogram som överskrider gränserna för nuvarande skolformer. Studerande vid yrkesläroanstalterna skall beredas möjlighet att på skolnivå fullgöra gymnasiets lärokurser samt att på institutnivå bedriva högskolestudier i första hand genom samarbetsförsök. Vidare behövs det inom yrkesutbildningen studieprogram och examina som kan fullgöras och avläggas vid olika läroanstalter.

Den åldersklass som avslutar grundskolan blir i dag tvungen att välja ett av följande huvudalternativ, gymnasie- eller yrkesutbildning. För en del av åldersklassen är det svårt att träffa ett val. Valfriheten för de unga som fullgjort grundskolan kommer att utvidgas genom att man erbjuder dem ett tredje alternativ, dvs. olika kombinationer av gymnasie- och yrkesutbildning. Försöksverksamhet med anknytning till detta inleds hösten 1991 inom utbildningen på ungdomsstadiet.

Försöksverksamheten inom utbildningen på ungdomsstadiet kan motiveras med utvecklingsperspektiven i arbetslivet, men även med den omständigheten att studier som fullgjorts vid två läroanstalter som hör till olika skolformer minskar de ungas fördomar och ökar smidigheten när det gäller att välja fortsatta studier och arbetsuppgifter. Med tanke på en kommande arbetsgemenskap är det även av värde att yrkesläroanstalternas elever studerar i olika studiemiljöer.

Nya utmaningar kommer även att drabba yrkesläroanstalterna på institutnivå och högre nivå. De måste förmå höja nivån på

den utbildning de ger och kunna ge sina studerande färdigheter att effektivare utnyttja vetenskapliga kunskaper i praktiska specialistuppgifter. Även den internationella utvecklingen visar på nyttan av att organisera undervisningen på högsta nivå inom yrkesutbildningens olika sektorer till yrkeshögskolor i olika kombinationer. Försöken med yrkeshögskolor inleds hösten 1991.

En av de centrala tyngdpunkterna i utbildningspolitiken anser regeringen vara utvecklingen av den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Den ledande tanken är att iaktta principen om kontinuerlig utbildning. Den innebär att hela befolkningen får utbildning och att nya kontakter skapas mellan utbildning, handledning och arbetsliv.

Inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen måste man gå till väga så att resurserna vid alla läroanstalter och högskolor betjänar hela den vuxna befolkningen samt de offentliga och privata arbetsgivarna. På grund av att utbildningsbehoven antar så många olika former och att de växlar så snabbt måste alla inrättningar som ger utbildning kunna reagera smidigt och effektivt i fråga om efterfrågan på utbildning och dess växlingar.

I enlighet med statsrådets principbeslut försöker man nå de uppställda målen så att Arbetskraftsmyndigheterna och andra myndigheter samt arbetsgivarna köper den vuxenutbildning de behöver av läroanstalterna: yrkesläroanstalterna, yrkeskurscentralerna och högskolorna samt senare även av de allmänbildande läroanstalterna för vuxna. Genom dessa arrangemang syftar man även till att läroanstalterna blir tvungna att aktivt utveckla sina egna utbildningsprodukter. Å andra sidan måste de som skall skaffa sig utbildning noggrannare bedöma sina utbildningsbehov. Dessa åtgärder medför en smidig självstyrning i verksamheten.

Regeringen har redan avlåtit till riksdagen en proposition enligt vilken yrkeskurscentralerna i början av 1991 ombildas till vuxenutbildningscentrer i enlighet med tidigare principer. Samtidigt har regeringen avlåtit en proposition med förslag till lag om Arbetskraftspolitisk vuxenutbildning.

Det centrala målet är fortfarande att göra utbudet av frivillig utbildning mera mångsidigt och omfattande i syfte att befolkningen har verkliga möjligheter att få undervisning. I den allmänna planen för undervisningsmi-

nisteriets förvaltningsområde har man förberett sig på att den yrkesinriktade vuxenutbildningen utvidgas i hög grad, liksom att de vuxenutbildnings- och kursavdelningar som kommer att inrättas vid yrkesläroanstalterna ökas.

Man håller på att göra försök med och utveckla sådana undervisningsarrangemang som lämpar sig för vuxna och deras livssituation. Likaledes kommer det att inrättas sådana flexibla sätt att avlägga exmen som gör det möjligt att tidigare slutförda studier i olika utbildningsformer, arbetslivserfarenhet och självstudier på ett rättvist sätt räknas den studerande till godo.

Utbudet av vuxenutbildning kan även ökas med hjälp av den nya undervisningsteknologin. Förbättrade datakommunikations-, tele- och satellitförbindelser samt den övriga medietekniken skapar nya möjligheter för fjärr- och flerformsundervisning. Även Oy Yleisradio Ab:s andel i vuxenutbildningen kommer att utökas.

Utkomstskyddet för vuxenstuderande kommer att bli avsevärt bättre när det i samband med den inkomstpolitiska helhetsuppgörelsen för åren 1990–91 slutna avtalet om främjande av vuxenutbildningen och därtill anknutna åtgärder ifråga om en allmän utveckling av vuxenstudiepenningen och studiestödet träder i kraft. Regeringen har avlåtit propositioner angående dem till riksdagen.

Internationaliseringen ökar Arbetskraftens rörlighet. I de allmänna principerna i fråga om integrationen i Europa ingår en strävan att erkänna examina som har avlagts i olika länder och att främja arbetet för att förenhetliga utbildningskraven på olika nivåer. Detta förutsätter även att yrkesexamina i olika länder jämförs med varandra och att resultaten publiceras.

Genom att delta i internationellt utbildningssamarbete ökar man beredskapen för internationellt umgänge. Det medför mångsidigare möjligheter till utbildning och upprätthåller utbildningens konkurrenskraft. Integrationen förutsätter dock inte att yrkesutbildningen i medlemsländerna förenhetligas.

Regeringen anser sådana åtgärder vara brådskande som syftar till att internationalisera yrkesundervisningen. Det har uppgjorts en plan, enligt vilken studerande kan foga utomlands slutförda studier till sin utbild-

ning. Deltagandet i olika internationella program för utbyte av studerande, lärare och forskare kommer att ökas, och läroanstalterna kommer att uppmuntras att på egen hand skapa direkta internationella kontakter. Vid yrkesläroanstalterna skall utbildning på främmande språk inledas såväl för utländska som för finländska studerande.

För att möta de ökande utmaningarna under 1990-talet kommer regeringen i syfte att utveckla yrkesutbildningen att fortsättningsvis föra en utbildningspolitik som syftar till en förhöjd utbildningsnivå och en utbildning som omfattar allt flera områden. Målet är att upprätthålla jämställda möjligheter till utbildning och ett regionalt täckande, effektivt och samarbetsvilligt nätverk av skolor. Utbildningssystemet utvecklas i enlighet med principen om kontinuerlig utbildning så att till en omfattande grundutbildning an knyter naturliga möjligheter till vidareutbildning och kompletterande utbildning. Kontakterna mellan arbetsliv och utbildning skall ytterligare förbättras. De statliga och kommunala läroanstalterna kommer att få bättre förutsättningar till en sådan undervisning där arbete och studier växlar med varandra.

Det kommande utbildningssystemet erbjuder mera valfrihet och individuella utbildningsprogram, vilka å sin sida gör det lättare att behärska olika livssituationer och underlättar förmågan att på nytt orientera sig i ändrade förhållanden i samhället och arbetslivet. Det kommer bättre att ta hänsyn till individuell förmåga och anlag och ger de färdigheter som behövs i en värld som får en allt mera internationell prägel.

Edustajat Halonen ja Sasi merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Kalliomäki: Puhemies! On ilmeistä, että eduskunta tulee käsittelemään hallituksen koulutuspoliittista selontekoa niin sanotusti kansakoulupohjalta. Taitaa näet olla niin, että valtakunnassa ei ole yhtään peruskoulun käynnyttä kansanedustajaa, ei nykyistä eikä vanhaa. Tämä ei tietenkään ole mikään synty tai häpeä, mutta sen tiedostaminen on aiheellista, kun ryhdymme panemaan valtakunnan koulutuspolitiikkaa ajanmukaiseen muottiin.

En liene aivan vääriä jäljillä todetessani, että suomalaisen koulutusjärjestelmän syvimät juuret lepäävät valtiollis-kirkollisessa maaperässä ja juurien ote ei ole vielä kukaan kokonaan hellittänyt. Valtion ja kirkon järkiavioliitto on Kustaa Vaasan ajoista saakka muovannut koulu- ja yliopistolaitoksemme tilaa. Historian saatossa on kirkollinen ote osin kirvonnut ja valtionkin rooli muuttunut kansalaisläheisemmäksi. On todennäköistä, että Victor Hugo, jos yltäisi näkemään tänne oman vuosisatansa taakse, tunnistaisi suomalaisesta koulutusyhteiskunnasta lausahuksensa, jonka mukaan "valtion kaksi ensimmäistä toimenhaltijaa ovat imettäjä ja opettaja". Tämäkään tosiasia ei välttämättä ole synty tai häpeä, mutta sekin pitää noteerata, kun edistystä etsimme.

Historian painolasti on merkinnyt sitä, että suomalainen koulutusjärjestelmä on viime kädessä asettanut etusijalle yhteiskunnan kulloistenkin valtarakenteiden hyvinvoinnin. Aatteellisilta tavoitteiltaan varsin mukiinmeneväksi muotoutunut järjestelmä on toiminut puutteellisesti erityisesti tilanteissa, joissa se on joutunut konfliktiin rattaissaan pyörivän yksilön yhtä hyväksyttävien tavoitteiden kanssa.

Koulutusjärjestelmämme rakenteellisen ja toiminnallisen heikkouden ilmenemismuotoja on kohtuullisen helppo kuvailla. Tässä muutama päällimmäinen:

Moniportaisen ja jäykän hallinnon toimivuus on kovin keskinkertainen, ja se on ollut omiaan lamauttamaan inhimillistä toimintatarmoa niin hallinnoitsijoiden kuin hallinnonkin kohteidenkin keskuudessa. Perusluonteeltaan autoritäärinen koulutus- ja kasvatusilmapiiri rakentaa inhimilliselle luovuudelle liian ahtaan kansallisen muotin ja estää näin kansakuntaa saamasta täyttä hyötyä koulutukseen sijoittamistaan voimavaroista. Kasvatuksellisia tavoitteita on aliarvostettu, ja ne ovat peittyneet tiedollisen opetuksisälön tulvaan. Viime kädessä kasvatus- ja koulutusjärjestelmämme heikkoudet ilmenevät meissä itsessämme ja muodostamassamme valtiollisessa yhteisössä, jota Suomeksi sanotaan. Ne ilmenevät puutteellisessa kyvyssämme luontevaan kansakäymiseen muiden kansakuntien kanssa, kansallisen itsetuntonomme haavoittuvuudessa ja henkisessä pahoinvoinnissa, jota liian monet suomalaiset kokevat aineellisen hyvinvoinninkin keskellä.

Arvoisa puhemies! Tarkoitukseni ei ole kaataa kaikkia maailman syntejä koulutusjärjestelmämme niskaan. Koulutuksen merkitys suomalaisen yhteiskunnan aineelliselle ja henkiselle hyvinvoinnille on pääsääntöisesti myönteistä. Myös alan kansainvälisessä vertailussa, kuten ministeri Taxell totesi, saatamme todeta pärjällevämme aivan mukinmenevästi.

Pelkkä nykytilan tutkailu tai pärjääminen kansainvälisessä vertailussa eivät kuitenkaan saa olla mittareita, jotka tyydyttävät meitä ja kahlitsevat uudistuskykymme. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä suomalainen koulutusjärjestelmä kaipaa perusteisiin menevää uudistusta, suurta muutosta. Ryhmä on pannut tyydytyksellä merkille, että hallituksen eduskunnalle jättämä selonteko sisältää myönteisiä elementtejä, joiden toteutuminen toimisi sosialidemokraattien haluaman muutoksen suunnassa.

Sellaisia elementtejä ovat mm. hallinnon yksinkertaistaminen ja keventäminen sekä päätösvallan näkyvä ohjaaminen käytännön toiminnan tapahtumapaikoille eli kuntiin ja itse opinahjoihin; pyrkimys koulutuksen tasa-arvoistamiseen, sen saattamiseen kaikkien halukkaiden ulottuville uudistamalla ja kehittämällä järjestelmää esi- ja peruskoulusta aina aikuiskoulutuksen uusiin tuki- ja toimintamuotoihin saakka; koulutuksen yhteiskunnallisen arvon tunnustaminen myös riittävän opintotuen myöntämisen muodossa; koulutuksen sisällön muuttaminen kasvatustavoitteet paremmin huomioivaan suuntaan painottamalla koulutusyhteisökohtaista joustavuutta sekä yhteiskunnallisen ja yksilöllisen vapauden hyväksyntää; kansainvälistymisen tarpeen tiedostaminen ja sen edellyttämien uudistusten käynnistäminen niin lainsäädännössä kuin käytännön koulutusrintamalla.

Opillinen rautalanka, josta suomalaisen koulutuspolitiikan tulevaisuudenmalli on tarkoitus väntää, on nimeltään jatkuva koulutus. Selonteko antaa ymmärtää, että koulutustason jatkuva nostaminen, koulutusjärjestelmän toiminnan tehostaminen, koulutuksen laadun parantaminen sekä pyrkimys koulutukselliseen tasa-arvoon voidaan asettaa myös uuden vuosikymmenen koulutuspolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Tämän kaltaisia koulutuspoliittisia tavoitteita pitää varmasti asettaa, mutta kaiken aikaa on muistettava,

että historian painolastin ohella myös tulevaisuuden yhteiskunnalliset näkymät sisältävät uhkia, jotka voivat muuttaa kauniin vision jatkuvan koulutuksen mahdollisuudesta elinikäisen koulupakon painajaiseksi. Tämä on syytä muistaa siksin, että sellainen näkymä ei ole nykyisellekään koulutus-tilanteellemme vallan vieras. Koulunkäynti tai kouluttautuminen on paljolti vielä pakkopullaa, joka on nieltävä, jotta ansaitsisi paikkansa yhteiskunnassa.

Jatkuvan koulutuksen periaatteelle rakentuva koulutusjärjestelmä on luotava sellaiseksi, että sen rattaissa pyörivä kansalainen voi kokea koulutuksen ensi sijassa mahdollisuutena, joka houkuttelee täysipainoiseen osallistumiseen. Koulutusputken sisältöä ja väljyyttä on sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä vielä rukattava. Tulevaisuuden realiteetit, sellaiset kuin kansainvälistyminen, uudet ammattitaitovaatimukset, väestön eläkeläistyminen ja taloudellisen kilpailun kiristyminen, ovat tärkeitä koulutus-suunnittelun lähtökohtia, mutta myös uhkia.

Koulutusjärjestelmä ei saa olla pelkkä yhteiskunnan fyysisten realiteettien temmellyskenttä. Päinvastoin jatkuvan koulutuksen periaatetta toteuttavan koulutusjärjestelmän on oltava kasvatus- ja koulutusyhteisöjen kokonaisuus, jonka toimivuus perustuu sekä yhteiskunnallisen että yksilöllisen vapauden ja vastuun periaatteelle. Eikä tämä ole sana-helinää, vaan arvio ainoastaan kestävästä perustasta. Vain vapaiden valintojen mahdollisuus ja siitä syntyvä vastuuntunto poistavat koulutusputkesta pakkopullan maun.

Puhemies! Pitäisi siis arvioida, miten päästä tietämisen tuskasta pois ja kuitenkin tietää. Miten luoda suomalaisille mieluisa ja samalla tuottoisa koulutusjärjestelmä? Mikä oikeastaan on koulun rooli? Onko koulu valmennusleiri, joka treenauttaa lapsia ja nuoria tulevaa varsinaista elämää varten? Onko se tietotehdas, jonka velvollisuus on kurin ja järjestyksen oloissa, kuten joskus ennen, tai pehmopsykologisesti houkutellen, kuten ehkä nyt, varustaa kansakunnan toivot vahvoin eväin niin, että he menestyvät missä tahansa kansainvälisen kilpailun markkinaraossa? Vai onko koulusta tehtävä luovuuden keidas, jossa nuoriso saa ladata henkistä akkuaan kestääkseen ulkopuolisen maailman harmaan todellisuuden?

Kaikkiin näihin kysymyksiin tai ajatusra-

kennelmiin sisältyy sama harha, joka kalvaa nykyisenkin peruskoulumme toimivuutta, nimittäin se, että koulu mielletään omaksi maailmakseen, joko valmennusleiriksi tai luovuuden keitaaksi, mutta ei varsinaiseksi elämän sisällöksi. Koulun on oltava kasvu- ja kasvatusyhteisö, luonnollinen osa nuoren elämää. Siellä ei opiskella elämää, vaan eletään. Muusta yhteiskunnasta irrallista onnelaa koulusta ei saa. Koulu voi olla opinahjo, ja sen pitääkin olla myös sitä, mutta yhtä tärkeää on, että siitä tulee aktiivinen yhteiskunnallinen osallistuja, toimintakeskus, joka vetää puoleensa mielenkiintoa sekä kodeista, työelämästä että harrastuspiireistä ja vastavasti suuntaa omaa mielenkiintoaan ulkomaailmaan.

Sosialidemokraattien näkemyksen mukainen yhteiskunnallisesti osallistuva koulu on kasvu- ja kasvatusyhteisö, jonka tehtävät ulottuvat paljon opillista sivistystä laajemmalle, ja se tarvitsee myös ajallista tilaa. Peruskoulun kehittämisen ohella olisikin arvioitava uudelleen sitä edeltävän varhaiskasvatuksen ja -koulutuksen muotoja. Erityisesti esikouluun kohdistuvia kokeiluja olisi laajennettava saadaksemme kokemusta Euroopassa laajasti toteutetun esikoulujärjestelmän soveltamismahdollisuuksista suomalaisissa olosuhteissa.

Peruskoulun sisäinen uudistuminen edellyttää joustavuuden, vaihtoehtoisuuden ja valintojen mahdollisuuksien lisäämistä. Joustavuuden lisääminen voisi merkitä esimerkiksi luokattomuuden tuomista peruskouluun ja nykyisten kaltaisista koulupiirikahleista luopumista. Sen pitää merkitä rohkeata ohjausta päätäntävällän siirtoa valtionhallinnosta kuntiin ja itse kouluihin. Sen pitää merkitä ylipäänsä normien purkua ja lisääntyvää luottamista opettajien, oppilaiden, vanhempien ja koko kouluyhteisön oman ajattelun järkevään juoksuun. Samalla sen on merkittävä myös koulun sisäisen toiminnan kansanvaltaistumista.

Tämä taas ei tapahdu pelkästään räväköitä kouluneuvostovaaleja järjestämällä. Kouludemokratiaa ei rakenneta niinkään laeilla ja asetuksilla kuin opettajien ja oppilaiden yhteistyöllä. Paljon on ylipäänsä voitettu, jos peruskoulu kykenee uusiutumalla karsimaan pois valtaosan siitä, mitä se tänä päivänä opettaa tahtomattaan, kuten ulkokultaisuutta, vastentahtoista odottamista, osaamatto-

muuden pelkoa tai vaikkapa hätävalehtelun jaloa taitoa.

Opettajankoulutusta on laajennettu ja tasoa nostettu. Yhteiskunnan ja yksilön koulutukselle asettamat vaatimukset ja tavoitteet eivät toteudu ilman hyviä opettajia. Opettajankoulutus on siis avainasemassa. Opettajien koulutusajan pidentäminen ei ole oikea vastaus haasteisiin, oikeampi on nykyisen ajan mielekäs käyttö ylimpänä periaatteena tulevan työyhteisön, koulun, ja sen oppilaiden tarpeiden ymmärtäminen.

Tällä vuosikymmenellä on pääosin selvittävä nykyisellä opettajakunnalla. Tarpeen on siis tukea opettajien ammatillista kehitystä. Taloudellinenkin lisäpanostus on tarvittaessa huomioitava. Yhteiskunnan on annettava opettajille täydennyskoulutusta ja myös tuettava opettajien omaehtoista ammatillista kehitystä. Se voi tapahtua järjestämällä esimerkiksi stipendejä ja ulkomaista vaihtoa. Eikö juuri opettajien tulisi olla etumaisia hankkimassa kansainvälistä tietoa ja kokemusta?

Olemme lähestymässä opettajapulaa. Apua toisi nykyistä joustavampi rekrytointijärjestelmä. Eikä ainakaan vahingoksi kouluille olisi, jos mukaan opetustyöhön ja työyhteisöön — tavalla tai toisella — tulisi muilla elämänaloilla toimineita ihmisiä. Harjoitetusta poikkeuskoulutuksesta löytynee pätevöittämiskoulutuksen malleja.

Arvoisa puhemies! Toteamani vaihtoehtoisuuden vaatimus poiki tietenkin tarpeen kommentoida vaihtoehtokouluja. Peruskoulu on tältäkin osin merkittävän haasteen edessä. Luonteva ja oikea tapa on, että valintojen ja joustavuuden vaatimukset täyttävä vaihtoehtoisuus toteutuisi peruskoulussa itsessään. Itse asiassa vaihtoehtojen kirjoa ja valinnan mahdollisuutta rajoitetaan nyt eniten valtiotavallan toimin: laein, asetuksin, hallinnollisin normein ja säännöksin. Edes uutta etsivään kokeilutoimintaan ei ole panostettu tarpeellisesti määrin. Siksi ei olekaan ihme, että eri tahoilla, opetusministeriö mukaan lukien, on elpynyt puolivirkeitä hankkeita peruskoulun ulkopuolisen vaihtoehtokoulujärjestelmän luomiseksi. Rinnakkaiskoulun luurankoa on siis herätelty vanhan oppikoulun karsserikopista.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä vaihtoehtoisuuden haasteeseen on vastattava peruskoulussa ja kohdistettava julkisen vallan tuki sen monipuoliseen kehit-

tämiseen. Niin sanottuja vaihtoehtokouluja, ennen muuta steinerkouluja, on pidettävä lähinnä tarpeellista kokeilutoimintaa täydentävinä kouluyksikköinä.

Selonteon keskeiseen antiin kuuluvat suunnitelmat nuorisosteiden koulutuksen kehittämistä ja ammattikorkeakoulujärjestelmän luomisesta. Vastoin kaikkia vannonisia ovat peruskoulun jälkeiset koulutusvaihtoehdot vuosien mittaan muovautuneet niin, että käytännössä olemme palanneet takaisin rinnakkaiskoulujärjestelmään. Lukion yhteiskunnallista roolia on itsepintaisesti kieltäydytty uudelleenarvioimasta, vaikka käytännössä kaikki tietävät, että se on jo kauan sitten poikennut historialliselta mandaatiltaan. Poikkeama johtuu lukion suosiosta ja olemassaolevan korkeakouluväylän ahtaudesta. Suosiosta on myös tullut lukion kompastuskivi. Ajatustaantumien ennätysten kirjaan voidaan merkitä koulutuspolitiikkaamme iskostunut outo näkemys, että suuri suosio on aina erinomaisuuden merkki. Ei ole osattu tai haluttu oivaltaa, että kyse voi olla myös sopivien vaihtoehtojen puutteesta.

Opetusministeriön suunnitelmat nuorisosteiden koulutuksesta sisältävät viimeinkin tuon oivalluksen. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä kannattaa koulutuspoliittista uudelleenarviointia, joka lähentää tai osittain yhdistää lukion ja ammatillisen koulutuksen perusväyliä. Nuorisokoulun luomisen tuskaa ei kuitenkaan saa pahentaa aloittamalla uudistus raskaita hallinto- ja suunnittelujärjestelmiä pystyttämällä. Päinvastoin on edettävä kevyesti organisoitujen kokeilujen ja sisällöllisen kehittämisen tietä.

Socialidemokraatit muistavat hyvin ne primitiivireaktiot, joita opetusministeriön ensimmäiset nuorisostevisiot herättivät kokoomuspuolueen suunnassa. Se on tavallaan ymmärrettävääkin, kun tietää kokoomuksen perusjoukoissa taannoin eläneen ihannekuvan kartanon portaita astelevasta ylioppilaasta ilmentämässä isänmaan suurta tulevaisuutta. Mutta ajat ovat muuttuneet, ja toivon, että edes kokoomuksen valistuneet koulupoliitikot tässä salissa käyttäisivät jokaisen kansanedustajan luovuttamattomiin perusoikeuksiin kuuluvaa mahdollisuutta muuttaa tarvittaessa mielipidettään. Lukion ja ammattikoulun yhteinen kehitysväylä on välttämätön.

Arvoisa puhemies! Nuorisosteiden uudistus

ja ammattikorkeakoulu-uudistus kuuluvat elimellisesti yhteen. Siksi ainakin niiden suunnittelussa olisi huomioitava yhteisen koordinaation tarve, vaikka käytännön kokeilujen toteutus ei voisi osua ajallisesti tarkoin yhteen.

Ammattikorkeakouluille on yhteiskunnallinen tilaus. Olemassaolevien korkeakoulupaikkojen rajallisuus — käytännössä kevään ylioppilaista vain kymmenkunta prosenttia mahtuu uusien opiskelijoiden joukkoon — kansainvälistymisen paineet, yritys-elämän käytännönläheiset mutta samalla koulutuksellisesti vaativat toiveet ja nuorison omat kasvavat opilliset tavoitteet ovat esimerkkejä mainitsemastani tilauksesta.

Ammattikorkeakoulujen tasovaatimusten tulee olla korkealla. Ensisijaista on opintosiältöjen kehittäminen. Niiden on vastattava odotuksiin ja annettava mahdollisuus opiskelijoille jatkaa opintoja tiedekorkeakoulussa. Ammattikorkeakoulujen perustehtäviin ei kuulu tieteellinen tutkimus, mutta yhteistyön tiedekorkeakoulujen kanssa tulee antaa mahdollisuudet tutkimuksen hyväksikäytölle. Ammattikorkeakoulujakaan ei voi suunnitella joka niemeen ja notkelmaan. Toimivuus edellyttää, että ne syntyvät riittävän suurina ja elinkelpoisina esimerkiksi usean ammatillisen oppilaitoksen yhteistyönä.

Kaiken kaikkiaan nuorisosteiden koulutus-uudistuksen ja sen jatkona ammattikorkeakoululaitoksen tärkeänä tavoitteena on sosialidemokraattien mielestä pidettävä sitä, että kaikille halukkaille turvataan tulevaisuudessa mahdollisuus ammatillisen tutkinnon lisäksi saavuttaa yleinen korkeakoulupätevyys.

Tiedekorkeakoulujen perustehtäviä ovat opetus, tutkijankoulutus ja tieteellinen tutkimus. Laki korkeakoulujen kehittämisestä ja sen antamiseen liittynyt valtioneuvoston päätös voimavarojen lisäsohjelmasta ovat merkinneet myönteistä kehitystä tiedekorkeakouluille ja tutkimukselle. Lakiuudistuksen jälkeinen kehitys on siis edennyt hyvin ja tarvitsee jatkoa. Tällä vuosikymmenellä tarvitaan lisäpanostusta perustutkimukseen, tutkijankoulutukseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Korkeakoulujen kehittämislaki ulottuu vuoteen 1996 ja valtioneuvoston voimavarojen lisäyspätös vuoteen 1991. Perustutkimusyöryhmä 89:n ja korkeakouluneuvoston

ehdotus voimavarojen turvaamisesta on kannatettava. Ehdotuksen mukaan valtioneuvoston päätöksellä tiedekorkeakoulujen määrärahoja maksullista palvelutoimintaa lukuunottamatta lisätään reaalisesti 7,5 prosenttia vuositasolla vuosina 1992—1996.

Arvoisa puhemies! Tämän päivän työväelle on henkisen pääoman massa jopa tärkeämpää kuin klassinen tavoite, tuotantovälineiden omistus. Suomalaisen työkansan tärkein taisteluase on korvien välissä jokaisen työntekijän henkilökohtaisessa koulutuspääomassa. Se on myös tärkein kansallinen voimavaramme kilpaillessamme enemmän tai vähemmän veljellisesti kansainvälistyvässä maailmassa.

Valitettavasti on vain sanottava, että tältäkin osin asiat voisivat olla paljon paremmin kuin ovat. Puolet työikäisistä suomalaisista joutuu antamaan panoksensa kansakunnan henkiseen pääomaan vain yleissivistävän peruskoulutuksen saaneena ilman ammatillista loppututkintoa. Siksi aikuiskoulutus on nimettävä vuosikymmenen koulutuspoliittiseksi avainalueeksi. Palkkatyön käsitettä on laajennettava niin, että koulutus tulee perusoikeutena, ei siis pakkona, mukaan työsuhteeseen. Työaikojen joustavuudesta on ryhdyttävä neuvottelemaan uudelta pohjalta niin, että mahdollistetaan sapattivapaajärjestelmä ja siihen liittyvät koulutusmahdollisuudet. Kipinä uudistuksille syttyi alkuvuoden tuloratkaisun yhteydessä, kun avattiin pää aikuisopintotuen kehittämiselle koulutus- ja erorahaston kautta.

Jotta jatkuvan koulutuksen periaate toimisi aikuiskoulutuksessa, on yhdeksi sen kulmakivistä otettava vapaan koulutusvalinnan taloudellinen vastaavuus työttömänä oloon tai työllisyyskoulutukseen verrattuna. Tämän tulisi samalla olla yksi osatekijä, kun opintotuki toteutetaan perustoimeentuloturvan takaavassa muodossa.

Arvoisa puhemies! On korkea aika saattaa häpeään Bertolt Brechtin murjaisu suomalaisista kansana, joka vaikenee kahdella kielellä. Suomalaisen on avattava suunsa, mieltänsä ja tiukan paikan tullen vaikkapa sylinsäkin. Kansainvälistymisen haaste on otettava vastaan. Hallitus tyytyy selonteossaan lähinnä toteamaan haasteen olemassaolon. Se ei erityisen syvällisesti ole innostunut pohtimaan esimerkiksi sitä, millainen arvosisältö kansainvälistymisellämme on ja millaisia ta-

voitteita koulutukselle olisi asiassa asetettava. Arvosisällön ja samalla tavoiteasettelun toisena ääripäänä voitaneen pitää bisnes onbisnestä -periaatetta, joka sivumennen sanoen liian usein tulkitaan kauppa perustuu petokseen -periaatteenä, ja toisena ääripäänä impivaaralaisen omalaatuisuutemme kaikkinaista vaalimista.

Sosialidemokraattiset kansanedustajat odottavat, että hallitus osoittaa, millaista linjaa se aikoo kansainvälistymistavoitteissaan vetää. Onko voimavarat keskitettävä ensisijaisesti taloudellisen kasvun ja kilpailukyyn turvaamiseen, vai onko koulutuspolitiikkaa entistä enemmän suunnattava palvelemaan ratkaisuja, joilla helpotetaan globaaleja ongelmia: köyhyyttä, nälkää, väestönkasvua, ympäristökatastrofeja? Sosialidemokraattien mielestä koulutuksen pitäisi nykyistä enemmän palvelulla viimeksi mainittua tavoitetta.

Puhemies! Kun koulutus koskettaa meitä likimain kehdosta hautaan, on selvää, että kaikkea tarpeellista koulutuspolitiikan laajasta kirjosta ei ole mahdollista sisällyttää ryhmäpuheenvuoroon. Arvioiden ulkopuolelle olosuhteiden pakosta jääneitä koulutuspolitiikan alueita tutkaillaan kuitenkin eduskuntaryhmämme muiden jäsenten puheenvuoroissa.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä pitää arvossa sitä, että hallitus on vielä kesän kynnyksellä suunnannut eduskuntaa selonteolla ja koulutuspoliittisella keskustelulla. Joudun kuitenkin toteamaan, että ison ja kauaskantoisen asian käsittely eduskunnassa siirtyi ehkä liiankin kevyesti parin pienimuotoisen, tosin asiasisällöltään ajankohtaisen välikysymyksen alta yli kuukauden eteenpäin. Hallitus varmaan panee tarvittavan määrän opillista sivistystään peliin saadakseen eduskunnan vakuuttuneeksi, että kyse oli enemmän koulutuspolitiikan arvostuksesta kuin aliarvioinnista.

Ed. Pohjanoksa: Arvoisa puhemies! Koulutuksen kehittäminen on yhteiskunnan menestymisen mittari. Tavoitteiden asettelu on lähdettävä yksilön ja yhteiskunnan tarpeista sekä yksilön mahdollisuuksien arvioinnista koulutuksen vastaanottajana ja hyödyntäjänä. Koulutuspolitiikka ei voi olla vain yhteiskunnan säätämisen tekniikkaa

vaan myös ihmisen elämänolosuhteiden muokkaaja ja odotusten toteuttaja.

Nykyinen yhteiskunnallinen muutos luo osaltaan paineita jokaiselle julkisen ja yksityisen elämän sektorille. Koulutukseen ei enää voi olla vakaa muuttumaton elementti, joka tuottaa samaa, nyt hyväksi koettua tuotetta. Koulutuksen on oltava mukana muutosprosessissa ja kestävä muutoksen tuoma epävarmuus. Koulutuspoliittinen muutospainne ei kohdistu vain koulutusjärjestelmän muutokseen, vaan myös sisäinen, opetukseen liittyvä sisältöjen ja menetelmien muutostarve on ilmeinen.

Tieteen ja tekniikan nopea kehitys edellyttää kansalaisilta yhä pidemmälle menevää koulutusta. Koulutuspolitiikka on niin keskeinen osa tulevaisuuden tekemistä, että sen kehittäminen edellyttää laajaa yhteiskunnallista keskustelua. Valitettavasti Suomessa koulutuspoliittinen kehittäminen on tapahtunut lähes umpiossa ministeriön omana työnä niin, että eduskunnan julkinen poliittinen keskustelu ja tahdonilmaus on siitä tähän asti tyystin puuttunut. Kokoomuksen vaatimuksesta eduskunta on nyt saanut tilaisuuden sanoa oman mielipiteensä kehittämissuuntiin ja sisältöihin.

Koulutuksellinen toimintaympäristö on paitsi muuttunut myös huomattavasti laajentunut. Yhteys muihin maihin ei perustu enää kartastojen tutkimiseen vaan entistä enemmän käytännön kanssakäymiseen. Suomalainen yhteiskunta on kansainvälistynyt nopeammin kuin koulutusjärjestelmä on tähän reagoinut. Kansainvälistyminen koko koulutusjärjestelmän ja myös erityisesti opetusministeriön läpikäyvä periaatteena on ehdoton edellytys kansainvälisen vuorovaikutuksen tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Suomalaisen koulutuksen kansainvälinen vertailtavuus on toteutettava yleissivistävästä koulutuksesta lähtien. Suomen on oltava mukana ja seurattava tarkasti kansainvälisiä opiskelijan-, opettajan-, harjoittelijan- ja tutkijanvaihto-ohjelmia. Kansainvälisen koulutusyhteistyön alueella yhteydet ystävyysoppilaitoksiin tarjoavat kodin ja koulun väliselle yhteistyölle uusia haasteita.

Kokoomuksen mielestä kansainvälistymisen edistämiseksi on eri oppilaitostasoilla taattava riittävät resurssit vieraskielisen perusopetuksen aloittamiseksi. Suomeen tule-

van opiskelijan opintososiaaliset edut on turvattava vastavuoroisesti. Koska kielitaito on kaiken kansainvälistymisen avain, huomiota on kiinnitettävä kielenopetuksen laajentamiseen, erityisesti Suomessa harvinaisempiin kieliin kuten ranskaan, saksaan, venäjään ja italiaan.

Hallituksen koulupoliittisen linjan kolme keskeistä periaatetta — jatkuvan koulutuksen, tasa-arvon ja yksilöllisyyden periaatteet — esitetään selonteon ensimmäisenä asiakokonaisuutena.

Uutena koulutusajatteluna painotetaan jatkuvan koulutuksen periaatteen omaksumista. Nuorena vitsa on väännettävä -ajattelua ei enää tule tulkita niin, että koko koulutusmäärän lisääntyminen kaadetaan nuoruusiän harteille, vaan sen tulee jakaantua tasaisemmin eri ikäkausille. Koko elämän kestävä koulutuksen ja erityisesti elämän ajan kestävä oppimismotivaation kehittyminen on jokaisen kansalaisen kannalta tavoiteltava ajatus. Asenteita tähän suuntaan on vahvistettava mm. ottamalla käyttöön elinikäinen koulutusspassi, jossa yksilöllisen koulutussuunnittelun tulokset muodostuvat halutuksi kokonaisuudeksi.

Kokoomus omassa koulutuspolitiikassaan toimii jatkuvan koulutuksen periaatteen edistämiseksi. Esimerkiksi aikuisopiskelun yksilöllinen toteuttaminen, avoimen yliopiston todellinen avoimuus ja ikääntyneiden yliopistot vaativat uusia, tavanomaisia rajoja rikkovia ajatuskulkuja ja toimenpiteitä.

Hallinnollisesti aikuiskoulutuksen rajaaminen tiukasti omaksi koulutusjärjestelmäkseen tai hallinnolliseksi linjakseen ei ole pitkällä tähtäimellä järkevää eikä jatkuvan koulutuksen periaatteiden mukaistakaan. Samaa voidaan kysyä ruotsinkielisen opetuksen hallinnollisesta järjestämisestä.

Yhä enemmän koulutus on nähtävä elinellisenä osana arkipäivää. Tähän suuntaan Suomessa on viime vuosina voimakkaasti kuljettu. Tämän takia selonteolta olisi toivonut laaja-alaisempaa näkemystä koulutuksen koko kirjoon, ei pelkästään julkisen sektorin koulutusinstituutioihin. Nopeasti muuttuvassa tietoyhteiskunnassa on pyrittävä kaiken koulutuksen, sekä julkisen että yksityissektorilla tapahtuvan koulutuksen, antamien mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Toisena koulutuspolitiikkaa linjaavana periaatteena tuodaan esiin pyrkimys tasa-ar-

voon. Tavoitteena on usein esitetty suorituksen tasa-arvoisuus. Kokoomus näkee koulupoliittisen tasa-arvon mahdollisuuksien tasavertaisuutena, ei oppilaiden tasapäästämisestä. Tältä pohjalta tarkastellen tasa-arvoisuus käsittää mm. seuraavia selonteossa mainitsemattomia tasa-arvonäkymiä:

Tasa-arvoiseen koulutuspolitiikkaan kuuluu se, että jokainen koulutettava saa peruskoululain mukaan kykijensä mukaisen koulutuksen. Lain toteuttaminen vaatii uudistuksia koulutusjärjestelmäämme, erityisesti joustavuutta kouluhallintoon.

Peruskoulun erityisopetuksen on kohdattava sekä oppimisviivästyksiä kärsivät että eri tavalla lahjakkaat oppilaat. Näin erityisopetuksen laajempi klinikkamuotoinen opetus toisi tasa-arvoa vahvistavalla lisäopetuksella tai syventävällä tai rikastuttavalla opetuksella mahdollisuuden edetä kunkin oppilaan oppimiskyvyn mukaan.

Tasa-arvoperiaatteen mukaan on kehitettävä vammaisten oppilaiden opettamista heille sopivassa opetustilassa ja tutkituin opetusmenetelmin. Vammaisten oppilaiden integroiminen normaaliopetukseen tulee vaatimaan lisäresurssointia ja erityisesti koulunkäyntiavustajien määrän lisäämistä tarpeita vastaavaksi.

Samaan ryhmään tasa-arvoperiaatteen mukaan kuuluu kuulovammaisten ja erityisesti kuurojen ammattioppilaitoksessa opiskelevien nuorten opiskelutulkkien määrän lisääminen tarpeita vastaavaksi.

Sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi kokoomus korostaa sellaisia koulutusprosesseja, joilla ohjataan naisten ja miesten valikointumista erilaisiin elämäntehtäviin oman kiinnostuksensa, lahjakkuutensa ja persoonallisuutensa mukaan mahdollisimman tasapuolisesti. Sukupuolten tasa-arvoa edistävän koulutuspolitiikan tukena tarvitaan yhteiskunnan rakenteiden myötävaikutusta, kuten perusturvajärjestelmän luomista ja sosiaalipalveluiden tasapuolista saatavuutta.

Kokoomus pitää perusteltuna, että koulutuspoliittisen keskustelun on lähdettävä yksilön kehittymisen ehdoista. Tarjontaan perustuvasta koulutusputkijäätelystä on siirryttävä kohti kysyntään perustuvia yksilöllisiä koulutusvalintoja. Yksilön on voitava tuntea olevansa jatkuvan koulutuksen periaatteen mukaan vapaa jatkuvasti etsimään uutta.

Yhtenä yksilöllisen kasvatuksen ajankohdaisena puheenaiheena on lasten oppivelvollisuuden alkamisajankohta. Eräissä Euroopan maissa lapset ovat oppivelvollisia jo viisivuotiaina tai osallistuvat esiopetukseen useita vuosia ennen varsinaisen oppivelvollisuuden alkua. Pohjoismaainen käytäntö on ollut aloittaa koulunkäynti pääsääntöisesti seitsemänvuotiaana. Ehdottoman oikean ikärajan esittäminen koulun aloittamisen ajankohdaksi ei liene oikea toimenpide. Koulutukseen tulee päästä silloin, kun kehitystaso sitä edellyttää. Joillakin lapsista oikea koulun aloittamiskäytännön kuusivuotiaana, joillakin vasta kahdeksanvuotiaana.

Kokoomuksen mielestä kokonaisopetuksen avulla hoidettu esikasvatus ja alkuopetus kuusivuotiaasta aina yhdeksänvuotiaaksi asti toisi uuden myönteisen ja yksilöllisen koulunkäynnin aloittamisen lähtökohdan ja turvallisen valmiuspohjan myöhemmälle oppimismotivaatiolle. Koulun aloittamisen on oltava iloinen ja onnistumisen kokemuksia antava tapahtuma.

Peruskoulun osuus selonteossa on jäänyt varsin vaatimattomaksi. Todetaan, että peruskoulua kehitetään 1990-luvulla nykyisen rakenteen pohjalta kiinnittämällä entistä enemmän huomiota sisällölliseen kehittämiseen. Kokoomuksen näkemyksen mukaan peruskoulun sisällöllistä kehittämistä on edistettävä yksilöllisyyden ja valinnaisuuden pohjalta. Peruskoulun yläasteella on aloitettava luokattomuuden kokeilu ja valinnaisuutta on lisättävä pakollisten aineiden määrää vähentämällä.

Kouluopetuksen tarjoaman tiedon ohella on painotettava toiminnallisen tekemisen merkitystä. Opetussisältöjä ja -menetelmiä on kehitettävä tukemaan lapsen vastuuntuntoa ja yhteistyökykyä passiivisen seuraamisen sijasta. Eheyttävän kokonaisopetuksen kautta on annettava eväitä kokonaisuuksia hahmottavan maailmankuvan syntymiseen. Tietotekniikka-avusteisen koulutuksen aloittaminen peruskoulutasolta turvaa sen alkeisopetuksen koko ikäluokalle.

Keskustelu koulun kasvatustehtävästä on varsin tarpeellinen ja ajankohtainen. Erityisesti kodin ja koulun yhteistyö kaipaa julkista pohdintaa. Opettajat ja vanhemmat ovat yhteisvastuullisia kasvatettavan tasapainoisesta edistymisestä. Vanhempien ja oppilaiden yhteistyötä on kehitettävä myös koulun

ja erilaisten harrastusjärjestöjen puitteissa. Kasvatus ei ole eikä sen pidäkään olla yksin koulun tehtävä.

Koulun kasvatustehtävä sisältää kaiken sen koulun sisäisen toiminnan, joka ei ole kirjattuna opetussuunnitelmiin, mutta joka kuitenkin vaikuttaa oppilaan edistymiseen ja viihtymiseen koulussa. Tämä ns. piilo-opetussuunnitelma on saanut viime aikoina enemmän huomiota kasvatustehtävänsä mukaisesti. Tähän kytkeytyy myös oppilaan arvomaailman kehittäminen. Selonteko on sivuuttanut oppilaan kasvamisen ihmisenä, hänen koulutuksesta saamansa maailmankuvan, omanarvontunnon ja arvojen arvojärjestyksen. Opinto-ohjaajien asema koulun kasvatustehtävän tukijoina on selvitettävä. Kokoomuksen mielestä koulun tehtävä on tiedon ja taidon kehittämisen ohella kasvattaa oppilasta persoonallisuutena ottamaan vastaan vapaasti uutta tietoa ja uusia kokemuksia.

Vuosi sitten aloitettu keskustelu lukion ja ammatillisen koulutuksen yhdistämisestä nuorisokouluksi, jota kokoomus ei ainakaan Ruotsin mallin mukaisena hyväksy, on osaltaan syynä tämän selonteon syntymiseen. On tärkeätä, että keskustelussa nähdään useampia vaihtoehtoja. Tässä yhteydessä en malta olla ihmettelemättä ääneen, mitä aravakaisuutta liittyy siihen, että opetusministeriö on ajanut yhtä esittämäänsä visiota kuin käärmettä pyssyyn.

Peruskoulun jälkeisen koulutuksen erilaiset kokeilumahdollisuudet ovat nousseet keskustelun aiheeksi. Koulutusjärjestelmän sisällä tapahtuvien kokeilujen olisi oltava enemmän sääntö kuin poikkeus, siksi kokeilutoiminnan luvanvaraisuutta olisikin helpotettava ja siihen liittyvää päätösvaltaa siirrettävä lähemmäksi sitä tasoa, missä koulutuspolitiikan käytännön ongelmat tunnetaan.

Yhteiskunnan muuttuessa lukion tehtäväkuva on laajentunut. Aiemmin tiukasti yliopistoon valmentava oppilaitos on muodostunut myös ammattioppilaitoksiin ohjaavaksi koulutiekse. Lukiota on kehitettävä sen omista lähtökohdista luokattomuutta kohti. Luokaton lukio antaa mahdollisuuden oppilaan yksilölliseen kehittymiseen ja oman tieto- ja taitopohjan luomiseen.

Lukion pakollisten aineiden määrää on rajoitettava ja lisättävä vaihtoehtoisuutta.

Tuntikehystä on muokattava edelleen tarpeen mukaan. Lukion oppilaiden omaa vastuuta opiskelustaan ja tulevaisuudestaan on kehitettävä mm. lisäämällä ainevalintaa, tutkielmatyyppejä osioita ja oppikurssien laajuutta. Lukion päätemittauksena ylioppilastutkintoa on kehitettävä ja etsittävä joustavia, oppilaan senhetkistä kehitysvaihetta mittaavia menetelmiä.

Kokoomuksen mielestä lukiota ja ammatillista koulutusta on kehitettävä rinnakkain niin, että ne tukevat toistaan. Lukiota on kehitettävä kansainvälisen lukion suuntaan ja ylioppilastutkintoa kansainvälisen tutkinnon mukaiseksi.

Ammatillisessa koulutuksessa on korostettava yksilöllisten koulutusvalintojen ja etenevän mahdollisuutta. Ammatillisissa oppilaitoksissa on aloitettava luokattomuuden kokeilu, joka mahdollistaa käytännössä yhteistyön lisäämisen muiden oppilaitosten kanssa.

Osa nuorista jää kokonaan ammattiopetuksen ulkopuolelle, kun tarjolla ei ole riittävän työvaltaista koulutusvaihtoehtoa. Ammatillisen koulutuksen yleisjakso muistuttaa liikaa peruskoulua, johon nuori on saattanut perin pohjin kyllästyä. Samalla oppisopimuskoulutuksen kehittäminen on laiminlyöty.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä ammattiopetusta on uudistettava sen omista lähtökohdista siten, että koulutuksen päätteeksi voidaan suorittaa ammatillista osaamista mittaava ammattitutkinto. Samalla oppisopimuskoulutusta on kehitettävä sekä nuorisoa että aikuisia palvelevana, työvaltaisena ja työsuhteisiin perustavana koulutusmuotona. Oppisopimuskoulutuksen ohella on löydettävä myös ammattioppilaitoksista työtä ja tekemistä painottavia vaihtoehtoja.

Eri koulutusyksiköiden yhteistyötä on voitava käytännön järjestelyin lisätä siten, että opiskelija voi osa-aikaisesti suorittaa opintoja toisessa oppilaitoksessa tai lukiossa.

Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä eri tavoin kokeilevat yhteisöt osoittavat aikanaan, mitkä muodot tuovat parhaan tuloksen. Nuorisoasteen kehittämisen suunnasta on tehtävä päätökset vasta kokeilujen tulosten tarkastelun jälkeen. Tässä vaiheessa kokeilu ei saa muodostua millään paikkakunnalla ainoaksi koulutusvaihtoehdoksi, jotta osallistuminen siihen muodostuu opiskelijalle vapaaehtoiseksi.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä ammatillisten oppilaitosten muuttaminen ammattikorkeakouluiksi edellyttää pääsääntöisesti opetuksen tason kohottamista sekä nykyistä joustavampia opetusmuotoja ja sisältöjä. Siksi on tärkeää, että kaikissa ammattikorkeakouluiksi haluavissa ammatillisissa oppilaitoksissa toimitetaan korkeakoulutasoa mittaava asiantuntija-arviointi.

Tämä nyt kokeiluna pohdittava ja aloitettava koulutusmuoto on hajautettava maamme niin, että eri aloille ja alueille muodostuu koulutusyksiköitä, jotka voivat joustavasti olla yhteistyössä tiede- ja taidekorkeakoulujen kanssa. Hallinnollisesti itsenäiset ammattikorkeakoulut tuovat kaivattua ammattitaidon arvostusta koko ammattiopetuksen sektorille. Ammattikorkeakoulututkinto vastaa alemmää korkeakoulututkintoa, ja se on nivellettävä tiede- ja taidekorkeakoulututkintoihin niin, että mahdollisimman suuri osa voidaan lukea hyväksi opintoja jatkettaessa.

Yhtenä vaikeutena uuden koulutusmuodon kokeilussa nähdään pätevien opettajien puute. Eräät kokeilua anoneet yksiköt ovat jo nyt tehneet yhteistyötä tiedekorkeakoulujen kanssa opettajien jatkokoulutuksen käynnistämiseksi. Oppilaitosten sisällä herännyt halu koulutuksen kehittämiseen tuo parhaan tuloksen myös opetuksen tason nostamisessa.

Tiedekorkeakoulujen merkitys maamme koulutustason ylläpitäjinä ja kehittäjinä on kiistaton. Nyt pitää lisätä korkeakoulujen voimavaroja myös virkojen ja rakentamisen suhteen niin, että valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen kehittämisohjelma toteutuu.

Korkeakoulujen harjoittamaa tutkimustoimintaa on lisättävä ja tieteen harjoittajien tutkimusolosuhteita helpotettava esimerkiksi virkoja ja apurahoja lisäämällä sekä edistämällä kansainvälisten vaihto-ohjelmien toteutumista. Tiedekorkeakouluihin on kehitettävä alempi korkeakoulututkinto.

Kokoomuksen mielestä korkeakoululaitoksen yhteyttä yhteiskuntaan ja työelämään on tuettava niin, että koulutuksen, tutkimuksen ja työelämän tarpeiden tavoitteet kohtaavat nykyistä paremmin. Korkeakoulujen tutkijakoulutus ja kansainvälistyminen vaativat erityistä huomiota. Korkeakoulujen tutkijakoulutukseen on suunnattava resursseja eri-

tyisesti aloille, joilla tutkijoista on huutava pula. Lisensiaatin ja tohtorin tutkinnon suorittaville on taattava kunnollinen toimeentulo.

Kansainvälistymisessä on edettävä nopeasti. Tutkijan- ja opiskelijanvaihdon lisäämiseksi on Suomen korkeakouluissa varattava vierailevien tutkijoiden paikkoja ulkomaalaisille ja aloitettava vieraskielinen perusopetus. Tämä voidaan toteuttaa osittain ottamalla käyttöön kansainvälisiä satelliittivälitteisiä ohjelmia. Suomalaisen korkeakoulujen ja yritysten erityisosaamisen alueilla on luotava sellaisia kansainvälisen tason toimintamuotoja, joista muut ovat kiinnostuneita oman toimintansa malliksi ja joiden avulla voidaan harjoittaa kansainvälistä vaihtotoimintaa.

Keskustelu korkeakoulujen ja yliopistojen hallintomallista on terve merkki paitsi pyrkimyksistä kaikkien osapuolten edustuksen takaavaan hallintomalliin myös kiinnostuksesta suomalaisen korkeamman tason koulutuksen kehittämiseen. Valtionhallinnon korkeakoulupoliittista päätösvaltaa on edelleen hajautettava korkeakouluille taloudellisten, toiminnallisten ja henkilöstövoimavarojen liikkumavapauden lisäämiseksi.

Yliopiston kehittämisvastuulla on myös opettajankoulutus. Opettajapula on aiheuttanut julkisen keskustelun, jossa on vaadittu lisää poikkeuskoulutuksella koulutettavia opettajia. Tämän toimenpiteen ohella on kiinnitettävä huomiota opettajien vakinaisen koulutuksen lisäämiseen ja näiden yksiköiden resurssien turvaamiseen niin, että tulevaisuudessa pystytään ohjaamaan koulutus tarvetta vastaavaksi sekä luokan- että aineenopettajien koulutuksessa.

Kokoomuksen mielestä luokanopettajien koulutuksen ohella tulevaisuudessa on sekä lastentarhanopettajien että ammattiopettajien koulutus saatettava ylemmän korkeakoulututkinnon taseiseksi. Järkevä tie tämän tavoitteen saavuttamiseksi on muodostaa nykyinen lastentarhanopettajien tutkinto alemmaksi korkeakoulututkinnoksi, josta halukkailla olisi mahdollisuus jatkaa kasvatustieteen kandidaatin tutkintoon. Opetus on järjestettävä yliopistojen opettajankoulutuslaitosten yhteydessä.

Opettajien jatkokoulutus on kaiken koulutuksen pohja. Erityisen tärkeätä on tuoda koulu lähemmäksi yhteiskuntaa. Tämä ei ole vain ammattiopetuksen tai yliopiston

umpioitumisen ongelma, vaan myös peruskoulun opettajien opettamiseen on lisättävä mahdollisimman ajanmukainen kuva elävästä elämästä, ajasta ja tilasta, jossa elämme.

Aikuiskoulutukseen kohdistuvat jatkuvan koulutuksen toteutumisen suurimmat paineet. Aikuisten henkilökohtaista ja yksilöllistä opintojen ohjausta on lisättävä. Koulutusjärjestelmän luomisessa huomiota on kiinnitettävä yksilön omista, itsensä kehittämisen tarpeista ja harrastuneisuudesta lähteneille toiveille. Eri elämäntilanteet huomioon ottaen opiskelumahdollisuuksia voidaan tarjota esimerkiksi monimuoto-opetusta kehittämällä.

Kokoomuksen mielestä aikuiskoulutuksessa tarvitaan joustavia tutkintojen suorittamismuotoja, joissa otetaan huomioon suoritettujen aikaisemman tutkinnot, työkokemus ja itse opiskelu oikeudenmukaisesti opiskelijan eduksi. Avoimen korkeakouluopetuksen ja kesäyliopistojen tarjontaa on monipuolistettava ja alueellista saatavuutta parannettava. Aikuiskoulutus on pyrittävä yhdistämään mahdollisuuksien mukaan jo olemassaoleviin koulutusjärjestelmän muotoihin.

Opiskelijat ovat ainoa väestöryhmä maassamme, jonka yhteiskunta edellyttää elävän velaksi. Opintotukijärjestelmän velkapainotisuus ja monimutkaisuus antavat elämänsä aloittavalle nuorelle tylyn kuvan yhteiskunnasta byrokraattisena ja epäoikeudenmukaisena järjestelmänä. Siksi onkin tarpeellista kiirehtiä opintotukilainsäädännön kokonaisuudistuksen aloittamista. Kokoomus painottaa, että opintotuesta on tehtävä perustoimeentulon takaava etuus. Opintotuen on oltava riittävä, jotta kenenkään ei ole pakko mennä työhön opintojen ohella. Näin luodaan myös edellytyksiä päätoimiselle opiskelulle ja opiskeluaikojen lyhenemiselle.

Parhaiten opiskelijoiden sosiaalista asemaa parannetaan lyhyellä tähtäimellä korottamalla opintorahan osuutta puoleen koko tuen määrästä. Aikuisopintotuen vakinaistaminen on merkittävä askel jatkuvan koulutuksen periaatteen tukemiseksi. Samassa yhteydessä tulisi myös muun opintotuen tarveharkintaa korostavia myöntämisperusteita karsia. Kokoomuksen eduskuntaryhmä ei voi muuta kuin yhtyä opiskelijajärjestöjen näkemykseen opintotukiasioiden siirtämisestä opetusministeriöstä sosiaali- ja terveysministeriön hoidettavaksi.

Opintolainajärjestelmässä on otettava rahamarkkinoiden toimintaedellytyksissä tapahtuneet muutokset huomioon. Jos pankkien yhteiskunnallinen vastuuntunto on kuollut, tarvitaan valtion entistä laajempaa mukaantuloa ja tukea opiskelijoille. Opiskelijoilla on oltava varmuus perustoimeentulostaan ja opintojen rahoituksesta, oli korkopoliittinen tilanne mikä tahansa. Opiskelijoiden asumisen tukeminen olisi pyrittävä siirtämään kunnallisen yleisen asumistuen piiriin heti, kun se on mahdollista hallintoa ruuhkauttamatta.

Arvoisa puhemies! Tietoyhteiskunnassa keskeisessä asemassa on tieto ja sen välittäminen, ihmisten kyky vastaanottaa ja soveltaa tietoa sekä kyky luoda uutta tietoa. Kaikessa tässä tiedon tungsoksessa tarvitaan kokonaisvaltaista maailmankuvaa tukevaa koulutusta. Jos selonteossa tarkoitetaan uudella tiedonkäsitteellä nimenomaan tätä, niin hyvä on. Instituutioihin sidottu koulutusajattelu kahlitsee liikaa ihmiselle ominaista ongelmanratkaisupohjaista uteliaisuutta tietoon ja omaehtoista sivistämistä.

Koulutushalukkuus suomalaisessa yhteiskunnassa on korkealla. Tähän haasteeseen koulutusjärjestelmän on kyettävä vastaamaan. Koulutuksen tavoitteiston liikkumavaran on oltava laaja. Tiedon sisällön kehittyminen on sidottava sekä kansainvälisyysettä ympäristökasvatusperiaatteeseen. Elinympäristön suojeleminen on kulttuurista, jonka on tultava osaksi kokonaiskasvatusta.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä on erittäin tyytyväinen siitä, että eduskunta on saanut keskusteltavakseen pyytämänsä selonteon koulutuspolitiikasta. Koulutuspolitiikka on ollut tällä vuosikymmenellä suomalaisen yhteiskunnan suurin muutosvoima. Sillä painoarvolla suhtauduttakoon selontekokeskusteluun.

Ed. Björkstrand merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Isohookana-Asunmaa: Rouva puhemies! Hallitus ansaitsee kiitoksen siitä, että se — tosin pitkällisen vitkuttelun jälkeen — on antanut eduskunnalle koulutuspoliittisen selonteon. Parlamentaarisen keskustelun käyminen koulutuspolitiikasta juuri nyt on suorastaan välttämätöntä. Opetusministeriön

kiireellisesti valmistelemissa uudistushankkeissa ei juurikaan ole kuultu ulkopuolisia. Koulutuspolitiikkamme vellookin epämääräisessä tavoitteettomassa tilassa. Siksi tarvittaisiin selontekokeskustelun jatkeeksi vielä parlamentaarista koulutuskomiteaa.

Selonteko on poliittinen asiakirja. Se on muotoiltu Holkerin hallituksen muuhun poliittiseen kulttuuriin soveltuvalla tavalla. Yleisellä tasolla luvataan nostaa koulutuksen tasoa, parantaa laatua, kehittää organisaatioita ja yhtenäistää ylläpitojärjestelmiä. Ongelmat lakaistaan maton alle. Poliittisesti arkaluonteiset tavoitteet ja toimintalinjat kätketään yleisesti hyväksyttävien sanontojen taakse. Teksti muistuttaa aiemmin tunnetuksi tullutta Verotus kevenee -esitettä, vaikkakin on sitä monisivuisempi.

Selonteosta on vaikea löytää muuta selkeää koulutuspoliittista linjaa kuin se, että koulutus alistetaan puhtaaksi välineeksi tehokkuuden ja hyvinvoinnin lisäämiselle. Yksilölle annetaan arvoa sillä perusteella, miten hän hyödyttää taloudellista hyvinvointia. Liike-elämän kovat lainalaisuudet näytävät nyt tunkeutuvan koulutuspolitiikkaan. Selonteon tekijöillä ei ole ollut halua pysähtyä kasvatuksellisten ja elämän peruskysymysten äärelle. Selonteosta puuttuu kokonaan kasvatuksellinen ja sivistyksellinen näkökulma. Ehkä juuri tämän takia selonteossa eivät ole saaneet sijaa vammaiset, hitaasti kehittyvät, häiriökäyttäytyvät, opintonsa keskeyttävät jne. Elintason kohottamisen ja kansainvälistämisen innossa hallitus on myös unohtanut huolenpidon kansallisesta kulttuurista. Toivottavasti saamme tämän eduskuntakeskustelun yhteydessä kokonaisnäkemyistä koulutuspolitiikasta ja konkreettisempaa tietoa siitä, miten hallitus aikoo esittämänsä ”kehittämisen, tutkimisen, laimentamisen ja syventämisen” lopulta toteuttaa.

Arvoisa puhemies! On tuskin sattuma, että Suomen kansalliseepoksen Kalevalan sankari on hengen jättiläinen eikä sotasankari. Korkean ammattitaidon merkitykseen yhteisölle viittaa tarina Sammon taonnasta. Sivistyksellä, koulutuksella ja kulttuurilla on itseisarvo, eikä ihminen ilman oppimiskykyään olisi ihminen.

Opintielle lähtevän nuoren kannalta on ratkaisevaa se, miten hyvin hän menestyy opinnoissa ja sopivan opintouran valinnassa,

mutta myös se, miten hän rakentaa ihmisuhteiden verkostoa ja miten terve itsetunto hänellä on. Korostaessaan itsenäisen, vastuullisen ja toiminnallisen ihmisen kasvattamista sekä erilaisuuden huomioon ottamista kasvuprosessissa keskusta pitää välttämättömänä, että koulutuspolitiikassa kiinnitetään erityistä huomiota myös laajan yleissivistyksen ja arvokasvatuksen vahvistamiseen. Koulutettaessa yksin fyysisesti terveitä ja tietorikkaita ihmisiä ei lopputuloksena olekaan tasapainoinen ihminen.

Koulutuspolitiikkaa leimasi 60- ja 70-luvuilla vahva usko keskushallinnon yksityiskohtaisen säätelyn mahdollisuuksiin. Sen tuloksena syntyi raskas hallintobyrokratia tukeaan yksityiskohtaiset lait, asetukset ja muu säädöstö. Olennaisimpia virheitä oli, että yhteiskunnan ja työelämän ajateltiin pysyvän muuttumattomina tai ainakaan ei kyetty hahmottamaan kehityksen koulutukselle asettamia vaatimuksia. Keskiasteelle onnistuttiin suunnittelemaan jopa 250 tiettyihin työtehtäviin tähtäävää ammattikoulu- ja opistotasoista koulutuslinjaa. Myös korkeakoulujen tutkintoasetuksissa heijastuivat niiden säätämishetkellä vallinneet kapeat ammattikuvat. Koulutuksen tulisi kuitenkin olla yhteiskunnan kehitystä ohjaavaa eikä entiseen ja nopeasti vanhenevaan sitovaa.

Selonteossa sivutaan esiopetusta ja oppivelvollisuusiän alentamista. Keskusta korostaa erityisesti koulumuotoisesta esikoulusta saatua myönteisiä kokemuksia ja kiirehtii oppilaille vapaaehtoisen esikoulun valtakunnallista toteuttamista. Keskusta kannattaa nykyisen oppivelvollisuusiän säilyttämistä, mutta katsoo, että aloitusikä voisi yksilöllisesti vaihdella 6 ja 8 vuoden välillä.

Maamme peruskoulujärjestelmä on alueellisesti tasapuolinen ja yksilöllisesti oikeudenmukainen. Siirtyminen rinnakkaiskoulujärjestelmästä peruskouluun tasasi koulutusmahdollisuudet, mutta samalla peruskoulu, niin väitetään, myös alkoi tasapäistää oppilaita. Peruskoulujärjestelmän hyvät puolet ovat kuitenkin ilmenneitä ongelmia olennaisesti painavammalla tavalla.

Hallituksessa näyttäisi nyt olevan syntymässä kompromissi, jonka tuloksena kokoomus synnyttää rinnakkaiskoulujärjestelmän niin kutsutuille erityislahjakkaille, sosialidemokraatit saavat haluamansa tasapäistävän nuorisokoulun ja ruotsinkieliset erillisen kou-

luhallintojärjestelmän. SMP ei taaskaan saa mitään.

Keskusta ei näe vaihtoehtoisten koulujen lakisäateistämisen ratkaisevan yleiskoulun ongelmia. Valtaosa oppilaista on tulevaisuudessaakin kunnallisissa peruskouluissa ja lukioissa. Siksi juuri niiden kehittäminen on tämän hetken koulutuspolitiikan ydinkysymys. Vaihtoehtoisen pedagogiikan koulut tukevat yleiskoulun kehittämistä välittämällä eri opetusmenetelmistä ja kasvatusfilosofioista vaikutteita yleiskouluun. Apostoli Paavalin sanoja voitaisiin käyttää tässä ohjenuorana: "Koetelkaa kaikki ja pitäkää se, mikä hyvä on."

Vaihtoehtoisten koulujen perustamisen sijasta tulisi innostua kehittämään olemassaolevaa koulujärjestelmää sisällöllisesti niin, että yleiskoulun opetussuunnitelmia voitaisiin varioida nykyistä enemmän ja mahdollistaa erilaisten pedagogisten menetelmien käyttö, rakentaa kullekin koululle oma profiilinsa. Tämä edellyttää opetusryhmäkokojen olennaista pienentämistä nykyisestäään.

Koulussa "kyydistä pudonneiden" määrä kasvaa jatkuvasti. Heitä ei saada mukaan muutoin kuin valinnaisuutta ja käden taitojen opetusta lisäämällä sekä ottamalla käyttöön erilaisia opetuksen teknisiä ja muita apuvälineitä, jotka kiinnostaisivat myös käytännöllisille aloille suuntautuneita oppilaita. Samalla opetusta on periodisoitava ja erityisopetusta vahvistettava. Näin voisimme motivoida niin erityislahjakkaiden kuin koulupudokkaidenkin opiskelua.

Ylioppilassuma on ollut liki vuosikymmenen yksi pahimmista koulupoliittisista ongelmista. Erityisen vaikeaa on uusien ylioppilaiden saada samana vuonna opiskelupaikka korkeakoulusta. Tämä ei kuitenkaan ole lukiojärjestelmän eikä oppilaiden tai heidän vanhempiensa vika, vaan osoitus koulujärjestelmämme jäykkyydestä.

Lukiota tulee edelleen kehittää yleissivistävänä koulumuotona, joka antaa valmiudet korkeakouluopintoihin ja vaativampiin keskiasteen opintoihin ja jonka käy läpi noin puolet ikäluokasta. Lukiokoulutuksen alueellista saavutettavuutta tulee yhä parantaa.

Lukioon tulee saada voimavaroja lisää erityisesti tunteikehystä korottamalla. Jos lukioille annetaan mahdollisuudet laatia omia painotettuja lukusuunnitelmiaan, vähentää se tarvetta erikoislukioiden perustamiseen. Va-

linnaisuuden kehittäminen turvaisi myös laajakkaiden oppilaiden keskimääräistä nopeamman opiskelumahdollisuuden. Lukion kehittämisen myötä on vihdoin siirryttävä luokattomaan lukioon. Opetuksessa tulisi siirtyä pirstaleisesta tieteenalajaosta poikki-tieteelliseen, laaja-alaiseen ja ongelmakeskeiseen malliin. Miksi esimerkiksi kielenopetusta, atk:ta ja luonnontieteitä ei voitaisi yhdistää laatimalla tietotekniikkaa hyväksikäyttäen englanninkielinen raportti ympäristönsuojelusta?

Opetettavan aineksen valinnaisuuden lisääminen edellyttää myös ylioppilastutkinnon perinpohjaista uudistamista. Siksi tulisi pikaisesti asettaa työryhmä laatimaan esitys valinnaisuuden lisäämisestä lukiossa. Tämä on sitäkin tarpeellisempaa, kun selonteosta havaitsee, että hallitus on altis lisäämään entisestään pakollisena opettavien asiakokonaisuuksien ja aineiden määrää. Myös perustietouden määrittäminen ja tiedonkäsitteksen muuttuminen niin, että tiedon hankinnalle ja sen käsittelylle annetaan painoarvoa, edellyttävät opettettavan aineksen ja ylioppilastutkinnon uudelleen arviointia. Lukion uudistaminen niin, että sallitaan vihdoin yksilölliset opiskeluohjelmat, poistaa tarpeen nuorisokoulun synnyttämiseen.

On tärkeää todeta, että selonteossa esitetyn vision mukainen nuorisokoulu on Ruotsissa kulkenut jo tiensä päähän. Järjestelmä ei toimi toivotulla tavalla. Edes sosialidemokratia ei ole vahvistunut. Toki on selvää, että yhteistoimintaa lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä tarvitaan. Keskusta vaatii lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä koskevan kokeilulain tuomista eduskuntaan.

Keskiasteen uudistuksen päätavoite on ollut ammatillisesti eriytyneen koulutuksen tarjoaminen koko ikäluokalle. Uudistuksen kaikkia tavoitteita ei ole saavutettu esimerkiksi siksi, että lukioon hakeutuminen on ollut suunnitelmia huomattavasti laajempaa ja päällekkäiskoulutus runsasta. Keskiasteen koulutus on nimikkeenä epäonnistunut. Peruskoulun jälkeisen lukio- ja ammatillisen koulutuksen nimike onkin muutettava nuorisasteen koulutukseksi.

Ammatillisten opintojen loppuun on luotava päättötutkinto, jossa arvioidaan sekä tietopuolinen että käytännön työtaito. Myös ylioppilastutkinnon suorittaminen on tehtävä

mahdolliseksi ammatillisessa koulutuksessa. Tämä olisi omiaan pienentämään painetta lukiokoulutukseen, helpottamaan ammatinvalintaongelmaa oppilaan kannalta vaikeimmassa iässä sekä nostamaan ammatillisen koulutuksen arvostusta.

Myös ammatillisessa koulutuksessa kaivataan lisää joustoa ja valintamahdollisuuksia yksilöllisten toiveiden mukaan. Nykyisten 250 koulutuslinjan tilalle tulisi nopeasti luoda monen ammatin taitoihin johtavaa koulutusta ja lisätä käytännön työharjoittelua.

Selonteossa käytetään piilotettuja ilmaisuja koulutusrakenteen kehittämisestä. Esimerkiksi työpaikkakoulutuksen kehittämisellä tarkoitetaan oppisopimuskoulutuksen lopettamista nykyisessä muodossaan. Koulutuksen laaja-alaisuudella tarkoitetaan yleissivistävän aineksen lisäämistä ammatilliseen koulutukseen jne. Keskusta vastustaa oppisopimuskoulutuksen lopettamista. Monille oppisopimuskoulutus tarjoaa kiintoisan ja ehkä ainoankin tavan hankkia kunnollinen ammattikoulutus. Järjestelmän virtaviivaisuuden vuoksi tätä mahdollisuutta ei tule poistaa.

Selontekoon on otettu ajatus ammattikorkeakoulun mitoittamisesta noin puolelle ja tiedekorkeakoulujen mitoittamisesta vastavasti noin neljännekselle ikäluokasta. Koulutushaluttomuus ja korkeat keskeyttämisprosentit on unohtettu täysin. Mistä otetaan ammattitaitoiset työntekijät, jos kolmelleneljännekselle ikäluokasta annetaan vähintään ammattikorkeakoulutasoinen koulutus, työntekijäasteinen koulutus muutetaan nykyistäkin yleissivistävämmäksi ja viidennes jää vaille ammatillista koulutusta? Yhtälö on mahdoton. Sampo ehkä osattaisiin suunnitella, mutta jäisi takomatta.

Ammattikorkeakoulu on nykyisten korkeakoulujen ja opistojen väliin sijoittuva uusi oppilaitostyyppi. Keskusta tukee ammatillisesta korkea-asteesta lähtevää ammattikorkeakouluajatuksen kehittelyä ja vaatii pikaisesti ammattikorkeakoulukokeiluja koskevaa lakiesitystä eduskuntaan. Edes kokeiluja ei tule käynnistää ilman eduskunnan myötävaikutusta, jotta ei kävisi niin kuin 70-luvulla korkeakoulujen tutkimonuudistuksessa. Sen päätöksenteko tapahtui ministeriön projektisihteeritasolla, eikä kukaan ministeriön virkamiehistä halunnut olla pekkaa pahempi. Ammattikorkeakoulua ei tule kytkeä — ku-

ten selonteossa on tehty —nuorisokouluun, vaan sitä tulee kehittää itsenäisesti. Ammatikorkeakoulujen tulee olla hallintonsa suhteen itsenäisiä ja valtion rahoittamia kuten muidenkin korkeakoulujen. Riittävä tieteellinen taso ja yhteys tiedekorkeakouluihin on turvattava.

Samalla on käynnistettävä myös laajempi korkeakoulututkintojen rakennetta koskeva uudistus. On jo aika tunnustaa korkeakoulujen tutkimonuudistuksen epäonnistuminen kaikissa keskeisissä tavoitteissa. Opintoajat eivät ole lyhentyneet, tutkintojen sisältö ei ole parantunut. Päinvastoin opintoajat pitenivät, opinnot pirstaloituivat ja muuttuivat entistäkin epämielikkäämmiksi. Lisäksi keskeyttäneiden määrä kasvaa koko ajan.

Niin sanottujen välitutkintojen poistaminen korkeakouluista oli myös selkeä virhe. Välitutkinnot, joita voitaisiin nykyaikaisemmin ja kehitettyinä nimittää korkeakoulututkinnoiksi, tulisi palauttaa. Korkeakoulututkinnon voisi suorittaa joko tiedekorkeakoulussa tai ammatillisessa korkeakoulussa. Opintojaan jatkaville seuraava porras olisi ylempi korkeakoulututkinto. Tämä tutkintorakenne tarjoaisi mielekkään väylän myös aikuisopiskelijoille esimerkiksi nk. avoimeen korkeakouluun tai täydennyskoulutuksen opinto-ohjelmiin liittyen. Korkeakoulututkinnon suorittaminen veisi opintoalasta riippuen 2,5—4 vuotta ja ylempään korkeakoulututkinnon enintään 5—7 vuotta. Järjestely korostaisi entisestään lisensiaatin tutkinnon vapaaehtoisuutta tohtorin tutkintoa tavoiteltaessa.

Kansainvälisen yhteistyön yhä lisääntyessä ja ammatillisen liikkuvuuden kasvaessa on tärkeää, että Suomen koulutus- ja tutkintorakenteet ovat rinnasteisia muiden maiden järjestelmiin. Korkeakoulututkintojen kaksitasaisuus täyttäisi myös tämän tavoitteen.

Korkeakoulujen aloituspaikkamäärä on sidoksissa muun ammatillisesti eriytyneen koulutuksen ja jatkossa erityisesti ammattikorkeakoulun mitoituksen kanssa. Tästä huolimatta korkeakoulujen aloituspaikkamäärää tulisi nostaa — toisin kuin selonteossa ehdotetaan — lähivuosina niin, että vuosittain opintonsa aloittaisi 17 000—18 000 uutta opiskelijaa.

Keskustan ajamat korkeakoulujen kehittämislaki ja valtioneuvoston periaatepäätökset vuodelta 1986 ovat turvanneet kuten selonteosta ilmenee korkeakoulujen resurssien koh-

tuullisen kehityksen. Korkeakoulujen ja eri koulutusalojen perusvoimavaroissa on kuitenkin edelleen merkittäviä puutteita. Tästä johtuen valtiovallan tulee edelleen sitoutua lisäämään korkeakoulujen rahoitusta reaalisesti vähintään 7,5 prosentilla vuosittain valtiovarainministeriön vastustuksesta huolimatta. Painopiste on perustutkimuksessa ja perusopetuksen laadun kohottamisessa. Erityisesti nuorten tutkijoiden jääminen yliopistoihin on turvattava mm. virkoja perustamalla.

Euroopan yhdentymiskehitys on käynnistänyt merkittäviä koulutukseen ja tutkimukseen liittyviä yhteisohjelmia. Suomi on ensisijaisesti saavana osapuolena, ja sen tulee hakeutua mahdollisimman suurimittaisesti Euroopan koulutus- ja tutkimusohjelmiin mukaan. Osallistumalla eurooppalaisiin opiskelijan- ja tutkijanvaihto-ohjelmiin yksipuolista suuntautumista Yhdysvaltoihin voidaan laventaa ja lähentyä vanhoja Euroopan kulttuurimaita. Pohjolan keskinäistä oppilas- ja muuta vaihtoa on laajennettava panostamalla Nordjobb- ja Nordplus-ohjelmiin. Ehkä suurin ongelma kansainvälisyydessä on sen rahoitus. Selonteossa ei puhuta mitään mm. siitä, paljonko maksaa 5 000 suomalaisen korkeakouluopiskelijan tai keskiasteen opiskelijan lähettäminen vuosittain ulkomaille. Käytännössä korkeakouluissa usein vielä on ongelmana löytää rahat edes yksittäiselle vierailijalle.

Koulutuspolitiikan piirissä jatkuvan koulutuksen periaate ja aikuiskoulutuksen kehittäminen ovat olleet ajankohtaisia jo parikymmentä vuotta, eivät uutuuksia selonteon väittämällä tavalla. Sen sijasta, että selonteossa on esitetty useita kymmeniä kertoja lause aikuiskoulutuksen kehittämisestä, olisi vihdoin tullut esittää, miten ja missä järjestyksessä aikuiskoulutusta kehitetään.

Mahdollisuus aikuiskoulutukseen on tuotava jokaisen ulottuville, mikä vaatii sekä uusia voimavaroja että entisten käytön järjestyksen kehittämistä. Aikuisten opintotuen saatua ratkaisunsa tupo-neuvottelujen kautta tärkeimmät kehittämiskohteet ovat aikuisten tutkintojärjestelmä, monimuoto-opetus sekä osa-aikaopetuksen järjestäminen ja aikuis-kouluttajien koulutus. Lähes käyttämättä ovat Yleisradion ja opetusministeriön yhteistyöllä aikaansaavat voimavarat aikuisten opiskelun helpottamiseksi.

Aikuiskoulutus tulee jatkossa entistä sel-

vemmin olemaan jokaisen ammatillisen opilaitoksen toinen päätehtävä. Aikuiskoulutus ja erityisesti tutkintoon johtava aikuiskoulutus on viimeisten kolmen vuoden aikana lähtenyt rajuun kasvuun ammatillisissa opilaitoksissa. Aikuiskoulutusta ei olekaan järkevää irrottaa rinnakkaiseksi koulujärjestelmäksi. Muodostettavan opetushallituksen organisaatio on tältä osin harkittava uudelleen.

Koululaitoksen uhkana on lisääntyvä opettajapula ja koveneva kilpailu pystyvistä opettajista. Opettajapula voidaan poistaa vain koulutusta laajentamalla sekä muualta työelämästä opettajankoulutukseen hakeutumista helpottamalla. Opettajankoulutuksen alueellisessa kehittämisessä on vielä paljon tehtävää. Muun muassa monien taito- ja taideaineiden koulutusta on edelleenkin saatavilla vain Helsingissä ja eräiltä aloilta se puuttuu lähes kokonaan. Kelpoisuusehtoja on myös järkeistettävä niin, että opettajien siirtyminen koulumuodosta ja -asteelta toiselle nopeasti helpottuu. Opiskelijoiden ainevalintamahdollisuuksia on myös väljennettävä. Tämä tapahtuisi parhaiten palauttamalla yliopistoihin akateemisen vapauden ilmapiiri.

Opetustyön yleistä arvosta on nostettava palkkausta ja työoloja kehittämällä sekä ottamalla vanhemmat tiiviimmin kasvatus-työhön mukaan. Opettajilla on kova työpaine, ja heihin kohdistuu monia ristipaineita. Erityisesti syyslukukausi on pitkä ja rasittava. Tulisi vakavasti suunnitella noin viikon mittaisen syysloman käyttöönottamista, joka olisi riittävän pitkä niin oppilaiden kuin opettajienkin latautumisen kannalta. Tämä ei kuitenkaan saa merkitä kesätauon lyhentämistä.

Opettajia koskeva sapattivapaa on tänään vain harvojen etuoikeus. Sapattivapaan tulisi olla kasvatuskentällä itsensä kehittämistä ja tietojen uusintamista kunkin yksilön henkilökohtaisten tavoitteiden ja tarpeiden mukaan. Se tulisi ulottaa kaikkiin opettajiin.

Jokaisella nuorella ja aikuisella tulee olla oikeus hankkia taipumustensa mukainen peruskoulutus sekä täydentää elämänsä aikana eri vaiheissa tietojaan ja taitojaan kiinnostuksensa ja työelämän tarpeiden mukaisesti. Koulutusjärjestelmässämme on tulevaisuudessaakin tärkeä sija kansalais- ja kansanopistoilla, opintokeskuksilla ja kesäyliopistoilla. Itsensä kehittämisen merkitys korostuu tulevaisuudessa entisestään niin työtehtävien

kuin elämänolosuhteidenkin jatkuvien muutosten seurauksena.

Arvoisa puhemies! Korkeakouluopiskelijoiden opintotuki ei tule selonteon mukaan juuri muuttumaan. Opiskelijat odottavat selkeitä päätöksiä tuen kehittämisestä. Nyt kun aikuiskoulutustuki vakinaistuu, olisi kiireesti uudistettava korkeakouluopiskelijoiden opintotuki. Opintojen rahoitusongelmat ovat omaehtoisen opiskelun alueella. Täysi-ikäisten opiskelijoiden vanhempia sekä aviopuolisoa koskeva tulo- ja varallisuusharkinta vaikeuttavat opintojen rahoitusta tai estävät opiskelun aloittamisen.

Opintolainat opintotuen osana aiheuttavat vuosia kestävässä koulutuksessa huomattavan velkaantumisen ja pitkittävät valmistumista. Opintorahaosuuden nostaminen puoleen opintotuen kokonaismäärästä on toteutettava viipymättä. Pitemmällä aikavälillä opintorahan perusosa tulee saattaa vastamaan täysi-ikäiselle, oman talouden muodostaneelle opiskelijalle vähintään kansaneläkkeen pohjaosan ja täyden lisäosan kulloistakin määrää. Tämän lisäksi asumiskustannuksia on tasattava samantasoisesti kuin muille väestöryhmille.

Opintojen rahoitusjärjestelmän yksinkertaistamiseksi tulee harkita Valtion opintotukikeskuksen siirtämistä Kansaneläkelaitoksen organisaatioon. Opintotukijärjestelmän kehittäminen perusturvajärjestelmän osaksi edellyttää lähivuosien aikana huomattavia lisäresursseja ja rahoituspohjan laajentamista noudattaen samoja periaatteita muun Kelan hoitaman sosiaaliturvarahoituksen kanssa.

Selonteossa luvataan yhtenäistää oppilaitosten ylläpitojärjestelmiä, millä tarkoitetaan ammatillisesti oppilaitosten kunnallistamista. Huonoin oppilaitoksen omistajavaihtoehto on sellainen, jossa oppilaitoksen ylläpitäjällä ei ole todellista intressiä tehtävän ja rahoituksen hoitamiseen. Suuri osa ammatillisesta koulutuksesta on luonteeltaan joko valtakunnallista tai ainakin alueellista. Vain luonteeltaan paikkakunnalliset oppilaitokset voidaan kunnallistaa. Valtakunnallisen ja alueellisen koulutuksen on edelleen oltava valtion, kuntien ja kuntainliittojen oppilaitoksissa kuten tähänkin asti.

Koulutuksen hallinnon kehittäminen selonteossa liittyy läheisesti yhteen nuorisokoulun kanssa. Tarkoituksena on ilmeisestikin luoda hallintojärjestelmä, jolla pyritään 12-

vuotiseen yleissivistävään pohjakoulutukseen, jossa nyt olisi vielä vähän ammatillista sävytystä. Ammattikasvatushallituksen ja kouluhallituksen korvaaminen opetushallituksella palvelee sekä tätä pyrkimystä että pyrkimystä saattaa myös ammatillinen koulutus suoraan sosialidemokraattiseen ohjaukseen.

Hallituksen tähänastiset kaavailut valtionosuusuudistuksessa eivät täytä uudistukselle asetettavia edellytyksiä. Kuntien valtionosuusjärjestelmää on uudistettava niin, että kuntien itsehallinto kasvaa, tarpeetonta byrokratiaa todella puretaan ja kansalaisille turvataan samantasoiset peruspalvelut kaikkialla maassa. Hallituksen linjan mukaista on tosin ollut kansalaisten peruspalvelujen purkaminen haja-asutusalueilta. Johtaako tämä tulevaisuudessa myös siihen, ettei esimerkiksi peruskoulupalveluja voida haja-asutusalueella turvata?

Suomen koulujärjestelmän keskeisiä vahvuuksia ovat sen korkeatasoisuus, kattavuus ja alueellisuus, joita keskusta on ollut systemaattisesti rakentamassa. Nämä periaatteet on pidettävä kunnialla jatkossakin. Korkea tavoitetaso merkitsee myös lisäkustannuksia. Koulutukseen ja tutkimukseen käytettyä kansantuoteosuutta on edelleen lisättävä, ja se on myös mahdollista, jotta koulutuksen laadukkuus turvataan valinnaisuutta ja tasoa nostamalla tästä eteenkinpäin.

Arvoisa puhemies! Koulu ja kaikki muutkin oppilaitokset ovat myös kasvupaikkoja. Jokainen opettaja, opintojen ohjaaja ja muu koulussa työskentelevä on samalla myös kasvattaja. Kasvuprosessin tuloksena yksilön tulisi oppia ymmärtämään menneisyyttä, näkemään tulevaisuuteen ja pystyä hallitsemaan nykyisyyttä vahvan minäkuvan pohjalta. Vain terveen itsetunnon saanut yksilö selviytyy elämänkaarensa aikana eteen tulevista haasteista.

Jokainen aika synnyttää oman näkemyksensä koulusta, koulutuksesta, oppimisesta ja sivistyksestä. Me elämme yhteiskunnassa, jossa tietoa arvostetaan, mutta jossa informaatiotulva eristää ja vieraannuttaa meitä, koska tieto on usein irrallaan arvoista. Joka päivä julkaistaan 6 000—7 000 tieteellistä artikkelia. Länsimaisen kulttuurin ihanne, ihmisen rajaton osaaminen ja uuden tiedon synnyttäminen, on ollut kulttuurimme kantava voima, mutta samalla heikkous.

Meillä on oikeus odottaa koulutukselta apua kulttuurimme säilymiseen terveenä ja elinvoimaisena. Jos haluamme turvata ihmiskunnan eloonjäämisen, on aineellisen edistuksen apostolit hylättävä. Meille, tämän vuosituhannen viimeisille futurologeille, pitäisi olla Henryk Skolimowskia lainatakseen elintärkeää, että tieto vihdoin yhdyntäisi arvoihin, jotka kannattavat elämää inhimillisen olemassaolon kaikilla tasoilla.

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Tämän päivän koulutuspolitiikka on vuoropuhelua eilisen ja huomisen kanssa. Koulutuksen huominen on tänään. On välttämätöntä, että eduskunta hahmottaa koulutuspolitiikan kehittämissä näkökulmat, niin, että tuleva huominen turvaisi kasvun mahdollisuudet kaikille.

Kasvatus on maailman tärkein, mutta samalla vaikein ja vastuullisin tehtävä. Ihmisen kasvulla ja koko ihmiskunnan eloonjäämisellä on paljon yhteistä kosketuspintaa. Siksi yhteiskunnassa pitäisi virittää jatkuvaa kasvatus- ja koulutuskeskustelua.

Lopullisten totuuksien ja maailmanselitysten aika on ohi. On tullut aika romuttaa myös tiettyjä vanhakantaisia koulutusmyyttejä. Ilolla on todettava, että tätä työtä todella tehdään. Tulisikin suuntautua jatkuvasti uuden etsintään ja ennakkoluulottomaan sekä uutta luovaan kokeiluun. Kokeilujakin on jo melkoisesti. Tarvitaan alati uusiutuvia kysymyksiä. Mikä ihmiskäsitys ja mitkä yksilön ja yhteiskunnan arvot ovat koulutuspolitiikan viitekehystenä? Mitkä ovat sivistyksen peruspilarit?

Selonteon suurin ongelma on, että koulutuspolitiikka liikkuu arvotyhjässä. Siinä ei ole pohdiskelua arvoista. Sen kytkennät yhteiskuntapolitiikkaan ovat myös suhteellisen ohuita ja mekaanisia, vaikka koulutus on osa ja erittäin tärkeä osa yhteiskuntapolitiikkaa. Nykyisen epäpyhän hallituskoalition arvo-maailma saattaa olla siinä määrin sekatarakauppa, ettei mistään yhteisestä ole voitu sopia. Se koituu koulutuspolitiikan tappioksi. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kirjaa selonteon arvotyhjiön hallituksen koulutuspolitiikan miinuslistalle. Elinkeinoelämä puolestaan tuntuu painostavan liian yksisuuntaiseen koulutuksen kehittämiseen. Yhtä lailla kielteisistä on se, että opetuksen sisältöjen kehittämistarpeita ja uudistuslinjauksia on käsitelty valitettavan niukasti.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kirjaa selonteon voittopuolelle elinikäiseen oppimiseen perustuvan jatkuvan koulutuksen keskeisen strategian, aikuiskoulutuksen korostamisen sekä nuorisokoulutuksen, jolla peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa raja-aidat madaltuisivat. Ammattikorkeakoulu on osa koulutusjärjestelmän uudistumista. Nuorisokoulu merkitsisi kaikkien kansalaisten uudistetun perussivistyksen korostumista. Se antaisi yksilölle aikaisempaa enemmän oppimisen valinnan ja henkisen liikkuvuuden mahdollisuuksia, joita yleisesti kaivataan. Palaan nuorisokoulutukseen ja jatkuvaan koulutukseen myöhemmin.

Oikeus oppimiseen on tänään ihmiskunnalle suurempi haaste kuin koskaan. Mitään inhimillistä kehitystä ei voi olla ilman oikeutta oppia. Oppiminen on jokaisen perusoikeus. Pystyykö ihmiskunta tämän uuden ajattelutavan omaksumiseen ja itsensä pelastamiseen? Tässä on koulutuksen ja kasvatuksen ydin. Vasemmisto on menestyksellisesti tehnyt tässä maassa työtä oppimisen perusoikeuden toteuttamiseksi. Työväenliike asetti jo vuonna 1903 Forssan kokouksessa tavoitteeksi oikeuden oppimiseen ja koulutukseen jokaiselle. Se oli ylväs tavoite jo vuosisadan alussa.

Koulutuksellinen tasa-arvo on tuottanut merkittävää tulosta. Suomessa on toteutuksessa nuorten mahdollisuus oppimiseen. Esimerkiksi peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen alueellinen saatavuus on ainutkertaisen laajalle ulottuvaa. Mutta paljon tehtävää on vielä esimerkiksi aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien lisäämiseksi.

Koulutuksellinen tasa-arvo onkin eittämättä kansakunnan tämän päivän menestyksen ja vaurauden lähde. On luotu mahdollisuuksia kansan lahjakkuusreservoille. On nostettu koko kansan perussivistystä ja ammatillista osaamista. Mittaamattoman arvokkaita saavutuksia! Ponnistuksia on jatkettava. On poistettava nykyisiä häiriöitä, raja-aitoja ja umpiperiä. On opittava oppimaan, säilytettävä ja kehitettävä oppimishalua. On opiskeltava kokonaisuuksia, ei sirpaleita. On opittava tiedon hankintaa ja käsittelyä, opiskelutaitoa ja ajattelukykyä. Koulutuksellisen tasa-arvon kehittäminen on tuiki välttämätöntä. Koulutus edelleenkin luokitkaa, kerrosta, erottaa ja valikoi.

Elävän, omaehtoisen ja edistyskellisen

kulttuurin voima lähtee kansalaisten tasavertaisista mahdollisuuksista valita haluamansa koulutuksen kesto, laatu ja taso. Koulutuksen on oltava taloudellisesti turvattua, sosiaalisesti edistävää ja yksilöllisesti motivoivaa sekä aloitteelliseen kansalaistoimintaan perustuvaa laajaa kulttuuriliikettä.

Suomalaista koulutusta on leimannut tietty humanistinen piirre. Kansainvälisessä vertailussa Suomen koulutus ja kulttuuri sisältävät tänäkin päivänä humanistisia arvoja useita muita maita runsaammin. Älkäämme salliko konservatismin katkaista tätä perinnettä. Älkäämme myöskään antako elinkeinoelämän yksipuolistaa koulutusta vain osaksi työelämää ja kansainvälistä kilpailukykyä. Akateemikko G. H. von Wright on todennut: "Humanistinen asenne ei ole vakio, vaan kysymys on alati avoin, jokaisen aikakauden täytyy vastata siihen omista historiallisista edellytyksistään lähtien. Humanismin ytimenä on puolustaa sitä, mitä sanotaan ihmisen parhaaksi."

On luotava sellaiset olosuhteet, joissa ihmisen on mahdollista olla ihminen. Humanismi perustuu tänäkin päivänä ihmisarvon syvälliseen kunnioittamiseen. Todellista humanismia ei nyky maailmassa voi kuvitella vailla pyrkimystä luonnon puolustamiseen, ihmisten keskeiseen tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen, inhimillisyyteen ja yhteistyöhön. Tämä on se humaninen arvomaailma, minkä tulisi kuulua osana arkipäivän opetus- ja oppimistapahtumaa kaikkeen koulutukseen. Humanismin tiedostaminen myös näköalaksi tulevaisuuteen merkitsee koulutuksessa uudistuvan, luovan ja ennakoivan oppimisen korostumista.

Omakohtaista totuuden etsintää on tuettava. Maailmankuvan luomiselle on annettava aineksia pohdittavaksi, mutta ei valmiita malleja. Peruskoulun ja lukion uusin oppiaine elämäntiedoksi on yleisesti osoittautunut sisällöltään ja opetusmenetelmiltään hedelmälliseksi katsomustiedon ja etiikan oppiaineeksi. Siitä olisi opiksi otettavaa muihinkin oppiaineisiin.

Meidän on tänään pakko tehostaa kansainvälisyys- ja rauhankasvatusta läpikäyvästi kaikessa koulutuksessa ja oppimistapahtumassa siksi, että oma vastuumme kansakuntamme tulevaisuudesta, koko ihmiskunnan eloon jäämisestä on suuri. Tutkimukset ja käytännön elämä osoittavat, että suomalai-

sessä koululaisessa on valitettavan paljon ahdasmielisyyttä, vieraan pelkoa, muukalaisvihaa, rasismia. Miksi emme ole kyenneet parempaan ihmisyykasvatukseen itsemme emmekä nuoremme kohdalla? Suomessakin on otettava osavastuu maailman hädänalaisista. Kulutusitsekkyiden sijaan on kiireesti nostettava esiin arvoja, jotka tukevat heikompiosaisia, yleensä elämän jatkumista sekä rauhankulttuurien sisäistämistä kaiken ajattelun ja toiminnan perustaksi.

Peruskoulun toteutuminen on ratkaisevasti kiinni uusien pedagogisten ajatusten toteuttamisesta. On etsittävä ja kokeiltava erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Oppilaiden sosiaalinen ja yhteiskunnallinen tausta ei voi kuitenkaan olla koulun valinnan lähtökohta, vaan se on pedagogisen työn perusta. Jokaiselle peruskoululle voidaan kehittää vaikkapa oma toiminta-ajatus. Peruskoulujärjestelmän sisällä tulee voida toimia erilaisiin pedagogisiin ratkaisuihin tukeutuvia kokonaiskoulujakin. Oppilasvalinnassa on kuitenkin noudatettava kansalaisten tasa-arvon periaatetta.

Selonteossa puututaan myös vaihtoehtokouluihin. Hallituksessa valmistellaan niitä koskevaa lakia. Steinerkoulut, joilla on tiettyjä vaihtoehtopedagogiikan myönteisiä tuloksia osoitettavanaan, odottavat malttamattomina. Vasemmistoliitto suhtautuu tietyllä myönteisyydellä vaihtoehtopedagogiikkaan, joka erityisesti panostaa inhimilliseen kasvuun, oppijakeskeisyyteen, kokonaisopetuksen eheyteen, ympäristöarvojen kunnioittamiseen, yhteistyöhön kilpailun sijaan, kodin ja koulun hedelmälliseen yhteistyöhön tuloksia saavuttaen. Ovathan nämä tavoitteita, jotka vasemmistoliiton mielestä tulisi toteuttaa kaikessa koulu- ja opetustyössä. Vanhaa rinnakkaiskoulujärjestelmää ei tietenkään ole syytä synnyttää. Siksi valtion tuella on syytä asettaa tämän estäviä ehtoja.

Kansainväliset sopimukset ja julistukset ovat tunnustaneet kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien oikeuden saada opetusta äidinkielellään ja äidinkielellään. On arvostettava erilaisten kulttuurien toisiaan rikastuttavaa vuorovaikutusta. Ruotsinkielisten koulutus on meillä hoidettu esimerkillisesti. Saamelaisille ja romaaneille olemme vielä paljon koulutusvelkaa.

Nyt tarvitaan saamelaisten osalta edelleen säädösten tarkistuksia. Keskeiset ongelmat

saamelaiskoulutuksen järjestämisessä liittyvät saamenkielisen oppimateriaalin puuttumiseen, pätevien luokan- ja aineenopettajien pulaan ja saamen kielen epäviralliseen asemaan. Saamen kielen asemaa tulisi korjata myös siten, että saame olisi äidinkielen oppiaineena myös lukiassa. Saamelaisten kielenvaihdon tutkija Marjut Aikio on todennut: "Miten käy saamen kielen, miten käy alkuperäiskansan, jolle ei vielä kukaan ole myönnetty kielellisiä ihmisoikeuksia? Säilyykö saamelainen kieli ja identiteetti?" Onkin syytä kysyä, missä saamen kielen lakiesitys viipyy?

Romaanilapset oppivat ensimmäisenä kielensä suomen kielen, mutta kotona puhutaan edelleen useasti romaanikulttuuriin kiinteästi sidoksissa olevaa romaanikieltä. Tämän johdosta lapsilla tulisi olla oikeus saada myös koulussa oman kulttuurinsa ja vanhempiensa kielen opetusta. Romaaniasiaain neuvottelukunta on osaltaan tehnyt romaanikielen ja -kulttuurin opetuksen järjestämistä koskevia esityksiä. On pikaisesti käynnistettävä romaaniväestön koulutustarpeita palveleva ja kulttuuritoimintaa edistävä ja koordinoiva toteuttamistyö. Romaanit ovat jo pitkään odottaneet kulttuuri- ja koulutuskeskustaan. On syytä jälleen kysyä, missä tämä oikein viipyy.

Koulutuspolitiikan pitemmän aikavälin kehittämisvaihtoehtojen hahmottamiseksi on tärkeää irrottautua nykytilanteesta ja luonnostella erilaisia tulevaisuudenkuvia. Opetusministeriö on vuonna 1989 julkistamassaan kehittämisvisiossa mm. nuorisokoulun osalta näin tehnyt. Opetusministeriö on oivaltanut uusien avauksien välttämättömyyden. Monet yhteiskunnan, työelämän sekä ihmisten elämäntavan muutokset ja kansainvälistyminenkin edellyttävät uusia kehittämislinjauksia ja niiden myötäisiä kokeiluja. Viime aikoina saadut merkit viittaavat hyvin joustavaan peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Lukiot ja ammattikoulut ovat jo ryhtyneet yhteistyöhön. Yhteistyötä kangistavien raja-aitojen poistaminen pitäisikin tästä lähtien ottaa keskeiseksi tavoitteeksi koulutuksen kehittämisessä.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä suhtautuu myönteisesti peruskoulun jälkeisen nuorisoasteen kehittämisvisioon ja sen kokeiluun. Esitetyn kehittämisvision suuntaan voidaan pitkällä aikavälillä edetä usealla tavalla

ja erilaisessa aikataulussa. Lopulliset päätökset tehdään vasta kokeilujen jälkeen. Vasemmistoliiton mielestä peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta on poistettava nykyinen jyrkkä, eriarvoistava rinnakkaiskoulujärjestelmä. Koko nuorisokäluokalle on annettava mahdollisuus korkeatasoiseen perussivistykseen.

Tulevaisuudessa työn hallinta edellyttää yhä useammalta luovuutta, joustavuutta, laaja-alaisia ja monikäyttöisiä perustietoja ja -taitoja. Jokaiselle on annettava ylipäättään elämässä selviytymistä varten syvälinen perussivistys, johon sisältyvät nykyisen yleissivistyksen elinkelpoiset ainekset ja tulevaisuuden ydinammattitaidon keskeiset ulottuvuudet. Nuorisokouluvisio nojaa uudistuvaan sivistys- ja tietokäsitykseen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen raja-aidat madaltava ja myöhemmin ehkä poistava nuorisokoulu merkitsee perussivistyksen korostumista ja antaa samalla yksilölle aikaisempaa enemmän oppimisen valinnan ja henkisen liikkuvuuden mahdollisuuksia.

Koulutusvisiossa on esitetty myös ammatikorkeakoulujen perustamista. Maakunnissa on varsin suurta kiinnostusta niihin, aloitetaan kokeilu ripeästi.

Selonteossa todetaan, että koulutuksen kehittämisen painopiste on tällä hetkellä aikuiskoulutuksessa. Varsin oikea arvio. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä ei kuitenkaan hyväksy eräitä aikuiskoulutukseen luotuja epätasa-arvoa lisääviä rahoitus- ja toimintamalleja. Vasemmistoliiton mielestä aikuiskoulutuksen lähtökohdaksi tulee ottaa yksilöiden elämänlaadun parantaminen ja korkeatasoisen sivistyksen takaaminen jokaiselle suomalaiselle ikään tai ammattiin katsomatta.

Aikuiskoulutuksen tulee olla taloudellisesti turvattua, sosiaalisesti edistävää ja yksilöllisesti motivoitua. Jokaisella aikuisella on oltava mahdollisuus itsensä omaehtoiseen kehittämiseen myös työpaikasta riippumatta yleissivistävässä ja järjestömuotoisessa aikuiskoulutuksessa. Näiden kouluttautumismuotojen kehittäminen on yhtä tärkeää kuin ammatillisen aikuiskoulutuksen. Aikuiskoulutusta ei voida organisoida yksinomaan markkinaperiaatteella. Se vinouttaa koulutuksen kysyntää ostovoimaiseen suuntaan, elleivät aikuiskoulutuksen julkiset varat ole nykyiseen verrattuna moninkertaiset.

Sapattivapaata tarvitaan nyt erityisesti suomaan ihmiselle oikeus tarpeidensa mukai-

seen elpymiseen ja virkistymiseen sekä itsensä kehittämiseen myös sellaisten harrastusten ja koulutuksen avulla, jotka eivät välittömästi liity ammatilliseen osaamiseen.

Mikä oikeastaan on yliopiston ydin? Toituden etsiminen. Unescon alainen Euroopan korkeakoulutuksen keskus Cepas pitää yliopistoa ainoana instituutiona, joka on erikoistunut totuuden etsimisen tehtävään. Tavoitteena on tänäänkin mahdollisimman korkea tieteen ja tutkimuksen taso. Korkeakouluilta voitaneen edellyttää riippumatonta ja puolueetonta tutkimusta, epäilyn arvostamista sekä keskustelun virittämistä yhteiskunnan kehityssuuntauksista. Yliopistolaitoksen juuret ovat syvällä yhteiskunnassamme.

Viime viikolla Turun Akatemian 350-vuotisjuhlassa yhteydessä tuotiin promootiopuheessa julki ajatus siitä, että talouselämä on saanut yhä vahvemman otteen korkeakouluista. Tämä voi olla vaarallinen kehitys, kuten myös ahdas tulosjohtamisen, tulostavasti ja tuloksellisuuden korostaminen. Tuloksen arvioiminen korkeakoulutuksessa on nimittäin vaikeata. Usein se tehdään liian suppeasti ja yksipuolisesti.

Outo tsaristinen jäänne on Helsingin yliopiston hallintojärjestelmä. Kun muualla lisätään demokratiaa ja kansanvaltaa, meillä pysähtyneisyys aiotaan ilmeisesti säilyttää viimeisessä korkean hengenviljelyn tyyssijassa — Helsingin yliopistossa. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä edellyttää, että hallitus tuo eduskuntaan lakiesityksen, jossa millään henkilöstöryhmällä ei saa olla enemmistöä monijäsenisessä hallintoelimestä.

Koulutuksen kehittymisen avainryhmä on opettajat. Rakkaus nuoreen on kasvatuksen ydinvoima. Opettajiin kannattaa sijoittaa. Opettajankoulutusta tulee kehittää osana korkeakoulujen toimintaa. Eri opettajaryhmien koulutusta tulee yhtenäistää. Myös lastentarhanopettajien koulutus on vakinaistettava korkeakoulututkinnoksi muun opettajankoulutuksen yhteyteen. Kasvatus on yhteiskunnan tärkein asia, siksi opettajien koulutustason on oltava korkea. Mitä nuorempi on oppijan ikä, sitä vaativampi on opettajan työ. Koko koulutusjärjestelmässämme on tällä hetkellä tietojen mukaan lähes 10 000 epäpätevää opettajaa eri koulumuodoissa ja koulutusasteilla. Voimakkaat toimenpiteet ovat todella välttämättömiä.

Opintotukijärjestelmä on kriisissä ja sen myötä monen opiskelijan opiskelu ja elämä. Monen opiskelijan talous ei kerta kaikkiaan kestä. Työssäkäynti on hengenpitimiksi välttämätöntä, ja opiskeluajat pitenevät. Opintoraha on nostettava opiskelun perustoimeentulon turvaavalle tasolle. Konkurssikypsä opiskelija on irrotettava pankkien ikeestä. Opintolainoitus on siirrettävä valtiolle.

Opintolainan korko nousee jatkuvasti. Seuraavaksi on nähtävissä opintolainojen sitominen viitekorkoon — ilmeisesti. Suomen Pankkiyhdistyksen kirjeessä 5.5. tänä vuonna todetaan nimittäin sanataarkasti seuraavaa: ”Pankit pitävät kuitenkin lähiajan tavoitteena opintolainajärjestelmän uudistamista siten, että opintolainakannan korkotaso sidotaan peruskoron asemesta sellaiseen viitekorkoon, joka heijastaa varainhankinnan todellisia kustannuksia.” Mikä on valtiovalan vastaus tähän opiskelijoille varsin tuhoisaan kannanottoon?

Suomen ylioppilaskuntien liitto on vastikään todennut, että jos opetusministeriötä eivät opiskelijoiden toimeentulo-ongelmat kiinnosta, on syytä vaihtaa ministeriötä. Myös eduskunnan sivistysvaliokunta on vastikään esittänyt harkittavaksi yksimielisesti opintotukiasioiden siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriöön Kansaneläkelaitoksen hoitettaviksi.

Selonteko nostaa koko koulutusjärjestelmän osalta esille kahdeksan yksittäistä sisällöllistä erityiskohdetta. Niiden toteutuminen käytännössä onnistuu vain, mikäli kyetään tiedostamaan syvällisesti ja laaja-alaisesti niiden tämän päivän ja tuleva merkitys.

Lisäksi hallitus on asettanut tavoitteeksi, että kaikille kuusivuotiaille turvataan 1990-luvulla oikeus osallistua esiopetukseen. Hyvä näin. Oppivelvollisuusiän alentaminen, jota selonteossa esitetään pitemmällä aikavälillä arvioitavaksi, lienee myös oikean suuntainen, kunhan pidetään mielessä, että toiminta on lapsen kehitystarpeita vastaavaa, omaehtoista ja leikin muodossa tapahtuvaa oppimista. Leikkivä lapsuus ei saa riistää.

Haluan kehittämisen erityiskohteista korostaa ympäristökasvatuksen, kansainvälisyyskysymysten, taidekasvatuksen, viestintä-kulttuurikoulutuksen ja sukupuolten tasa-arvokasvatuksen sisältöjä. Luovuuden uudet ulottuvuudet on otettava käyttöön ei vain taideaineissa vaan kaikessa taitamisessa ja

tietämisessä. Viestintäkulttuurialan koulutus on suomalaiselle kulttuurille kansainvälisyyden paineessa elämäntärkeä kysymys. Taidekasvatus tulee nähdä myös osana esteettistä kasvatusta.

Historiattomuus ja aikaperspektiivin puute näyttää yhä selvemmin leimaavan nuorten ajattelua ja elämäntyyliä. Tietämys maamme menneisyydestä, tärkeistä historiallisista tapahtumista ja kansallisesta kulttuuriperinnöstä ei enää siirry nuorille tänä päivänä. Koulun vastuu on suuri. Vasemmistoliitto pitää välttämättömänä, että suomalaisessa kouluopetuksessa säilytetään nimenomaan historiallis-humanistis-yhteiskunnallisen perussivistyksen arvot ja sisällöt. Olisikin syytä perustaa komitea kartoittamaan historiallis-humanistis-yhteiskunnallisen perussivistyksen kehittämistarpeita ja uudistusesityksiä.

Selonteossa todetaan suomalaisen koulutuspolitiikan johtoaatuksiin kuuluvan jatkuvan koulutuksen periaate. Se kuuluu myös vasemmistoliiton arvomaailmaan. Eduskuntaryhmän mielestä sen ydin on ihmisen persoonallisuuden jatkuvan kasvun tukeminen. On taattava mahdollisuudet oppimiseen kaikkina ikäkausina myös järjestelmällisen ja joustavan opiskelun avulla.

On ollut hyvin mielenkiintoista havaita, että YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco on jo 70-luvulla korostanut elinikäistä kasvatusta kasvatustajajärjestelmien uudistamisen johtoaatuksena. Unesco korostaa neljää tunnuspiirrettä: humanistista arvopeustaa, pyrkimystä demokratiaan, globaalista ajattelutapaa ja kasvatustoimintojen integroimista suunnittelun pääperiaatteina. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä arvostaa Unescon painottamia sisällöllisiä periaatteita ja toivoo niiden olevan myös suomalaisen jatkuvan koulutuksen periaatteen johtotähtiä.

Gloaalinen maailmankuva, kansainvälinen yhteisvastuu ja aktiivinen pyrkimys ympäristönsuojeluun ja maailmanrauhaan olisi kansallisissa kasvatustohjelmassa asetettava elinikäisen oppimisen keskeisiksi tavoitteiksi. Nämä Unescon tavoitteet tulisi vasemmistoliiton mielestä toteuttaa myös Suomessa.

Selonteko lupaa myös luoda edellytyksiä sille, että sosiaaliseen taustaan, asuinpaikkaan, ammattiryhmään, sukupuoleen ja asennetekijöihin liittyvät opiskeluesteet vähe-

nevät. Varsin arvokkaita tavoitteita myös jatkuvalla koulutuksella!

Arvoisa puhemies! Koulutus on osa yhteiskuntaa. Kun yhteiskunta sairastaa, potevat sitä voimakkaimmin lapset ja nuoret. Koulun sosiaalista ja psyykkistä oppilashuoltoa on tuettava tarvetta vastaavasti. Jokaiselle oppilaalle on tuotettava onnistumisen kokemuksia.

Taloudellisia mahdollisuuksia kasvatukseen ja koulutukseen panostamiseen pitää löytyä ja löytyy, kunhan niille osoitetaan ihmisen kasvua ja tulevaisuuden Suomea rakentavat käytötavat kansalaisyhteiskunnassa.

Kasvattaja ei koskaan osaa eikä tiedä kaikkea, vaan etsii yhdessä oppilaansa kanssa. Toivon samaa virettä koulutuskeskustelulle eduskunnassa. Kuunnelkaamme toistemme viestejä. Etsikäämme yhdessä sitä, mikä on oleellista ihmisen elinikäiselle kasvuille ja sitä tukevalle koulutusjärjestelmälle.

Arvoisa puhemies! Älkäämme unohtako, että kuohuvan maailman ja yhä uudistuvien kouluttautumisvaateiden rinnalla on jokaisen oppijan ja yksilön saatava ja ehdittävä kokea myös kuohuvan elämän tunteja. Elämänvii-sautta ja sydämensivistystä oppii arkielämäsäkin ja juhlahetkissä, unohtamatta samalla Bertolt Brechtin mietelmää: ”Muuta maailma, sen jälkeen on muutettu maailma jälleen muutettava.” Minä lisäisin tähän mukaan kasvatuksen, koulutuksen ja sivistyksen.

Ed. Rehn: Herr talman! Den redogörelse över utbildningspolitiken riksdagen avkrävt regeringen föreligger nu i synnerligen omfattande form. Också om man kan ställa sig frågande till det meningsfulla i att behandla utbildningspolitiken i redogörelseform, anser svenska riksdagsgruppen att den i varje fall ger riksdagen möjlighet att såväl kommentera föreslagna utbildningspolitiska linjedragningar, som i detalj ge sin syn på redogörelsens olika delområden.

Rent allmänt kan konstateras att regeringens målsättningar för utbildningen i vårt land är riktiga. Många av förslagen bygger på resultat av kommande, omfattande försöksverksamhet. Svenska riksdagsgruppen utgår ifrån att kriterierna för samtliga försök klart definieras. Hur länge skall försöket pågå, vad är försökets målsättning, i vilken form skall evaluering av verksamheten ske?

I vårt land har vi inom olika förvaltningsgrenar alltför många exempel på att försöksverksamhet inleds utan klara målsättningar, försöken blir så småningom permanenta, utan att någon egentlig utvärdering av resultaten görs.

Vi är starkt beroende av utbildningens nivå och mångsidighet, för att klara av konkurrensen från yttvärlden. Därför måste samtliga åtgärder för utbildningens förbättrande vara väl genomtänkta.

Erfarenheter från andra länder är viktiga, men kan aldrig vara det enda kriteriet för utbildningens nyordning i vårt eget land. Sådana omständigheter som skillnaden i populationstäthet mellan t.ex. europeiska länder och vårt land har en stor betydelse för utbildningen. Vi strävar efter jämställdhet i utbildningen, inte enbart mellan könen, olika sociala grupper, mellan landets språk, utan också mellan regionerna. Det betyder att utbildningsformer som med framgång kan genomföras i tätorter med många elever, är en omöjlighet i glesbygdens barnfattiga skolor, eller tvärtom.

Regeringens målsättning, att utbildningsnivån fortlöpande skall höjas, utbildningskvaliteten förbättras, och att principen om en kontinuerlig utbildning skall iakttas kan väl omfattas. Likaså är det viktigt att slå fast beaktandet av de individuella utbildningsbehoven. Dessa berör givetvis alla elever, men i hög grad särgrupper som flyktingar och andra invandrargrupper, och t.ex. de utvecklingsstörda.

Puhemies! Hallituksen tavoitteisiin koulutustason jatkuvasta kohottamisesta, koulutuksen laadun parantamisesta ja jatkuvan koulutuksen periaatteista voidaan hyvin yhtyä. Samoin on tärkeää korostaa yksilöllisten koulutustarpeiden huomioon ottamista. Nämä koskevat tietysti kaikkia oppilaita, mutta varsinkin erityisryhmiä kuten pakolaisia ja muita siirtolaisryhmiä ja esimerkiksi kehitysvammaisia.

Koulutuksen joustavuutta koskeva periaate on tärkeä aikana, jona työvoiman tarve nopeasti muuttuu, samoin kuin työntekijöille asetettavat vaatimukset. Tämän vuoksi lähtökohdaksi on asetettava koulutus, jossa rajoja on mahdollisimman vähän ja yleissivistävän koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aidat mahdollisimman matalat.

Paradoksaalista kylläkin on syytä huomauttaa, että samalla kun vaatimukset pitkälle menevistä erityistiedoista lisääntyvät, kasvaa myös yleissivistyksellisen tiedon tarve kaiken koulutuksen perustana. Tällä on merkitystä kattavan kokonaiskuvan saamiseksi mm. yhteiskunnallisesta kehityksestä.

Opetusministeriön esittämä keskusteluai-neisto, joka käsittää mallin, johon sisältyvät nuorisokoulu, ammattikorkeakoulu, yliopistolaitos tieteellistä koulutusta varten ja aikuiskoulutus, on hyvä lähtökohta tulevaisuuden koulutuksen rakentamiselle. Malli on myönteisten reaktioiden ohella saanut myös arvostelua osakseen. Se sisältää kuitenkin välttämättömät elementit, joita tarvitsemme tulevaisuuden koulutusvaatimuksista selviytyäksemme.

Kokeilutoimintaa käynnistettäessä ammatikorkeakoulun ja nuorisokoulun osalta on tärkeää selkeästi määritellä kokeiluperiaatteet, mikä on erityisen tärkeää arvioinnin kannalta. Muiden maiden kokemuksia voidaan osittain käyttää perusteena, ja tietenkin tarkastelun tulee tällöin olla kriittistä. Sekä hyvät että huonot kokemukset tulee ottaa huomioon. Meillä suhtaudutaan yleensä epäillen uuteen ajatteluun ja toisenlaisiin visioihin. Uudet otteet koulutuksessa ovat kuitenkin tarpeen tulevaisuuden haasteista ja ulkomaailmasta tulevasta kilpailusta selviämiseksi.

Selonteossa on runsaasti yksityiskohtia, minkä vuoksi on mahdotonta puuttua kaikkiin seikkoihin. Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa kuitenkin nostaa esiin joitakin alueita.

Nytänkande, annorlunda visioner möts i allmänhet med misstro hos oss. Nya grepp i utbildningen är dock nödvändiga för att vi skall klara av framtidens utmaningar, och konkurrensen från omvärlden. Redogörelsen är detaljrik, därför är det omöjligt och inte heller önskvärt att behandla alla frågor. Svenska riksdagsgruppen önskar dock lyfta fram några områden.

Frågan om förskolans ställning och en eventuell lägre läropliktsålder har debatterats ivrigt under de senaste tiderna. Denna sårfråga hör till dem där vi inte utan vidare kan göra jämförelser med de europeiska länderna, inte minst på grund av variationerna i avståndet till skolan i landets olika regioner.

Hälsovårdspersonal varnar för en sänkt läropliktsålder, erfarenheter visar att det finns många fall där t.ex. pojkar födda på hösten tvärtom borde få vänta ett år innan de inleder skolarbetet. Ett faktum som talar för lägre begynnelseålder är att studierna ofta drar ut på tiden, man är alltför gammal då de slutförs och man är färdig. Det finns dock undersökningar som visar att detta inte nödvändigtvis upphjälps av en lägre ålder för inledande av studierna. För dem som börjat skolan väldigt unga kommer en tid av "andhämtning", det blir något tilläggsår i alla fall.

Om läropliktsåldern sänks och grundskolan förblir 9-årig, måste barnen välja fortsatt studieväg i en ännu tidigare ålder. Bl.a. måste läroplanerna ses över för att passa in på åldersgrupperna. Det vore kanske förståndigare att tänka sig en smidigare skolbörjan, så att mognadsåldern, inte födelseåret avgör skolstarten. Däremot bör förskolan utvecklas, med rätt men inte plikt för alla barn att få gå i förskola. Förskolan kunde vara antingen anknuten till daghem eller till skola, var den i respektive kommun bäst hör hemma.

Innan man beslutar sig för en lägre läropliktsålder, eller stora omställningar i förskolans uppbyggnad, bör noggranna värderingar göras.

I det sammanhanget är det också viktigt att påminna om hemmens ansvar. Den stora utbildningskonferensen i Jomtien i mars i år, Education for all, arrangerad av Unesco, Unicef, Undp och Världsbanken, berörde detta speciellt i sin slutdeklaration. Man slog fast att utbildningen börjar redan i den tidigaste barndomen, och betonade hemmens betydelse som stöd för barnens skolgång. För övrigt lösgjordes utbildningen från det institutionscentrerade, man såg grundutbildningen i ett bredare perspektiv. Starkare än tidigare betonades skolresultatens betydelse, det är inte nog med att gå i skola, man skall också lära sig något. Detta kan synas vara en fråga för utvecklingsländer, men är det inte. Otroliga rapporter om ungdomar som efter avslutad skolgång knappast kan skriva rätt när oss från europeiska länder.

Ennen kuin päätöksiä tehdään oppivelvollisuuden alentamisesta tai suurista muutoksista esikoulurakenteeseen, asiasta on tehtävä

tarkat arviot. Tässä yhteydessä on myös tärkeää muistuttaa kotien vastuusta. Jomtienissa maaliskuussa tänä vuonna Unescon, Unicefin, Undp:n ja Maailmanpankin järjestämässä suuressa koulutuskonferenssissa Education for All tähän kysymykseen puututtiin erityisesti loppujulkilausumassa.

Julkilausumassa todettiin koulutuksen alkavan jo varhaislapsuudessa ja korostettiin kotien merkitystä lasten koulutuksen tukena. Lisäksi koulutus irrotettiin laitoskeskeisyydestä ja peruskoulutusta tarkasteltiin laajemmalla perspektiivillä.

Aikaisempaa voimakkaammin korostettiin koulussa saavutettujen tulosten merkitystä. Koulunkäynti ei riitä, myös oppimista on tapahduttava, tuloksia on saatava. Tätä voidaan pitää kehitysmaiden asiana, mutta sitä se ei ole. Saimme uskomattomia raportteja Euroopan maissa koulua käyneistä nuorista, jotka tuskin hallitsevat oikeinkirjoituksen.

Koulussa saavutettavat tulokset eivät kuitenkaan saa merkitä ulkooppimista, vaan koulun tehtävänä tulee yhä enemmän olla oppilaiden kasvattaminen itsenäisesti ajatteleviksi yksilöiksi, jotka ovat tiedonhaluisia ja jotka oppivat tiedon hankkimisen keinot. Yksilöllisyyttä korostettaessa on kuitenkin tärkeää jo peruskoulussa opettaa lapsia työskentelemään ryhmässä ja ottamaan toisten mielipiteet huomioon. Aikuiselämä tulee muodostumaan yhä enemmän ryhmätyöstä, minkä vuoksi on hyvä tutustua mahdollisimman aikaisin sen erityisvaatimuksiin.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä yhtyy selonteon kehityssuunnitelmiin peruskoulun ja lukion osalta. Tuemme suunnitelmia vaikeasti vammautuneiden lasten siirtämiseksi kunnalliseen koulujärjestelmään, mutta korostamme samalla, että lisäksi tarvitaan koulun ulkopuolelta tulevia lisäresursseja.

Pidämme erityisen hyvänä, että lukion kehittämisessä tuntikehystä voitaisiin lisäantävissä määrin käyttää valinnaisaineisiin, monipuolisempaan kielten opetukseen ja eri uskontojen ja elämäntutkimustiedon opetukseen. Lukiolakia muutettaessa eduskuntakäsittelyssä mm. aloitteestamme saatiin lisäkorotus tuntikehykseen. On hyvä, jos tuntikehysjärjestelmää edelleen kehitettäessä siihen voisivat sisältyä myös oppilaskerhot ja muut opetusta tukevat tehtävät.

On oikein, että matemaattis-luonnontieteelliselle opetukselle annetaan erityinen pai-

no kehityssuunnitelmissa. Tämä ei saa kuitenkaan merkitä koulutuksen pehmeiden arvojen syrjäyttämistä. Lisääntyvä kansainvälistyminen vaatii vieraiden kulttuurien ymmärtämystä, sosiaalista vastuuta ja myös tietoa omasta kulttuurista. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien tuntema huoli ei ehkä olekaan aivan perusteeton.

Vi vill också gärna lyfta fram satsningarna på miljöfostran. Redogörelsen medger miljöfostrans stora betydelse, men behandlar frågan synnerligen knapphändigt. Vi anser att miljöfostran skall ha sin början redan i förskolan och i fortsatta studier inlemmas i all undervisning, inte enbart i den matematisk-naturvetenskapliga. Miljöfostran har en etisk-moralisk, samhällelig dimension, som är betydande.

Som slutmål borde vi kunna ha att miljöfrågorna är en väsentlig del av all utbildning, också på högskolenivå. Detta har särskilt betonats av företrädare för den tekniska högskoleutbildningen.

Inom yrkesutbildningen vill vi egentligen lyfta fram ett enda särområde, lantbruksutbildningen, och det beror på det att trycket kanske i samband med den europeiska integrationen är starkt på den här sektorn.

Det finns orsak att se över utbildningen i lantbruksskolorna. Lantbrukets situation i en integrerad värld kommer att ställa större krav på lantbrukarna. Detta gäller dels den direkta produktionen, dels det ekonomiska tänkandet.

När det gäller grundutbildningen borde man övergå till någon form av landsbygds-skola. Ungdomarna måste, vid sidan av den egentliga lantbruksutbildningen också ges möjlighet till utbildning för yrken och näringar som kunde utgöra komplement till lantbruket.

Enligt svenska riksdagsgruppen måste lantbruksskolorna ges tillräckliga resurser för vuxenutbildningen. Det framtida lantbruket kommer att kräva framför allt ekonomiska kunskaper som är omöjliga att ge under grundutbildningen. Vuxenutbildningen kunde ske i samarbete med institut och högskolor för att det behövliga kunskapsmålet skall fyllas.

Puhemies! Korkea koulutustaso on välttämättömyys pienelle maalle. Se antaa meille

mahdollisuuden vaalia ja kehittää omaa kulttuuriamme. Koulutus ja osaaminen antaa meille kansainvälistä kilpailukykyä, joka voi turvata taloudellisen hyvinvointimme.

Korkeakouluilla on vastuu korkeimmasta koulutuksesta. Vuosina 1980–1989 valtion panostus korkeakouluihin on kasvanut reaalisesti 2 miljardista 3,4 miljardiin markkaan eli 70 prosenttia. Tämä on hyvin vaikuttavaa. Tämä on edistänyt aikaisemman jälkeenjääneisyyden korjaamista ja antanut korkeakouluille edellytykset tehostaa tutkimusta ja kohottaa koulutuksen laajuutta ja laatua. Tämän kehityksen tulee jatkua. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän mielestä korkeakouluille annettavan tuen tulee edelleenkin olla korkealla tasolla.

Valtio, muu julkinen sektori ja elinkeinoelämä panostavat lisääntyvästi voimavaroja tutkimukseen ja kehitystyöhön. On tärkeää, että tasapaino julkisesti ja yksityisesti rahoitetun tutkimuksen välillä säilytetään. Jos perustutkimuksen asema ja teho vaarantuu, myös sovelletun tutkimuksen ja kehitystyön pohja järkkyy.

Jotta lisääntyviä panostuksia voitaisiin käyttää täysimääräisesti hyväksi, tarvitaan lisääntyvää ja tehokasta tutkijankoulutusta. Monilla alueilla vallitsee nykyään tutkijapula. Tutkijan ura on usein epävarma ja monien toimeentulo on riippuvainen määräaikaisista määrärahoista. Lisääntyvän tutkijakoulutuksen kannustamiseksi tulisi tutkijankoulutuksen suorittaneita henkilöitä palkita myös varsinaisen tutkimussektorin ulkopuolella. Esimerkiksi koululaitokselle ja hallinnolle olisi varmasti edullista rekrytoida henkilöitä, joita on koulutettu kriittiseen ajatteluun ja kykyyn analysoida syvempiä yhteyksiä. Tutkijankoulutuksen saaneille voitaisiin tämän vuoksi antaa erityisiä palkanlisiä monillakin aloilla.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä tukee ammattikorkeakoulujärjestelmää. Ammattikorkeakoulu voi olennaisesti kohottaa maamme koulutustasoa kokonaisuudessaan. Kuten aikaisemmin todettiin, pidämme tätä keskeisenä koulutuspolitiikan tavoitteena. Ammattikorkeakoulut lisäävät kiinnostusta ammatilliseen koulutukseen ja koulutuksen suorallisuutta. Ne tarjoavat tiedekorkeakouluille ja yliopistoille mahdollisuuden keskittyä perustutkimukseen, tieteellis-teoreettisesti suuntautuneeseen peruskoulutukseen ja tutkijankoulutukseen.

Den svenska högskoleverksamheten har utvecklats gynnsamt under de senaste åren. Svenska riksdagsgruppen är dock bekymrad över bristen på högskoleutbildad personal som kan tala svenska inom flera centrala yrkessektorer, särskilt läkare, lärare och jurister. För den svenska och tvåspråkiga servicen för befolkningen är det centralt att dessa brister avhjälpas. Riksdagsgruppen ser fram emot regeringens planer på en ökad samordning av den svenska högskoleutbildningen genom särskild lagstiftning. Det behövs ökad arbetsfördelning och satsning på områden med olika brister. Utvecklingen av den svenska högskoleverksamheten i Vasa bör också fortsätta.

Högskolorna kommer också att få bära sin del av den viktiga vuxenutbildningen, enligt principen om kontinuerlig utbildning. De snabba förändringarna i världen, i vår omgivning innebär ständigt nya krav på kunskande. En akademisk slutexamen betyder inte att man är färdig med studierna. Kompletterande studier krävs kontinuerligt. Öppna universitet får en allt större betydelse.

Det är principiellt riktigt att kompletterande undervisning på akademisk nivå meddelas av universiteten. Det är också riktigt, vilket bl.a. Risto Ihamuotila vid Helsingfors universitet gett uttryck för, att de inrättningar vid universiteten som ger kompletterande utbildning, starkt specialiserar sig och avgränsar sin verksamhet. Man skall utföra det man är bäst på, söka sin egen specialiseringsprofil. Icke akademisk vuxenutbildning skall andra än högskolorna sköta om.

Viime vuosina on tapahtunut olennainen korkeakoulujen itsemääräämisoikeuden lisääntyminen. Budjettimäärärahat on yhdistetty suuremmiksi könttäsommiksi ja korkeakouluille itselleen on annettu oikeus perustaa, lakkauttaa ja muuttaa virkoja. Tällaisen hallinnon hajauttamisen voidaan odottaa edistävän resurssien tehokkaampaa käyttöä sekä aloitteiden tekoa ja joustavuutta korkeakouluissa. Tuemme tätä kehitystä. Sitä on edelleen toteutettava yhden budjettimomentin suuntaan Joensuun yliopistossa ja Helsingin kauppakorkeakoulussa suunnittelun kokeilutoiminnan mukaisesti. Lisäksi voitaisiin harkita useampivuotista budjetointia ja oikeuden antamista korkeakouluille

itselleen ylimääräisten professuurien ja osaaikaprofessuurien perustamiseen.

Usein nykyisessä keskustelussa unohdetaan, että toinen 1980-luvulla hyvin nopeasti kasvanut sektori on opiskelijoiden perustuvan parantaminen. Selonteosta käy ilmi, että opintotukeen panostetut varat ovat reaalisesti kaksinkertaistuneet 1980-luvulla. Osittain tämä tietysti johtuu opintotuen saajien määrän lisääntymisestä. Kuitenkin esimerkiksi korkeakouluopiskelijoiden opintorahan perusosan kehitys osoittaa, että kyse on muutakin. Vuonna 1980 se oli 100 markkaa ja ensi syksynä 560 markkaa aikana, jona inflaatio on ollut ainoastaan 70–80 prosenttia. Tästä suuresta panostuksesta huolimatta opiskelijoiden perusturva on pitkälti jäljessä muista yhteiskuntamme perusturvajärjestelmistä. Vasta kun vertailukelpoisuus saavutetaan, meillä on opintojen rahoitusjärjestelmä, joka sekä täyttää normaalin kohtuullisuuden että lisäksi tarjoaa mahdollisuuden ja kannustaa tehokkaihin opintoihin.

Vaikka opintotuen taso on kehittynyt oikeaan suuntaan, viime vuosina on noussut huolta aiheuttava pilvi taivaalle. Yleisen korkotason nousu on tehnyt opintolainat vähemmän kannattaviksi pankeille. Ruotsalainen eduskuntaryhmä on tyytyväinen siihen, että valtio on ottanut vastuun tarpeellisista korotuksista siten, että opiskelijoiden korkosuus on pysynyt muuttumattomana. Päätös korkojen korottamisesta tehtiin yhdessä pankkien kanssa. Tämän vuoksi on ryhmän mielestä tyrmistyttävää ja vastuutonta, että osa pankeista nyt kuitenkin ilmoittaa, ettei myönnä opintolainaa kuin tietyille valituille asiakkaille.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä on tyytyväinen siihen, että hallitus kiinnittää erityistä huomiota opintojen kansainvälistämiseen. Hallituksen mielestä kansainvälisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen tulee tapahtua neljällä eri alueella: korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten tulee laajentaa suoraa kansainvälistä yhteistyötään; lisätä opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden vaihtoa; opetuksen sisältöä tulee kehittää ja uusia hallinnollisia järjestelyjä on tehtävä. On äärimmäisen tärkeää saada aikaan toimiva opiskelijavaihto kaikilla tasoilla. Kokemukset oppilasvaihdosta lukio- ja ammattikoulutasolla ovat ylipäänsä myönteisiä. Opetusministeriön tavoite, jonka mukaan vähintään

5 000 suomalaisen korkeakouluopiskelijan tulisi opiskella vuosittain ulkomaisissa korkeakouluissa, on haastava, mutta oikea. Ainoastaan henkilökohtaisten kansainvälisten yhteyksien avulla opiskelijamme tiedostavat todellisen kansainvälisyyden.

Vähintään yhtä tärkeää on pystyä tarjoamaan ulkomaisille opiskelijoille laajasti mahdollisuuksia opiskella Suomessa. Vaaditaan tietenkin myös panostusta näiden opintotilaisuuksiin etuihin ja myös opintoihin oleskeluvuorokausien myöntävien viranomaisten asennemuutosta. Hallituksen äskettäin eduskunnalle antama ja eilen keskustelussa ollut ulkomaalaislaki ei esimerkiksi automaattisesti tarjoa opiskelijoille oikeutta oleskella Suomessa koko opintojen ajan.

Herr talman! Att erbjuda utbildning i vårt land för utvecklingsländernas ungdomar är en utmärkt form av biståndssamarbete. Ett intensifierat samarbete mellan våra högskolor och utvecklingsländernas motsvarande institutioner skulle ha en stor betydelse för utvecklingen i tredje världens länder.

Vid sidan av det internationella utbytet av studerande, lärare och forskare, kunde vi ha betydligt mer av motsvarande verksamhet mellan landets egna institutioner. Här kunde högskolorna själva visa större aktivitet men givetvis också tilldelas resurser för ändamålet.

I en hårdnande internationell konkurrens behöver vi välutbildade personer i vårt land. Vi måste också sköta om att de yttre förutsättningarna är sådana hos oss att en växelverkan fås till stånd. Hög utbildade utlänningar skall finna det lockande att arbeta hos oss, våra egna välutbildade skall finna det lika lockande att återvända till hemlandet med nya impulser efter utländskt engagemang. Det är inte av marginell betydelse om våra begåvningar söker sig utomlands enbart för att uppnå bättre ekonomiska villkor. Vi har all orsak att se allvarligt på det här problemet.

Svenska riksdagsgruppen är tillfredsställd med regeringens redogörelse över utbildningspolitiken och förväntar sig en riktgivande diskussion och en grundlig utskottsbehandling, vars resultat har betydelse för den fortsatta utbildningspolitiken.

Ed. Mäkelä: Herra puhemies! Suomen koululaitoksessa ja suomalaisessa yhteiskun-

nassa on edetty pitkälle siitä ajasta, jolloin maahamme luotiin koululaitosta ja Jukolan veljekset opettelivat kepin voimalla lukemisen jaloa taitoa. Senaikainen maatalousvaltainen elinkeinorakenteemme on muuttunut teollisuusyhteiskunnan kautta jo pitkälle kehittyneeksi palveluyhteiskunnaksi. Samaan aikaan Suomen asema maailmankartalla on muuttunut kaukaisesta ja syrjäisestä korpikolkasta merkittävästi lähemmäksi muuta Eurooppaa ja kansainvälistä huomiota. Maamme on tasavertaisena valtiona mukana kehittämässä uutta talouspoliittisesti merkittävästi yhtenäisempää Eurooppaa.

Tämä uusi tilanne, joka ei luonnollisestikaan ole kehittynyt yhdellä harppauksella vaan on pitkäaikaisen työn tulosta, asettaa Suomen ja suomalaiset uusien suurten haasteiden eteen. Tulevaisuudessa emme pysty kilpailemaan muiden kansakuntien ja muunmaalaisten yritysten kanssa, ellei suomalainen koulutustaso niin peruskoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, kaupallisen koulutuksen kuin korkeakouluopetuksenkin osalta ole riittävän kilpailukykyinen muiden maiden kanssa. Kansainvälisessä kilpailussa menestyminen edellyttää jatkuvaa tiedollista ja taidollista kehittymistä, osaavaa ja tehokasta myyntitoimintaa sekä riittävän monipuolista kielitaitoa niin kotimaassa kuin ulkomailla-kin työskenteleviltä suomalaisilta.

Suomalaisten koulutuksellista sivistystasoa on tähän saakka pidetty varsin korkeana ja laaja-alaisena. Pitkälti tämä pitääkin paikkansa ainakin peruskoulutuksen osalta. Suomalaisista käytännöllisesti katsoen jokainen osaa tällä hetkellä lukea ja kirjoittaa, ja kansainvälisesti verrattuna erittäin suuri prosentuaalinen osuus kansalaisista on käynyt lukion ja saanut näin ollen varsin pitkälle menevän koulutuksen. Myöskin yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden osuus väestöstämme on kansainvälisesti vertailtuna huippuluokkaa. Näin ollen meillä on mitä parhaimmat edellytykset kehittää koulutusjärjestelmäämme ja sen tasoa edelleenkin sekä mukauttaa se tämän ajan ja tulevaisuuden tarpeisiin ja näin antaa kansalaisillemme myös tulevaisuudessa riittävä tietopohja.

Myös maamme taloudellinen tilanne ja bruttokansantuotteen suuruus takaavat sen, että maallamme on mitä parhaimmat edellytykset edelleen kehittää koulutusjärjestel-

määmme siten, että se myös sisällöllisesti ja laadullisesti on edelleenkin kansainvälisiä huippuluokkaa. Näin on oltavakin, sillä Suomen kaltaisen pienen ja maantieteellisesti syrjäisen valtion tulee pystyä kilpailemaan enemmän laadulla ja osaamisella kuin määrällä tai hinnalla. Tämä kaikki edellyttää sitä, että kehittäessämme esimerkiksi huipputekniikkaa ja uutta tietotaitoa tulee maassamme olla riittävästi korkean koulutuksen saanutta henkilökuntaa, joka pystyy luomaan myös kansainvälisesti uutta ja soveltaamaan sen käytäntöön. Lisäksi tulee tuote pystyä vielä myymään kansainvälisillä markkinoilla.

Tässä yhteydessä juuri kansainvälisyys on merkittävää niin koulutusvaiheessa kuin nuorten perehtyessä työelämän käytännön sovellutuksiinkin. Suomen osuus opiskelija- ja harjoittelijavaihdosta on tähän saakka ollut suhteellisen vähäinen, vaikka maallamme olisi koulutuksemme korkean tason ansiosta mahdollisuus merkittävästi suurempaan opiskelija- ja harjoitteluvaihtoon. Kyseisen toiminnan lisääminen on mielestämme eräs olennainen tekijä sille, että suomalaiset tulevaisuudessa pystyvät selviämään yhtenäisen Euroopan markkinoilla sekä täysipainoisesti toimimaan yhä enemmän kansainvälisytyissä yrityksissä.

Toinen merkittävä tekijä maamme kilpailukyvyyn kannalta tulevaisuudessa on valtion ja suomalaisten yritysten panostus tutkimus- ja tuotekehittelytoimintaan. Tässä asiassa maamme ei valitettavasti ole ollut kovinkaan korkealla kansainvälisellä tasolla. Istuvan hallituksen toimesta on valtion panostusta tutkimukseen merkittävästi lisätty ja tällä tavoin lähestytty muun maailman tasoa. Valitettavasti olemme edelleenkin liian alhaisella tasolla ja tämän takia valtion panostusta tulee edelleenkin lisätä.

Maassamme on monia yrityksiä, jotka tekevät varsin korkeatasoista ja kansainvälisesti arvostettua tutkimus- ja tuotekehittelytoimintaa. Näiden yritysten investointiosuus liikevaihdosta on hyvin huomattava. Yleisesti ottaen suomalaiset yritykset ovat kuitenkin tässä suhteessa vielä lapsenkengissä verrattuna moniin ulkomaisiin yrityksiin. Tämä on pullonkaula, josta tulisi pikaisesti päästä eroon ja jonka korjaamisen avulla suomalaiset yritykset voisivat merkittävällä tavalla parantaa omaa menestystään tulevilla yhte-

nevillä talousmarkkinoilla niin Euroopassa kuin koko maailmassa.

Herra puhemies! SMP lähtee koulutuspoliittisessa ajattelussaan siitä, että jokaiselle kansalaiselle tulee turvata tasavertainen mahdollisuus halujensa ja kykyjensä mukaiseen koulutukseen, asuipa hän missäpäin Suomea tahansa tai olipa hänen perheensä taloudellinen tilanne millainen tahansa. Yksikään nuori ei saa menettää mahdollisuuttaan saada haluamaansa koulutusta siksi, että asuu kaukana koulutuskeskuksista tai hänen vanhempansa ovat vähävaraisia. Suomen kaltaisessa huippukorkean elintason maassa on pystyttävä turvaamaan kaikille kansalaisille tasavertaiset koulutusmahdollisuudet.

Pitkälti olemme tähän tavoitteeseen Suomessa jo päässeetkin, mutta yhä edelleenkin esiintyy epätasa-arvoa varsinkin koulutuksen loppuvaiheessa juuri taloudellisten tekijöiden vuoksi. Kaikilla nuorilla ei ole mahdollisuutta kouluttaa itseään haluamallaan tavalla siksi, että siihen ei ole riittäviä taloudellisia edellytyksiä. Tämä on todella suuri puute maamme koulutuksellisissa oloissa, ja siitä tulisi mitä pikimmin päästä eroon. Peruskoulutuksen jälkeisen korkeamman koulutuksen tulisi olla mahdollista kaikille nuorille parempien opintososiaalisten tukien avulla. Lähinnä tämä merkitsisi sitä, että valtion tulisi lopultakin toteuttaa jo vuosikausia sitten luvattu opintorahan ja opintolainan saattaminen sille tasolle, että ne olisivat yhtä suuria. Lisäksi kaikki kytkennät vanhempien tulorajoihin tulisi nykyisin varsin teennäisinä rajoituksina poistaa.

Lisäksi myös maamme pankit tulee saada kantamaan oma vastuunsa kansalaistemme koulutuksellisesta tasosta siten, että ne pakotetaan luopumaan hankkeestaan opintolainojen korkojen merkittäväksi korottamiseksi. Mikäli pankit aikovat toteuttaa uhkauksensa opintolainojen korkojen saattamisesta normaalien kulutusluottojen tasolle, on valtiovallan puututtava pankkien nykyiseen ylikorkeaan voiton muodostukseen raskaalla kädellä esimerkiksi verotuksellisin keinoin. Myös pankkien on tunnettava vastuunsa maamme koulutuksen tasosta. Parhaiten tämä onnistuu siten, että pankit pakotetaan kantamaan edes sen verran sosiaalista yhteiskunnallista vastuuta, että opintolainojen vähintään nykyisen tasoinen sosiaalisuus säily-

tetään pankkien ylikorkeiden voittojen pienemisenkin kustannuksella. Myös pankit tarvitsevat tulevaisuudessa yhä korkeammin koulutettua työvoimaa, ja tämän takia myös niiden täytyy osallistua kansalaistemme koulutustason korottamiseen ja parantamiseen.

Herra puhemies! Nykyinen peruskoulujärjestelmämme, joka luotiin Suomeen 70-luvun alussa, on alusta alkaen osoittautunut monilta osiltaan varsin onnistuneeksi, mutta siinä on myöskin monia puutteita. Tuntuimminkin peruskoulujärjestelmästä aiheutuneet ongelmat ovat heijastuneet ilmeisesti lukioissa sekä lukion jälkeen korkeakoulujen opetukseen sopeutumisessa. Asiantuntijoiden käsitysten mukaan tällä hetkellä peruskoulujärjestelmästä lukion kautta yliopistoihin tulevat opiskelijat ovat keskimääräisesti heikompaa tasoa kuin aikaisemmin. Tulkinnaallista lienee se, johtuuko tämä peruskoulujärjestelmästä vai lukioden opetuksen tason madaltumisesta. Mahdollista nimittäin on sekin, että lukion käyvien määrän jatkuvasti kasvaessa on oppilasaineuksen valikoituminen merkittävästi vähäisempää kuin aikaisemmin lukiolaisten määrän ollessa pienempi.

Yleensä ottaen voidaan kuitenkin todeta, että peruskoulujärjestelmä on tasannut kansalaisten mahdollisuuksia saada riittävän monipuolista ja laajaa peruskoulutusta. Tämä on ollut välttämätöntä niin ammattikoulujen kuin muiden keskiasteen koulutusta antavien oppilaitosten opetuksen tason kohottamisesta johtuen. Kehitys on mennyt jo siihen, että myös lukiosta on muodostunut tietyllä tavalla laaja-alaista peruskoulutusta antava vaihe.

Lukion jälkeen ei enää automaattisesti jatketa korkeakouluihin vaan myös keskiasteen koulutusta antaviin oppilaitoksiin. Ammattikouluissa, kauppaopistoissa ja monissa muissa keskiasteen kouluissa on tällä hetkellä erillisiä ylioppilaslinjoja ja ylioppilaita on runsaasti myös tavallisilla opintolinjoilla. Tämän ei välttämättä tarvitse merkitä lukion käynnin ja ylioppilastutkinnon merkityksen laskemista, vaan se voi merkitä myös kansalaisten peruskoulutustason jatkuvaa nousua. Tätä kehitystä voidaan pitää pelkästään myönteisenä.

Kuten totesin koulutus on ja sen tulee olla kansalaistemme perusoikeus. Myös peruskoulun jälkeisen koulutuksen tulee olla kai-

kille mahdollista omien halujen ja kykyjen mukaan. Erityishuomiota on kohdistettava keskiasteen- ja korkeakouluopetukseen. Tämä merkitsee koulutusresurssien turvaamista mm. oppimateriaalien ja opettajavoi-
mien osalta. Tällä hetkellä nämä edellytykset eivät aina ja kaikkialla täyty. Näin on tapahtunut esimerkiksi Helsingin yliopistossa määrärahojen supistumisen vuoksi kielten opetuksessa.

Kun puhutaan nimenomaan kielten opetuksesta ja sen peruuntumisesta vain vähäisten määrärahojen puutteen takia, ollaan varsin vaarallisella tiellä. Juuri nyt, kun kansainvälinen kanssakäyminen kiihtyy kiihtymistään ja suomalaisten kielitaitovaatimukset merkittävästi kasvavat, on varsin nurinkurista, että muutamien opettajien palkkojen takia peruuntuu tärkeätä kielen opetusta maamme suurimmassa yliopistossa. Tämä tulisi nähdä varoittavana esimerkkinä, jonka pitää havahduttaa päättäjät huomaamaan koulutuksen merkitys ja sen vaatimien määrärahojen tarpeellisuus.

Korkeakouluissa ja joissakin muissa oppilaitoksissa ylläpidetään jopa tietoisesti oppilaskiintiötä liian alhaisina. Eräänä esimerkkinä tästä ovat lääkärit. Usein syynä liian vähäiseen koulutettavien määrään ovat alan ammattiliitot tai ammatilliset järjestöt, jotka haluavat tällä tavoin tehdä ammatista työvoimapulaa kärsivän ja siten nostaa alansa palkkausta ja arvostusta. Tällainen toiminta on tuomittavaa. Koulutuspaikkoja tulee maassamme olla kaikissa ammateissa vähintäänkin kysyntää vastaavasti.

Edellä totesin, että suomalaisten opiskelijoiden entistä laajempi mahdollisuus päästä kansainväliseen koulutukseen ja työharjoitteluun on erittäin merkittävä ja kehittämisen arvoinen asia. Asiassa on kuitenkin toinenkin puoli. Opintojen jälkeen emme saa menettää korkeasti koulutettuja nuoriamme eli tärkeää kansallisuusomaisuuttamme ainakaan liian pitkäksi aikaa Euroopan työmarkkinoille. Jonkinpituihin ulkomainen työkokemus on monilla aloilla hyödyksi tulevaisuutta ajatellen, mutta pitkälle koulutetun työntekijän menettäminen joko pysyvästi tai liian pitkäksi aikaa ulkomaille on suuri tappio maallemme. Tämän takia liiallinen aivovuoto on ehkäistävä enakkoon luomalla Suomeen riittävän hyvät koulutus- ja työmarkkinat.

Opiskelijoiden asema ja sen parantaminen ei kuitenkaan ole pelkästään kiinni opintoihin tarvittavien varojen riittävyydestä. Myös opiskelijoiden oikeusturvaa korkeakouluissa on kehitettävä nykyistä paremmaksi. Tämä merkitsee kunnollista valitusoikeutta kaikissa opiskelijoiden oikeusturvaan liittyvissä kysymyksissä Suomen ylioppilaskuntien liiton vaatimusten mukaisesti. Myös korkeakouluhallintoa on uudistettava ja turvattava kaikkien opiskelija- ja henkilöstöryhmien edustus yliopiston hallintoelimissä. Lisäksi opiskelijoiden mielenterveysongelmiin on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Avun erityyppisissä ongelmissa on oltava riittävän lähellä tavallista opiskelijaa. Tässä yhteydessä tulisi kehittää ja tukea vapaaehtoisjärjestöjen harjoittamaa mielenterveystyötä opiskelijoiden keskuudessa.

Korkeakoulupoliittikkaamme liittyy vielä eräs vakava epäoikeudenmukaisuus, johon tulisi pikaisesti saada korjaus. Se on nykyinen karkea epäsuhta suomen- ja ruotsinkielisten opiskelijoiden sisään pääsyvaatimuksissa korkeakouluihin. Tällä hetkellä ovat voimassa kiintiöt, jotka suosivat räikeästi ruotsinkielisiä opiskelijoita, toisin sanoen ruotsinkielinen ylioppilas pääsee opiskelemaan huomattavasti suomenkielistä helpommin. Tällaiset erityiskiintiöt tulisi vanhentuneena poistaa, sillä elinkelpoinen kulttuuri ei tarvitse erioikeuksia maassamme. Tämän kaltaisen kiintiöihin perustuva ajattelutyyli sopii mielestämme paremmin rotuerottelupoliittikkaa harjoittavaan Etelä-Afrikkaan kuin 1990-luvun Suomeen.

Herra puhemies! Tulevina vuosina ihmisten koko elämänsä aikana koulutukseensa käyttämä aika tulee merkittävästi piteneeseen nykyisestäään. Useimpien alojen teknistyessä ja muuttuessa nopeaa vauhtia korostuu jatko-, täydennys- sekä aikuiskoulutuksen merkitys entisestään. Tulevaisuudessa lähes jokainen kansalainen joutuu jossain elämänsä vaiheessa palaamaan takaisin koulun penkille joko täydentämään ammattitaitoaan tai kouluttamaan itsensä uuteen ammattiin elinkeinorakenteen muuttumisen seurauksena.

Tämä tilanne saattaa niin koulutusjärjestelmämme kuin kansalaistenkin ajattelutavan merkittävän haasteen eteen. Joudumme kehittämään kansalaisen sosiaalista turvaa siinä vaiheessa, kun hän kesken aktiivisen

työikänsä siirtyy takaisin koulutettavien joukkoon. Tämän tulee olla mahdollista ilman merkittävää elintason laskemista hänelle ja hänen perheelleen. Näin ollen aikuiskoulutuksen vaatimat varat tulevat todennäköisesti rajusti kasvamaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Kehitys on kuitenkin väistämätöntä, ja siihen on yhteiskunnan mukauduttava riittävän hyvissä ajoin, ettemme jossain vaiheessa joudu tilanteeseen, jolloin meillä on joukossamme uusi hädänalaisten kansalaisten ryhmä eli aikuisopiskelijat. Päinvastoin yhteiskunnan tulee tehdä täydennys- tai uudelleen kouluttaminen houkuttelevammaksi tarjoamalla sitä varten mahdollisuus riittävän pituisiin opintovapaisiin ja riittävän korkeaan koulutustukeen.

On joukko syrjäytyneitä, joiden koulumestisyys ei ole saavuttanut yhteiskunnassa vaadittavia keskiarvokynnyksiä. Suomessa on kansakoulun käyneitä kotiaiteja, jotka pyrkivät työmarkkinoille tai koulutukseen, ja on ammatinvaihtajia, joille työympäristön haitat ovat aiheuttaneet erilaisia työperäisiä sairauksia. On myös nuoria, jotka eivät ole hyivistäkään koulutodistuksista huolimatta löytäneet itselleen ammatillista koulutusvaihtoehtoa. Lisäksi on niitä, joiden ammatillinen koulutus on syystä tai toisesta keskeytynyt.

Koko tämä joukko viettää melkoisen vaihtoehdotonta elämää ilman tiettyjä tukitoimenpiteitä. Toistakymmentä vuotta on järjestetty työelämään ja koulutukseen valmentavia kursseja edellä mainitun kaltaisille syrjäytetyille. Se on ryhmädynamiikkaan perustuvaa ammatinvalinnan ohjausta. Näköpiirissä on kuitenkin uhkakuvia, joissa nykyiset ammatilliset kurssikeskukset muuttuvat tulosvastuullisiksi aikuiskoulutuskeskuksiksi ja koulutuspalvelut tuotetaan ostopalveluina. Näinhän toimintaa rahoitetaan nytkin, mutta tulosvastuun painottuessa enemmän syrjäytyneet usein sysätään sivuun ensimmäisinä ja jakautuminen kurjiin ja menestyviin syvenee.

Tällaisten uhkakuvien torjumisen ja heikkojen yksilöiden tukemisen ja sopeuttamisen yhteiskuntaan pitää olla mahdollista, etenkin niiden, jotka eivät omin avuin selviä. Työelämään ja koulutukseen valmentavat eli työkurssit ovat hyvin joustava koulutusjärjestelmä, joka tarjoaa yksilöllisen ratkaisumallin opettajan, oppilasryhmän ja työhar-

joittelupainotteisen opetussuunnitelman tuella. Näin monia pelkästään syrjäytymisen aikaansaamia ongelmia saadaan torjutuiksi.

Koulutus ei vielä valmista, mutta valmistaa ammattiin. Joillekin se tarjoaa jopa työpaikan harjoittelupaikan jatkeeksi. Ihmiseen kannattaa aina sijoittaa, sillä terveet yksilöt rakentavat tervettä yhteiskuntaa. Niinpä tällaisten kurssien toiminta jatkossakin on turvattava ja niille on saatava riittäviä määrärahoja, jotta vaikeuksissa olevien yksilöiden koulutusmahdollisuudet ja sitä kautta myös työllistymismahdollisuudet voitaisiin pitkällä aikavälillä paremmin turvata.

Keskusteluissa koulutuksesta käytännössä vastaavien henkilöiden kanssa tulee usein esiin kysymys siitä, ollaanko koulutuksessa ajautumassa liian eriytymisen tielle. Tarkoitin tällä sitä, että kansalaisten ammattitaito on eriytymässä liian kapealle alalle siten, että työtehtävän vaihdos esimerkiksi yrityksen sisällä on ilman uudelleenkoulutusta mahdollonta. Tämä kaventaa merkittävästi työntekijän mahdollisuutta vaihtaa työpaikkaa ja työtehtävää ja tätä kautta parantaa viihtyvyyttään. Siksi tuleekin jo koulutusvaiheessa turvata riittävän laaja yleistiedollinen ja -ammattitaidollinen taso siten, että mahdollinen eriytyvä koulutusvaihe jää riittävän lyhyeksi. Silloin uuden ammatin hankkiminen myöhäisemmässä elämänvaiheessa ei vaadi liian pitkää uutta koulutusjaksoa.

Tässä yhteydessä nousee esiin myös ajatus avoimesta korkeakoulusta. Sen kannatus on jatkuvasti kasvanut, ja vapaa-ajan lisääntyessä opiskelun suosio harrastuksena on nousut merkittävästi. Tämän takia avoimeen korkeakoulutoimintaan tulisi tulevaisuudessa antaa voimavaroja nykyistä enemmän niin, että yhä laajemmilla kansalaispiireillä olisi halutessaan mahdollisuus täydentää tietojaan ja edelleen kehittää itseään avoimen korkeakoulun puitteissa. Tämä on mielestämme kansalaisten tasa-arvoisuuden kannalta olennainen tekijä. Mahdollisuus kyseiseen koulutukseen tulee olla myös niillä paikkakunnilla, missä normaalia korkeakouluopetusta ei tällä hetkellä ole tarjolla.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvoisuus kansalaisten koulutuksessa tulee esiin koulutuksen yhtäläisen saamisen ja taloudellisista edellytyksistä riippumattomuuden lisäksi myös siinä, että vanhemmilla on halutessaan mahdollisuus valita vaihtoehtoinen koulu lapsel-

leen. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan ei tule virallistaa vain yhtä koulutusmuotoa ainoaksi oikeaksi ja kansalaisille hyväksyttäväksi koulutukseksi.

Tällä hetkellä maassamme on virallisen koulutusjärjestelmän lisäksi toiminnassa nk. steinerkouluja. On mahdollonta hyväksyä ajatusta, että yksi elämäntarkastus asetetaan erityisasemaan. Samat oikeudet on joko annettava kaikille elämäntarkastukseen pohjautuville pedagogisille yhteisöille tai sitten ei kenellekään. Käytännössä samaan epätasaroiviseen tilanteeseen johtaisi sekin keskustelussa esitetty malli, jossa periaatteessa kaikille yhteisöille annettaisiin oikeus korvaavien koulujen perustamiseen, mutta vain steinerkouluilla olisi lupa ottaa oppilaita useamman koulupiirin alueelta.

Valtion ideologista sitoutumattomuutta ja kansalaisten tasavertaisuutta loukkaa kuitenkin vielä syvemmin se, jos yhdelle elämäntarkastukselle annetaan sellaisia etuisuuksia, joita muut eivät saa. On kiistämätöntä, että steinerpedagogiikka pohjautuu Rudolf Steinerin antroposofiaan. Se on kokonaisvaltainen uskomusjärjestelmä, johon sisältyy uskonnollinen elämäntarkastus ja tietty ihmis-käsitys, joka on myös steinerpedagogiikan perustana. Siksi kyseisen koulujärjestelmän yksisilmäinen suosiminen on lopetettava. Jatkossa SMP:n mielestä tulisi päästä siihen tilanteeseen, että kaikilla halukkailla tahoilla olisi mahdollisuus luoda vaihtoehtoinen koulutus sitä halutessaan ja saada siihen tukea samoilla ehdoilla kuin tähänkin saakka tueilla kouluilla on ollut. (Ed. Gustafsson: Mitkä kaikki tahot?)

Noudatetun koulutuspoliittisen linjan mukaista olisi pyrkiä väljentämään kunnan koululaitosta koskevia säännöksiä siten, että koululaitokseen kuulumattomien erilliskoulujen perustamiseen ei olisi enää tarvetta. Vaihtoehtoisia pedagogisia suuntauksia voidaan toteuttaa normaalin peruskoulunkin puitteissa. Opetussuunnitelmien ja -menetelmien kehittämistyö tulisi ensisijaisesti tehdä kunnan koululaitokseen kuuluvissa peruskouluissa, niin että opetussuunnitelmallista joustavuutta lisätään ja tällä tavoin laajennetaan vaihtoehtoja peruskoulun puitteissa.

Edellä olleeseen väljästi liittyvänä kysymyksenä otan esille vielä maamme kansainvälisten koulujen vähäisyyden. Tällä hetkellä Suomessa on erittäin vähäiset mahdollisuu-

det saada opetusta kansainvälisissä kouluissa. Tilanne on lähes mahdoton ja huononee jatkuvasti siksi, että maahamme tulee yhä enemmän ulkomaan kansalaisia, joilla on perhe mukanaan. Heidän lastensa koulunkäyntimahdollisuudet ovat erittäin heikot, sillä paikkoja kansainvälisissä kouluissa ei ole riittävästi. Jatkossa on odotettavissa ongelmia esimerkiksi maahamme tulevan Etykin seurantakokouksen aikana, jolloin on odotettavissa kymmenien, ellei peräti yli sadan kouluikäisen lapsen yhtäkkinen tuleminen Helsinkiin.

Lisäksi on kasvava tarve siihen, että myös suomalaisten lapsilla tulisi olla nykyistä parempi mahdollisuus päästä kansainvälisten koulujen oppilaiksi. Tätä voidaan perustella mm. sillä, että suomalaisia työskentelee perheineen pitkiä ajanjaksoja ulkomailla, jolloin heidän lapsensa ovat saaneet alkukoulutuksensa muulla kuin suomen kielellä. Lisäksi monikielisten perheiden osuus on jatkuvasti kasvamassa.

Herra puhemies! Maahamme on suunniteltu uudenlaisia ammattikorkeakouluja, joita aletaan kokeilla Mikkeliissä. Ammattikorkeakouluista ei ole tarkoitus tehdä normaaleja tähän saakka toimineita tiedekorkeakouluja, vaan niitä on tarkasteltava korkeakouluverkostoa täydentävänä toimintana. Näin ollen onkin luonnollista, että ammattikorkeakoulu tulee sijoittaa tulevaisuudessa niille paikkakunnille, missä ei ole vielä toimivaa korkeakoulua.

Ammattikorkeakoulujen tarkoituksena on yhdistää kehityksen kannalta tärkeät tekninen ja taloudellinen koulutus, tuoda mukaan ammatillisen oppilaitoksen ja korkeakoulun yhteistyön hedelmät vahvan tutkinnon muodossa, tuoda tämän tason opiskelijoille myös kansainväliset ja englanninkieliset opintomahdollisuudet, mahdollistaa kansainvälisen liiketoiminnan opiskelu ammattikorkeakoulutasolla sekä laajentaa nuorten mahdollisuuksia valita koulutustasonsa maassamme. Ammattikorkeakoulun opettajakunnasta on tarkoitus luoda mahdollisimman korkeatasoinen ja monipuolinen, jotta koulusta valmistuvat pystyvät kilpailemaan tasavertaisesti työelämäänsä hakeutuessaan.

Useilla toimialoilla on tällä hetkellä puutetta henkilöistä, joilla on normaalin korkeakoulun tutkinnon suorittanutta henkilöä vahvempi käytännön kokemus, mutta toi-

saalta perinteistä ammattikoulua monipuolisempi ja tieteellinen koulutus pohja. Tähän puutteeseen on nyt tarkoitus luoda suunniteltu ammattikorkeakoulujärjestelmä. Mielestämme tämä uusi avautuva koulutusmuoto täydentää omalla arvokkaalla tavallaan maamme kouluverkostoa. Emme näe mitään syytä olla jatkamatta kokeilua sekä suhteellisen pikaisella aikataululla olla tekemättä päätöstä ensimmäisen ammattikorkeakoulun sijoittamisesta Mikkeliin.

Maassamme toimivissa ammattikouluissa ja ennen kaikkea kansalaisopistoissa on ensi syksynä jäämässä runsaasti vapaita oppilaspaikkoja. Näiden täyttäminen on aikaisemmilta vuosilta saadun kokemuksen mukaan varsin vaikeata, ja näin ollen paikat jäävät monesti kokonaan käyttämättä. Tästä aiheutuu ensiksikin runsaasti turhia kustannuksia, ja toisaalta pahimmassa tapauksessa ne aiheuttavat jopa suunnitellun koulutuslinjan peruuntumisen. Tämän takia on virinnyt keskustelu siitä, että näitä vapaita koulutuspaikkoja täytettäisiin suomen kieltä taitavilla lähinnä Neuvostoliiton Karjalan alueelta tulevilla opiskelijoilla.

Ajatus Neuvostoliiton Karjalasta tulevien suomenkielisten opiskelijoiden ottamisesta maamme ammattikoulujen ja kansalaisopistojen vapaille oppilaspaikoille on varsin mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Olemme voineet julkisuudessa monesti lukea ja kuulla, että tällä hetkellä Neuvostoliitossa on ongelmiana saada korkeatasoista ammatillista tai yleissivistävää koulutusta varsinkin suomen kielellä. Lisäksi kouluilla on ollut vaikeuksia pysytellä ajan kehityksen mukana mm. opetusvälineistönsä suhteen. Tämän takia onkin erittäin kannatettava ajatus, että maamme kouluttaisi vapailla oppilaspaikoillaan Neuvostoliitosta tulevia suomenkielisiä koululaisia ja tarjoaisi heille mahdollisuudet saada asiantuntevaa ja ajan tasalla olevaa, lähinnä ammatillista koulutusta.

Kansanedustaja Heikki Riihijärvi ensimmäisenä allekirjoittajana on tehnyt Pohjoismaiden neuvostolle aloitteen siitä, että pohjoismaisia kansanopistopaikkoja käytettäisiin vastaavaan tarkoitukseen. Näemme SMP:ssä, että Pohjoismailla ja Suomella ennen kaikkea olisi loistavat mahdollisuudet toimia Neuvostoliiton ja muidenkin Itä-Euroopan maiden nuorten koulutusta täydentävinä maina. Näin nämä korkean koulutustason omaavat

maat voisivat antaa mitä parhaita koulutuksellista "kehitysapua".

Viime aikoina on maassamme virinnyt myös vilkas keskustelu siitä, tulisiko myös Suomessa ulottaa oppivelvollisuus koskemaan jo kuusivuotiaita lapsia. Esitystä on perusteltu sillä, että kansainvälisesti on merkittävästi yleisempää lasten koulunkäynnin aloittaminen kuusivuotiaana tai nuorempana kuin seitsemänvuotiaana, ja toisaalta sillä, että lapset kehittyvät tänä päivänä nopeammin kuin esimerkiksi 15–20 vuotta sitten.

Näemme, että kyseistä ajatusta ei ole syytä suoralta kädeltä tyrmätä, vaan sitä täytyy tutkia perusteellisesti ja ennakkoluulottomasti. Kiistatta oppivelvollisuuden laajentaminen kuusivuotiaisiin toisi merkittäviä lisämahdollisuuksia peruskoulutusjärjestelmän täydentämisessä ja kehittämisessä. Lisäksi on tutkimuksissa todettu, että lapsi on kuusivuotiaana otollisemmassa iässä lukemisen oppimisen suhteen kuin seitsemänvuotiaana. Tällä hetkellä useat koulunsa aloittavat lapset osaavat jo lukea ja saattavat siksi turhautua joutuessaan turhaan opettelemaan peruskoulun ensimmäisellä luokalla kyseistä taitoa. Muun muassa tämä ongelma poistuisi kuusivuotiaiden oppivelvollisuudella. Oppivelvollisuuden laajentaminen vapauttaisi myös päivähoitopaikkoja.

Ennen kuin kuitenkaan asiassa tehdään mitään lopullisia päätöksiä, olisi pystyttävä ratkaisemaan muutamia merkittäviä ongelmia. Vaikeutena olisivat ilman muuta ensinnäkin kuusivuotiaiden lyhyemmän koulupäivän mukanaan tuomat uudet hoito-ongelmat koulupäivän päättymisen jälkeen. Kaikille halukkaille kuusivuotiaille tulisi pystyä takaamaan hoitopaikka heidän päästessään koulusta olennaisesti ennen vanhempien työpäivän päättymistä. Toinen merkittävä asia olisi nykyisen lastentarhanopettajankoulutuksen ja peruskouluopettajankoulutuksen lähentäminen toisiinsa. Koulutusjärjestelmien lähentäminen olisi varmasti muutoinkin asiallista ja ajankohtaista. Merkittävämpi ongelma saattaisi syntyä jo valmistuneiden lastentarhanopettajien ja peruskoulunopettajien täydennyskouluttamisesta kyseisen periaatteen mukaisesti.

Mikäli oppivelvollisuutta laajennettaisiin kuusivuotiaisiin, tulisi kodin ja koulun yhteistyötä nykyisestä merkittävästi parantaa. Tälläkin hetkellä on jo suuria paineita

saada vanhempien ja opettajien keskustelu yhteys toimivaksi ja välittömäksi, mitä sen yleensä pitäisi olla. Mitä nuorempiin oppivelvollisuus ulotetaan, sitä tärkeämmäksi muodostuu koulun rooli lasten kasvattamisessa ja sitä paremmin tulee vanhempien olla tietoisia siitä, mitä koulussa tehdään.

Tässä yhteydessä tulisi pohtia myös sitä, avaisiko oppivelvollisuuden laajentaminen mahdollisuuden vähentää sitä painetta, jota jatkuvasti koetaan koulujen tunti- ja aine-määrien lisäämiseksi. Nythän lähes kaikki ainemuodot vaativat itselleen enemmän aikaa koulujen opetusohjelmiin, vaikka lasten päivittäinen tuntimäärä liikkuu jo äärrajoilla. Mikäli kuusivuotiaiden oppivelvollisuus helpottaisi tätä painetta, olisi kyseisessä ratkaisusta merkittävä koulutuspoliittinen hyöty myös näiltä osin.

Tehtäessä päätöksiä kuusivuotiaiden koulunkäynnistä tulee kuitenkin tärkeimpinä kriteereinä olla lapsen näkökulman ja aseman: On pystyttävä ratkaisemaan mahdollisimman myönteisesti päätöksen mukanaan tuomat ongelmat. Ilmeisesti alkuvaiheessa on laajennettava kuusivuotiaiden mahdollisuutta aloittaa vapaaehtoisesti koulunkäyntinsä.

Herra puhemies! SMP:n mielestä hallituksen eduskunnalle antama koulutuspoliittinen selonteko on riittävän kattava ja monipuolinen. Siinä tuodaan laajalti esiin ne pitkän tähtäimen suunnitelmat, joilla suomalaista koulutusjärjestelmää on tarkoitus kehittää. Tulevaisuus asettaa opetusjärjestelmämme mittavien haasteiden eteen kansainvälistymisen, teknisen kehityksen kiihtyvän etenemisen sekä tiedonvälityksen nopeatumisen ja kansainvälistymisen takia. Kansalaisilla tulee olla merkittävästi laajemmat ja monipuolisemmat perusvalmiudet sekä myöskin entistä pitemmälle menevät ammatilliset valmiudet, mikäli aiomme pystyä selviytymään kansainvälisessä kilpailussa. Näin ollen koululaitoksemme on tulevaisuudessa pystyttävä entistä nopeammin reagoimaan ajan vaatimuksiin ja vaihtuviin tilanteisiin. Lisäksi vaihtoehtisuuden on entistä enemmän korostuttava niin koulutuksen perusvaiheessa kuin myöhemmässä pitemmälle menevässä koulutuksessa.

Suomi on tähän saakka voinut ylpeillä kansalaistensa korkealla sivistystasolla, ja siitä meidän on pidettävä jatkossakin kiinni. Olemme pieni kansakunta maailman kanso-

jen meressä, minkä takia meidän on pystytävä nousemaan esiin korkealla tiedollisella ja taidollisella tasollamme. Vastuun tästä kantaa suomalainen koululaitos.

Ed. Almgren: Herra puhemies! Kun on lukenut tämän selonteon, on onniteltavaa maan hallitusta, herra opetusministeriä, rouva opetusministeriä ja opetusministeriön virkamiehiä. Te olette saaneet aikaan selonteon, jossa on tartuntakohtia. Voi ottaa kantaa puolesta ja vastaan. Eräät selonteot ovat nimittäin olleet niin pyöreyttä, että jos painoteknisesti olisi ollut mahdollista, ne olisi painettu pallon muotoon. Mistään ei ole saanut oikein kiinni. Käsiteltävänä olevan selonteon hyvä puoli on siinä, että siinä on konkretiaa, on mihin tартtua. Eräät asiakirjat, joihin viittasin, ovat selvästikin täyttäneet spekulatiivisen tuntomerkit. Ne ovat olleet mietiskelyä, joka, on yrittänyt kohota kokemusmaailman havainnollisten tosiasioiden yläpuolelle, jotta olisi voitu tajuta yliaistillisia asioita. Sellaisesta asioiden käsittelyjärjestyksestä ei ole paljon hyötyä silloin, kun pitää tартtua konkreettisiin toimenpiteisiin. Herra opetusministeri, tästä asiakirjasta jää vähän villojakin käteen.

Koulutuksen merkitys kasvaa entisestään. 1990-luvulla Suomi nostaa oman koulutuksensa tasoa ja pyrkii aikuisväestöä ajatellen jatkuvan koulutuksen järjestelmään. Näihin tavoitteisiin kansakunta Suomi tähtää. Kristillinen liitto antaa kaiken tukensa näille ponnisteluille.

Selonteko väittää, että koulutuksemme on kansainvälistä tasoa laajuudeltaan. Taso ja varsinkin huippujen taso on asia erikseen. Koulutukseen käytettyjen voimavarojen osuus on kansainvälistä tasoa, mutta valitettavasti alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa. Tässä on ensimmäinen parannusentekopaikka. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä on valmis yhtymään siihen rintamaan, joka nostaa koulutukseen varattavien voimavarojen osuutta. Me ponnistamme eteenpäin hyvinkoulutetun väestömme avulla.

Selonteko on eräissä suhteissa hyvin rehellinen. Se toteaa hyvin lakonisesti, että väestö Suomessa alkaa vähentyä ja ikääntymisestä seuraa ongelmia. Vaikeudet kohdataan vasta, niin selonteko sanoo, joskus vuoden 2010 jälkeen, mutta edessä ne ovat. Kristillinen liitto on vakavasti varoittanut ihmiselämää

tuhoavasta aborttipolitiikasta ja lapsiperheiden heikosta asemasta. Olemme sekä syvästi periaatteellisiin että käytännön syihin vedoten osoittaneet, mihin vaikeuksiin kansakunta ajautuu, jos korjausta ei saada aikaan. Nyt tieteelliset selonteot, tutkimukset ja hallituksen arviot ovat samalla kannalla kanssamme. Vain hyvin hoidettu perhepolitiikka takaa Suomelle ne reservit, joista kansakunnan kaikinpuolinen hyvinvointi nousee.

Tarkoituksena on luoda mahdollisuudet 1990-luvulla kaikille kuusivuotiaille esiopetukseen. Tästä on johdonmukaisena seurauksena oppivelvollisuuden alentaminen ennen pitkää. Kansainvälisesti ajatellen siirtyminen oppivelvollisuuden alentamiseen ei ole uutta. Näyttää kuitenkin siltä, että Suomessa asian lopullinen ratkaisu vaatii vielä perusteellisia ja monipuolisia tutkimuksia. Juuri tässä tarvitaan lastentarhanopettajankoulutuksen ja peruskoulunopettajankoulutuksen yhteen soveltamista. Kun esimerkiksi Lastentarhanopettajaliitto katsoo, että lastentarhanopettajien koulutus on jo nykyisellään korkeatasoista, on annettava päätöksiä tehtäessä erittäin suuri paino mainitun järjestön kannanotolle, jonka mukaan tuleva ammattikorkeakoulu ei suo mitään lisäarvoa heidän koulutukselleen.

Tiedämme, että jo nyt toimii kuusi lastentarhanopettajalaitosta opettajankoulutuslaitoksen yhteydessä. Niiden siirtäminen pysyvästi opettajankoulutuksen yhteyteen ei tuota käytännön ongelmia. Jyväskylän yliopisto valmistelee parhaillaan esitystä varhaiskasvatuksen laitoksesta, jossa lastentarhanopettajan tutkinto on alempana korkeakoulututkintona. Kun oppivelvollisuusikää lähitulevaisuudessa kenties alennetaan kuuteen vuoteen, tarvitaan hyvin koulutettu, kasvatustieteellisesti vankasti pohjattu opettajakunta juuri nuorinta ikäluokkaa varten.

Peruskoulu syrjäytti rinnakkaiskoulujärjestelmän lähes totaalisesti. Ei liene liioiteltua sanoa, että suoranaisten vaino yksityiskouluja kohtaan oli niin täydellinen, että ei pystytty näkemään sitä valtavaa sivistystyötä, jonka suomalaiset äidit ja isät olivat tehneet perustaessaan kannatusyhdistysten tai muiden yhteisöjen pohjalta laajan yksityisoppikouluverkoston. Sen järjestelmän puitteissa hallinto oli yksinkertainen, kodin ja koulun yhteistyö hyvin toimivaa ja jopa kokeilutoimintaa mittavaa. Yhteiskunta antoi joustaval-

la tavalla tarvittavat varat laajaa koulutoimintaa varten. Tämän päivän päättäjät saavat olla kiitollisia siitä laajamittaisesta sivistystyöstä, jota yksityisoppikoulut tekivät maamme hyväksi.

Nyt vasta lähes 20 vuotta peruskoulujärjestelmän alkuunpanon jälkeen tunnetaan tarvetta vaihtoehtokoulujen perustamiseen. Yleisesti tiedetään, että yksityisillä on periaatteessa oikeus koulujen perustamiseen, mutta kouluilla ei ole valtionapua eikä todistustenanto-oikeutta.

Keskustelu vaihtoehtokouluista on kuitenkin saanut erään oudon piirteen. Tietojen mukaan ainakin jossakin vaiheessa meneillään oleva lainvalmistelu on vienyt siihen, että käytännössä vain steinerkoulut voisivat toimia ns. vaihtoehtokouluina. Tällä hetkellä toiminnassa on kolme sellaista steinerkoulua, joilla on laki turvanaan. Niiden hallinto on järjestetty poikkeavalla tavalla, ne valitsevat itse opettajansa ja noudattavat erilaista opetussuunnitelmaa, työtävät ovat poikkeavia. Ennen muuta koko steineropetuksen takana on antroposofinen filosofia.

Eduskunta kävi 20 päivänä maaliskuuta tänä vuonna keskustelun Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Keskustelun aikana kokoomuksen kansanedustaja Jouni J. Särkijärvi, Suomen edustaja Euroopan neuvostossa, käytti puheenvuoron, jossa vastasi omasta puolestaan niihin mahdollisiin seikkoihin, jotka saattavat nousta esiin Euroopan ihmisoikeussopimusta sovellettaessa. Hän lausui puheenvuorossaan mm.: "Edelleen steinerkouluista: Tietääkseni ainoa on sellainen case, joka varmasti tulee esille, on se, että steinerkouluissa opettajia painostetaan eroamaan kirkosta, jos he sattuvat olemaan evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Tämä on sellainen puuttuminen uskonnonvapauteen, joka on ihmisoikeuksien vastaista."

On todettava, että Suomen steinerkoulujen johto on saanut koulutuksensa Dornachissa. Kansanedustajien ja muiden päättäjien on tiedettävä, että Rudolf Steinerilla oli myös voimakas lähetysnäky ja -käsky: "Niiden, jotka nimittävät itseään antroposofeiksi, on tehtävä voitavansa, jotta reinkarnaation ja karman totuus jäsenyisi ihmismieliin lapsuudesta lähtien." Jos siis hyväksymme kristinuskolle vieraan ja kristinuskon poissulkevan ideologian erään yhteiskunnan kustantaman koulutyyppin perustaksi, meidän on ainakin

tiedettävä, mitä teemme. Steinerilaisuus ei ole pelkästään metodiikkaa ja didaktiikkaa tai vaihtoehtoista pedagogiikkaa. Se on myös oppirakennelma.

Käsiteltävänä oleva selonteko kertoo, että "hallitus valmistelee lakiesitystä, jonka mukaan kunnassa voisi toimia sellaisia vaihtoehtoisia yksityisiä kouluja, joiden kasvatusfilosofia, opetussuunnitelmat ja opetusmenetelmät poikkeavat siinä määrin peruskoulussa käytetyistä, ettei tällaista opetusta ole mahdollista järjestää kunnan koululaitokseen kuuluvassa koulussa".

Tähän asti on käynyt ilmi, että ministeriön esittämät vaihtoehdot eivät ole kansalaisten tasapuolisen kohtelun periaatteiden mukaisia. Eräessä käytettävänä olevassa mallissa pyritään parantamaan vaihtoehtokoulujen asemaa, mutta vain steinerkouluilla olisi mahdollisuus ottaa oppilaansa yli koulupiirirajojen. Muut vaihtoehtokoulut eivät saisi todellista mahdollisuutta.

Erään toisen nähtävänä olleen mallin mukaan vaihtoehtokoulun perustamisoikeus annettaisiin vain steinerkouluille. Tämä ei voi olla mahdollista. Miten voidaan edes kuvitella tilannetta, että kristinuskolle ja siis valtaosalle Suomen kansaa vieraalle ajatusmallille tulisi ehdoton etusija esimerkiksi kristillisten yhteisöjen mahdollisiin kouluihin verrattuna? Sellainen ajattelu sotisi alkeellimpiakin tasavertaisuusperiaatteita vastaan.

Kristillisen liiton asenne steinerkouluihin on täysin kielteinen. Jos valtiovalta tai kansalaiset tahtovat lisätä steinereiden lukumäärää perusteluna se, että kansalaisilla tulee periaatteessa olla koulunperustamismahdollisuus ja saada siihen yhteiskunnan varoja, lähtökohtana voi olla vain todellinen tasavertaisuusperiaate.

Koulutuspoliittinen selonteko koskee oppilaita, jotka ainakin kohtuullisella tavalla menestyvät eri asteisissa oppilaitoksissa. Teoriapainotteinen opiskelu ei sovi kaikille. Eräs osa oppilaista vieraantuu ja syrjäytyy. Heidän osansa on liian useassa tapauksessa jäädä osattomiksi kaikesta opetuksesta. Seuraukset ovat kohtalokkaat erityisesti syrjäytyneille nuorille itselleen mutta myös yhteiskunnalle.

Juuri tänään, koulutuspoliittisen selonteon keskustelupäivänä, esiteltiin Suomen Setlementtisäätiön ja sen jäsenjärjestön Sovintory:n toimesta ns. vaihtoehtoisuus. Sen toimin-

ta-ajatuksena on saada aikaan koulutusjärjestelmä, joka läheystyi niitä nuoria, joille teoriapainotteinen opiskelu on mahdollisuus mutta joiden motoriset taidot ovat jopa hyvin kehittyneitä. ”Ulkoisesti kasvava hyvinvointi ja näennäinen vapaus eivät ole vähentäneet nuorten itsetuhokäyttäytymistä, päinvastoin. Huoli tulevaisuudesta, elämän tavoitteiden ja tarkoituksen jäsentymättömyys, epäonnistuminen ihmissuhteissa ja koulussa, syrjäytyminen sekä orastava tunne elämän epäonnistumisesta on tietoista ja tiedostamatonta. Nuori nousee kapinaan.” Kapinallisuuden ilmenemismuotoja ovat vahingonteot, ryöstöt, moottoriajoneuvojen anastukset, alkoholin käyttö, huumeet ja monet muut valitettavat ilmiöt.

Eräänä tunnuslukuna on ammattikoulun yleisjakson, siis ensimmäisen vuoden, keskeyttäminen. Kun keskeyttäneitä vuonna 1984 oli noin 2 000, heitä vuonna 1988 oli jo yli 4 700. On välttämätöntä saada aikaan koulutusmuoto, joka vetoaa syrjäytyneisiin ja syrjäytymässä oleviin nuoriin. Kun on laadittu suunnitelma, joka tähtää vaihtoehtomuksen luomiseen, kaikkien, erityisesti opetussektorilla työskentelevien — vetoan erityisesti teihin, kouluhallinnon korkeat virkamiehet — on annettava nopeasti kaikki tuki hankkeen toteuttamiselle. Kun vaihtoehtokoululakia juuri synnytetään, on tutkittava, miten mainittu vaihtoehtomus saadaan sovitetuksi esimerkiksi sen puitteisiin.

Lukio koetaan ylempää yleissivistystä antavista koulumuodoista supisuomalaisimmaksi. Sen suosituimmuusaseman sanelee vanhempien ja itse koululaisten vapaa tahto. Siksi yli puolet ikäluokasta valitsee lukion. Lukion asemaa ei saa keinotekoisin rajoituksen heikentää.

Kristillinen liitto antaa tukensa kurssimuotoisuuden ja luokattomuuden kokeiluille. Muistutamme kuitenkin, että lukiolle myönnettävät voimavarat ja opettajien asema ovat ratkaisevat, kun arvioidaan lukion tehtävää ja sen kehityskelpoisuutta tulevaisuudessa. Eduskunta lisäsi kyllä tuntikehyksen resursseja, mutta yhä vielä on korjaamisen varaa lukion hyväksi. Opetusryhmien keskikoko on vielä liian suuri. Yhteisissä aineissa on luokassa keskimäärin 29 oppilasta. Se on liian paljon.

Kristillisen liiton mielestä peruskouluissa ja lukioissa tulee säilyttää kristillinen tunnus-

tuksellinen uskonnonopetus. Kristinusko sisältää kaikki ne ihmisen elämään, lähimmäisiin, elinympäristöön, luontoon ja kansainvälisyyteen liittyvät terveet ja kestävät arvot ja tavoitteet, joita korostamalla on pyritty perustelemaan elämänsanomustiedon opetuksen ottamista kaikille pakolliseksi oppiaineeksi. Elämänsanomustieto on meidän käsityksemme mukaan kapea-alaisempi oppiaineena kuin uskonnonopetus siten toteutettuna kuin se kristinuskon perustalta tapahtuu. Tunnustuksellista uskonnonopetusta tulisi nykyisestä laajentaa myös kaikkiin keskiasteen oppilaitoksiin, ja se tulee säilyttää mahdollisen nuorisokoulunkin oppiaineena.

Kristillinen liitto näkee oikeaksi, että oppilaat voivat saada ammatillisen koulutuksen kautta opintoväylän korkeakouluihin saakka. Kun selonteossa mainitaan, että koulutusväylien avaaminen kouluasteelta opistoasteelle ja edelleen korkeakouluihin ei ole kaikin osin onnistunut, on löydettävä ratkaisut, jotka poistavat tähän asti esiin tulleet kapeikot ja tukokset.

Viimeistä päätäntää vailla oleva laki ammatillisten oppilaitosten tuntikehysjärjestelmästä tulee voimaan 1.8. tänä vuonna. Kun henkilökohtaisesti tunnen jossakin määrin opetusalaa toimittuani pääasiassa oppikoulussa yli 20 vuotta lehtorina ja osan ajasta rehtorina, osaan arvioida, että aikataulu on liian kireä. Tässä asiassa kosketetaan käytännön koulutoimen kaikkein sisintä. Lohdutuksenani on kuitenkin tieto siitä, että meillä on kaikissa oppilaitoksissa, myös ammatillisissa, hyvin motivoitunut ja pätevä opettajakunta ja hyvät ja tehokkaat rehtorit. Kun he ponnistelevat oikein kunnolla, systeemi saadaan pyörimään, vaikka käynnistämisessä saattaa vaikeuksia ollakin.

Muutosvauhti eri oppilaitostasoilla on ollut opettajien työtaakkaa ajatellen jopa liian nopea. Ministeriö, maan hallitus ja eduskuntakin tekevät virheen, jos säilyttävät suuria ja äkillisiä muutoksia, jotka välittömästi heijastuvat itse opetukseen, liian nopein väliajoin. Tiedämme hyvin, että staattisen yhteiskunnan aika on kaukana takanapäin, mutta kaiken muuttumisen keskellä on kaksi asiaa, jotka ovat pysyviä. Ne ovat oppilaat ja opettajat. Äkkikäänteet, jotka lyhyin väliajoin seuraavat toisiaan, rasittavat itse opetustyötä.

Korkeakoulujen perustutkinnot uudistet-

tiin 1970-luvulla. Ainakin eräissä suhteissa tehtiin virhe: välitutkinnot poistettiin. Opintoaikojen luultiin lyhenevän. Kävi täsmälleen päinvastoin. Kokemus osoittaa, että juuri koulut tarvitsevat humanististen tieteitten kandidaatin ja luonnontieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita opettajia.

Olemassaoleva opettajapula johtuu ainakin kahdesta tekijästä: Kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneet eivät tulekaan koululaitoksen palvelukseen siinä määrin kuin luultiin. Heidän koulutuksensa on niin hyvä, että he ovat haluttua tavaraa muille markkinoille. Rahalla ja korkealla palkalla on ihmeellinen voima. Vihreämmät laitumet vetävät hyvän koulutuksen saaneita kandidaatteja muualle. Toinen syy on perustutkinnon suorittamiseen kuluvan ajan pituus. Kouluviranomaisten ja yliopistojen on nopeasti ryhdyttävä toimenpiteisiin välitutkintojen palauttamiseksi, humanististen tieteitten kandidaatin arvon omaavien pätevöitymiseksi ja nopeutetun opettajanvalmistuksen aikaansaamiseksi.

Opintolainojen korkoa ei saa nostaa myöskään valmistuneitten osalta. Opintorahan osuutta on lisättävä. Jokainen, joka on korkeakoulussa opiskellut ja tullut perheen perustamisaikoihinsa, tietää, että juuri siinä vaiheessa, kun pitäisi hoitaa käytännön perhepolitiikkaa, ostaa asunto ja maksaa opintolainat, ollaan kaikkein kuristavimmassa vaiheessa ainakin taloudellisesti ajatellen.

Opetushallitus muodostetaan. Olisiko tässä yhteydessä ollut perusteellisemman remontin paikka? Joudun ihan käytännön pohjalta kysymään, tarvitsemmeko todella ministeriön, opetushallituksen, lääninhallituksen, koululautakunnat, koulujen johtokunnat jne. Olemmeko luoneet sittenkin liian raskaan byrokratian, josta ei lopulta hyödy kukaan?

Selonteko avaa ikkunat pitkälle tulevaisuuteen. Jos peruskoulun sisäinen uudistaminen saa tapahtua oikealla tavalla, se tarkoittaa edellä sanottua opettajien aseman ja työskentelymahdollisuuksien parantamista.

Me kaavailemme nuorisokoulua. Jos lukioista ja ammatillisista kouluista luodaan nuorisokoulut, on aina pidettävä huoli siitä, että sen sisällä on lukiota vastaava linja. Ylioppilastutkinto on säilytettävä. Nuorisokoulua luotaessa on kriittisesti tarkasteltava sitä, tarvitsevatko kaikki nuorisokoulun eri

linjoilla opiskelevat kaksi vierasta kieltä. Kieliohjelmaa suunniteltaessa on muistettava, että pakollista kieliohjelmaa luotaessa juuri kielisektorilla ehkä löytyisi tilaa mm. matemaattis-luonnontieteellisille aineille.

Herra opetusministeri! Ammattikorkeakoulutason luominen on eräs hienoimmista suunnitelmista tässä koulutuspoliittisessa selonteossa. Opettajakunnan pätevöitymisasteelle uuden koulutustason luominen asettaa tietysti suuret vaatimukset, mutta pääteltävissä on, että ammattikorkeakouluja luotaessa terve kunnianhimo ja oikea motivaatio ohjaavat kehitystä. Mielestäni tiedekorkeakouluille ammattikorkeakoulujen luominen on vain uusi haaste. Niiden luonne ylittää korkeinta opetusta antavina oppilaitoksina korostuu, ja niiden yhtenä tehtävänä on juuri tuottaa, suorastaan kasvattaa, lisensiaatti- ja tohtoritasoisia opettajavoimia ammattikorkeakouluille.

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Eduskunnalle esitetyssä hallituksen koulutuspoliittisessa selonteossa on esitetty joukko koulutuspoliittisia periaatteita, joihin lähes kaikki voi varauksettomasti yhtyä. Kukapa ei olisi valmis korostamaan koulutuksen merkitystä 1990-luvulla tai hyväksymään jatkuvan koulutuksen periaatetta ja opetuksen yksilöllistämistä. Tavoitteista ei ole paljoa huomauttamista.

Sen sijaan on vahinko, että keinojen osalta selonteko jää kuitenkin vajaaksi. Hallituksen linjaus on esitetty varsin peitellyssä muodossa sellaisissa keskeisissä kysymyksissä kuin oppivelvollisuuden laskeminen, vaihtoehtokoulujen salliminen, nuorisokoulun toteuttaminen tai ammattikorkeakoulun luominen. Herää epäily, että näistä kysymyksistä ei hallituksen sisällä ole löytynyt riittävää yhteistä linjaa ja siitä on seurannut selontekoon joukko ympäripyöreyskysymyksiä.

Kun selonteon mukaan ”lähivuosina pyritään arvioimaan esiopetuksen asemaa ja oppivelvollisuuskoulun aloitusikää”, ei siitä ainakaan vielä selviä, onko pyrkimyksenä oppivelvollisuusikärajan laskeminen, saati millaisena opetus kuusivuotiaille aiotaan toteuttaa.

Aion tiiviisti esittää joitakin sellaisia ajatuksia, joita vihreät pitävät tärkeinä kysymyksinä hahmotettaessa 1990-luvun koulutuspolitiikkaa.

Vihreiden mielestä oppivelvollisuusian Suomessa voi laskea kuuteen vuoteen. Tällä hetkellä 70 prosenttia kuusivuotiaista on joko esiopetuksen tai päivähoitotoiminnan piirissä. Esiopetusta kehitettäessä on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että koulujärjestelmän alku ja myös peruskoulun ala-aste on mahdollisimman joustava ja ottaa huomioon yksilölliset tarpeet ja eroavuudet. Koulun alkamisen on oltava ns. pehmeä lasku. Koulupäivät eivät saa muodostua liian pitkiksi, ja leikin ja vapaiden harrastusten osuuden esiopetuksessa on oltava riittävä.

Kun päivähoitopaikoille hallituksen ajatuksen mukaan tulee yhä enemmän myös esiopetukseen liittyviä tehtäviä tässä vaiheessa, on huomion kiinnittäminen lastentarhanopettajien koulutukseen paikallaan. Lastentarhanopettajankoulutusta on kehitettävä korkeakoulutasoisena. Ei ole mitään perustetta jättää vähemmälle koulutukselle niitä ihmisiä, jotka työskentelevät hyvin konkreettisesti kansakunnan tulevaisuuden ja lasten parissa. Lastentarhanopettajankoulutuksessa pitää kuitenkin edelleen korostaa alalle soveltuvuutta, luovuutta ja kykyä työskennellä lasten kanssa.

Arvoisa puhemies! Vaikka koulutuksen painopisteet nyt ovat nuorisoasteen koulussa ja aikuiskoulutuksessa, ei pitäisi tuudittautua ajatukseen, että kun peruskoulujärjestelmä on kerran aikaansaatu, se on nyt valmis. Peruskoulujärjestelmä syntyi ehkä välttämättömyyden pakosta hyvin ylhäältä ohjatuksi. Siitä on tullut hyvin paperinmakuinen. Koululait ovat turhankin yksityiskohtaisia, ja esimerkiksi kunnalliset opetussuunnitelmat — sinänsä hyvin kaunis ajatus — ovat yleensä hyllyihin unohtuneita paperinippuja. Siksi turhien normien karsiminen ja päätätävällän lisääminen itse kouluyksiköissä on tervetullut uudistus. Päätätävällän täytyy tarkoittaa kouluyhteisölle myös valtaa päättää osittain omasta varainkäytöstään.

Samaan hengenvetoon, kun puhutaan peruskoulun tai lukionkin kehittämisestä, ei voi olla puhumatta opettajankoulutuksesta. Niin sanottu opettajakunnan proletarisoituminen on viime vuosikymmenten tosiasia. Opettaja oli ennen kansankynttilä, paikkansa sivistyneistön johtohahmo. Tänään hän on enemminkin jonkinlainen valkokaulustyöläinen. Kuva opettajasta on, ikävä kyllä, heilahtanut

toiseen ääripäähän, josta se toivottavasti on nopeasti palaamassa. Opettajien valmiudet ovat keskeisiä, kun puhutaan kouluyhteisön kehittämisestä ja päätätävällän siirtämisestä alaspäin. Koulua on alettu myös uudestaan tarkastella alueellisena voimavarana, joka säteilee ympäristöönsä tietoa ja uusia mahdollisuuksia. Se on sitä vain, jos kouluissa työskentelevät ihmiset pystyvät tämän tekemään.

Kun kysyin vasta opettajaksi valmistuneelta, kuinka paljon hänen opintoihinsa sisältyi kouluyhteisön hallinnon ja budjetoinnin kysymyksiä, oli vastaus hämmästyttävä: Ei lainkaan! Koululainsäädäntöä ja -byrokratiaa kyllä opetellaan, mutta ei oman kouluyhteisön hallintoa. Sen ajatellaan jäävän kokonaan rehtorien varaan kouluissa. Itsenäisempiä kouluyhteisöjä ei synny, ellei valmiuksia sellaisten johtamiseen ja kehittämiseen anneta myös opettajakunnalle. Jos vertaa koulun opettajanhuonetta mihin tahansa muuhun työpaikkaan, on järkyttävää, että tupa on täynnä akateemisesti koulutettua väkeä, jolla on niin pienet mahdollisuudet vaikuttaa oman työpaikkansa hallintoon ja kouluyhteisön kehittämiseen.

Sivistysvaliokunta kävi tämän vuoden alussa tutustumassa Tanskan kouluhallintoon. Kun siellä kysimme opetusministeriltä, missä Tanskan koululaitosta kehitetään, vastaus oli yksinkertainen: kouluissa. Niissä kokeillaan, suunnitellaan uutta, luodaan. Hyviksi havaitut kokemukset omaksutaan sitten koko koulujärjestelmän osiksi. Kouluissa, joissa Tanskassa vierailimme, pidettiin itsestäänselvyytenä, että koko kouluyhteisö, myös oppilaat, ovat mukana tekemässä päätöksiä. Johtokunnassa oli kolmannes opettajia, kolmannes oppilaita ja kolmannes oppilaiden vanhempia.

Meidän keskitetty hallintomme tuntuu melkein tämän vastakohdalta. Kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen yhdistäminen on varmasti paikallaan, mutta tällaisella muutoksella ei vielä oiota koko järjestelmän perusvirhettä, ylätasolla tapahtuvaa hallinnointia, joka liian hitaasti on antanut valtaa ja mahdollisuuksia itse kouluyhteisölle.

Arvoisa puhemies! Hallituksen sisällä on kiistelty siitä, missä määrin erilaisia vaihtoehtoisia kouluja voidaan valtion varoilla tukea. Siksi itse selonteosta ei saa selville,

minkälaisella esityksellä näiden koulujen osalta hallitus aikoo eduskuntaan tulla. Toivottavasti esityksestä ei tule sellaista, että se turvaisi rahoituksen vain nykyisille, jo toiminnassa oleville steinerkouluille, silloin lakiesitys olisi jo valmiiksi vanhentunut.

Vaihtoehtoisten koulukokeilujen mahdollistaminen ei ole millään tavalla peruskoulujärjestelmää romuttava toimi. Päinvastoin kokeilujen hyvät tulokset toivottavasti mahdollisimman pian siirtyvät osaksi peruskoulua. On myös tärkeätä, että itse peruskoulujärjestelmän piirissä, sen sisällä, tuetaan koulujen yksilöllistymistä ja sallitaan poikkeavat opetus suunnitelmat.

Mahdollisuus perustaa pedagogisia kokeilukouluja peruskoulun ulkopuolelle on kuitenkin hyvä ilmapuntari siitä, miten peruskoulujärjestelmä kulloinkin vastaa kansalaisten toiveita ja odotuksia. Vaihtoehtokoulut luovat sen kaivatun haastajan, joka panee vanhaankin järjestelmään liikettä. Tänä päivänä vaihtoehtoiset pedagogiikat painottavat luovuutta, taideaineita ja yksilöllisyyttä. Ehkä se osaltaan viestittää, mihin peruskouluakin pitäisi kehittää.

Kun yhteiskunta on säätänyt oppivelvollisuuslain, sen myös tulisi rahoittaa lasten koulunkäynti sekä peruskoulussa että hyväksytyjen vaihtoehtopedagogiikkojen piirissä. Vaihtoehtokouluja syytetään usein elitistisyydestä, mutta juuri kalliit koulumaksutahan niistä tekevät sen elitistisen koulumuodon, joka ei ole kaikille avoin.

Selonteossa kannetaan huolta siitä, että usein juuri kaikkein aktiivisimmat vanhemmat toimivat tällä hetkellä steinerkoulujen ja tulevaisuudessa mahdollisesti muiden pedagogisten koulukokeilujen piirissä. Aktiivisuus kuitenkin syntyy usein siitä drivestä, vetovoimasta, joka tämäntapaisilla kouluyhteisöillä on.

Kyllä vanhemmat saadaan mukaan myös peruskoulujen toimintaan ja on monin paikoin jo saatukin, kun heidät otetaan vastaan tervetulleena voimavarana eikä menneisyyden jäänteinä, jotka eivät voi ymmärtää, mitä heidän kullannupuilleen on parasta. Tällaista suhtautumista usein vielä on ilmassa. On hyvä, että vaihtoehtokoulut ovat tehneet näkyväksi luonnonvaran, joka kenties peruskoulu-uudistuksessa vähän unohtui: vanhempien mahdollisuuden olla osana kouluyhteisöä.

Herra puhemies! Suomen koulujärjestelmä asettaa melko vaativat tiedolliset ja maailmankuvalliset tavoitteet lapsille, jotka myllyn läpi kulkevat. Harvemmin puhutaan siitä, minkälaisia subjektiivisia tuntemuksia koulun pitäisi kouluyhteisön jäsenille taata. Selonteossa puhutaan varovasti opetuksen yksilöllistämisestä, ja ymmärrän sen tarkoittavan sitä, että koulun pitäisi tuottaa onnistumisen tunteita kaikille oppilaille. Ajatuksen siitä, että jokainen on hyvä jossakin, pitäisi olla osa kouluyhteisön arkipäivää.

Tällainen ajattelu olisi omiaan myös karsimaan sitä yhteiskunnan aikapommia ja vähentämään sitä riskiä, joka muodostuu koulunsa keskeyttäneistä ja osin niistä, jotka turhautuneina kyllä taapertavat peruskoulun loppuun, mutta ovat samalla polttaneet kaiken kiinnostuksensa jatko-opintoihin. Negatiivinen kierre pitäisi saada katkaistuksi jo kouluyhteisössä, vaikka sitten erityisasiantuntijoiden avulla, joita onneksi kouluissa on nyt lisätty. Pienemmät luokkayhteisöt ja erityisopetuksen lisääminen tavallisissakin kouluissa estävät osan vieraantumislmiöistä.

Aikaisemmin onnistumisen kokemuksia tuotti monille koulujen vireä kerhotoiminta. En tiedä, kenen pää pitäisi panna ensimmäisenä vädille — kouluhallituksen, koulujen ylläpitäjien vai Opettajien Ammattijärjestön — mutta monessa koulussa kerhotoiminnan supistuminen tai katkeaminen 70- ja 80-luvulla on ollut pieni katastrofi. Juuri kerhojen opettajat ja vetäjät ovat voineet antaa esimerkin siitä, että johonkin asiaan tai aineeseen voi tuntea suorastaan intohimoa. Ja jos meidän koulujärjestelmästäme jotakin puuttuu, se on juuri intohimo tietoon ja/tai tekemiseen. Kerhot ovat olleet myös luonnollinen tapa joissakin asioissa erityislahjakkaille oppilaille keskittyä haluamiinsa asioihin.

Valinnanmahdollisuuksien lisääminen peruskoulun yläasteella voisi joidenkin kohdalla parantaa myös koulumotivaatiota. Valinnoilla pitäisi myös mahdollistaa sellaiset yksilöllisemmät opetus suunnitelmat, joilla estetään joidenkin oppilaiden karahtaminen kille jo peruskoulun aikana.

Herra puhemies! Opetusministeriön nuorisokouluajatuksessa on myönteistä se, että nuorisooasteen koulutuksessa eroa teoreettisten lukio-opintojen ja käytännöllisinä pidettyjen ammatillisten opintojen välillä pyritään

häivyttämään. Hyvää on myös se, ettei mikään opiskelumuoto johtaisi umpiperään, josta jatkomahdollisuudet korkeakouluihin ja yliopistoihin eivät olisi tarjolla. Varsinkin kun aikuiskoulutukseen tullaan yhä enemmän kiinnittämään huomiota, tulee jatkomahdollisuudet eri koulutusmuodoista aina turvata.

Sen sijaan ei tunnu välttämättömältä, että samassa kouluyhteisössä pyritään tarjoamaan kaikki lukion ja ammattikoulun valinnanmahdollisuudet. Kouluilla pitää olla mahdollisuus erikoistumiseen, mutta erikoistumisen ei aina tarvitse noudattaa lukion ja ammattikoulun välistä rajaa.

Niin kuin kaikessa muussakin koulutuksessa myös nuorisoasteen kehittämisessä pitäisi välttää sellaista liiallista aikaan sitoutumista, joka usein alkaa lauseella ”Suomen tuotantoelämässä tarvitaan näitä tai näitä työntekijöitä”. Elinkeinorakenne muuttuu nopeasti. Missä eilen tehtiin laivoja, on tänään hiljaista, ja missä ennen työskenneltiin raskaiden koneiden ääressä, tuijotetaan nyt pylväitä tietokoneruuduilla sterilissä ohjelmahuoneessa. Koulutusjärjestelmän ei pidä olla kone, joka tuottaa oikeita mutteita oikeaan paikkaan oikeana hetkenä, vaan sen täytyy sekä heijastaa että itse luoda tulevaisuutta koko ajan. Onkin valitettavaa, että koululaitokselle esitetään jatkuvasti toiveita ja odotuksia talouselämän puolelta, mutta kovin vähän puhutaan yleissivistyksellisistä tai tulevaisuuden luomiseen liittyvistä odotuksista.

Merkillepantavaa on, että keskustelusta suuret pedagogit ja humanistit tuntuvat tyystin kadonneen. Myös opettajien ammattikunnan puolella on kovin, kovin hiljaista. Ainakin minulle on jatkuva pettymyksen aihe, että opettajajärjestöjen ja eri ainejärjestöjen edustajat puhuvat kyllä paljon oman ammattikuntansa tai oman oppiaineensa pussiin, mutta kovin vähän yhteiskunnan yleisistä kehittämissuunnista. Toivon, että 1990-luku tuo takaisin kouluihin opettajapersoonat, jotka omassa hahmossaan todella kannattavat ja kantavat sivistyksen traditiota ja ilmaisevat opettajanhuonetta laajemmin näkemyksiään siitä, miten koulua voitaisiin ja miten sitä pitäisi kehittää.

On syntynyt vaikutelma, että koulujärjestelmä on jo melkein alistunut talouselämän tekemän tilauksen edessä. Tuota tilausta ei

problematisoida eikä katsota riittävän kauas hetkeen, jolloin yhteiskunnan ja talouden vaatimukset ovat uudet ja taas kokonaan toisenlaiset.

Herra puhemies! Lukion kehittämisessä valinnaisuuden lisäämisen ja opiskelun omayrityksyyden pitäisi olla keskeisiä asioita. Opiskelussa ei aina ole niin tärkeitä se, mitä kunakin hetkenä oppii, vaan se, että oppii opiskelemaan, säilyttää kiinnostuksensa ja oppii itse hankkimaan asioista tietoa. Vaikka tämä periaate yleisesti hyväksytään, ei lukio kovin nopeasti ole uudistunut tähän suuntaan.

Selvän esteen kehitykselle muodostavat nykymuotoiset ylioppilaskirjoitukset, jotka ovat enemmän irrallisen tiedon kymmenottele kuin todellinen kypsyyskoe. Kun heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen suurin osa opiskelijoista joutuu vielä valmistautumaan korkeakoulujen tai opistojen vaikeisiin pääsykokeisiin, tuntuu kahden tällaisen portin peräkkäisyys turhalta.

Lukiota voitaisiin uudistaa nopeammin, jos ylioppilaskirjoituksiin käytäisiin käsiksi. Voisi myös harkita, että kirjoitukset suoritettaisiin pitkin lukio-opiskelun matkaa erilaisina kypsyyskokeina ja opinnäytetöinä, joista itse ylioppilastutkinto sitten muodostuisi. Vapautuminen nykyisten ylioppilaskirjoitusten kahleista olisi nopein keino tukea lukio-opetuksen uudistumista sekä opettajien ja oppilaiden voimavarojen täydellisempää hyödyntämistä lukioissa.

Herra puhemies! Opetusministeriön käynnistämä keskustelu opistojen kehittämisestä ammattikorkeakouluiksi vaatii vielä huomattavasti lisäselvityksiä. Korkeakoulu-nimikkeen käyttö luo siinä mielessä sekaannusta, että tavoitteet ja opettaja-aines ainakin nykyvaiheessa poikkeavat melko olennaisesti tiedekorkeakouluista. Tilannetta ei pitäisi ajaa siihen, että tiedekorkeakoulut joutuvat kehittämään uuden käsitteen kuvaamaan omaa toimintaansa. Kysymys on tietysti myös ammatillisten opintojen arvostuksen nostamisesta. Se on aivan hyvä tavoite, mutta pelkkä nimikkeen vaihdos ei varmasti ole oikea ratkaisu.

Hallitus on korkeakoulupoliitikassaan ottanut tavoitteekseen perustutkintoon käytettävän opiskeluajan lyhentämisen. Keinot siihen kuitenkin tuntuvat olevan hukassa. Opiskelijoiden opintotuella ja opintososiaalisilla eduilla on oleellinen vaikutus siihen,

millaisessa aikataulussa opinnot katsotaan mielekkääksi suorittaa. Tällä hetkellä lähes jokainen opiskelija hakee osan toimeentulostaan työmarkkinoilta, ja tätä suositellaan esimerkiksi kuntien sosiaalitoimistoissakin silloin, kun laina ja opintoraha ovat loppuneet. On kaksinaismoralismia yhtä aikaa puolustaa tutkintojen nopeaa suoritusaikaa ja kuitenkin tukea opintojen rahoitusta niin heikosti, että opintoaikainen työssäkäynti on välttämätöntä.

Jos opiskelijoita vertaa muihin ryhmiin yhteiskunnassa, niin mikä ryhmä olisi valmis siihen, että asuminen on luonteeltaan lähinnä tilapäisasumista ja tulojen, jos opintorahaa ja lainoja voi sellaisiksi kutsua, määräytyminen ja korot ovat alttiita suurillekin vaihteluille ja epävarmuudelle? Kun aikuiskoulutuksen tukijärjestelmää nyt luodaan, toivotavasti siitä tulee mahdollisimman hyvä, pitäisi samalla parantaa kaikkien opiskelijoiden opintotukea. Muuten alkaa tulla vallitsevaksi ajatus, että kannattavinta on mennä suoraan koulun jälkeen työelämään ja opiskella sitten myöhemmin. 1990-luvulla pitäisi jo päästä opiskelijapalkkajärjestelmään.

Ed. Pulliainen tulee puheenvuorossaan tarkemmin puuttumaan välitutkintojen palauttamiseen yliopistoihin. Näyttää siltä, että opiskeluaikoja ei ainakaan lyhyellä aikavälillä saada radikaalisti lyhenemään ja kun ongelmaksi muodostuvat yliopisto-opintonsa keskeyttäneet, tulisi välitutkintojärjestelmä korkeakouluihin palauttaa. Se voisi olla synkronissa myös joidenkin ammattikorkeakouluihin liittyvien kehitysajatusten kanssa.

Herra puhemies! Hallitus on pannut hyvin merkille ajan hengen. Yhden ihmiselämän aikana joutuu työpaikkaa useaan kertaan vaihtamaan ja yhä useammin myös ammatia. Sekä elinkeinorakenteen muutos että eri tuotantoalojen sisäinen kehitys synnyttää toisaalla työttömyyttä, toisaalla työvoimapulaa. On tietenkin perusteltua, että ammatillisella aikuiskoulutuksella vastataan näihin haasteisiin. Herää kuitenkin kysymys, riittääkö pelkkä ammatillinen aikuiskoulutus vai pitäisikö siihenkin olla kytkettynä vahvasti yleisivistäviä aineksia. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta muodostuu muun koulutuksen tavoin helposti vain mittatilaustyö talouselämän päivänkohtaisille tarpeille, ja ne tarpeet saattavat olla nopeasti muuttuvia. Jatkuvan koulutuksen periaate on mitä kannatettavin.

Mikä on tällä hetkellä käytäntö? Vierailin toissa kesänä Metsä-Serlan tehtailla Äänekoskella, ja tehtaan johto siellä harmitteli, että työntekijät ovat niin kaavoihin kangistuneita, että kun tehtaassa vaihdettiin koneistusta ja tuotantotapaa, vanheneva henkilökunta oli jarru kaikille uudistuksille. Viereissä komeili uusi Metsä-Botnian tuotantolaitos, ja siellä kerrottiin, että työhön oli otettu vain parikymppisiä nuoria työntekijöitä juuri sen takia, että he ovat nopeita omaksuma uusia asioita jne. Siellä ne vähän yli parikymppiset katselivat tv-näyttöruutuja. Kysyin, mitä tapahtuu 25 vuoden päästä, kun Metsä-Botnia on siinä iässä, että se pannaan remonttiin, miten näitä ihmisiä valmistetaan siihen hetkeen, jolloin he ovat 45–50 vuotiaita ja kuluneet tavallaan tuotantolaitoksen myötä? Todettiin, että minkäänlaista koulutusta, minkäänlaista opetus-suunnitelmaa ei ole olemassa siihen hetkeen.

Samaan aikaan ihmetellään, minkä takia suomalaiset suosivat niin kovasti varhaislälle siirtymistä. Tässä pitäisi tapahtua oleellinen muutos ajattelutavassa ja yrityksissä koulutuksen suhteen. Ei riitä, että on jonkinlaista kerhotoimintaa, jossa pääpaino on yleensä liikunnalla ja ruumiinharrastuksilla tuotantolaitoksissa. Niistä tulee sellainen olo, että ihmisiä kohdellaan vain koneen osina ja kun kone on vanha, pannaan ihmisenkin menemään.

Merkillepantavaa selonteossa on se, ettei siellä erikseen kuvailla, miten jo toimivia, aikuiskoulutusta antavia opintajohjoja kuten kansalais- ja työväenopistoja, kansanopistoja, avointa korkeakouluopetusta tai kesäyliopistoja aiotaan kehittää osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Vai koetaanko ne jotenkin liian villoiksi ja vapaiksi ja autonomisiksi yksiköiksi, jotta ne kelpaisivat komean käsitteen ”järjestelmä” alle? Nämä perinteiset koulutusmuodot kannattaisi kuitenkin tulevaisuudessakin hyödyntää ja antaa sitä kautta arvo myös kansalaispohjaiselle, kansalaisista lähtevälle kiinnostukselle koulutus- ja sivistystoimintaan.

Herra puhemies! Unescon kansainvälisessä vertailussa Suomi on Euroopan ja maailman mittakaavassa keskimääräistä enemmän julkisia varoja koulutukseen sijoittava maa. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että panemme koulutukseen pienemmän osuuden bruttokansantuotteestamme kuin lähimmät

vertailumaat Tanska, Ruotsi ja Norja. Raha ei varmasti ole paras mittari, kun puhutaan koulutusjärjestelmän laadusta.

Monet henkiset, asennoitumistapaa ja määräyksiä koskevat uudistukset, joihin tässä puheenvuorossa olen viitannut, olisivat omiaan vaikuttamaan koko koulutuksemme laatuun. Kun resursseja koulutukseen lisätään, tulisi erityisiksi painopistealueiksi ottaa peruskoulun ja lukion edelleen kehittäminen sekä opintotukijärjestelmän parantaminen. Rahalla ei kuitenkaan saa sitä, mikä pitkällä tähtäimellä koulutusta kehitettäessä on tärkeintä: koulutuksen ja sivistyksen arvon nostaminen yhteiskunnassa. Se ei nouse sillä, että kehitämme uusia nimikkeitä opetusmuodoille ja tutkinnoille, vaan siitä, että koulutusjärjestelmä sisällöllisesti vastaa niihin haasteisiin, jotka meitä tulevaisuudessa odottavat.

On erittäin hyvä, että hallitus painottaa esim. ympäristökasvatuksen ja viestintäkasvatuksen merkitystä kaikilla koulutusasteilla. Ympäristökysymysten ymmärtämisestä riippuu, onnistuuko ihmislaji jatkamaan elämänsä maapallolla. Viestinnän ymmärtämisestä on pitkälti kiinni se, kykenemmekö kommunikoidaan niin maailman laajuisesti kuin maan rajojen sisäpuolellakin. Koululaitoksessamme ei ole ehkä kylliksi huomattu sitä, että enin osa informaatiosta koululaisillekin tulee nykyään koulun ulkopuolelta. Virikkeitä tv-satelliittikanavat mukaan lukien on valtavasti. Kyky käsitellä ja eritellä tätä informaatiota on tärkeimpiä asioita, mitä koulu voi oppilaille antaa.

Herra puhemies! Perinteisen sivistyksen sisältö muuttuu näin ollen aikojen myötä, mutta ajatus sivistysihmisestä ei ole muuttunut eikä sen tarvitsekaan muuttua. Se, joka kykenee päivittäisessä tapahtumien ja informaation virrassa hahmottamaan, mikä on olennaista, on aina vahvoilla. Sivistysihmisen pitäisi olla myös suomalaisen koulutusjärjestelmän ihanteena.

Edustajat Kemppainen ja Moilanen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Löyttyjärvi: Herra puhemies! Koulutuspoliittisen keskustelun tarve koko yhteiskunnan mitassa on suuri. Tähän on

objektiiviset perusteet yhteiskunnan ja maailman kiihkeässä muutoksessa, ja tämän myötä myös koulutustarpeiden muuttumiseen kytkeytyvät perusteet. Perusteita löytyy nykyisen myös koulujärjestelmän tuottamien tasapaino-ongelmien ratkaisun tarpeesta. Näistä voisi mainita ylioppilassuman ja tungoksen korkeakoulujen ovilla, ammatillisella koulutusväylällä etenemisen ongelmat sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen ongelmat peruskoulutuksessa.

Laajaan koulutuspoliittiseen keskusteluun antavat perusteet myös ne koulutusjärjestelmän uudistamisedotukset, jotka ovat etenevässä kokeiluasteelle, eli nuorisokoulut ja ammattikorkeakoulut. Koulutuspoliittista keskustelua on toki käyty vilkkaastikin, mutta siihen osallistuminen on painottunut voimakkaasti alan ammattilaisten piiriin ja eri ammattikuntien edunvalvonta-ajattelun puitteisiin. Nyt on aika laajentaa näkökulmaa ja keskustelijoiden piiriä.

Mielestäni selonteko antaa aineksia koulutusjärjestelmämme tarkasteluun niin historiallisesti kuin myös eteenpäin. Mielenkiintoista siinä on mm. melko yksityiskohtainen kansainvälinen vertailu. Kaipaamaan jäin vielä syvempää pohdintaa koulutuksen yhteiskunnallisesta roolista ja tavoitteista maailman muuttumisen kehityksessä eli syvempää koulutusfilosofista otetta, mutta sitä ei ehkä istuvassa hallituksessa ole helposti löydettävissä. Sen sijaan eräisiin erittäin keskeisiin konkreettisiin kysymyksiin, joista keskustellaan ja esitetään vaihtoehtoja, olisi odottanut hallituksen vastaavan omalla suullaan, omilla kannanotoillaan.

Ed. Almgren totesi, että selonteossa on paljon konkreettista. Mutta aika suurelta osin tämä konkretia on erilaisten toimikuntien, komiteoiden ja työryhmien ehdotusten ja työn erittelyä. Se, mitä hallitus toteaa omina linjanvetoinaan, jää todella, kuten ed. Haavisto edellä totesi, monelta osin aika pyöreäksi. Yhtenä konkreettisena esimerkkinä voisi ottaa edelläkin ja lähes kaikissa ryhmäpuheenvuoroissa mainitun opintotuen kehittämisen, josta suhteen hallitus katkeytyy toimikuntamietinnön taakse ja esittää vain luettelon niistä asioista, joita pitää selvittää ja joiden pohjalta ratkaisut tehdä, mutta ratkaisuja itsessään ei esitetä.

Koulutuksen tarpeiden ja tavoitteiden määrittelyssä on viime vuosikymmeninä pai-

notettu erityisesti tuotannollis-taloudellisen ja tieteellis-teknisen kehityksen edistämistä ja toisaalta tämän kehityksen haasteisiin vastaamista. Tänään mielestäni — tätä on korostettu monissa puheenvuoroissa — on yli tämän asetettava inhimillisen sivistyksen, sen kulttuuripiirien ja kansallisten kulttuurien kyky ottaa vastuuta ihmiskunnan tulevaisuudesta ja ekologisesti kestävästä kehityksestä. Tämä nostaa yleissivistyksen tason, josta erityisesti voisi mainita vielä luonnontieteellisen koulutuksen, kulttuurien tuntemuksen ja kommunikaatiotaidon keskeisiksi tavoitteiksi.

Yleinen sivistystason nostaminen on myös kansallisen pärjäämisen, kilpailukyvyn, keskeinen tekijä, vaikka tarkastelukulmana olisikin painotetusti kansainvälisen talouden ja teknologian kehityksen vauhdissa pysyminen. Laaja-alainen sivistys antaa pohjan erikoisosaamiselle ja joustavalle sopeutumiselle muutoksiin. Kulttuurien tuntemus ja kommunikaatiotaito ovat kansainvälistymisen ehtoja. Palveluyhteiskunnan kehittyminen, uudet organisaatiomallit ja johtamistavat myös yritystoiminnan sektoreilla, muista elämänalueista puhumattakaan, nostavat ihmisen suhdetiedot myös taloudellisen kehityksen lähtökohdista keskeisiksi.

Suomalainen yhteiskunta voidaan määrittellä jos halutaan, koulutusyhteiskunnaksi. Koulutustason jatkuva nostaminen on ollut pitkään keskeinen yhteiskunnallinen tavoite ja myös yhteiskuntakehitykseen vaikuttava voima. Koulutus avaa ja sulkee väyliä yhteiskunnassa, se jakaa sosiaaliin ryhmiin ja uusintaa näitä ryhmiä. Koulutus on korvanut kirkon merkityksen yhteiskuntaan sopeuttajana, yhteiskunnan moraalinnormien, -arvojen ja käyttäytymismallien istuttajana nuoreen sukupolveen. Perheen muutos on vain lisännyt koulujärjestelmän keskeisyyttä tässä mielessä. Michel Foucault on verrannut koulua ja vankilaa ja sanonut, että kun tuntee toisen, tuntee toisenkin. Tämä on ehkä raakaa vertailua, mutta totuuden siemen tästä varmasti löytyy, kun tarkastellaan nimenomaan normisopeuttamisen ja arvosopeuttamisen lähtökohdista näitä kahta instituutiota.

Tässäkin keskustelussa on puhuttu koulujen piilo-opetusohjelmista, joita ei kirjjata suunnitelmiin, mutta joita toteutetaan joka päivä toimintanormistoina sallitun ja kiel-

tyn, suositeltavan ja karsastettavan aitauksissa. Kasvatus kriittisyyteen, joka on keskeinen yhteiskuntakehityksen voimavara, on tällä hetkellä, näin ymmärtäisin, kouluissamme aika syrjässä. Ei ole tilaa kritiikille, oma-aloitteisuudelle, sillä tavalla kuin pitäisi. Tämä tietenkin palautuu koulun resurssikysymykseen, niin kuin monet muutkin asiat osittain.

Yhteiskuntanormiston luomisessa koulu on kuitenkin saanut jo tai ainakin saamassa vakavan haastajan: joukkotiedotuksen ja tajuntateollisuuden. Olisikin aihetta kysyä, mikä osuus tulevaisuuden koulutuskokonaisuudessa tällä alueella on: joukkotiedotuksella ja massaviestinnällä. Sillä voisi olla, jos se tietoisesti liitetään mukaan, jokin todella määritelty tehtävä ja rooli. Tämä on varsin mielenkiintoinen kysymys. Luulen, että tähän koulutuspoliittisessa keskustelussa hyvin nopeasti palataan.

Selonteossa painotetaan koulutustason nostoa. Ministeri Taxell puhui esittelypuheenvuorossaan koulutustason radikaalista nostamisesta. Keinoina on koulutusajkojen pidentäminen ja yhtenäiskoulun ulottaminen keskiasteelle nuorisokoulun muodossa ilman oppivelvollisuutta, ammattikorkeakoulujen perustaminen sekä aikuisopetuksen laajentaminen, se paljon tässäkin keskustelussa mainittu jatkuvan koulutuksen periaate. Näille kaikille kehittämislinjan osille on perustelunsa.

Koulutusjärjestelmän rakenteellisen uudistamisen ja määrällisen tehostamisen rinnalle tulee kuitenkin ja ehkä tässä vaiheessa uudistamista aivan erityisesti asettaa laadullisen eli sisällöllisen kehittämisen tavoitteet. Tällöin mielestäni keskeinen kysymys on yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen tasapainon etsiminen. Ratkaisua voisi etsiä esimerkiksi Anto Leikolan matemaattis-luonnontieteellisen sivistyksen komitean esittämästä yleissivistyksen ja ammatillisen sivistyksen kuilun ylittävästä perussivistyksen käsitteestä ja toisaalta laaja-alaisesta ammatillisesta koulutuksesta.

Laaja-alaisille ammatillisille koulutusblokeille on perustelunsa käytännössä. Itse asiassa kapeat ammattitutkinnot ovat monta kertaa vain jonkinlaisia pääsylippuja hakeuduttaessa erilaisiin ammatteihin. Varsinaiset ammatitaidot omaksutaan kuitenkin vasta työtehtävissä, valmiudet ammatillisessa kou-

lutuksessa. Jyrkkien rajojen poistaminen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen väliltä on keskeinen nuorisokoulutuksen onnistumisen ehto. Muuten siitä tulee vain uudella nimikkeellä uusi valikoitumisen väylä ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista itse asiassa estävä koulutuskanava. Mutta tässä voitaisiin myös onnistua.

Koulutuksellisen tasa-arvon tavoite on keskeinen koko kansan sivistystason nostamisen ja lahjakkuusreservien hyödyntämisen kannalta. Peruskoulujärjestelmä on ollut merkittävä saavutus, ja sen jatkaminen koko ikäluokalle tarjottavana nuorisokouluna on oikean suuntainen esitys. Peruskoulu ei ole kuitenkaan merkinnyt todellista koulutuksellista tasa-arvoa, sosiaalisten erojen tasoittumista, vaan sosiaalinen valikoituminen ja koulutuksen kasautuminen vaikuttavat edelleenkin yhteiskunnassa. Koulutusjärjestelmällä ei tietenkään yhteiskunnassa ilmenevää epätasa-arvoa voidakaan korjata, mutta tämä ei merkitse sitä, ettei tasa-arvotavoite olisi hyvin keskeinen ja ettei pitäisi luoda mahdollisimman hyviä edellytyksiä sen toteutumiselle.

Koulutusmahdollisuuksien tasaaminen ei ole vastakkainen lahjakkuuksien tukemisen kanssa. Pikemminkin päinvastoin on löydettävä sellaiset käytännön toimintamuodot, opetustyön muodot, joissa kaikille ja erilaisille lahjakkuuksille löytyy toteuttamisen edellytyksiä.

Ed. Almgren puhui niistä nuorista, jotka ovat syrjäytyneet peruskoulusta huolimatta. Niin kuin hän totesi, niille, joilla ei ole edellytyksiä taikka halua teoreettisiin opintoihin, pitäisi luoda vaihtoehtoisia mahdollisuuksia. Kuitenkaan useinkaan niin kuin kaikki ymmärrämme ei ole kyse siitä, että tällainen nuori ei omaisi edellytyksiä peruskoulun suorittamiseen ja jopa hyvinkin teoreettisiin opintoihin, vaan monet sosiaaliset, elämäntilanteeseen liittyvät ulkoiset seikat estävät riittävän paneutumisen koulutyöhön ja muodostavat esteen, ja tietenkin ensisijais- ta olisi näiden esteiden poistamiseen pyrkiminen. Siinä on koululla oma panoksensa, ennen kaikkea sillä työllä, jota koulu tekee varsinaisen opetussuunnitelman ja opetustyön ulkopuolella integroituneena sosiaalipuolen toimenpiteisiin ja yhteistyössä vanhempien kanssa.

Peruskoulun kehittämistä ei pidä lyödä

laimin uusien koulumuotojen kehittelyn van- gitessa mielenkiintoa. Peruskoulu kamppai- lee resurssipulan ja byrokratian kanssa. Tar- vitaan satsausta opetusryhmien pienentämi- seen, ryhmätyöskentelyyn, niin oppilaiden työskentelyryhmiin kuin opettajien opetusti- meihin, valinnanmahdollisuuksien lisäämi- seen ja monipuolistamiseen, varsinaisen ope- tustoiminnan tukemiseen, oppilaanohjauk- seen, kuraattorien ja koulupsykologien työ- kentelyyn, koulun harrastustoiminnan elvyt- tämiseen jne. Peruskouluun pitää mahtua myös erilaisia pedagogisia suuntauksia ja kokeilutoimintaa. Luokattoman kurssimuo- toisen yläasteen kehittäminen pitää nähdäk- seni liittää yleisten peruskoulun toimintaedel- lytysten parantamiseen, jotta se voisi myön- teisesti onnistua.

Peruskoulu on oppivelvollisuuskoulu, jo- hon tältä kannalta liittyy myös tiettyjä kiel- teisiä arvovaroja aikana, jolloin yksilön pärjääminen on hyvin voimakkaasti esillä. Aivan liian usein oppilas peruskoulussa pu- toaa sen kynnyksen yli, jolloin hänestä tulee vain oppivelvollinen, jota tulee sietää, jota ei voi edes jättää luokalle käytännössä ilman vanhempien suostumusta ja joka koetaan jonkinlaisena taakkana opettajakunnan ta- holta. On aivan selvää, että tällaisessa tilan- teessa ei oppimismotivaatioita synny, mutta tämänkin kysymyksen haluaisin palauttaa peruskoulun resurssikysymykseen. Jos re- sursseja on riittävästi pieniin opetusryhmiin ja yksilöllisiin toimintamuotoihin, näitä on- gelmia on mahdollisuus ratkaista ja voittaa.

Tältä pohjalta voisin myös todeta suoralta kädeltä, että kuusivuotiaiden rekrytointi ny- kymuotoiseen kouluun ei varmastikaan olisi oikea ratkaisu. Jos oppivelvollisuuskäytä- nnetään, se edellyttää koulun kehittämiseen satsaamista hyvin huomattavassa määrin.

Peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa on ongelman muodostanut lukioden paisumi- nen ja ylioppilaiden ruuhkautuminen korkea- koulujen oville. Ylioppilaat ovat käytännössä tukkineet myös ammatillista tietä etenemään pyrkivien väylät. Nuorisokoulu on, kuten aikaisemminkin totesin —jollei siihen luoda sisälle samaa valikoitumisen järjestelmää kuin nyt rinnakkaisissa lukio- ja ammatti- kouluissa —ratkaisu, joka selkiyttää tilannet- ta.

Ammattikorkeakouluista käyty keskustelu on ollut jyrkästi jakautunutta. Tiedekorkea-

koulujen puolustajat pelkäävät yleissivistyksen tason ja statuksen laskua ja ammatillista kapea-alaistumista. Opistoasteisen koulutuksen alat toivovat oman statuksensa nousua, ja korkeakoulua vailla olevat paikkakunnat toivovat alueelleen tätä kautta korkeampaa opetusta. Ammattikorkeakouluesitys tarvitsee kokonaisvaltaista tarkastelua. Ei ole mieltä korjata koulutusjärjestelmää vain nimen muutoksilla. Jos kokeiluun lähdetään, on selvittävä ennakkoluulottomasti opisto- ja myös korkeakoulutasoisen opetuksen kentän soveltuvuus esitettyyn jakoon, kahden tyyppisiin korkeakouluihin.

Tällöin palataan jälleen kysymykseen yleissivistyksestä ja ammatillisesta koulutuksesta ja tietenkin kysymykseen tieteen ja tutkimuksen roolista eri alojen koulutuksessa. Tieteen ja tutkimuksen edellytysten turvaaminen korkeakouluissa onkin erittäin keskeinen kysymys, samoin korkeakouluopetuksen mahdollisuudet aina seurata tiedeyhteisön virtauksia. Tähän liittyy mm. Helsingin yliopiston osalta paljon keskusteltu kysymys dosenttilaitoksen tehtävistä. Erityisesti on huolehdittava perustutkimuksen edellytyksistä. Soveltavan tutkimuksen, varsinkin suoraan taloudellisesti hyödynnettävän tutkimuksen, rahoitus ei näytä olevan ongelma tilanteessa, jossa tutkimusta ostetaan ja myydään.

Korkeakoulujen toimintaedellytysten turvaamisessa ja kehittämisessä on niiden itsehallinnon vahvistaminen keskeistä. Täällä on useissa ryhmäpuheenvuoroissa todettu, että tähän suuntaan on edetty antamalla korkeakouluille lisää liikkumavaraa. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että vastikään virkajärjestelylainsäädännön käsittelyn yhteydessä eduskunnan toinen lakivaliokunta poisti korkeakoulut sellaisten virastojen joukosta, joiden välillä voitaisiin ministeriön päätöksin tai ministeritasoisin toimenpitein suorittaa virkasiirtoja. Tälläkin haluttiin korostaa korkeakoulujen itsemääräämisoikeutta näissä kysymyksissä.

Korkeakoulujen hallinnon uudistaminen on keskeinen kysymys koko yhteisön työskentelyn ilmapiiriin ja varmasti myös tulosten kannalta. Kaikkien korkeakoulu yhteisön ryhmien osallistuminen hallintoon on tämän päivän vaatimus. Professorivallan ajat ovat auttamattomasti menneet. Helsingin yliopiston hallinnon uudistaminen on lähiajan de-

mokraattisen koulutuspolitiikan tai hallintopolitiikan koetinkivi.

Hallintoon osallistuminen ja demokratia ei kuitenkaan ole vain korkeakouluihin liittyvä kysymys. Luulisin, että kaikilla kouluasteilla ja koulumuodoissa lähitulevaisuudessa haasteena on demokratisointi ja nimenomaan kahdensuuntaisesti: siten että puretaan byrokratiaa ja kersanttikomentoa ylhäältäpäin ja lisätään oppilaiden tai kouluyhteisöjen itsenäisyyttä ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia alhaalta päin. Sivistys- ja koulutustason nostamiselle luodaan edellytykset vain turvaamalla käytännön tasavertaiset mahdollisuudet opiskeluun kaikilla tasoilla ja kaikissa koulumuodoissa.

Opintotuen kehittämisen kysymyksissä, kuten sanoin, hallitus ei linjaa omaa kantansa vaan toteaa ainoastaan työryhmän esityksiä. Kuitenkin tarve opintotuen syvään remonttiin on ilmeinen. Peruslähtökohtana pitäisi olla sen, että minkään väestöryhmän toimeentulo ei saa perustua lainarahoitukseen. Opiskelijoiden tulee päästä riittävän toimeentulon takaavan yhteiskunnallisen perusturvajärjestelmän piiriin. Askel tähän suuntaan, jollei harppausta heti haluta ottaa, olisi opintolainojen irrottaminen pankkien määräysvallasta, yhteiskunnallisen lainajärjestelmän luominen. Välttömästi on myös nostettava opintorahan osuutta.

Opiskelumahdollisuuksia ei luoda kuitenkaan vain opintotuella, vaan tarvitaan hyvin laaja-alaisia toimenpiteitä. Keskeisin on asu-misongelmien ratkaiseminen. Tämä vaatii niin erityisiä opiskelijoihin kohdistuvia toimenpiteitä kuin nuorison asumiskysymyksen ratkomista ylipäättänsä ja yleistä asuntopoliittista remonttia.

Suomen koulujärjestelmä on kehittynyt suurten ikäluokkien varttumisen myötä. Nyt kun suuret ikäluokat, me, alamme olla nelikymppisiä, on aikuiskoulutus tullut keskeiseksi kysymykseksi. On hyvä, että aikuiskoulutuksen kehittämisellä on nyt myötä-tuulta. Toivottavasti sellaiset järjestelyt löytyvät, jotka todella mahdollistavat laaja-alaisen koulutuksen käytännössä, ja toivot-tavasti tältäkin osin kysynnän ja tarjonnan lakien pohjalta kehittyvä ammatillinen aikuiskoulutus ei vie pohjaa laaja-alaiselta koulutusvalmiuksilta antavalta ja yleissivistä-vältä koulutukselta, johon ei yläikärajaa ole olemassa.

Opetusministeri Taxell: Herra puheemies, herr talman! Ehkä tässä vaiheessa saan kiittää niistä ryhmäpuheenvuoroista, jotka on esitetty. Minusta meillä on ollut neljä, jopa viisikin tuntia varsin mielenkiintoista keskustelua. Ehkä kuitenkin sallitaan minun todeta, että kaikista asioista en voi olla aivan samaa mieltä.

Minusta koulutuspolitiikka, erityisesti koulutuspolitiikka katsottuna pitkällä aikavälillä, on asia, jota pitää lähestyä etsivällä mielellä ja erityisesti tulevaisuuteen pitää aina suhtautua nöyrästi. Minä en ole löytänyt niin yksinkertaisia totuuksia tulevaisuuden kysymyksiin kuin useissa puheenvuoroissa on esille tullut. Ehkä se on riittävä syy opetusministerille erota.

Kommentoin kuitenkin muutamia puheenvuoroja lähinnä siltä osin kuin olen huomannut, että näkemykset ehkä poikkeavat laajasti. Olen kuitenkin todennut, että laajasti monet ovat yhtyneet joihinkin peruslähtökohtiin.

Ed. Pohjanoksa hyvin voimakkaasti on viitannut siihen, että lukiota tulee uudistaa sen omista lähtökohdista käsin ja käyttänyt samaa sanontaa myös ammattiopetuksen osalta, joita sanontoja olen kuullut myös aikaisemmin kansallisen kokoomuksen taholta. Minulle jäi vähän epäselväksi, mitä tällä tarkoitetaan, erityisesti, kun vielä ed. Pohjanoksan puheenvuorossa todetaan, että ammatillisissa oppilaitoksissa on aloitettu luokattomuuden kokeilu, joka mahdollistaa käytännössä yhteistyön lisäämisen muiden oppilaitosten kanssa. Mitä muuta tämä voi olla kuin sen kehityksen suunta, mitä koulutuspoliittisessa selonteossa linjataan? Kuten usein olen korostanut, ei ole mielenkiintoinen kysymys se, kutsutaanko sitä joskus nuorisokouluksi vaiko ei, vaan mielenkiintoista on se, mikä on kehityksen suunta. Mutta millään koulumuodolla ei sinänsä voi, kuten totesin puheenvuorossani, olla itseisarvoa, vaan koulutuksella pitää olla tavoite ja koulutuksen kautta pitää edistää niitä tavoitteita, mitä haluaa edistää. Ei voi sanoa, että koulumuoto sinänsä olisi asia, jota olisi puolustettava, vaan koulutusta on puolustettava ja kehitettävä. Minusta erityisesti, jos tähtää seuraavalle vuosituhannele, olisi hyvä pitää tämä mielessä.

Ehkä kuitenkin aivan ystävällisesti ed. Pohjanoksalle vielä saisin mainita, että olem-

me kyllä hallituksena tätä asiaa käsitelleet. Minä en huomannut, että edustajan puheenvuorossa yhdyttiin suoraan yhteenkään selonteon kannanottoon. Sen sijaan korostettiin niitä asioita, joissa kansallinen kokoomus oli eri mieltä. Mutta monessa kohdassa korostettiin samoja asioita, joita selonteossa tuodaan esille.

Ed. Pohjanoksan, mutta myös ed. Isohookana-Asunmaan puheenvuorossa tehdään hyvin mielenkiintoinen viittaus. Viitataan Ruotsin olosuhteisiin ja sanotaan, että Ruotsin mallin mukaista nuorisokoulua ei saa perustaa. Olen jonkin verran yrittänyt tutustua Ruotsin malliin ja voin sanoa, että ensinnäkään selonteossa ei esitetä mitään Ruotsin mallia. Toiseksi olen havainnut, että moni korostaa, että Ruotsin mallin mukaista järjestelmää ei saa luoda, mutta yleensä ei saa vastausta kysymykseen, minkä vuoksi, mikä Ruotsin mallissa on heikkoa. Kolmanneksi voisi luonnollisesti sanoa, että ei Ruotsin mallikaan ole vienyt sitä valtiota aivan maailmanloppuun, jos katsoo, minkälainen kehitys siinä maassa on. Mutta nuorisokoulu ei ole Ruotsin mallin mukainen, se on hyvä tässä muistaa. Eikä nuorisokoulufilosofia tässä vaiheessa ole mikään valmis malli, vaan raja-aidan madaltamista. Sitä tietä ollaan jo kulkemassa, kokeiluja on liikkeellä, ja lisäämisiä on tullut.

Ed. Isohookana-Asunmaa aloitti hyvin reippaasti moittimalla selontekoa liike-elämän kovista lainalaisuuksista, jotka tunkeutuvat koulutuspolitiikkaan, ja sanoi, että selonteosta puuttuu kokonaan kasvatuksellinen ja sivistyksellinen näkökulma. Tämän kuultuani ajattelin, että tässä kritiikissä on ehkä jonkin verran perää, ja asetuin tuoliini kuuntelemaan, mitä kasvatuksellista ja sivistyksellistä näkökulmaa ed. Isohookana-Asunmaa toisi koulutuspoliittiseen selontekoon. Sellaista en löytänyt.

Löysin päinvastoin melko lailla koulutuspoliittisen selonteon yleislinjasta poikkeavia käsityksiä. Selonteko korostaa yleissivistyksen merkitystä, sitä, että erikoistuvassa maailmassa paradoksi on, että yleissivistystä tulee vahvistaa. Se on kasvatuksellinen ote, joka viime kädessä on syvästi humanistinen ote koulutuspolitiikkaan. Ed. Isohookana-Asunmaa samassa puheenvuorossa, missä moittii meitä kasvatuksen otteen puutteesta — missä moitteessa saattaa kuten sanoin olla

sijaa ja perää — sanoo kielteisenä asiana, että koulutuksen laaja-alaisuudella tarkoitetaan yleissivistävän aineksen lisäämistä ammatilliseen koulutukseen.

Hän kysyy Sammosta puhuessaan — muuten on mielenkiintoista, että Kalevalaan on viitattu useassa kohdassa ja on hyvä, että kansallinen kulttuuri on tullut — kysyy, että kun olemme asettaneet tavoitteeksi tai visioiksi sen, että ammattikorkeakouluun olisi ehkä tulossa jopa puolet ikäluokasta ja tiedekorkeakouluun neljäsosa, kysyy, mistä otetaan ammattitaitoiset työntekijät, jos kolmelle neljännekselle ikäluokasta annetaan vähintään ammattikoulutasoinen koulutus, työntekijäasteen koulutus muutetaan nykyistäkin yleissivistävämmäksi ja viidennes jää vaille ammatillista koulutusta. Kiinnitän huomiota siihen, että kun peruskoulua rakennettiin ja sinne tuli yleissivistäviä aineita enemmän kuin aikaisemmin koko ikäluokalle ja kun yritettiin sillä tavalla nostaa koulutustasoa ja sitä kautta antaa kaikille nuorille samanlaiset lähtökohdat, silloinkin oli niitä, jotka sanoivat, että eihän kaikkien tarvitse osata kieliä, eiväthän kaikki tarvitse yleissivistystä. Kuka lakaisee sen jälkeen kadut?

Koulutuspoliittisen selonteon koulutuspoliittinen lähtökohta on erilainen: yleissivistyksen korostaminen. Mutta koulutuspoliittisen selonteon lähtökohta on myös samojen edellytysten antaminen kaikille. Ei pidä syyttää hallitusta siitä, että tässä liike-elämän kylmiä lakeja noudatetaan, jos samalla sanoo, että ei saada työntekijöitä tehtaisiin, koska annetaan liian paljon koulutusta.

Minusta tämä on erittäin tärkeä ja keskeinen kysymys koulutuspoliittisessa keskustelussa, jos mennään seuraavalle vuosituhanelle. Tästä ehkä vallitsee erilaisia käsityksiä. Minusta on hyvä, että ne tulevat esille, mutta edustan sellaista näkemystä, että koko yhteiskunnan kannalta on hyvä kohottaa koulutustasoa. Se merkitsee sitä, että kaikkien pitää päästä siihen asemaan, että heillä on edellytykset koulutustason nostamiseen. Kaikki eivät tätä käytä, mutta edellytyksiä tulee luoda. Minä olen, sen myönnän, jonkin verran koulutusoptimisti. Uskon, että koulutuksella voidaan ja tulee yhteiskuntaa muuttaa, mutta uskon myös, että ihmiset koulutuksen keinoin haluavat kehittää itse itseään.

Ehkä tässä vaiheessa tyytyisin kiinnittä-

mään huomiota vain pariin lisäseikkaan. Ed. Mäkelä antoi ymmärtää jos ilmaisee varovasti, mitä edustaja sanoi — että ei ole oikeudenmukaista, että niitä opiskelijoita varten, jotka opiskelevat ruotsin kielellä, on eräiden aineiden osalta Helsingin yliopistossa ns. kiintiöitä; tämä ei ole tasa-arvon mukaista. Minusta tuntuu, että tässä unohdettu kansa on unohtunut, koska kysymys ei ole tasa-arvosta tässä suhteessa, vaan siitä, pystyykö tämä yhteiskunta takaamaan tasavertaisia yhteiskuntapalveluja kaikille kansalaisille heidän omalla kielellään: lääkärinpalveluja, juristinpalveluja ja myös esimerkiksi opetusta maa- ja metsätieteellisissä aineissa niissä oppilaitoksissa. Sen johdosta näitä kiintiöitä on otettu.

Minä viittaan kansliapäällikkö Jaakko Nummisen laajaan kirjoitukseen tämän päivän Helsingin Sanomissa. Siinä hän kertoo myös, että ei ole mitään epäoikeudenmukaista suosimista opiskelijoidenkaan osalta. Mutta erityisesti korostan, että ihmisistä, kansalaisista, ja kansalaisten tasa-arvosta viime kädessä tässäkin asiassa on kysymys.

Ed. Almgren oli nähnyt kovasti vaivaa tutustuakseen kaikenmaailman vaihtoehtoihin, joita vaihtoehtokoulujen osalta on ollut esillä keskustelun kuluessa. En kuitenkaan huomannut, että edustaja olisi vielä nähnyt sen version, joka on todennäköisin hallituksen esitys. Ehkä se tulee sitten iloisena yllätyksenä tai kielteisenä, mutta haluan todeta, että tarkoituksena ei ole tällä esityksellä asettaa steinerpedagogiikkaa muihin pedagogiikkoihin nähden erityisasemaan.

Ed. Löyttyjärven puheenvuorossa, ehkä tahattomasti, viitattiin siihen, että esitämme keinona koulutustason nostamiseksi koulutusaikojen pidentämistä. Ainakin niin ymmärsin. Varmuuden vuoksi totean, että uskomme, että järjestelmääkin muuttamalla ja siirtämällä valintapakkoa myöhempään vaiheeseen — joku voi kutsua sitä tyhjäkäynniksi päästään siitä, jolloin koulutustason nostaminen, selonteon pohjalta, ei sinänsä merkitse koulutusaikojen pidentämistä. Niitä ei tule enää pidentää. Se on jo tällä hetkellä ongelma. Jos jatkuvaan koulutukseen päästään, tästä ongelmasta ehkä päästään pois. Jatkuva koulutuksesta kaikki näytävät olevan samaa mieltä.

Ed. Laine merkitään läsnä olevaksi.

Ministeri Kasurinen: Herra puhemies! Muutama kommentti ihan selvään kysymyksen luonteiseen asiaan.

Ensinnäkin kansanedustaja Aсталalle totean, kun hän ansiokkaasti kantaa huolta kaikista vähemmistöistä niin meillä kuin muuallakin, että ainakin yhdessä asiassa olemme edenneet opetusministeriön valmisteluissa: Saamelaisen kielilainsäädäntöä on odotettavissa lähiaikoina. Tämä kuuluu myöskin kollegani toimialueeseen, mutta kun hän unohti sen sanoa, totean tämän tässä yhteydessä.

Annettua selontekoa ja sen eräitä kehittämissuunnitelmia on arvosteltu siitä, että olemme valmistelleet sitä ministeriössä lähes umpiossa tai salaillen jne. Tästä ei ole ollut kysymys. Koulutusvisiopaperi alistettiin toimestamme julkiseen keskusteluun siinä vaiheessa, kun meillä oli yleensä jotakin esitettävää. Minusta pitääkin lähteä siitä, että emme voi lähteä valmisteluun pelkäämään julkisen keskustelun kautta, ellei ole jotakin pohjaa esiteltävänä. Elikkä ainakin omalta puoleltani haluan irtisanoutua siitä, että esimerkiksi tulevaisuuden koulutusvisiota olisimme jotenkin salaten yrittäneet viedä eteenpäin.

Myöskin totean sen periaatteen, että yleensä se monihenkinen valmistelu, josta tässäkin koulutuspoliittisessa selonteossa on lukuisia esimerkkejä, perustuu nimenomaan komiteatyöhön, työryhmiin ja toimikuntiin. Ne edustavat yleensä hyvinkin demokraattisesti monia näkökulmia. Minusta valmisteluvaiheet mukaan lukien se on erittäin hyvä tapa ottaa uusia asioita esille, myöskin niin, että tietoa tulee ministeriön ulkopuolisilta asiantuntijoilta käyttöömmee.

Ammattikorkeakoulun osalta täällä on kannettu huolta siitä, onko se vain nimikilpien valmistajien työllisyyden turvaamistempu vai pyrimmekö todella johonkin tulokseen, sisältöjen muuttamiseen. Olen koko aikana ainakin omalta puoleltani korostanut ja ministeriö on korostanut, että nimenomaan ammattikorkeakoululla pyritään kohottamaan opetuksen tasoa. Sen on pysyttävä antamaan opiskelijoille valmiuksia tieteellisen tiedon nykyistä tehokkaampaan hyväksi käyttämiseen käytännöllisissä asian-

tuntijatehtävissä jne. Elikkä se epäily, että olisimme pelkäämään nimeä vaihtamalla lähteneet uutta visiotamme viemään eteenpäin, ei pidä tältä osin ainakaan selonteossa olleiden ajatusten kanssa yhtä.

Oppisopimuskoulutuksesta on esitetty kritiikkiä. Ed. Pohjanoksan puheenvuorossa väitettiin, että oppisopimuskoulutus on lainmlyöty. Toisaalta ed. Isohookana-Asunmaa totesi, että koulutuspoliittisessa selonteossa olisi jollakin lailla piilotettuna uhkaus siitä, että oppisopimuskoulutus lopetetaan. Tästä ei suinkaan ole kysymys, vaan olemme nähneet, että oppisopimuskoulutus sinänsä on ollut erinomainen täydentäjä koulutusjärjestelmässämme. Se on nimenomaan tarjonnut vaihtoehtoisen opiskelumuodon aikuisille, mutta myös nuorille. Epäily siitä, että olisimme oppisopimuskoulutuksen lopettamassa, ei kyllä tältä osin ole perusteltu. Sen sijaan on joitakin kehittämishankkeita, jotka liittyvät oppisopimuskoulutuksen jatkokoon. Ne selviävät selonteon sivulta 43 yksityiskohtaisesti, joten niitä en sen kummemmin lähde kommentoimaan.

Ed. Isohookana-Asunmaan puheessa tuli esille myös se, että ammatillisten korkeakoulujen tulevaisuudessa tulisi olla yksinomaan valtion rahoittamia. Jo tässä vaiheessa haluan todeta, että olemme kaikessa suunnittelussamme lähteneet siitä, että ammattikorkeakoulut muodostuisivat nykyisen opistoasteen ja ylemmän opistoasteen pohjalle. Kun otetaan huomioon, että nämä ovat sekä kunnallisia että valtiollisia oppilaitoksia pääosin tällä hetkellä, kyllä ajatusmallimme myöskin tältä osin lähtee siitä, että rahoitus-pohja olisi sekä valtion että kuntien vastuulla.

Nykyisen yleisemmän keskustelun puitteissa, jossa jokainen yksilö vaatii verojensa keventämistä merkittävässä määrin, haluan vain esittää kysymyksen eduskunnalle: Kohdantuuko tämä yhtälö esimerkiksi siinä mielessä, mitä koulutuspolitiikan kehittämisajatuksia täällä on esitetty ja mikä on esimerkiksi kansalaisten innostus osallistua näiden kustantamiseen yksilönä yksilötasolla? Minusta keskustelussa tältä osin, jos sitä yleisemmällä tasolla kommentoin, on jossain määrin epärehellisyyttä itseä ja myös niitä mahdollisuuksia kohtaan, mitä yhteiskunnassa yleisemmin on. Jos haluamme turvata hyvän koulutuspolitiikan tässä maassa, mei-

dän on oltava valmiita myös osallistumaan niihin kustannuksiin, mitä se aiheuttaa. Tältä osin totean, että rahoituspohja on tarkoitus säilyttää ainakin alkuvaiheessa kaksijakoisena.

Aikuiskoulutuskeskusten osalta tuli ainakin ed. Mäkelän puheenvuorossa esille huoli siitä, että me olisimme jotenkin unohtamassa syrjäytyneet ihmiset järjestelmän muutoksella. Tarkoitushan ei lainkaan ole se. Vaikka ammatilliset kurssikeskukset muuttavat luonnettaan, niiden rahoituspohja laajenee, työministeriö tulee jatkossakin hoitamaan oman osuutensa ja ostaa koulutusta tulevilta aikuiskoulutuskeskuksilta. Katson, että tältä osin järjestelmä myös jatkossa turvaa sen, että välinputoajat hoidetaan edelleen tämän järjestelmän kautta.

Ed. Almgren loi katseensa ylös virkamieskuntaani anoen apua "vaihtoehtoamoksen" järjestämisessä. Minusta tämä on nimenomaan sen tyyppinen asia, että kun elämme kokeilujen aikakautta ja etsimme kokeilujen kautta mallia siitä, millä tavalla koulutusjärjestelmäämme tulisi kehittää, ei meidän tarvitse mitään vaihtoehtoista lainsäädäntöä myöskään tälle mallille luoda. Se voidaan käsitykseni mukaan ottaa eräänä kokeiluna koulutusjärjestelmäämme mukaan. Minusta se, että pirstomme järjestelmäämme kovin moneen suuntaan, ei myöskään ole hyvä, koska silloin sen hallitseminenkin on vaikeampaa.

Ed. Knuuttila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kommenttina haluan ilmaista opetusministeri Taxellille kiitollisuuden siitä voimakkaasta puheenvuorosta, jonka hän käytti tasa-arvoisen peruskoulun puolesta. Peruskouluhan luotiin tähän maahan sosialidemokraattien kahdeksan kohdan ohjelman yhden kohdan toteuttamisella vuoden 1966 vaaleissa kansalaisten oikean koulutuspoliittisen arvion perusteella. Puheenvuoro oli miellyttävä kuulla, kun muistaa peruskoulun kiivaan vastustuksen 25 vuotta sitten. Peruskoulu ei tullut todella yhtään liian aikaisin, kuten opetusministeri selonteon esittelypuheenvuorossaan totesi, ajatellen esimerkiksi nykyistä tietoyhteiskunnan kansainvälistynyttä aikakautta.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kasurille toteaisin, että oli miellyttävää saada kuulla, että

saamelaisillekin tullaan myöntämään kielelliset ihmisoikeudet lähitulevaisuudessa saamen kielilain muodossa.

Olisin vielä kysynyt: Onko hallitus keskustellut romaaniasiaain neuvottelukunnan esityksistä romaanikielen ja -kulttuurin opetuksen järjestämisestä ja aikooko hallitus pitkän odotuksen jälkeen vihdoinkin sallia romaanien kulttuuri- ja koulutuskeskuksen syntymisen?

Ed. Almgren (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kansanedustaja saa kovin harvoin ahkeruudesta kiitosta. Tämän ylevän kokemuksen sain osakseni ministeri Taxellin puheenvuorossa.

Herra puhemies! Halusin puheenvuorossani onkia esiin juuri sen ilmoituksen, jonka ministeri Taxell antoi eduskunnan puhujakrokkeelta. Kiitän siitä ilmoituksesta.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensinnäkin kiitän ministeri Taxellia siitä, että saimme selvän vastauksen Ruotsin malliin, siis että sitä ei tule ja kokeilukaavailuja ei tehdä Ruotsin mallin mukaan.

Kun ministeri moitti siitä, että esitin kokoomuksen mielipiteen asiasta, niin olettaisinkin, että ministeri olisi kiinnostunut siitä, mitä mieltä kokoomus on näistä asioista, ja siksi myös korostin tätä asiaa.

Kun ministeri ihmetteli, että esitämme, että sekä lukiota että ammatillista koulutusta tulee kehittää niiden omista lähtökohdista, niin eiköhän se ole aivan selvä asia silloin, kun me emme halua yhtenäistä nuorisokoulua. Meillehän on esitetty lähinnä sellainen nuorisokoulumalli, jossa ammattioppilaitosten sisällöt ja lukion sisällöt pirstotaan kapaleiksi, minkä jälkeen ne sekoitetaan jossakin pussissa ja sitten levitetään pöydälle ja tehdään siitä tällainen malli. Sehän on oikeastaan ainoa malli, jota on meille on selvitetty.

Meidän mielestämme kehittämistyötä pitää tehdä niin, että sekä lukion mallia että ammatillista koulutusta tulee kehittää niin, että ne ovat todella luokattomia, avoimia ja on mahdollisuus ottaa kummastakin oppilaitosmuodosta sellaiset osiot, joita itse haluaa omaehtoisen koulutuksensa kehittämiseksi viedä eteenpäin.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen myös

ilahtunut siitä tarkennuksesta, jonka ministeri äsken teki, eli että opetusministeriö ei ole ollut suunnittelemassakaan sen kaltaista nuorisokoulun mallia, mikä Ruotsissa on. Kritikoin Ruotsin mallia juuri sen vuoksi, ettei se anna riittäviä valmiuksia oikeastaan mihinkään, ei ole antanut korkeakoulukelpoisuutta eikä myöskään ammattitaitoa. Siltä pohjalta kai Ruotsissa ollaan suunnittelemassa toisen tyypistä, lähinnä nykyistä suomalaista järjestelmää vastaavaa koulutusjärjestelmää. Ministeri yritti analysoida puhutani sillä tavalla, että otti irrallisia lauseita keskinäiseen vertailuun, enkä todellakaan päässyt niin sanoakseni kärrylle, mitä hän oikein analyysillaan tarkoitti. Haluan korostaa, että itse toki ymmärrän, että yhteiskunnassa ammatillista koulutusta täytyy olla ja huolehtia erinomaisesta ammatillisesta koulutuksesta. Mutta jos mennään siihen malliin, minkä olen ymmärtänyt opetusministeriön ammattikorkeakoulumalliksi, se ei tulisi huolehtimaan teknikkotason koulutuksesta eikä vastaamaan siihen, että meillä koulutettaisiin sanotaan nyt rakennusmiehiä tai työntekijätasoa kovinkaan paljon, koska — niin olen ymmärtänyt — opetusministeriön malli merkitsee sitä, että puolet ikäluokasta menisi ammattikorkeakouluihin, siis hyvin laaja-pohjainen malli. Silloin ammattikoulumalli jää hyvin heikoksi. Tällaista ammattikorkeakoulun kehittämistä ei keskusta voi olla kannattamassa. Kasvatuksellisia tavoitteita en ryhtynyt kovin luettelemaan, sen myönnän. Puhuin elämää kannattavista arvoista. Mielestäni koulutuspolitiikassa ei voi unohtaa sitä, että meillä on monia ongelmaryhmiä, joitten asiat ...

Puhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Puhuja: ... täytyisi saada kuntoon, ja tähän selonteossa olisi pitänyt puuttua.

Ed. Hokkanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä puolestani olen iloinen siitä, että ministeri Kasurinen täsmensi hallituksen kantaa oppisopimuskoulutukseen. Oppisopimuskoulutus on tänä päivänä tärkeä usean tuhannen oppilaan käyttämä väline ammatin saamiseen.

Kun ministeri viittasi sivulle 43, kaivoin sen esiin ja haluan todeta tuon kannanoton n:o 145. Tässä todetaan: ”Oppisopimuskou-

lutusta kehitetään erityisesti aikuisten, mutta myös nuorten koulutusmuotona aloilla, joilla oppilaitosmuotoista koulutusta on vaikea järjestää. Se on tarkoitettu myös sellaisia nuoria varten, joille tuottaa vaikeuksia sopeutua tai jotka eivät halua oppilaitosmuotoiseen opiskeluun.” — Tämä on varsin selkeä ja hyvä kannanotto, ja haluan sen myös tässä tyytyväisenä ministerin läsnä ollessa todeta.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tarkoitukseni oli myös puuttua oppisopimusasiaan myös. Se koulutus minusta on Suomessa kuitenkin jollakin lailla laiminlyöty, niin että ne, jotka siitä puhuivat, ovat periaatteessa oikeassa, koska sitä ei ole niin paljon kuin pitäisi olla ja sitä pitäisi lisätä. En tiedä, onko hyötyä siitä, että nimi muutetaan joksikin. Kyllä se varmaan nykyiselläkin meniisi.

Toinen asia, jota ministeri Taxell mainosti, oli yleissivistys. Ilmeisesti on vielä kuitenkin hieman epäselvää, mitä yleissivistykseen Suomessa lasketaan. Huomaan, että selonteossa mainitaan, että nykyaikaiseen yleissivistykseen kuuluvat myös riittävät perustiedot ja -taidot matematiikan, luonnontieteiden ja tietotekniikan alueelta, mutta ministeri Taxell lähinnä puhui kuitenkin vain kielistä ja vastaavista. Ehkä yleissivistyksessä Suomessa on juuri se vika, kun se ei niin hyvin kelpaa, että se on sellaista yleissivistystä, joka ei kuitenkaan ole niin suureksi hyödyksi kuin sellainen yleissivistys, joka todella sisältää riittävästi tietoa myös luonnontieteistä, ja lisäksi tähän vielä muunkin tekniikan kuin tietotekniikan.

Tästä jo kerran aikaisemmin ministerin kanssa keskusteltiin jollakin kyselytunnilla, ja silloin tulin siihen käsitykseen, että ministeri Taxell ei tekniikkaa ainakaan katsonut yleissivistykseksi. En tiedä, onko tilanne vieläkään muuttunut, mutta minusta se pitäisi vähitellen katsoa. Silloin varmaan yleissivistystä kunnioitettaisiin niissäkin piireissä, jotka eivät nyt sitä oikein tajua.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin ministeri Kasurille oppisopimuskoulutuksesta: Sivun 43 mukaan nimi tulee muuttumaan työpaikkao-piskeluksi. Sikäli kuin sivistysvaliokunnan jäsenenä olen saanut ennakkotietoja tulevista

muutoskaavaviluista, on pelkona se, että tämäkin opiskelumuoto on muuttumassa liian laitosmaiseksi ja kankeaksi ja ei soveltuisi yhtä hyvin nuorisosteelle kuin sellainen, minkä tämänhetkinen lainsäädäntö mahdollistaa oppisopimuskoulutuksena. Sitähän yleensä kiitetään. Se on riittävän joustava, se on riittävän yksilöllinen. Kritiikkiä lähinnä on esitetty siitä, että sitä käytetään määrällisesti liian vähän. Se on tehokas ja hyvä koulutusmuoto. Olisi mielenkiintoista kuulla tuon sivun 43 tarkempiakin tulkintoja: Mihin suuntaan se on muuttumassa, kun ainakin nimi muuttuu?

En malta olla myöskään puuttumatta ministerin kannanottoon, että kokeiluilla haetaan vaihtoehtoja ja ei tarvitse vaihtoehtokoululainsäädäntöön mennä. Näinhän pitäisi olla. Mutta olen syvästi pettynyt ministeriön kokeiluanomuksien käsittelyyn tänä vuonna. Useat kunnat ovat omaehtoisesti hakeneet peruskoulun sisällöllisen kehittämisen vaihtoehtoja valinnaisuutta lisäten. Kokeiluanomuksia on jäädytetty työryhmiin ja tätä kautta hidastetaan peruskoulun sisällöllistä kehittämistä. Sehän vain lisää paineita korvaava koulu -kysymykseen, mikäli opetusministeriö ei löydä kantaa ja päästä myös kenttää reilusti kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja.

Ed. Saastamoinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Myös minä pyysin puheenvuoron, koska halusin todeta, että oli ilo kuulla ministeri Kasurisen kannanotto oppisopimuskoulutuksen puolesta. Pelkoon, että se on jäämässä syrjään, on ainakin omalta osaltani vaikuttanut se, että SAK:n nykyinen puheenjohtaja Pertti Viinanen eräässä tilaisuudessa pari kuukautta sitten piti tätä koulutusmuotoa kovin aikansa eläneenä.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen myös ilahtunut siitä, että ministeri Kasurinen tarkensi oppisopimuskoulutuksen kannanottoa. Kuitenkin jos samaa kohtaa lukee edelleen —täällä on luettu kohdan 145 alkuosaa — loppupuolella todetaan, että ”oppisopimuksesta erityisenä työopimustyyppinä ehdotuksen mukaan luovuttaisiin”. Sen jälkeen todetaan: ”Toimikunnan ehdotuksesta on pyydetty lausunnot, joiden pohjalta asiaa

valmistellaan edelleen.” Minä en ymmärrä tätä millään muulla kuin sillä tavalla, että oppisopimuksista todellakin luovutaan, kuten tässä sanotaan. Alkuosa antaa tietenkin toisenlaisen oraakkelitulkinnan mahdollisuuden, jota tässä on nyt käytetty.

Mitä tulee rahoitusasiaan, minusta ammattikorkeakoulujen rahoittamista ei voida säilyttää kunnille. Kunnat joutuvat keräämään myös verotuloja koulutuksen maksamiseen. Se on kansalaisten kannalta aivan sama asia, valtio taikka kunnat. Joka tapauksessa verotuksella rahat kerätään. Kun on kysymys valtakunnallisesta ja korkean asteen koulutuksesta, kyllä sen täytyy olla valtion koulutusta.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Kun nyt kiitetään ja ollaan iloisia, sallittakoon tämä myös minulle.

Ed. Pohjanoksalle toteaisin, että minulla ehkä ei ole aivan sitä kuvaa siitä, mitä opetusministeriö on esittänyt, kuin ed. Pohjanoksella selosti pirstomisesta. Viitataan siihen keskusteluasiakirjaan, jonka julkistimme helmikuussa viime vuonna ja jossa on erilaisia vaihtoehtoja. Minusta tuntuu, että kukaan meistä ei tiedä, minkälainen se on. Mutta on aivan selvää, että on mahdollisuus sekä laaja-alaiseen että erikoistuvaan koulutukseen. Peräänkuulutettiin — muistaakseni ed. Haavisto — että, pitää nuorisosteella voida erikoistua, ettei tarvitse olla kaikkea. Näinhän se on. Tämä sisältyy myös siihen paperiin, jonka viime vuonna julkistin.

Uskon, että vaikka tänä päivänä täällä yksimielisesti, kun ollaan niin iloisella tuulella, päätettäisiin että nyt lähdetään tähän, kukaan meistä ei pysty sanomaan täsmällisesti, minkälainen se on, vaan kokeilujen kautta ja kehityksen myötä tulee suuntaa tarkistaa. Kuten sanoin, yritän ainakin nöyrällä mielellä suhtautua tähän asiaan. Mutta totean, että useimmat ovat kuitenkin olleet sitä mieltä, että on hyvä, että yhteistyötä lisätään ja raja-aitaa madalletaan. Minusta se on hyvin tärkeä kehitysaskel sekkin.

Ed. Isohookana-Asunmaalle valitan, että hän ei ymmärtänyt puheenvuoroani — ehkä johtui kielivaikeuksista minun puoleltani. Mutta kun tästä 50 prosentista keskusteltiin, se ei ole ehdotus, vaan todellisena visiona tulevaisuutta ajatellen. Siinä viitataan siihen mahdollisuuteen, että se saattaisi kattaa

näin. Mutta kuten olen monta kertaa sanonut, minustakin tämä tuntuu hyvin kunnianhimoiselta tavoitteelta. Onko tämä mahdollista saavuttaa, sitä ei tiedä meistä kukaan tänä päivänä. Viittasin vain siihen, että aina, kun koulutustavoitteita on nostettu, on sanottu, että ne ovat epärealistisia, että on töitä, jotka jäävät tällaisen kehityksen myötä tekemättä. Minusta olisi hyvä tässä olla vähän varovaisempi.

Oppisopimuskoulutuksestakin on paljon keskusteltu, joka on kollegani toimialaan kuuluva asia, johon en puutu. Totean, että nuorisokouluvisioon myös kuuluu se, että myös voi välillä olla työelämässä osana koulutusta. Minusta pitää hyvin joustavasti voida suhtautua tähän, ja tulevaisuus sitten tulee näyttämään, miten onnistutaan.

Ed. Tiurin kanssa olen useasti keskustellut siitä, mikä on yleissivistystä. Meillä on jopa ollut toimikunta professori Anto Leikolan johdolla, joka on pohtinut tätä kysymystä, myös matemaattis-luonnontieteellistä yleissivistystä. Kyllä tämäkin on osa yleissivistystä. Miten tämän tulee näkyä koulujärjestelmässä nykyisestä poikkeavalla tavalla, on asia, johon toivon kannanottoja myös tämän selontekokeskustelun aikana.

Ministeri Kasurinen: Arvoisa puhemies! Edelleen jatkan vähemmistökeskustelua. Romaanien koulutuskeskus on työn alla, mutta tässä vaiheessa ei voi vielä sanoa enempää.

Oppisopimuskoulutuksesta totean, että hivenen ihmettelen, että koko työryhmän työstä, joka on vasta tehty, on tullut sellainen kuva, että oppisopimuskoulutus lakkaisi Suomenmaassa. Ensinnäkin totean, että työryhmän käynnistämisen takana oli työnantajien ja työntekijäosapuolten vahva vaatimus siitä, että tarvitaan uudistamista. Me toteutimme toivomuksen opetusministeriössä, asetimme työryhmän, ja nyt työryhmän mietinnön julkistamisen jälkeen on toistuvasti julkisuudessa esiintynyt väite, että oppisopimuskoulutus lakkaa. Siitä ei ole kysymys. Nimeä on ajateltu muuttaa, modernisoida. Työryhmä ehdottaa nivottavaksi oppisopimuskoulutuksen tiiviimmin olemassaolevan koulujärjestelmän yhteyteen mutta siten, että peruseriaate säilyisi koulumuodon osalta.

Totean, että kun asia on vielä keskeneräinen ja lausuntokierros vasta alkanut, minus-

ta ei kannata ehkä ruutia tuhлата tänä iltana tämän asian käsittelyyn sen enempää, vaan sen jälkeen, kun olemme lausunnot käyneet, läpi, teemme lopulliset johtopäätökset siitä, miten valmistelua tältä osin jatketaan.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Taxellille kysymyksestä 50 prosenttia vai vähemmän vai enemmän: Kyllähän selonteossa selvästi kohdassa 306 sanotaan, mihin peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämiseksi pyritään. Täällä on kolme kohtaa, ensimmäisenä on lukio, ammatillinen jne. nuorisoste; sitten tulee opistoaste, joka kehitetään ammattikorkeakouluksi; ja kolmantena aikuiskoulutus. Ei tässä puhuta nuorisosteiden ammatillisesta koulustaasta mitään.

Tinkaan tätä senkin takia, että minulla on kohta oma puheenvuoroni ja olen kiinnittänyt aika laajastikin huomiota siihen, miten tulee käymään kouluasteen opetuksen tässä maassa, jos opistot irrotetaan kouluyksiköistä, joissa toimivat; kuolevatko ne kokonaan vai ututetaanko ne nuorisokoulun sisään. Jos kerran päätetään, että nuorisokoulua ei tule, tämä asiahan on auki.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Taxellille toteaisin, että on syntynyt erilaisia mielikuvia siitä, mikä nuorisokoulu on tai mitä nuorisosteiden koulutus tulee olemaan. Mielestäni vika on suuresti siinä, että meille on esitetty pelkkiä kulisseyä, koulutuksen rakenteita, eikä sisältöjä, niin kuin olisi minun mielestäni pitänyt tehdä. Olisi pitänyt esittää, mikä myös sisällöllisesti muuttuu ja missä on se tavoite, mitä pitää muuttaa. Koska me emme sitä tiedä, meidän on pakko luoda omat mielikuvamme siitä, mitä tulevaisuus tällä sektorilla tulee olemaan ja miltä se näyttää.

Ed. Isohookana-Aunmaa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Totean saman, mitä ed. Renko tässä aikaisemmin. On peruskysymys, mihin ikäluokat sijoitetaan. Selonteon kohtaa ”Kehittämistyön eteneminen” lukiessa ei voi tulla mihinkään muuhun tulokseen kuin siihen, että opetusministeriö ja hallitus aikovat sijoittaa puolet ikäluokasta ammattikorkeakouluihin sen jälkeen, kun nuorisosteelta on selvitty. Totta kai silloin herää kysymys, mihin häviävät ammatilliset

oppilaitokset. Niitä ei tämän mukaan tulisi olemaan ollenkaan. Se on selvä muutos, ja tällaista koulutusrakennemuutosta keskusta ei voi olla kannattamassa.

Vaikka oppisopimukseen ei kannata ruutia tuhlat, siitäkin voi todeta sen, että kun selonteossa sanotaan, että oppisopimus lakkaa, niin kai se silloin lakkaa tai on tarkoitus, että lakkaa. Tiedän, että oppisopimuskoulutuksesta on keskusteltu nyt hyvin paljon julkisuudessa ja toivottu, että se saisi jatkoa sellaisenaan. En ymmärrä, minä takia yhtäkkiä ainoastaan nimeä pitää muuttaa, kun koko systeemi muuten haluttaisiin säilyttää, kuten ministeri Kasurinen totesi.

On hyvin kummallista, jos tällä tavalla edetään. Olen ilahtunut siitä, että oppisopimuksesta käyty julkinen keskustelu on nyt muuttamassa opetusministeriön kantaa aivan selvästi, koska täällä halutaan vakuuttaa, että oppisopimus jää, ja näinhän sen tulee olla. Toivotaan, että se jatkuu tulevaisuudessa.

Ed. Dromberg (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Oppisopimuskoulutus on erittäin tärkeä koulutusmuoto myös tulevaisuudessa. Olin itse sellaisessa tilaisuudessa, missä oli naisryttäjiä, ja he todella kantoivat huolta sen lopettamisesta. Heillä oli ollut lausuntokierroksella oppisopimuskoulutusta, ja ainakin he olivat sitä mieltä, että muutos on niin valtava nykyiseen oppisopimuskoulutukseen, ettei se alkuunkaan vastaa heidän tarpeitaan. Heidän ammattikuntaansa nimenomaan naisvaltaisille aloille kuuluu hyvin paljon partureita, kampaajia ja vastaavan tyyppisiä ammatinharjoittajia, ja he pitävät nimenomaan tämän tyyppistä oppisopimuskoulutusta erittäin tärkeänä koulutusmuotona.

Nyt on käynyt ilmi, että oppisopimuskoulutukseen ei ole varattu tälle vuodelle tarpeeksi määrärahoja, jotta loppuvuoden koulutus pystyttäisiin viemään läpi. Pitäkö tämä paikkansa, ja jos pitää, mihin toimenpiteisiin ryhdytään niin, että nykyiset oppisopimuskoulutuksessa olevat voidaan viedä koulutuksesta läpi?

Ed. Ryynänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kasurinen totesi, että ei kannata keskustella keskeneräisistä uudistuksista, jotka ovat lausuntokierroksel-

la. Kysyisin: Milloin niistä sitten kannattaa keskustella? Me tiedämme kyllä, miten vaikea on muuttaa valmiita esityksiä ja saada niihin parannuksia eduskunnassa. Minusta on hyvin tärkeää saada tuoda eri tahoilta esille se huoli, jota tunnemme oppisopimuskoulutuksesta, niin kuin monissa puheenvuoroissa täällä on esitetty.

Minusta koulutuksen kipeimpiä ongelmia on juuri se 5—15 prosenttia ikäluokasta, joka on syrjäytymisvaarassa. Koulutuksen haaste on pystyä tähän ongelmaan vastaamaan. Oppisopimuskoulutus on toiminut yhtenä hyvin käyttökelpoisena työvälineenä. Toki tämä asia on haaste myös varsinaiselle ammatilliselle koulutukselle.

Eilen täällä käsitelimme ammatillisen koulutuksen tuntikehyslakia, joka on puitelaki eikä pysty tietyksi sinänsä lakina turvaamaan voimavaroja oppilaanohjaukseen, tutkiopetukseen, erityisopetukseen eli juuri näitä oppilasta ja heikoimpia oppilaita tukevia voimavaroja. Tästä asiasta sivistysvaliokunta kokonaisuudessaan kantoi hyvin suurta huolta.

Kyllä yhteiskunnalle on varmasti kannattava sijoitus pyrkiä antamaan jokaiselle, myös näille putoamisvaarassa oleville, ammattitaito ja yhteiskuntakelpoisuus, puhumattakaan siitä, miten tärkeä asia tällainen on yksilötasolla.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Ed. Pohjanoksa sanoi, että nuorisokoulu on pelkkiä kulisveja. Minä en ole kulttuuriministeri, joten nyt ehkä menen väärälle hallinnonalalle, mutta sanoisin, että ei se ole pelkkä kulissi. Kyllä siellä on kunnan esitys, mutta se on hyvin liikkuva esitys vielä. (Ed. Gustafsson: Elävät kulissit!) Mitä minuun tulee, niin tämän esityksen tulee aina liikkua, koska en siis usko, että meillä tulevaisuudessa enää voidaan koskaan rakentaa sellaista koulu-uudistusta, että sanomme, että tämä on se malli, mihin pyrimme, vaan meidän tulee koko ajan olla liikkeellä. Tämä on valitettava totuus, mutta uskon, että näin on.

Vähän hämmentyneenä kuuntelin ed. Renon ja myös ed. Isohookana-Asunmaan puheenvuoroja. Ehkä olen ilmaissut itseni epäselvästi, mutta vision mukaan ei ole mitään epäselvyyttä siitä, että se olisi sellainen rakennelma, että olisi peruskoulu, nuorisokou-

lu — nuorisosteeksi sitä jotkut mieluummin kutsuvat — ja ammattikorkeakoulut ja tiedekorkeakoulut. Se on aivan selvä, siitä ei ole epäilystäkään. Tämähän on se pohja, mille visio rakennetaan. Kuten sanoin puheessani monta tuntia sitten, tuleeeko tästä koskaan yhtenäistä koulua, jota kutsutaan nuorisokouluksi, se on minusta mielenkiintoista.

Kysymys on nyt siitä, ollaanko siitä yksimielisiä, että raja-aitaa lähdetään madaltamaan, ja näköjään ollaan. Kun ollaan liikkeellä, teillä on erilainen visio ja minulla on toinen. Mutta olen vakuuttunut siitä, että kuljemme kohti sellaista järjestelmää, että joskus ehkä sille voidaan antaa jokin yhtenäinen nimi. Silloin minä kyllä luulen, että monet meistä istuvat ja ainakin minä istun huopatossut jalassa keinutuolissa kunnalliskodissa.

Ministeri Kasurinen: Herra puhemies! Nyt kuitenkin syyllystyn sisälukuharjoitukseen: sivu 43, kohta 145. Täällä todetaan: ”Oppisopimuskoulutusta kehitetään erityisesti aikuisten, mutta myös nuorten koulutusmuotona aloilla, joille oppilaitosmuotoista koulutusta on vaikea järjestää. Se on tarkoitettu myös sellaisia nuoria varten, joille tuottaa vaikeuksia sopeutua tai jotka eivät halua oppilaitosmuotoiseen opiskeluun. Oppisopimuskoulutuksen järjestämistä on selvittänyt toimikunta. Se ehdotti oppisopimuskoulutuksen sijalla käytettäväksi uutta käsitettä työpaikkaopiskelu.” — Siis nimenmuutoksesta on kysymys tähän asti. — ”Oppisopimuksen korvaksi työnantajan ja työntekijän välinen työpaikkaopiskelusopimus, jossa yhdistyvät työnantajan ja ammatillisten oppilaitosten antama opetus.” Käsitteeni mukaan työryhmä ehdottaa vain sitä, että se teoria, mikä tällä hetkellä on järjestetty jotenkin muuten, voitaisiin mahdollisesti antaa myös oppilaitoksen toimesta.

Oppisopimuksesta erityisenä työsopimus-tyyppinä ehdotuksen mukaan luovuttaisiin. Työsuhteessa olevalla olisi näin ollen mahdollisuus kouluttautua uusiin tehtäviin työsuhteen katkeamatta. Sitten tämä johtaa siihen, että vanha oppisopimuslaki kumottaisiin ja tulisimme uudella lainsäädännöllä lähestymään kansanedustajia. Tämä on proseduurin kulku. Ainoa tässä saattaa olla se

pelko, että nimenomaan työnantajat, jotka ovat järjestäneet nykymuotoista oppisopimuskoulutusta, pelkäävät koulutuskorvausten menettämistä. Tästä saattaa johtua tämä julkinen keskustelu osaltaan, mitä nyt käydään eri tahoilla.

Mitä tulee vielä nuorisokouluvisioon, haluan omalta puoleltani todeta sen ja muistuttaa siitä, mikä on nyt jo ainakin ammatillisen koulutuksen koulutasolla olemassaoleva tosiasia: Elinkeinorakenteemme on muuttunut olennaisesti. Muun muassa maa- ja metsätalouden ammatissa toimivan väestön määrä on romahdusmaisesti vähentynyt, eli se on alle 10 prosenttia tällä hetkellä. Meidän koulutuksemme kapasiteetiltaanhan on rakennettu huomattavasti suurempaa elinkeinorakenteen pohjaa varten. Tämä esimerkki mielessä pitäen meillä kouluaste juuri mainituilla aloilla — on muutamia muitakin ammatillisen koulutuksen kouluasteen aloja — on menettänyt vetovoimaisuutensa. Toisaalta olemme nuorisokoulu- ja ammattikorkeakouluvisiosta käyneet sitä keskustelua, että opiskelun sisältöä pitää uudistaa ja tasoa nostaa yhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi.

Voimme myöskin visiossamme nähdä, että ei vielä kymmenen vuoden sisällä esimerkiksi koulumuotoisesta opiskelusta luovuta. Mutta voi olla, että jo seuraavalla kymmenluvulla olemme sen tilanteen edessä, että nuoret nykymuotoiseen koulumuotoiseen opiskeluun eivät itse asiassa hae. Miksi meidän semmoista pitää säilyttää? Elikkä meidän täytyy rukata perusteita ja mahdollisesti nähdä myöskin tulevaisuudessa se, että asteet vähenevät, portaat vähenevät.

Toisaalta kun puhumme ammattikorkeakoulusta ja nuorisokouluvisioista, meidänhän pitää nähdä, että ammattikorkeakoulun osana voi olla nykyistä koulumuotoista koulutusta; otetaan teknillinen ala: teknikkokoulutusta. Sitten on opistoastetta, ja sitten siellä voi olla myöskin ammattikorkeakoulu yhtenä osana. Eivät nämä minusta sulje pois toisiaan, mutta kun puhumme visiosta ja suunnasta, meidänhän pitää nähdäkin, että etsimme juuri sitä mallia, miten tätä lähdetään toteuttamaan emmekä ammu alas eri vaihtoehtoja vaan yritämme valita sen parhaan, mikä tuottaa sen lopputuloksen, jossa on tyytyväinen yksilö ja yhteiskunta saa tarvitsemaansa korkeatasoista ammattityö-

voimaa. Ei minusta tässä sen kummemmasta ole kysymys.

Ed. Gustafsson: Arvoisa herra puemies! Totean heti alkuun, että ylitän vähäsen edustajapuheenvuoron suosituksen. Se johtuu intohimosta koulutuspolitiikkaa ja jalkapalloa kohtaan. Eduskunnan jalkapallojoukkue lähtee huomenna parlamenttien väliseen mestaruustaistoon Keski-Eurooppaan. Eli en voi pätkiä puhettani ja käyttää huomenna toista osaa.

Haluan myöskin yhtyä edustajatoverini Knuuttilan kunnioittaviin kiitoksiin ministeri Taxellille, joka erittäin pontevasti, loogisesti ja syvää asiantuntemusta osoittaen on puolustanut ja tuonut esille täällä nuorisokoulun perusidea. Olen vakuuttunut siitä, että jos ministeri Taxell ei sairastu, mitä en toivo, hän kyllä ehtii näkemään nuorisokoulun perusidean toteutumisen. — En malta olla toteamatta, että tässä näkyy ruotsalaisen sivistyneistön liberaalin porvarin edistys, jota tietysti toivoisin myöskin kokoomuslaisilta näkyvän.

Pidän tätä koulutuspoliittista selontekoa monilta osin hyvin antoisana ja peruslinjauksiltaan vallan hyvänä. Selonteko jää kuitenkin edustamaan yhtä yhteiskuntapolitiikan osa-aluetta mielestäni irrallaan olennaisista yhteyksistään muihin yhteiskuntapolitiikan tavoitteisiin. Selontekoon ei ole saatu rakennettua asiayhteyttä, kontekstia, muihin politiikan alueisiin. Haluan sosialidemokraattina korostaa, että hyvä koulutuspolitiikka vaatii rinnalleen oikeaa ja tavoitteeltaan saman suuntaista kulttuuri-, yhteiskunta- ja esimerkiksi perhepolitiikkaa. Toisin sanoen pidän tärkeänä sitä, että koulutus on ja sen tulisi olla osana jotain suurta arvoprojektia, hyvän elämän ja oikeudenmukaisen Suomen ja maailman rakentamista.

Mutta yksin ja irrallaan hyväkään koulutus ei riitä eikä vie perille. Koulutuksen tulisi kulkea käsi kädessä mm. inhimillisen kasvun ja hajautetun kansanvallan strategian kanssa. Inhimillisen kasvun strategiassa koulutus luo pohjaa omaehtoiselle kasvulle. Näen siinä voimakasta panostamista vapaaseen sivistystyöhön. Talouden tarpeita ja hyötytavoitteita korostuneemmin esille nousevat kulttuurin tarpeet ja omaehtoinen kulttuurityö. Olenainen osa inhimillistä kasvua on kehittävä työ ja työyhteisössä oppiminen.

Hajautetun kansanvallan strategiassa korostuu lähidemokratia, työpaikkademokratia, kuluttaja- ja ympäristötoiminta, asukasyhteisötoiminta. Koulun taholta ottaisin esimerkin ja puhuisin — niin kuin myöhemmin teenkin — meidän koulusta.

Edellä todetun synteesinä on omaehtoiseen toimintaan kannustava linja. Se koostuu avainsanoista kasvuun saattava kasvatus, laaja sivistys, henkinen hyvinvointi, luovuus, elämän hallinta, synergiaa oppimisen ilon ja hyödyn yhdistämisestä.

Jos jollekulle on jäänyt epäselväksi, millaiseen tehtävään ja toimintayhteyteen olen koulutusta sijoittamassa, haluan selvytyden vuoksi lainata vielä Martti Lindqvistiä: ”Minulle hyvä elämä merkitsee mahdollisimman laajasti tiedostavaa ja siihen intohimoisesti osallistuvaa elämää, joka puolustaa omien edellytystensä puitteissa elämän jatkuvuutta ja sen ehtymätöntä kykyä kokeilla omilla luovilla mahdollisuuksillaan. Elämän idea on omaan mittaansa kasvaminen ja itsensä vapaaehtoinen antaminen tarkoituksiin, jotka huikeasti ylittävät yksilöllisen onnen tavoittelun rajat.”

Selonteosta kaipaen enemmän kasvatuksellista näkökulmaa, koulutuksen ja kasvatuksen pehmeitä arvoja, kansallisen kulttuurin arvostamista ja sosiaalista vastuuntuntoa. Tältä osin ed. Isohookana-Asunmaan sanosinko kritiikki oli minusta paikallaan. Koulutettavaa yksilöä käsitellään selonteossa liikaa työvoimana, jonka kansainvälistä kilpailukykyä halutaan parantaa. Koulutuksen tehtävä olisi kuitenkin nähtävä paljon laajempaan, muutoin kasvatamme ihmisiä, jotka ovat vaarassa vieraantua sekä omasta että eurooppalaisesta yhteiskunnasta.

Ed. Astala puhui historiallis-yhteiskunnallisen — hän siihen lisäsi vielä sanan humanistisen — perussivistyksen kehittämisestä. Historia on ehkä selvemmin kuin mikään muu oppiaine yleissivistävää. Sen arvoa ei voida mitata vain taloudellisilla mittareilla ja hyötynäkökohdilla. Se on tärkeä osa hyvinvointia, johon kuuluu monipuolinen maailmankuva, ihmisläheinen elämäntanssitus ja vahva kansallinen itsetunto. Pidän välttämättömänä, että nämä arvot säilyttävät asemansa suomalaisessa kouluopetuksessa. Olen valmis tukemaan ja kannattamaan ed. Astalan ehdotusta siitä, että meille olisi perustettava työryhmä tai komitea, joka ryhtyy kartoitta-

maan historiallis-yhteiskunnallisen perussivistyksen tilaa ja kehittämistarpeita Suomesa.

Ehkä tätä voi perustella myös sillä, että esimerkiksi lukiossa tänä päivänä varsinainen yhteiskuntatieteiden opetus on puristettu yhteen kurssiin, jonka pituus teoriassa on 38 oppituntia. Tänä aikana olisi opetettava sekä yhteiskunnalliset että poliittiset instituutiot, talouselämän toiminta ja yhteiskuntapolitiikan tärkeimmät lohkot. Kaikkia alueita ei ole mahdollista käsitellä edes pinnallisesti opettajien arvion mukaan. Mielestäni lukio-
laisten keskuudessa on potentiaalista mielenkiintoa yhteiskunnallisia kysymyksiä kohtaan, mutta jos niitä ei pystytä käsittelemään syventävästi, nuoret kokevat ne vaikeiksi ymmärtää, eikä pysyvää yhteiskunnallista harrastuneisuutta synny. Tämä on tärkeä näkökohta, jos ajattelemme nuorten vieraantuneisuutta yhteiskunnallisesta ja poliittisesta toiminnasta.

Arvoisa puhemies! Aikuiskoulutus on selonteossa vahvasti esillä. Niin pitääkin olla, koska 1990-luvulla on vihonviimeinen aika toteuttaa niitä suunnitelmia, joista monet ovat valmistuneet jo 1970-luvulla. Aikuiskoulutuksen kehittämissuunnitelmia olisi ollut varaa esittää laajemminkin, valmistuihan viime vuoden marraskuussa aikuiskoulutuksen johtoryhmän esitys: 69 toimenpidettä aikuiskoulutuksen kehittämiseksi. Näistä esityksistä monet onkin jo kiitettävän aktiivisesti pantu alulle ja valmisteluun.

Sinänsä hyvä selonteon aikuiskoulutusosa sivuuttaa mielestäni aika kevyesti ongelman, joka koskee aikuiskoulutuksen kasautumista. Erityisesti aikuiskoulutusta käyttävät eniten ne, joilla on jo ennestään hyvä peruskoulutus. Aikuisten opintotuen merkittävä parantuminen tuonee parannusta, mutta yksin opiskelun aikainen taloudellinen turva ei riitä ratkaisemaan mielestäni perusongelmaa. Selonteossa oikein todetaankin, että "aikuisten henkilökohtaista ja yksilöllistä opintojen ohjausta lisätään. Työvoimapalvelujen kehittämisessä aikuiskoulutuksen tiedotus- ja ohjauspalvelujen tarve korostuu".

Käsitykseni mukaan aikuiskoulutuksen ulottaminen tasaisemmin eri kansalaisryhmiin vaatii hyvin henkilökohtaista neuvontaa, kannustusta ja ohjauksen tarjoamista kansalaisille. Tämän tulee tapahtua eri virastoissa, kirjastoissa, varta vasten suunnitel-

luissa palvelupisteissä, kansalaisjärjestöjen toimesta, kouluissa ja työpaikoilla. Tiedotusta ja ohjausta tulee suunnitella kohderyhmittäin, alueellisesti ja paikallisesti.

Selonteko ohittaa lähes maininnatta keskeisimmän aikuiskoulutukseen osallistumiseen vaikuttavan tahon, nimittäin työelämän, yrityksen tai viraston. Sama koskee yleensä työn sisältöjä ja koko työpaikan kulttuuria.

Työpaikkademokratiassa ja yritysten ja laitosten kehittämisajattelussa olisi mielestäni koko henkilökunnan oltava jatkuvasti mukana kehittämissuunnitelmissa. Työpaikoille tulisi tehdä jokaista henkilöä koskeva koulutussuunnitelma. Koulutuksesta kehittyä näin luonnollinen osa työtä ja työsuhdetta. Suurin osa aikuisväestöstä on työssä ja haluaa opiskella siten, että työ ja opiskelu limittyvät. Tästä syystä on kehitettävä uusia koulutusmuotoja oppilaitosten ja työelämän yhteistyönä.

Minusta ensiarvoinen sivistystehtävä olisi juuri nyt nostaa erityisesti keski-ikäistyvien ja ikääntyvien ihmisten ammattisivistys ja koulutus samalle tasolle kuin hyvin koulutetun nuorison. Myös ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on kyse ihmisen sivistämisestä ja siitä, että hänelle annetaan henkiset edellytykset ottaa asiat ja kehityksen suunta omiin käsiinsä. Ilahduin kovin, kun myös ed. Haavisto puheenvuorossaan sivusi tätä asiaa.

Arvoisa puhemies! Pidän nuorisokoulua hyvänä ajatuksena siinä muodossa, että lukio väljenee ammatilliseen suuntaan. Sen tulee säilyä jatko-opintomahdollisuudet avaavana opinahjona, mutta se voi kasvattaa oppilaitaan kaupallisen suuntautumisvaihtoehdon, sosiaali- ja terveydenhuollon vaihtoehdon, taiteen, viestintäkulttuurin ja käsi- ja taide-
teollisuuden suuntautumisvaihtoehdon tai jonkin muun vaihtoehdon mukaan. Tärkeämmät ovat yleiset kulturelliset opinnot kuin ammatillinen suuntautuminen tässä vaiheessa, mutta ammatillisuuskin voi olla oppilaan kykyjen ja halujen mukaan mitoitettu laajaksikin. Näen nuorisokoulun tärkeänä jatkona perussivistysajattelulle, kansallisen kulttuurin pohjan luomiselle ja vahvistamiselle. Opetusministeriön mallin mukainen nuorisokoulu on hyvä kehittämisen pohja.

Nuorisokouluja pyritään kehittämään siis kokeilulla yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden välillä. Perustana on ollut se, että oppilaat suorittaisivat sekä ylioppi-

lastutkinnon että ammatillisen tutkinnon. Tällainen yhdistelmä lähtee mielestäni liikaa olemassaolevan lukion ehdoista. Se kuormittaa liikaa oppilaita eikä voi mielestäni olla mikään laaja yleinen koulumuoto.

Koulutuspoliittisessa selonteossa todetaan, että visio nuorisokoulusta on nähtävä pitkän aikavälin suunnanosoituksena eikä lyhyen aikavälin toimenpideohjelmana. Näin tämä asia minunkin mielestäni on. Pidän aivan ilmeisenä, että meillä jossakin vaiheessa kehittyä nykyistä yhtenäisempi nuorisoasteen koulutusjärjestelmä. Siirtyminen tapahtuu yhteistyön kautta. Yhteistyötä tehdään nimenomaan oppilaiden lähtökohdista ja toiveista käsin. Juuri heidän valintamahdollisuuksiaan on parannettava ja sen takia oppilaitosten välisiä raja-aitoja kaadettava.

On hämmästyttävää, että pitkälle tähtääviä, ehkä aikanaan koulutusjärjestelmän muuttamiseenkin tähtääviä kokeiluja on saatua liikkeelle niukalti. Tavoitteena tulee väli-vaiheessa olla sen, että oppilas voi koulu-muodosta riippumatta hankkia opintosuorituksia niin ammatillisen oppilaitoksen kuin lukionkin puolelta ja näin itse muodostaa henkilökohtaisen opinto-ohjelmansa käyttäen hyväksi oppilaitosten tarjoamia mahdollisuuksia.

Arvoisa puhemies! Kaikesta peruskouluun kohdistetusta kritiikistä huolimatta pidän suomalaista koulua yleisesti ottaen varsin hyvänä. Koulu kykenee ainakin toistaiseksi sosiaalistamaan suomalaiset ikäluokat lähes kokonaisuudessaan. Sosiaalisten erojen vaikutus ei suomalaisessa koulussa tunnu läheskään saman kaltaisena kuin monien muiden eurooppalaisten maiden kouluissa. Tämä ei merkitse sitä, ettei ongelmiakin olisi. Kaiken lisäksi voi pelätä, että ne ovat lähivuosina kasvamaan päin. Seuraavassa muutamia esimerkkejä ongelmista.

Paine tiedollisiin oppimissaavutuksiin alasteella tulee liian varhain ja liian painotettuna, mikä vaikuttaa usein haitallisesti heikommista kasvutaustoista tulevien lasten koulumotivaatioon ja itsetuntoon. He putoavat liian varhain keltasta ja joutuvat eristeiden häiriöiden piiriin. Edellistä vahvistaa vielä liian vallitseva opettajajohtoinen ja luennoiva opetustyyli. Juuri ala-asteella oppilaiden tulisi tottua käyttämään omaehtoisia ja ryhmään perustuvia oppimiskäytäntöjä.

Mielestäni koulussa viihtyminen on nostettava tärkeäksi tavoitteeksi. Tämä merkitsee uudenlaista ajattelua mm. perinteisiin luokahuone-, istumajärjestys- ja aikasidonnaisuuksiin. Peruskoulun ja lukion opettajien työaikaa tulisi kehittää ns. kokonaistyöaika-järjestelmän suuntaan, koulu kun on lapsia varten. Oppituntien ositus ja opettajien työaikakäytäntö ei palvele kasvatusta ja oppimista likimainkaan parhaalla tavalla. Koulussa on oltava erilaisia jouston mahdollisuuksia opetusjärjestelyissä ja oppilaiden tulee voida itse osallistua niiden suunnitteluun. Viihtyminen luo perustan jatkuvalle opiskelukiinnostukselle.

Myös perinteinen kodin ja koulun yhteistyö tarvitsee uusia virikkeitä. On huolehditava siitä, ettei vapaakuntahuumassa hukata johtokuntajärjestelmää. On myös ennakkoluulottomasti haettava uusia työmuotoja. Mielestäni myös kunnallisen peruskoulun toimintaa voi olla tukemassa vanhempien muodostama yhdistys. Muistaakseni kouluhallituksen pääjohtaja Ahokin on ollut sitä mieltä, että ei ole mitään estettä sille, että syntyy Pispalan peruskoulun tuki ry. tai Pentinkulman peruskoulun tuki ry.

Muutama kuukausi sitten Helsingin Sanomissa koulutustarkastaja Juhani Räsänen artikkelissaan "Miksi koululaitos polkee paikallaan" sivuaa tätä asiaa mielenkiintoisella tavalla: "Vanhempien osallistumiselle koulun elämään tulisi luoda uusia kannustavia kanavia. Mikään ei estäisi sisällyttämästä kunnalliseen verotukseen osallistumisvähennystä, joka annettaisiin vanhemmille osallistumisesta koulun ja kodin yhteistyöhön."

En malta olla tästä artikkelista siteeraamatta erästä toista kohtaa, vaikka siihen voi liittyä tiettyä rohkeutta. Se kuuluu näin: "Opettajan tehtävä tulisi avata useimmille ja useammanlaisille ihmisille. Älykkäin ele opettajapulan poistamiseksi ja opettajien sivistyksellisen ja kasvatuksellisen tehon parantamiseksi olisi purkaa nykyiset opettajien muodollisuusvaatimukset. Kunnat voisivat myös antaa määräaikaaisia opetuslupia ihmisille, joilla on moraaliset, tiedolliset ja taidolliset edellytykset toimia opettajana."

Arvoisa puhemies! Lopuksi: Mielestäni opettajien täydennyskoulutusjärjestelmä on laitettava uusiksi. Käytössä oleva tietomäärä lisääntyy ja muuttuu koko ajan kiihtyvällä vauhdilla. Tämän ottaminen huomioon ope-

tustyössä vaatii opettajilta poikkeuksellisen paljon. Opettajien lisä- ja täydennyskoulutukseen on kiinnitettävä aivan erityistä huomiota. Sitä tulee kehittää yksilölliseen suuntaan niin, että jokaisella opettajalla on mahdollisuus määräjoihin tapahtuvaan suhteellisen pitkäkestoiseenkin opiskeluun. Myös vapaa-aikana tapahtuvaa opiskelua tulee tukea oleellisesti nykyistä enemmän. On vakavasti paneuduttava sapattivapaajärjestelmän kehittämiseen opetustoimessa. Opettajien ja koulun johdon hyvin suunnitellun ja toteutetun täydennyskoulutuksen kautta päästään parhaalla mahdollisella tavalla vaikuttamaan koulun omaehtoiseen kehittämiseen ja aktivoimaan sitä. Nykyinen opettajien täydennyskoulutusjärjestelmä niin sanottuine vesopäivineen on jo kauan sitten ollut aikansa elänyt. Nyt viimeistään on tuotava jotain järkevämpää uutta tilalle. Se kyllä maksaa, mutta maksaa itsensä myöhemmin takaisin.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Gustafsson totesi, että aikuiskoulutuksella on tapana kasautua, ja sanoi, että ne, joilla on jo ennestään koulutusta, ilmeisesti etsivät sitä lisää. En oikein ymmärtänyt, oliko tämä kasautuminen positiivinen vai negatiivinen asia. Mielestäni se on nimenomaan positiivinen, koska pitäähän ihmisen etsiä lisää koulutusta itselleen. Jos on halua oppia lisää, tuskin se voi olla negatiivinen asia. Tällaisena aikakautena on pakko varautua myös siihen, että mahdollisesti ammatissa tulee muutoksia, jolloin pitää etsiä omaehtoisesti lisäkoulutusta, niin kuin ed. Gustafsson lopussa totesi.

En voi myöskään yhtyä siihen, että opettajien pätevyysvaatimuksia jollakin tavalla ruvetaan madaltamaan taikka katsotaan, että heille ei tarvita ollenkaan pätevyysvaatimuksia. Ei lääkäriksikään voi ryhtyä kuka tahansa. Mielestäni opetustyö on siksi arvokasta, ettei myöskään opettajaksi voi ryhtyä kuka tahansa.

Mutta niihin opiskelua ja jatko-opiskelua koskeviin käsityksiin, joita ed. Gustafsson lopussa painotti, yhdyn kyllä ihan täysin, samoin niihin peruskoulun eräisiin ongelma-kohtiin, joihin hän esitti parannuksia.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Totta kai minusta on hyvä ja luonnollinenkin asia, että ne, jotka

ovat saaneet paljon koulutusta, antavat sille suuren arvon ja haluavat itseään yhä edelleen ja edelleen kehittää. Mutta halusin painottaa sitä, että selonteosta puuttuu tavallaan tasa-arvonäkemyks siltä osin, mitä eri tahot voivat tehdä nykyistä enemmän, jotta niitä, jotka syrjäytyvät myös aikuiskoulutuksesta, että saisimme entistä enemmän mukaan itsensä-kehittämisen prosessiin.

Opettajien pätevyysvaatimuskohta puheenvuorossani oli, niin kuin totesin, erään koulutusasiantuntijan puheenvuorosta. Sanoisinko nyt vain näin, että omalla vaatimatolla tavallani halusin kuitenkin tuoda esille sen näkemyksen, että meillä opettajien koulutusaika on maailman pisimpiä ja olen sitä mieltä, että lapset, jos ketkään, ansaitsevat parhaimmat mahdolliset opettajat. Minulla on sellainen vaisto, että löytyy paljon ihmisiä, jotka vähäisemmälläkin koulutuksella ovat lähes yhtä kykeneviä toimimaan opettajina. Se voidaan katsoa, niin kuin esitys tarkoitti, esimerkiksi määräaikaisessa työsuhteessa. En esittänyt eikä tämä henkilökaan muistaakseni esittänyt itse opettajan-koulutuksen keston lyhentämistä.

Ed. Hokkanen: Arvoisa puhemies! Hallituksen koulutuspoliittisessa selonteossa on esitetty opetusministeriön arvioita koulutuskustannusten lisäyksistä. Opetusministeriön mukaan pelkästään opiskelijamäärien, koulutus- ja opintotukikustannusten pohjalta tarkastellen koulutuskustannukset lisääntyisivät 1990-luvulla vuositasolla noin 3,5 miljardia markkaa. Rakentamis- ja kalustoinvestointien tarpeen ministeriö arvioi lisääntyvän keskimäärin 200 miljoonaa markkaa vuotta kohti. Koulutusjärjestelmän ja oppilaitosten toiminnan laadullisesta kehittämisestä opetusministeriö arvioi aiheutuvan noin 400 miljoonan markan lisäyksen. Korkeakoulujen tutkijakoulutuksen ja tutkimuksen kehittäminen vaatii ministeriön mukaan noin 300 miljoonaa markkaa.

Kun valtion koulutusmenot, jonka tehtäväryhmät ovat yleissivistävä opetus, ammatinopetus, korkeakouluopetus, aikuiskoulutus ja opintotuki, ovat vuoden 1990 valtion tulo- ja menoarvion mukaan noin 21,5 miljardia markkaa, edellä todetut lisäykset merkitsisivät yhteensä noin 20 prosentin reaalikasvua opetuksen menoihin. Vaikka koulutukseen suunnatut voimavarat on selonteon mukai-

sesti nykyistä selkeämmin nähtävä sijoitukseksi tulevaisuuteen, tietty varauksellisuus opetusministeriön laskelmiin on perusteltua. Niin ikään jo nykyinenkin kustannusvolyymi edellyttää tähänastista pidättyvämpää suhtautumista menolisäyksiin.

Lähivuosina on kysymys ennen muuta siitä, miten koulutusjärjestelmän toimintaa voidaan tehostaa. Yhä useammin yksittäiset kustannuslisäykset jouduttaneen nimittäin rahoittamaan opetushallinnon sisäisin voimavaroisiiroin. Hallituksen koulutuspolitiikassa selonteossa on mainittu kehittämissuunnitelmia, joilla saattaa olla myönteinen vaikutus pyrittäessä hillitsemään koulutuskustannusten kasvua.

Noin kaksi kolmasosaa valtion opetushallinnon menoista on siirtomenoja kunnille, kuntainliitoille ja muille koulutuksen järjestäjille. Selonteon mukaisesti valtionosuus- ja -avustusjärjestelmien uudistamiseksi on laadittu ehdotuksia, joiden keskeisenä sisältönä on siirtyminen kokonaan laskennallisiin perusteisiin valtionosuutta ja -avustusta määritettäessä. Laskennallisten perusteiden käyttöönottoa voidaan perustella mm. sillä, että ne kannustavat koulutuksen järjestäjiä taloudellisuuteen. Niin ikään eri osapuolten menot voitaisiin ennakoida niiden avulla nykyistä paremmin.

Jotta laskennallista valtionosuusjärjestelmää voi pitää hyväksyttävänä paitsi valtion myös kuntien, kuntainliittojen ja muiden koulutuksen järjestäjien kannalta, uudistuksen tulee täyttää tietyt perusvaatimukset. Uudistus ei saa muuttaa valtion ja koulutuksen järjestäjien välistä kustannustenjakosuhdetta. Toisaalta laaja normi- ja suunniteluohjaus, siis byrokratia, on purettava, jotta koulutuksen järjestäjillä olisi tosiasialliset mahdollisuudet taloudellisten toimintavaihtoehtojen toteuttamiseen.

Ammatillisten oppilaitosten kunnallistamisella on paitsi hallinnollisia myös taloudellisia vaikutuksia. Omistussuhteiden yhtenäistäminen toisi selvästikin tehokkuutta oppilaitosverkkoon. Keskeisenä lähtökohtana valtion oppilaitoksia kunnallistettaessa tulee olla sen, että valtio ei vetäydy omasta kustannusvastuustaan. Tähän liittyen valtion tulee turvata mm. riittävä siirtymäajan lisärahoitus kunnallistettavien laitosten perustamiskustannuksiin.

Vireillä oleva, ensi vuoden budjetissa aloi-

tettava ammatillisten oppilaitosten oppilaitosverkon rationalisointi on tavoitteiltaan yleisesti hyväksyttävä. Sen tavoitteena on olemassaolevien voimavarojen käytön tehostaminen ja tuloksellisuuden parantaminen. Ratkaisut sen suhteen, miten eri oppilaitosten työnjakoa tarkistetaan, mitä oppilaitosyksiköitä yhdistetään ja mitä karsitaan, tulee tehdä pääosin alueellisen ja paikallisen asiantuntemuksen nojalla.

On mielestäni tärkeää korostaa tässäkin yhteydessä, että samalla kun opetusta uusitaan ja uusia oppilaitoksia perustetaan, on vanhentuneita ja tarpeettomaksi käyviä oppilaitoksia lopetettava. Keskushallinnon sijasta toimivalta ja vastuu rationalisoinnista soveltuu ennen muuta valtion oppilaitosten kunnallistamisen yhteydessä muotoutuville uusille kuntainliitoille.

Ammattikorkeakoulukokeilun yhteydessä tärkeää puolestaan on, että kokeilutoiminnan menojen suhteen tehdään tarkat suunnitelmat ja kustannusarviot. Tämä ei saa tarkoittaa pelkästään menojen budjetoimista niiden nimilääkkeiden ostoa varten, jotka oppilaitosten seinille kiinnitetään kertomaan merkittävästä uudistuksesta. Keskeiseen asemaan on nouseva koulutuksen tason nostamisesta ja opettajien jatkokoulutuksesta johtuvien menojen. Opetuksen tason nostaminen voidaan joiltakin osin tehdä vähentämällä luokkaopetusta ja lisäämällä oppilaskeskeisten opiskelumuotojen painoarvoa. Niiltä osin kuin uudistus voidaan toteuttaa opettajien opetusvelvollisuutta supistamalla, ei tarvita lisäyksiä opetuksen menoihin. Toisaalta kokeilujen suunnittelutyö, tieteellinen seuranta ja opettajien jatkokoulutus vaativat myös rahallista panostusta.

Ammattikorkeakoulukokeilut ja nuori-asteen koulutuksen kokeilut eivät saa muodostua kapea-alaisiksi yhden asian kokeiluiksi, jotka vievät resurssit kaikelta muulta koulutuksen kehittämiseltä. Ammattikorkeakoulukokeilujen määrä on myös rajattava kohtuulliseksi, eikä uutta järjestelmää sellaiseen pidä ottaa pysyvästi käyttöön ilman kokeilun tuloksista tehtyä perusteellista analyysia. Mielestäni myös ammattikorkeakoulujen määrä siitä riippumatta, mitä tänään täällä keskustelussa on ilmi käynyt ja keskusteltu, on rajattava, eikä kaikilla aloilla olevista kaikista opistotason oppilaitoksista voida tehdä ammattikorkeakouluja.

Selonteon näkemykset koulutuksen vaatimista voimavaroista ovat arvioita, kuten selonteon otsikossa todetaankin. On hyvä, että suuntaa-antavia arvioita esitetään. Tarkempi koulutuksen resurssien hahmottaminen vaatii kuitenkin syvällisempää koulutuksen laadun, koulutusjärjestelmän tehostamisen ja kustannusten jakautumisen analyysia, kuin se, mitä selonteossa esitetty arvio edustaa. Mielestäni tämä syvällinen analyysi on pyrittävä tekemään, ja siihen on pyrittävä jo tämän selonteon eduskuntakäsittelyssä.

Arvoisa puhemies! Hallituksen 1990-luvun koulutuspolitiikalle asettamista tavoitteista on syytä nostaa esiin kolme periaatteellisesti merkittävää tavoitetta: jatkuvan koulutuksen periaatteen omaksuminen, koulutuksen tuotaman sivistys- ja ammatitaitopääoman tuominen mahdollisimman tasavertaisesti kaikkien väestöryhmien ulottuville sekä opetuksen sisällön entistä voimakkaampi yksilöllistäminen. Nämä tavoitteet ovat kannatettavat ja muodostavat konkreettisen perustan koulutuksen kehittämiseksi.

Kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa on jo otettu kantaa selonteon yksityiskohtiin. Samalla, kun yhdyin puheenvuorossa esitettyihin kannanottoihin, haluan vielä painottaa kahta asiaa: peruskoulun kehittämistä ja ammattikorkeakoulujen perustamista.

Mielestäni meidän on syytä todeta, että Suomessa on varsin hyvin toimiva peruskoulu. On ollut myönteistä ja mielenkiintoista havaita, että kaikki poliittiset ryhmät toteavat, että peruskoulun on oltava Suomen nuorison perusoppilaitos myös tulevaisuudessa. Jos Suomeen halutaan perustaa nuorisokoulu-niminen oppilaitos, niin ehkä voisi eduskunta tämän nuorisokoulu-nimen antaa peruskoululle. Silloin voisimme lähteä jatkamaan tulevaisuutta yhtenäisinä, niin että meillä on todellinen nuorisokoulu, nykyinen peruskoulu. Sen kehittämiseen olisi kuitenkin kiinnitettävä paljon enemmän mielenkiintoa ja huomiota kuin selonteon valmistelussa on tähän asti tehty.

Miten peruskoulussa aiotaan parantaa oppilaiden luovuuden, yksilöllisyyden ja valinnaisuuden mahdollisuuksia? Minkälaiset ovat peruskoulun yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan ja esimerkiksi elinkeinoelämään? Miten peruskoulu vahvistaa ihmisen arvomaailmaa? Miten opettajia aiotaan motivoida ja kannustaa toimimaan opettajina peruskou-

luissa? Näitä kysymyksiä on laajasti esitetty selontekokeskustelussa, ja näihin kysymyksiin on kyettävä mielestäni antamaan nykyistä paremmat vastaukset. Mikäli nuorisokoulua kohtaan julkisuudessa osoitettu kehittämis- tahto voitaisiin kohdistaa peruskoulun kehittämiseen, olisi tuloksena varmastikin nykyistä tehokkaampi peruskoulutus, jonka jälkeen nuoret ovat valmiit aikaisempaa paremmin kohtaamaan elämän haasteet.

Vasta peruskoulussa päätettäväksi tehtyjen tarpeellisten uudistusten jälkeen voidaan kiihottomasti jatkaa peruskoulun jälkeisten ammattioppilaitosten ja tiedekorkeakouluun johtavien koulujen kehittämistä. Erityinen paino on tällöin asetettava eri ammattialoille kouluttavien oppilaitosten tason ja mielenkiinnon nostamiseen. Ammattikorkeakoulut saattavat tällöin olla käyttökelpoinen ratkaisu. Ammattikorkeakoulujen avulla voidaan todennäköisesti parantaa opistotasoisten oppilaitosten vetovoimaisuutta myös ylioppilaiden tulevana opinahjoina. Mikäli näin tapahtuu, voidaan ilmeisestikin löytää eräs ratkaisu koululaitokssamme nyt ilmenneeseen keskeiseen ongelmaan: ylioppilassumaan tai ylioppilasvarantoon niin kuin asia hienosti toisella tavoin ilmaistaan.

Ammattikorkeakouluja kehitettäessä on kuitenkin tärkeä muistaa, että niiden on opistojen tapaan koulutettava oppilaita ammatteihin ja siis käytännön tehtäviin eikä tutkijoiksi, mikä puolestaan on korkeakoulujen tehtävä. Hyödyllistä on harkita samalla, kun ammattikorkeakouluja kehitetään, voitaisiinko korkeakouluista aikaisemmin poistetut alempiasteiset tutkinnot palauttaa suomalaisen elämänmenoon uusien ammattikorkeakoulujen päättötutkintoina.

Arvoisa puhemies! Hallituksen koulutuspoliittinen selonteko siirtyy eduskunnan täysistunnosta sivistysvaliokunnan tutkittavaksi. Varsinainen koulutuspoliittinen linja on esitetty alkuosassa ja sisältää 28 kannanottoa. Kaikkiaan selonteossa kannanottoja on 331. Vaikka selonteko on epätasainen ja siinä esitetään hyvinkin etäiseksi jääviä koulutusvisioita, on tärkeää, että Suomen tulevasta koulutuspolitiikasta eduskunnassa keskustellaan. Ei riitä, että vain opetusministeriössä valmistellaan Suomen koululaitoksen sopeuttamista nopeasti muuttuvan elämän tuleviin tarpeisiin, vaan suunnitelmien tueksi on saatava laaja hallituksen ja eduskunnan tahto.

On suotavaa, että täysistuntokäsittelyyn aikanaan ensi syksynä palaavassa sivistysvaliokunnan vastauksessa tähän selontekoon on mahdollisimman selkeät linjaukset siitä, miten koulutusjärjestelmäämme vastaisuudessa on kehitettävä.

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Heti alkuun haluan todeta äskeisestä oppisopimuskoulutuskustelusta, kun saimme käsiimme työpaikkakoulutustoimikunnan mietinnön, johon ministeri Kasurinen viittasi, että täällä selvästi sanotaan perustelujen kohdalla, että ”tässä yhteydessä työpaikkakoulutuksella käsitetään työpaikoilla annettavaa opetusta osana keskiasteen ammatillisesta koulutusjärjestelmästä”. Jatkosta käy selvästi ilmi, että tämä tulee osaksi ammatillista koulutusta. Näin ollen siihen tulee myöskin teorialisää ja ensi sijassa koulut ovat välittämässä työpaikkojen suuntaan, jolloin koulutus laitostuu ja jäykistyy, mitä jo aikaisemminkin epäilimme puheenvuoroissamme. Jos ministerin kannanotto on, että se on vain nimenmuutos, mutta muuta muutosta ei tapahdu, silloin tuskin lainmuutosesitystä tarvitsee tehdä, vaan säilytetään entinen oppisopimuslainsäädäntö, koska se on erittäin hyvä.

Arvoisa puhemies! Ryhmäpuheenvuorot ovat olleet hyvin kattavia, ja haluan käytännön kouluihmisenä puheenvuorossani paneutua jo enemmän yksityiskohtiin.

Totean aluksi, että hallituksen esitys lähtee siitä olettamuksesta, että lapsi kouluun tullessaan on ehjä ja siitä se vastuu kasvatuksen ja koulutuksen osalta on helppo aloittaa. Kuitenkin 1990-luvulla tulee tarkastella lapsen ja nuoren kasvatusta ja koulutusta yhä kokonaisvaltaisemmin. Tähän ovat yhteiskunnassamme pakottavat syyt aivan selvät, mm. perheiden rikkonaisuus ja muutto ja rakennemuutoksen tuomat paineet sosiaalisessa ympäristössä, jotka aiheuttavat yhä useammin rikkinäisiä lapsia jo ennen kouluihkää. Tämän takia varhaiskasvatuksen ja varsinaisen koulukasvatuksen tulee lähentyä toisiaan ja sen pitää näkyä myöskin opettajan ja lastentarhaopettajakoulutuksen lähentymisessä ja samojen tavoitteitten hakemisessa.

Kokonaisvaltaista keskustelua kasvatuksesta ovat tänä päivänä vaikeuttamassa myöskin se seikka, että kasvatustieteellinen tutkimuksemme on varsin tehotonta ja nä-

kymätöntä, norsunluukammiossa tapahtuvaa eikä osallistu yhteiskunnan ongelmien avoimeen purkamiseen ja syy-yhteyksien selvittämiseen. Toinen syy on se, että kokonaisvaltainen perhetutkimus puuttuu lähes tyystin koko maassamme ja on vain yksittäisten tutkijoiden varassa ja sekin jää mappeihin ja kirjahyllyihin.

Yksilön erilaisuus on muutakin kuin tyttö ja poika, mies tai nainen. Kun luin selontekoa hakien yleensäkin yksilöllisyyttä vastapainoksi peruskoulun tasapäistämiseksi, voin todeta, että selonteko ei juurikaan tuo konkreettisia keinoja siihen, miten peruskoulua lähdetään eriyttämään ja miten yksilöllisyys siinä huomioidaan.

Itse peruskoulujärjestelmä on alueellisesti hyvä, koska koulutus on tasavertainen ja yksilön kannalta helposti saavutettavissa eikä lasten oikeus saada koulutusta myöskään ole riippuvainen vanhempien varallisuudesta. Mutta kun tullaan oikeuden eteenpäinviemiseen, se loppuukin hyvin äkkiä tasapäistävään opetussuunnitelmaan, tasapäistäviin tuntivaatimuksiin ja vähäiseen valinnaisuuteen. Lisäksi peruskoulun sisällöltä ollaan vaatimassa uutta otetta tapa- ja vastuukasvatukseen, terveystietoon ja ympäristökasvatukseen. Nämä kaikki kasvatusalueet ovat osittain elämänsenteita, myöskin tiettyihin arvoihin sidottuja ja myöskin perustietoja antavia kasvatusalueita. Mutta ne ovat kuitenkin välttämättömiä peruselementtejä elämäntapakysymyksissä, joita nuoret koko ajan etsivät vielä lukiovaiheessakin.

Taito- ja taideaineiden lisääminen ja yleensä ainekohtaisen valinnaisuuden lisääntyminen on välttämätöntä siirryttäessä ylemmille luokille. Väitän, että nykynuoret jo alasteen ylemmillä luokilla olisivat valmiita ottamaan enemmän valinnaisuutta vastaan kuin nykyinen peruskoulu tarjoaa.

Mutta ennen kuin päästään valinnaisuuteen, on välttämätöntä myöskin keskustella puhki koulumme kieliohjelma ja tarkastella kokonaisuutena niitä realistisia vaihtoehtoja, millä valinnaisuus toteutuu työjärjestyksessä ja lasten opetusohjelmissa. Mikäli emme aseta tavoitteeksi yhden pakollisen kielen kunnollista hallintaa ja sen lisäksi valinnaisesti muita kieliä, emme pääse eurokielten tasarvoiseen lähtökohtaan, ja joudumme ottamaan kantaa varmasti syksyllä valiokunnassa toisen kotimaisen kielen pakollisuuteen.

Tästä ei vielä tänä iltana ole vaihdettu mielipiteitä. Olisi mielenkiintoista kuulla eri ryhmien kannanotot kielikysymykseen.

Kieliohjelman rinnalla tulee myös keskustella kielten ja matematiikan opetuksen erilaajuisten kurssien palauttamisesta peruskouluun. Peruskoulujärjestelmää uudistettaessa viimeisenä vaiheena toteutettiin tasokurssien poistaminen ja tilalle saatiin tuntikehys. Opetuksen eriyttäminen ei kuitenkaan ole onnistunut tuntikehysten riittämättömyyden ja osittain myös yleisen pedagogisen taitamattomuuden takia. Opettajien ja rehtoreiden jatkokoulutuksessa tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota eriyttämisen merkitykseen ja tuntikehysjärjestelmän käyttöön nimenomaan eriyttämisen keinona. Tällä hetkellä työjärjestykset laaditaan opettajien työ määrän tasa-arvon periaatteella ja erilaisilla sekundaarisilla perusteilla, jolloin eriyttäminen ei lähde lapsesta ja nuoresta eikä myöskään vanhempien odotuksista.

Eriyttämisratkaisujen tulee olla niin selviä, että vanhempien on mahdollista seurata lastensa koulumenestystä ja asettaa myös menestykselle omat tavoitteensa. Kielten ja matematiikan erilaajuisten kurssien laadinta on mahdollista jo yläasteella. Se oli mahdollista jo kokeilupерuskoulun aikana ja saatiin suhteellisen hyviä tuloksia. Myöhemmin ne lähinnä poliittisista syistä poistettiin ja uskottiin tuntikehysten korvaavuuteen, mutta se ei ainakaan toistaiseksi vielä pelaa. Samalla tulisi taata kesken lukuvuoden kurssilta toiselle siirtyminen. Mikäli oppilas jostakin syystä väsyä, putoaa keltasta, tai vastaavasti jos joku oppilas haluaa ponnistella vaativampia kursseja, tarvitaan joustoa myös kurssilta toiselle siirryttäessä. Sisällöllinen kehittäminen vaatii oppiainekohtaista joustoa sekä nuorten henkilökohtaisen tilanteen että myös perhetaustan huomioon ottaen. Muutoin emme vältty siltä, ettei koulupudokkaita tule.

Jotta peruskoulusta lähdettyään kaikilla nuorilla olisi jatko-opiskelumahdollisuudet, tulisi peruskoulun lisäluokan, ns. kymmenennen luokan, tarjota mahdollisuus suorittaa lisäkursseja, mikäli sellaisia tarvitaan yläasteen kurssivalintojen täydentämiseksi. Tavoitteeksi tulee asettaa, että oppilas pysyy koko ikäluokan mukana peruskoulun loppuun saakka ja omalta osaltaan kykenee ajalla varioimaan ja erilaisia kursseja hyväksikäyttäen suorittamaan peruskoulun oppi-

määrän viimeistään lisäluokan käytyään.

Lastensuojeluselonteon yhteydessä kävi selvästi ilmi 1990-luvun uusi kasvatuksellinen ja opetuksellinen ongelmakenttä: ns. koulupudokkaat — venytetyt vitokset. Näiden määrän arvellaan ylittävän 20 prosenttia ikäluokasta erityisesti kaupunkipaikkakunnilla. Koulupudokkaiden mukana pitäminen varsinaisessa yleisessä ja yhtäläisessä oppivelvollisuuskoulussa on lapsen ja nuoren minäkuvan kannalta äärimmäisen tärkeää. Opetusmenetelmällisillä keinoilla ja valinnaisuudella tulisi myös kyetä vastaamaan koulupudokkaiden opiskeluhaasteisiin. Heilläkin on oikeus elämään.

Peruskoulun sisällöllisessä kehittämisessä aikavariaatio on välttämätöntä, koska yksilöiden kehitykselliset erot ovat hyvin suuret ja alkavat jo hyvin varhain. Senpä takia keskustelu oppivelvollisuusikärajan alentamisesta absoluuttisesti kuuteen vuoteen tuntuu ihmeelliseltä. Päinvastoin jo siellä pitäisi saada joustoa koulun aloittamisikään.

Arvoisa puhemies! Täällä on pitkään keskusteltu nuorisokoulusta. Ilmoittaudun heti sen alasampujaksi. Suomen keskusta ei hyväksy nuorisokoulua ja pitää sitä epärealistisena hyvin monesta syystä. Puhtaimmillaan toteutuessaan nuorisokoulu joko 5 tai 10 vuoden päästä, mikäli se Finlandia-talon vision mukaisesti halutaan viedä, hävittää lukiot sellaisilta paikkakunnilta, missä ei ole ammatillista oppilaitosta. Tämä johtaa kouluverkon voimakkaaseen harvenemiseen koko maassa ja näin ollen heikentää keskiasteen koulutuspalvelujen saavutettavuutta. Lukio tulee säilyttää lukiona ja ylioppilastutkintoon päättävänä keskiasteen oppilaitosmuotona.

Ammatillinen oppilaitosverkko on organosatorisesti hyvä ja riittävän eriyttävä, ja sitä tulee myös sisällöllisesti kehittää niin, että oppilaitosten yhteistyö tulee mahdolliseksi. Tämä edellyttää ns. opintokirjan tai ammatipassin käyttöönottoa, jolloin opiskelija voi tarvittaessa kerätä suoritusmerkintöjä eri oppilaitoksista. Mielestäni ammatillisella puolella tulee myös kehittää ammattitutkintoja, jolloin nostetaan eri alojen ammattiarvostusta nykyistä enemmän.

Luokattoman lukion kokeiluja maassamme on tehty jo varsin pitkään, joten luokattoman lukion käyttöönottoa tulee nopeuttaa.

Ylioppilastutkintoa on usein pienillä

osauudistuksilla uudistettu, mutta nämä ovat olleet riittämättömiä ja vanhakantaisia. Ylioppilastutkintoa tulisi pikaisesti uudistaa niin, että myös osatutkinnot olisivat mahdollisia, ja ammatillisten oppilaitosten oppilaiden olisi tällöin myös helpompi saavuttaa ylioppilastaso haluamallaan alalla tai aineessa. Lähivuosina myös kansainvälisen ylioppilastutkinnon käyttöönotto tulee mahdollistaa eri puolilla maata.

Hallituksen esittämä nuorisokouluidea on epärealistinen. Sitä ei yksinkertaisesti voida käytännössä toteuttaa. Hyvin harvalla paikkakunnalla on useita keskiasteen oppilaitoksia, jolloin oppilaiden on mahdottomuus toisella paikkakunnalla usein kymmenien, jopa satojen kilometrien päässä sijaitsevasta toisesta ammatillisesta oppilaitoksesta kerätä itselleen opintosuorituksia. Keskiasteen oppilaitokset ovat lisäksi, luulen näin, varsin pitkään erilaisella omistus pohjalla, jolloin maksujen epäselvyys tuottaa lisätyötä, samoin työjärjestysten laadinta, oppilaiden matka- ja asuntokulut samoin kuin opetuksen palkkauksesta johtuvat kustannusjaot. Nuorisokoulu on täysin teoreettinen visio, ja sen takia puheet siitä tulisi lopullisesti romuttaa ja suunnata opetusministeriön sisäiset henkiset voimavarat nykykoulujärjestelmän sisällölliseen kehittämiseen niin, että kykenemme ottamaan vastaan kansainväliset haasteet. Tässä yhteydessä en malta olla vielä toteamatta, että Ruotsi on purkamassa omaa nuorisokoulujärjestelmäänsä ja lähentyy Suomen nykymallia.

Ammattikorkeakouluista totean lyhyesti, että ilolla kuuntelin ed. Hokkasen puheenvuoroa ja voin todeta, että kansallinen kokoomus, mikäli Hokkasen kanta on yleinen kanta kokoomuksessa, on hyvin lähellä keskustan näkemystä ammattikorkeakoulusta.

EY-selonteon yhteydessä kävi ilmi suomalaisten tutkintovaatimusten korkea taso ja opiskeluaikojen varsin mittava pituus. Tältä pohjalta on syytä harkita välitutkintojen palauttamista. Etenkin kun aikuisopiskelun loistavat mahdollisuudet tulevat voimistumaan tällä vuosikymmenellä, itse kukin voi elämäntilanteen mukaisesti valita jatko-opiskelumahdollisuudet, lähes kaikilla aloilla myöhemmin korottaa opintosäavutuksiaan.

Samalla totean sellaisen inhimillisen seikan, että syntyvyyden pienentyessä ja työvoimapulan lisääntyessä koulutuksen pituuden

yleensä pitää olla kohtuullinen, jotta kansalaiset kykenevät rakentamaan oman elämänsä kokonaisuuden riittävän nuorena ja myös perustamaan perheensä silloin, kun siihen vielä on vitaalisuutta.

Arvoisa puhemies! Kansanedustajien puheenvuoron aikarajan takia joudun pyytämään toisen puheenvuoron. Mutta vielä tänään otan yhden asian esille. Se on opetushallinnon uudistaminen.

Kun kouluhallitus ja ammattikasvatushallitus yhdistetään, muodostetaan opetushallitus ja sinne neljä linjaa: yleinen linja, ammatillinen linja, aikuiskoulutuslinja ja ruotsinkielinen linja. En voi ymmärtää, miksi tarvitsemme ruotsinkielisen linjan, koska meillä on sama koulujärjestelmä ja myös velvoite hallita molemmat kotimaiset kielet valtion korkeissa viroissa. Jos on kysymys siitä, että kaikki eivät hallitse kieltä riittävästi, niin aikuiskoulutus on tarkoitettu myös virkakooneistolle. Nämä voimavarat tulisi hajottaa lähinnä ammatillisen linjan vahvistamiseen niin, että sinne saataisiin myös sisälle aikuiskoulutus ja mahdollisesti erilaisia toimistojakoja saman tyyliä kuin ammattikasvatushallituksessa tällä erää.

Koululaitoksemme kyllä pärjää yleisen koulutuksen puolella, koska meillä on vahvat lääninhallitukset ja vahva kunnallinen koulutoimen johto, joka hallitsee yleiskoulun. Mutta miten pystymme samalla organisaatiolla kenttätasolla huolehtimaan ammatillisen koulutuksen tasosta ja myös kattavuudesta? Näen, että opetushallinnon sisällä tällä hetkellä esitetty malli ei ole vielä kypsä ja sitä tulisi tarkoin harkita nimenomaan aikuiskoulutuksen ja ruotsinkielisen linjan osalta ja voimavarojen keskittämiseksi ammatillisen linjan vahvistamiseen.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Varmaan ei ole aihetta kommentoida jokaista puheenvuoroa, mutta tähän puheenvuoroon sisältyi väite, joka on hyvä nyt jo korjata, ettei se toistu keskustelun jatkuessa.

Tämä väite on se, että nuorisokouluvisio jollakin tavalla olisi alueellisesti epäedullinen, että se merkitsisi, että lukiot lakkautettaisiin. Minä pyydän ystävällisesti lukemaan sitä muistiota, joka julkistettiin helmikuussa viime vuonna. Päinvastoin rohkenen väittää, että vähintään yhtä hyvin kuin nykyinen koulutusjärjestelmä tämä ottaa alueelliset nä-

kökohtat huomioon. Oman arvioni mukaan tämä tulee parantamaan mahdollisuuksia alueelliseen tasa-arvoon myös koulutuksen tällä asteella. Nuorisokouluvisiohan ei lähde suinkaan siitä, että kaikki koulut olisivat täsmälleen samanlaisia, vaan ne voivat erikoistua ja myös ottaa jonkin osan tästä kokonaisuudesta.

Kun ed. Renko sattuu olemaan Oulun läänistä, niin otan yhden esimerkin sieltä. Pyhäjärven kunnan edustajat anoivat kerran yrityslukiolupaa. Kävi ilmi, että kokeilulupa riittäisi, niin että he voisivat ideansa hoitaa käytännössä. Idea oli sellainen, että kunnan lukiossa opetettaisiin myös jonkin verran sellaisia aineita, joita muuten opetettiin kauppaopistossa. Haapajärven kauppaopistosta kävi opettaja Pyhäjärven lukiossa antamassa tätä opetusta.

Ei ole millään tavalla niin, että pitäisi alueellisesti kaikki osaset ryhtyä kokoamaan. Se ei ole millään tavalla minun visioajatteluni mukaista, eikä sellaisen edustajankaan, joka haluaa alueellista tasa-arvoa edistää, kannata sellaisia tulkintoja näistä mahdollisuuksista esittää, koska jos hyvin pitkälle tällä tiellä mennään, tullaan siihen, että korkeampaa koulutusta voidaan antaa pelkästään isoilla paikkakunnilla. Minusta se ei ole hyvä idea.

Luokatonta lukiota muuten ei ole kokeiltu lainkaan kovin pitkään. (Ed. Renko: Kymmenen vuotta!) — Ei, ei ole kokeiltu, vaan vasta toinen vuosi on kunnolla meneillään. Urheilulukioissa on kokeiltu, mutta ne ovat muutenkin kokeilulukioita, mutta tavallista luokatonta lukiota ei ole kokeiltu. — Viitataan siihen, että kun aikaisemmin on sanottu, että tähän pitää siirtyä, toisaalta on vaadittu kokeiluja. Mutta samanaikaisesti ei voi sekä kokeilla että vaatia etenemistä. Me ihmiset olemme malttamattomia, olen itsenkin, mutta hyvä on tunnistaa tämä ristiriita.

Äskeisessä puheenvuorossa puhuttiin myös opetushallituksen linjajaosta. Ed. Renko ei pitänyt siitä, että on ruotsinkielinen linja. Minä en tiedä, mitä on tapahtunut, mikä olisi sitä merkinnyt. Nykyisessä kouluhallituksessa on osasto ja ammattikasvatushallituksessa oma yksikkö sitä koulutusta varten. Minä sanoisin, että kun eurooppalaisessa kehityksessä hyvin voimakkaasti korostamme sitä, että kansoilla ja kielillä pitää olla oikeus omaan identiteettiinsä, niin pitäisi ehkä jonkin verran myös luottaa siihen, että

se vähemmistö, jota tämä asia koskee, myös osaa arvioida, miten asia parhaiten pystytään hoitamaan. Kouluhallituksessa, josta on kokemuksia 20-luvulta asti, asia on toiminut erittäin hyvin.

Mitä tulee aikuiskoulutuksen linjaan, olen samaa mieltä niiden kanssa, jotka ovat aikaisemmin tänään sanoneet, että sitä ei pidä erottaa muusta opetuksesta. Mutta tämä ei merkitse, ettei tällaisessa kehitysvaiheessa, jolloin aikuiskoulutuksen kehittäminen on keskeisiä koulutuspoliittisia kysymyksiä, olisi syytä nimenomaan hallinnonkin keinoin korostaa aikuiskoulutuksen merkitystä. Saattaa olla, että tulevaisuudessa päästään siihen, että tällaista linjaa ei tarvita. Uskon, että tällaisessa kehittämisvaiheessa se on tarpeellinen. Tälläkin hetkellä meillä on aikuiskoulutuksen oma yksikkö kouluhallituksessa, ei sen sijaan ammattikasvatushallituksessa, ja tästä on hyviä kokemuksia kouluhallituksen puolella. Nyt uskon, että tällaista tarvitaan. Tarvitaanko tulevaisuudessa, sitä emme vielä tiedä.

Ministeri Kasurinen: Arvoisa puhemies! Vielä viitataan edelliseen keskusteluun siltä osin, kuin ed. Almgren puheenvuorossaan todisti nimenomaan ammatillisen koulutuksen yleisjaksolla keskeyttämisteen nousseen huomattavasti. Vaikka tiedän, että ed. Almgren on tarkka mies, kun valmistelee puheenvuorojaan, hänen tässä todistuksessaan jäi eräs asia huomioimatta. Se oli se, että hänen esittämänsä lukusarjan väliin oli osunut keskiasteen koulunuudistus ja myös opiskelijamäärät ovat yli kaksinkertaistuneet tässä oppilaitosmuodossa tänä aikana. Keskeyttäneiden osuus on aivan suorassa suhteessa lukujen muutokseen. Tältä osin siinä, että keskeyttämiset olisivat olennaisesti lisääntyneet, lukusarjasta on tehty väärä johtopäätös. Sen sijaan meidän kyllä kannattaa olla huolissamme yleensä keskeytyksistä, mitä tulee nuorten ihmisten elämään.

Vielä palataan kerran oppisopimuskoulutukseen, joka näyttää keskustelussa nousevan toistuvasti esille. Opetusministeriön työpaikkakoulutustoimikunnan ehdotus oppisopimuskoulutuksen ja koulutussopimuksen uudistamisesta oli yksimielinen koulutussopimuksen osalta. Sen takia olemme opetusministeriössä lähteneet liikkeelle siitä, että toimikunnan ehdotusta voidaan tältä osin elik-

kä siis koulutussopimuskoulutuksen uudistamisen osalta ryhtyä toteuttamaan niin, että uudet säännökset saataisiin voimaan jo tulevan vuoden alusta.

Sen sijaan oppisopimuskoulutuksesta toimikunta on ollut erimielinen. Kun lausuntokierros on tältäkin osin meneillään, olemme toteamassa, että mitä tulee oppisopimuslainsäädännön uudistamiseen, on varmasti tarpeen ottaa hivenen lisää aikaa, ettemme vie tätä uudistusta siinä aikataulussa kuin olimme alun perin aikoneet elikkä samassa aikataulussa koulutussopimuslainsäädännön kanssa.

Toistan vielä, että nykyisen oppisopimuskoulutuksen kaltainen työvaltainen koulutusväylä on tarpeen säilyttää. Siitä ei käsitkseni mukaan ole mitään erimielisyyttä. Nyt on vain kysymys siitä, miten työvaltaisen väylän asema yleensä koulutusjärjestelmässämme järjestetään. Olen hivenen hämmästynyt käydystä keskustelusta siinä mielessä, että olen tulkinnut keskustelun niin, että tätä koulutusmuotoa ei sopisi lainkaan uudistaa eikä kehittää. Kun nykytila kuitenkin on, että keskeyttäneitten osuus tässä koulutusmuodossa on kymmeniä prosentteja, ainakin opetusministeriössä voimme tehdä sen johtopäätöksen, että jotakin tälle systeemille on tehtävä, jotta se täyttäisi myös ne odotukset, jotka opiskelijoilla on, kun he valikoivat tämän koulutusmuodon vaihtoehtoista.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Totean ministeri Taxellille, että iltalinjat ovat toimineet jo pitkään luokattomina, ja se malli mallina ei muutu, vaikka sitä kokeillaan saman ikäisillä ja vähän nuoremmilla yleisellä puolella. Ainaakin Oulun seudulla on täysi kypsyys siirtyä, niin kuin monilla muillakin. Toimin myös rehtoriyhdistyksessä ja tiedän aika hyvin tämän kannanoton siltä puolelta.

Toinen asia, tämä nuorisokoulu. Pyhäjärveltä Haapajärvelle on 40 kilometriä. Se on aika lyhyt matka kahden keskiasteen oppilaitoksen välillä, kun mennään kehä III:lta pohjoisemmaksi. Ei voi olla ihanne, että opettajat kulkevat pakkasessa nauhureineen päivineen ja mitä vimpaimia meillä on sitten mukana. Täytyy yhteiskunnan ylläpitämän koululaitoksen olla järjestelmänä sellainen, että se on myös työntekijäystävällinen ja

opiskelijalle mahdollisimman lyhyillä koulumatkoilla saavutettavissa.

Kolmas kysymys, ministeri Taxell. Otin esille myös aikuiskoulutuslinjan opetushallinnossa. En julistaudu pelkästään arvostelemaan ruotsinkielistä linjaa, vaan samalla totean, että valiokunnassa olemme saaneet yhteenvedon, paljonko ruotsinkielisiä kouluja on: Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelee 7 500 opiskelijaa, 32 000 ruotsinkielisissä peruskouluissa ja lukioissa 5 300. Kyllähän tietysti tällaiset oppilasmäärät hoidetaan toimistorakenteella, kevyemmällä byrokratialla kuin luomalla oma raskas linja, joka tuo hallinnollisia kuluja.

Samanaikaisesti on eduskunnassa käsitteillä hallinnon kehittämiselonteko, jossa yritetään keventää byrokratiaa. Koska on kysymys samoista järjestelmistä, ei tahdo mennä millään perustelut päähän, että pelkästään ruotsinkielinen olisi oma linjansa. Vähintäänkin siitä pitäisi tehdä eri kansallisuuksien koulutuksesta huolehtiva linja, jos se halutaan säilyttää.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Minä edustan ed. Rengon kanssa täysin erilaista käsitystä siitä, että oikeudenmukaisuutta ei lasketa minkään prosenttimäärän mukaan. Tarvitaanko virkamiehiä paljon, on eri asia, ed. Renko, kuin se, onko byrokratia raskas vaiko ei. Kysymys on siitä, minkä aseman haluamme antaa. Ed. Rengolla on erilainen käsitys kuin minulla ja hallituksella tässä asiassa.

Mutta minä sanon: Millä perusteella menemme julistamaan, että haluamme, että kansallisia kulttuureja tulee tukea? Meitä moitittiin keskustapuolueen puheenvuorossa, että ei ole riittävästi siihen kiinnitetty huomiota. Eri puolilla Eurooppaa haluamme vahvistaa itsemääräämisoikeutta, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Tämän pitää koskea myös omaa maatamme.

Mutta itse asiassa pyysin puheenvuoron vastatakseni aivan toiseen kysymykseen: ed. Renko sanoi, ettei ole ihanne, että opettaja liikkuu 40 kilometriä. Ei olekaan, mutta ei ole ihanne myöskään se, että koululaiset, nuoret, joutuvat liikkumaan kovin paljon. Mutta kun meillä on sellainen maa kuin on, pitää luoda järjestelmä, joka antaa alueellisestikin tasavertaiset mahdollisuudet. Ei pidä olla niin, että sillä, joka menee lukioon, on

paljon helpompaa kuin sillä, joka haluaa mennä ammatilliseen koulutukseen, jolloin on yleensä paljon pidemmät matkat.

Minä olen näköjään ed. Rengon kanssa tässäkin suhteessa vähän eri linjalla. Minä haluaisin luoda sellaista koulutusjärjestelmää, joka alueellisesti olisi niin tasavertainen kuin mahdollista ja sellainen, että pyrittäisiin löytämään sellaisia mahdollisuuksia, että varsin harvaan asutullakin seudulla olisi mahdollista saada laaja-alaista koulutusta, missä vaihtoehtoja on.

Jos ed. Renko on samaa mieltä — luulisin hänen olevan — eikö silloin pitäisi sanoa pikemminkin, että etsikäämme yhdessä sellaisia ratkaisuja, eikä sanoa, että nykyinen järjestelmä on ainoa autuaaksitekevä?

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Taxell ensimmäisen puheenvuoroni eli kokoomuksen ryhmäpuheenvuoron jälkeen arvosteli sitä, että kokoomus haluaa kehittää erikseen lukiota ja erikseen ammatillista koulutusta. Mielestäni ministeri Taxell antoi erinomaisen esimerkin juuri siitä, miten lukiota voidaan kehittää niin, että sinne tuodaan esimerkiksi luennoitsija, joka luennoi siellä kaupallisia aineita. Eikö tämä juuri ole sitä moniarvoista ja monipuolista lukioita, jota pitäisi kehittää ja joka on nimenomaan kokoomuksen malli kehittämissysteemeissä? Minun mielestäni se oli erittäin hyvä esimerkki.

Mitä tulee luokattomaan lukioon, kun Uutilanrinteen lukio on kokeillut luokattomuutta, he toteavat, että eivät enää missään nimessä koskaan siirry luokalliseen lukioon. Toivottavasti luokattomuus on se malli, joka tulee yleiseksi Suomessa.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos olemme — uskon, että olemme — yksimielisiä siitä, että koulutuksen tulee taata alueellinen tasa-arvoisuus, sen jälkeen on paikallaan miettiä, miten se toteutetaan. Ministeri Taxellin uusin visio, että nuorisokoulu toteutettaisiin sillä tavalla, että ammatillisen puolen opettajat rupeaisivat rallaamaan ympäri maakuntaa tai jopa ympäri maata niin, että antaisivat niitä koulutusjaksoja, joita kulloinkin opiskelijat haluavat, on varmasti aivan mahdoton malli. Siitä ei yksinkertaisesti voi tulla mitään, että luotamme siihen,

että jossakin lukiossa opiskelijat saavat kaiken ammatillisen koulutuksen, minkä haluavat sillä tavalla, että sinne tulee matkalaukuopettaja opettamaan sen moduulin.

Olen samaa mieltä niitten kanssa, jotka ovat kritikoineet nuorisokoulua siitä, että se eriarvoistaa, koska meillä on pieniä lukioita, on kuntia, joissa ei ole mitään muuta kuin lukio. Siellä ei sellaista tarjontaa voi syntyä kuin suurissa kaupungeissa. Tästä näkökulmasta nuorisokoulu tulee olemaan erittäin eriarvoistava koulu.

Mitä tulee opetushallituksen muodostamiseen, olkoonkin niin, että siellä on ruotsinkielinen osasto, en sitä vastusta. Mutta silloin, kun tällainen synnytetään, loogisuuden nimissä, kunnioitettu opetusministeri, siellä pitäisi myös olla saamen kielen osasto.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen tavattoman iloinen, jos ministeriössä pidetään alueellista tasa-arvoa ihan perustavoitteena. Mutta on vain niin, että nuorisokoulumalli, olipa se Finlandia-visio tai minuutti sitten kuultu visio, ei pelaa alueellisesti. Paitsi että se eriarvoistaa se myös keskittää koulutusta. Silloin tullaan siihen tilanteeseen, että meillä on oppilassuntoloiden tarve yhä enenevä ja myös matkalaukuopiskelijoita.

Keskustelemme eri pohjalta, kun lähdän siitä, että ei tule nuorisokoulua, ei pidä tulla, ja ministeri lähtee siitä, että se tulee ja sitten tulevat ammattikorkeakoulut ja osa menee tiedekorkeakouluihin.

Tarkoittaako opetusministeriön malli sitä, että kymmenisen vuotta tätä visiota asteittain viedään, niin että meillä onkin kaksinkertainen koulujärjestelmä: vanhat lukiot ja ammatilliset koulut, joita riittämätön tunti-kehys leikkaa ja harventaa raastasti alueellisesti, ja väliaikaiset linjat lakkaavat porkkanavuosien jälkeen? Meillä olisi vanha järjestelmä, mutta lisäksi luotaisiin nuorisokoulua, 12-vuotista pötkökoulua, ja sen jälkeen 50 prosenttia menee ammattikorkeakouluihin, ja varsinaista kouluasteen ammatillista koulutusta ei tässä vaiheessa enää olisi. Mikä on tämä malli on aikajanalla, kuinka kauan meillä on varaa yhteiskunnallisesti pitää kahden järjestelmää yllä ja mihin tämä ministeriön ajattelu päättyy? Jos yrittäisin päästä lähemmäksi sitä, minun täytyy tämä visio nähdä kokonaisuutena.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaalle toteaisin ensinnäkin, että kannattaa tutustua hallitusmuotoon. Olen kaikin keinoin valmis parantamaan saamelaisten koulutusolosuhteita. Tämän hallituksen aikana saamelaisten opimateriaaliin on panostettu erittäin paljon. Meillä on deregulaatio-lakiesitys tulossa, ja siinäkin yhteydessä tätä asiaa parannetaan.

En oikein ymmärrä nyt, mistä on kysymys. (Eduskunnasta: Poliitikasta!) — Sitä minä tässä epäilen. — Mutta haluaisin keskustelua siitä, mitä tahdomme, mihin pyrimme, mitä pidämme tärkeänä. Minua ei niinkään kiinnostanut se, kuka tässä on oikeassa ja kuka väärässä, kuka edustaa oppositiota ja kuka hallitusta.

Jos ajattelen, minkälainen on nykyinen järjestelmä, niin kunnassa, jossa ei ole kuin lukio ja pitkä matka ammattikouluun, nuoren valintamahdollisuudet ovat rajalliset tänä päivänä. On valittava lukio tai on matkustettava pitkä matka ja asuttava muualla ehkä, että pääsee ammattikoulutukseen. Näin oli ennenkin, sanoo joku, ja näin oli. Se piirre, joka minua tässä koulutuspoliittisessa keskustelussa ärsyttää, jos sanon suoraan, on tämä: näin se oli ennen, näin se on nyt ja näin on aina oleva.

Minä en edusta tällaista näkemystä. Minusta olisi ajateltava niitäkin nuoria, jotka asuvat sellaisessa kunnassa, jossa tänä päivänä ehkä on vain lukio tai ei ole lukiota lainkaan. Iniön kunnan 260 asukkaasta ehkä joku nuorikin ajattelee, miten hän kouluttaa itsensä. Heitäkin ajatellen pitäisi katsoa, pystymmekö luomaan sellaista järjestelmää, joka antaa tällaisessakin kunnassa asuvalle valinnan vapauden, joka mahdollistaa sen, että hänkin voi sekä teoreettisia että käytännön aineita opiskella peruskoulun jälkeisessä koulussa, kutsuttakoon sitä miksi tahansa, opiskelkoon lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa tai ottakoon kursseja.

Tähän ei ole mitään yksinkertaista vastausta, mutta minulle ei riitä se vastaus, että sanotaan, että näin on nyt eikä voi parantaa mitään näiden ihmisten osalta. Minä olen koulutus- ja kehitysoptimisti kuten sanoin. Minusta pitää etsiä ja löytää keinoja, ja yrittäkäämme yhdessä, jos me olemme yksimielisiä tavoitteesta.

Ed. Renko kysyi, mikä on järjestys, miten sitten, kun on kaksinkertainen järjestelmä ja

se aiheuttaa suuria hankaluuksia. Ensinnäkään mitään päätöstä ei ole tehty mistään muusta kuin siitä, että eduskunta on tämän vuoden tulo- ja menoarvioesitystä käsiteltäessä osoittanut määrärahat ammattikorkeakoulukokeilua varten nuorisoasteen kehittämiseen. Eikä tämän selonteonkaan pohjalta vielä mitään päätöksiä tehdä, vaan katsotaan ja mietitään, mutta aina tulee olemaan ylimeno-ongelmia. Niin oli peruskoulujärjestelmäänkin siirryttäessä. Jos pelkästään ylimeno-ongelmiin viitataan, voidaan koko tämä keskustelu lopettaa, koska silloinhan ei mitään voi muuttaa.

Ed. Wahlström: Arvoisa puhemies! Puutun puheenvuorossani vain eräisiin yksityiskohtiin useistakin syistä. Ensinnäkin vasemmistoliiton erinomaisessa ryhmäpuheenvuorossa ed. Astala jo käsitteli selontekoa hyvin laajasti, ja yhdyn niihin käsityksiin, joita siinä esitettiin. Toiseksi tämä selonteko on todellakin niin laaja, että siihen ei lyhyessä puheenvuorossa voi syvällisesti puuttua. Ja kolmanneksi: oikeastaan yksityiskohdat ovat tärkeitä, ja niistä tämä koulutusjärjestelmä muodostuu.

Hieman hätkähdin, kun eiliset radio- ja televisiouutiset kertoivat, että koulutuspoliittisen selonteon tärkein asia on koulunkäynnin aloittamisen taikka esikouluoikeuden saaminen kuusivuotiaana kaikille. Asia on toki tärkeä. Onhan tietysti helppo keskustella selvistä numeroista 6 tai 7. Niin pitkälle kaikki osaavat laskea. Mutta koulun aloittamisikä on kuitenkin lähes merkityksetön siihen nähden, mitä koulu opettaa, miten se kouluttaa ja miten se kasvattaa.

Lienee paikallaan jatkaa ikäkeskustelua. Oma näkemykseni on nykyisen käytännön puolella. Perustelut kuusivuotiaana aloittamisesta eivät minua vakuuttaneet. Sentapaisista esikoulusta, jota nykyään päiväkodit kuusivuotiaalle tarjoavat, pidän sen sijaan erinomaisen tärkeänä kaikille.

Edellä sanotusta huolimatta haluan puhua nimenomaan lasten ensimmäisistä kouluvuosista, peruskoulusta. Vanha totuus, että tyvestä puuhun nouseaan, pitää edelleenkin paikkansa. Toisin sanoen ei synny kunnollista rakennusta, jollei sen perustaa tehdä hyvin. Tämäkin vertaus nyt ontuu, kun ministeri Taxell sanoi, että on oltava koko ajan liikkeellä. Sanottakoon siis, että pyörät ja

telit pitää olla kunnossa, että voidaan rakentaa vaunu ja juna pääsee raiteille.

Peruskoulu on osoittautunut hyväksi tarjotessaan koko ikäluokalle mahdollisuuden oppimiseen ja ottaessaan käyttöön lahjakkuusreservit. Tämän asian myöntävät jo kaikki. Peruskoulusta puhuttaessa ei voida kuitenkaan nähdä koulutusta ja kasvatusta vain yhteiskunnallisena tehtävänä eikä vain yksilön ja yhteiskunnan välisenä suhteena. Koulutusjärjestelmä kokonaisuudessaan on tietenkin mitä suurimmassa määrin koko yhteiskuntaan vaikuttava asia. Mutta jos unohtetaan lapset ominaisuudet ja tarpeet peruskoulussa, ei koulutuksessa onnistuta. Itse asiassa pitäisi puhua enemmänkin oppimisesta ja kasvamisesta kuin pelkästään koulutuksesta. Peruskoulun arvostus olisi parempi, jos lasta arvostetaan.

Myönnetään kyllä peruskoulun onnistunut rakenne ja sen sisällön kehittämisen tarve, mutta samalla ajatellaan, että mitä suurempaa tietomäärää kouluaste jakaa, sitä arvokkaampi se on. Toisin sanoen lukio on peruskoulua arvokkaampi ja korkeakoulu on vielä sitäkin arvokkaampi. Sama arvostus siirtyy myöskin koulujen opettajakuntaan ja opettajan työhön. Tämä on mielestäni varsin väärä arvostustapa, koska se mittaa lähinnä opettajan ja opetuksen tiedon määrää eikä suinkaan oppimis- ja kasvatustapahtuman kokonaisuutta.

Lapsuuden arvostus merkitsee mm. lasten suojelua, kasvattamista ja kouluttamista. Mutta asialla on toinen puoli: Lapset ovat aktiivisia toimijoita. Me aikuiset helposti ajattelemme, että lapset ovat epäkypsiä, eivät ole valmiita. Siitä helposti seuraa ajatus, että me aikuiset olisimme aina kypsiä ja valmiita. Lapset nähdään vain vastaanottavina, saavina osapuolina, tyhjinä astioina, joihin tiedon vettä tai vaikkapa nektaria yritetään kaataa.

Mutta voitaisiin nähdä toisinkin ja kysyä, mitä lapset tarvitsevat. Lapset tarvitsevat rakkautta ja kunnioitusta, osallisuutta ja oikeuksia, koulussa lisäksi oppimisen ja onnistumisen elämyksiä. Näitä asioita ihminen tarvitsee varmasti iästä riippumatta. Mutta samalla on syytä aprikoida, mitä lapset itse osaavat ja tekevät. Lapset todella kykenevät hyvin monimutkaisiin sosiaalisiin suhteisiin ja päättelyihin. Lapsilla on tervejärkisiä ajatuksia maailmasta, ja lapset ovat erinomaisen tärkeitä toistensa kasvattajia ja opettajia.

Selonteossa todetaan peruskoulun kehittämishuononnoista näin: ”Opetuksessa vallitsevia tiedon- ja oppimiskäsityksiä arvioidaan uudelleen. Opetussisältöjä ja -menetelmiä uudistetaan cheyttävään kokonaisopetuksen suuntaan. Opetuksen tulee korostaa oppilaan kykyä etsiä, käsitellä, muokata, arvioida, ymmärtää ja soveltaa tietoa. Se antaa erityistä painoa luovan tiedonhankinnan ja kriittisen ajattelun kehittämiseksi. Oppilaskeskeisiä ja yhteistoiminnallisia oppimismuotoja kehitetään.” Näin siis selonteko asiat esittää. Nämä ovat erinomaisia kehittämistavoitteita. Itse asiassa ne ovat olleet olemassa jo koko peruskoulun kehittämisen ajan, mutta jostain syystä ne ovat unohtuneet, eivät ole kylliksi painottuneet.

Edelleenkin uskotaan liiaksi tiedon jakamiseen. Tähän ed. Gustafsson jo ansiokkaasti puuttui. Suoranainen opetussuunnitelmauskonto vallitsee, ja hyvät tavoitteet hukuvat rehevästi kasvavaan tiedon viidakoon. Mikäli näitä tavoitteita käytännön työssä toteutetaan — puhun nyt siis nimenomaan peruskoulun ala-asteesta — se merkitsisi oppimisen välineiden ja valmiuksien, ei yksin tiedon, nykyistä suurempaa korostamista, ennen kaikkea oman kielen, äidin kielen, oppimista. Se merkitsisi sosiaalisten valmiuksien hallintaa, yhteistyön ja omaehtoisen työskentelyn yhdistämistä. Se merkitsisi mahdollisuuksia oppimisen ja mm. taidekasvatuksen kautta hankkia jokapäiväisiä onnistumisen elämyksiä, sitä viihtymistä, josta myös ed. Gustafsson puhui.

Nämä ovat melko yksinkertaisia asioita, mutta näyttävät unohtuneen. Kuvitellaan, että kaikki tieto pitäisi lapsille yrittää tuputtaa jo peruskoulun ala-asteella. Kuitenkin myöhemmin tiedon hedelmien poimiminen omin avuin ja taidoin on toki paljon hauskeempaa kuin tiedon viidakossa harhailu.

Tähän liittyy myös kuten edellä jo totesin opettajan rooli. Ed. Astala sanoi vasemmistoliton ryhmäpuheenvuorossa: ”Mitä nuorempi on oppijan ikä, sitä vaativampi on opettajan työ.” Mielestäni tämä on aivan totta. Sen vuoksi on erittäin paha merkki, että eri koulumuodoissa ja koulutusasteilla on lähes 10 000 epäpätevää opettajaa, peruskouluissakin tuhansia. Tosiasia tunnustetaan selonteossa, mutta samalla todetaan, että vaikka muodollinen pätevyys useilta opettajilta puuttuu, ovat epäpätevätkin suhteellisen

hyvin koulutettuja. Tämä pitäneeikin paikansa, mutta tällä seikalla ei pitäisi missään nimessä vähätellä ongelman todellisuutta.

Jos ala-asteelle pannaan opettajaksi erittäin pätevää insinööriä, jolla ei ole pedagogista koulutusta, saattaa se ympäristön, siis lasten, kannalta olla yhtä tuhoisa asia kuin se, että minun annettaisiin suorittaa suuren kivitalon lujuuslaskelmat ja se talo rakennettaisiin. Valitettavasti ymmärsin ed. Gustafssonin oikein, kun hän oli sitä mieltä, että opettajaksi kelpaisi suunnilleen kuka tahansa. Se oli tietysti ristiriitaista, koska hän toisaalta vaati opettajien jatkokoulutuksen kehittämistä.

Kun siis opettajankoulutuksen kehittämistä jatketaan, on välttämättä painotettava eri kouluasteiden erikoispiirteitä. Näin ei ole tällä hetkellä tehty ja kehitys on mennyt jonkin verran vääriin suuntiin. Peruskoulun ala-asteella ovat keskeisiä opettajan pedagogiset, kasvatukselliset, valmiudet, joita ei hankita pelkästään ainekohtaisilla tiedollisilla opinnoilla. On hyvä, että asetetaan tavoitteeksi liikkuvuuden lisääminen ja joustavat koulutusjärjestelyt opettajankoulutuksessa, kunhan muistetaan ne erikoisolosuhteet, joissa peruskoulun ala-asteella toimitaan. Esimerkiksi alkuopetus on mielestäni täysin oma erikoisammattinsa, jota pitäisi myös sillä tavoin arvostaa ja johon myös koulutuksen pitäisi luoda valmiuksia.

Opettajankoulutus ansaitsee todella oman lukunsa. Ongelmat ovat suuria, vaikea on jopa ymmärtää, että näin hankalaan tilanteeseen on jouduttu. On pakko käyttää myös poikkeuskoulutusta tässä tilanteessa. Mutta kuten edellä totesin, koko opettajankoulutusjärjestelmää on tarkasteltava hyvin kriittisesti. Vastaako koulutus sitä koulumuotoa, johon opettaja päteväytyy? Mielestäni tämä koskee erityisesti luokanopettajia. Koulutuksen pituus ei ole ainoa kriteeri. Opettajien täydennys- ja jatkokoulutusta on syytä painottaa, mutta koulutus on mielestäni tällä hetkellä niin vajavaista, että voisi puhua oikeastaan jatko- ja täydennyskoulutuksen aloittamisesta. Sitähän ei tosiasiaa ole.

Täällä on oltu kovin iloisia ministeri Taxellin puheenvuoroista. Minunkin täytyy sanoa, että hänen esittelypuheenvuoronsa oli ja muutkin puheenvuoronsa ovat olleet erittäin hyviä. Hän painotti opettajan merkitystä sanoessaan, että meillä on hyvät opettajat. Hän korosti myös, että opettajat ovat avain-

asemassa, kun arvioidaan minkälaisena koulunkäynti koetaan ja miten luodaan olosuhteet, joissa oppiminen tapahtuu parhaiten. Ministeri kysyi, luodaanko opettajille olosuhteet, joissa he voivat parhaalla tavalla ja koko persoonaansa hyväksi käyttäen suorittaa yhteiskunnan tärkeintä tehtävää, uuden sukupolven kasvattamista. Oikea kysymys, johon löytyy vastaus vain panostamalla opettajankoulutukseen, jatkuvaan itsensä kehittämiseen opettajan toimessa ja olosuhteisiin, jotka antavat arvoa tälle tärkeälle työlle.

Toiseenkin asiaan ministeri Taxellin puheenvuorossa haluan puuttua. Olen täysin samaa mieltä ministerin kanssa vaihtoehtoihin pedagogisiin menetelmiin suhtautumisesta. Peruskoulujärjestelmän sisällä voidaan kokeilla kaikkia erilaisia pedagogiikkoja ja soveltaa, niin kuin osittain on tehtykin. Ymmärrän, että on hyvä sallia myös kokeilukouluja, mutta en pidä enää kokeiluna sitä, että jokaisella paikkakunnalla olisi rinnakkainen steiner- tai muu koulu. Peruskoulun sisällä voidaan pedagogisten menetelmien parhaat puolet ottaa huomioon, mikäli halutaan. Muunlainen kehitys merkitsisi jonkinlaista uuden rinnakkaiskoulujärjestelmän syntymistä.

Selonteko korostaa jatkuvan koulutuksen tarkeyttä ja aikuiskoulutuksen huomattavaa laajentamista. Nämä ovat oikeita painotuksia. Edelleenkin on korostettava yleissivistävän koulutuksen merkitystä. Suuria paineita on nimittäin myös suhteellisen suppeaan ammatilliseen koulutukseen työelämän taholta. Ilman laajaa yleissivistystä ei tulevaisuudessa voida tulla toimeen.

Aikaisemmin ehkä ajateltiin, että työelämässä voitaisiin uusi tieto ja taito saada mukaan aina uuden sukupolven tullessa työelämään ja edellinen sukupolvi tavalla tai toisella yritettäisiin työntää työelämästä ulos. Näin ei varmaan enää voida ajatella. Ei voida myöskään enää lähteä siitä, että uudelle ikäluokalle annettaisiin vain ne tiedot ja taidot, joita tänään tai huomenna tarvitaan työssä, vaan on annettava tiedot ja taidot, joita tarvitaan oman työn kehittämiseen.

Tällä hetkellä Suomessa työntekijät vaihtavat ammattia noin 7—8 prosentin vauhdilla vuositason ja ammattikoulutuksen saaneiden työelämään sijoittuminen koulutusta vastaaviin ammatteihin on keskimäärin noin 50—60 prosenttia. Tämä siis tarkoittaa, että

ammattikoulutuksella ja työammateilla ei ole kovin tiukkaa yhteyttä. Onkin erittäin tärkeätä keskustella nuorisokouluvisiosta, ei suinkaan pelätä sitä, niin kuin keskustan edustajat pelkäävät, ja miettiä, mikä olisi se tapa, jolla joustavasti voitaisiin siirtyä erilaiseen jatkokoulutukseen ja samalla hankkia sekä yleissivistäviä että muitakin valmiuksia.

Sama koskee keskustelua ammattikorkeakoulusta. Tulevaisuudessa ei varmaankaan voida luvata yhtä ja pysyvää työpaikkaa läpi koko elämän, sellaista paikkaa, joka perustuisi määrättyyn koulutukseen, ammatin tai tuotantoyksikköön, vaan koulutuksen pitäisi luoda yksilölle edellytykset hallita omaa elämänsä myös epävarmuuden olosuhteissa. Sen vuoksi koulutusjärjestelmä joutuu korostamaan omaa erityistehtäväänsä, joka ei ole välittömästi johdettavissa tuotantoelämän ja työelämän tarpeista. Jatkuvan koulutuksen periaate tarkoittaa siis koulutuksen ja kasvatuksen tehtävää ihmisen koko elämänkaaren kannalta.

Koulutuksen kehittäminen ei voi pysähtyä. Se on jatkuvaa työtä. Koulutus on mitä kiinteimmin yhteydessä ihmisen jokapäiväiseen elämään. Me emme voi kuvitella, että sivistys olisi jotakin metafysisistä maailmasta irtaantumista. Jokapäiväiseen elämään kuuluu sivistys. Pienet viitteetkin siihen suuntaan, että ammatillinen ja sivistyksellinen nähtäisiin erillisinä kokonaisuuksina tai vastakkaisina toisilleen, on hylättävä.

Koulutuksen tasa-arvoisuus ei saa merkitä pelkästään mahdollisuuksien tasa-arvoa, vaan todellista tasa-arvoa, jossa kaikin keinoin luodaan myös käytännön oppimisen ja koulutuksen tasa-arvo jokaiselle yksilölle, siis elinikäisen oppimisen mahdollisuus.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Ed. Wahlströmin hyvin lämminhenkisessä puheessa oli yksi asia, jota haluaisin kommentoida. Hän sanoi, että koulun aloittamisikä on merkityksetön. Minusta se ei suinkaan ole merkityksetön, vaan nimenomaan se, että lapsi pääsee oikeaan aikaan kouluun, on koko hänen koulunkäyntinsä pohja, sillä koulunkäynnin alkamisajan täytyy olla lapsen kehityksen mukainen. Meillä on varsin paljon teorioita ja käytännön kokemusta siitä, että se on kokonaisvaltainen tilanne, jossa tutkitaan lapsen älyllinen kyky, havaitsemiskyky, motoriikka, sosiaalisuus jne. Tä-

män pohjalta voimme katsoa, että lapsi voi ottaa vastaan sellaisen opetuksen kuin koulussa annetaan, koska meillä on tällainen systeemi tällä hetkellä.

Se, että lapsi pääsee oikeaan aikaan kouluun, merkitsee myös sitä, että ns. pudokkaat voisivat vähetä, sillä hyvin usein nämä ovat juuri niitä, jotka ovat lähteneet liian aikaisin kouluun joko älyllisen kehityksen taikka esimerkiksi sosiaalisen kehityksensä viivästyksen vuoksi. Siksi katsoisin, että juuri tämä asia on se, mikä pitää tutkia, mihin kiinnittää huomiota. Onko ikä kuusi vuotta? Ei minusta ehdottomasti, vaan niin kuin olen esittänyt kuusi-, seitsemän- tai kahdeksanvuotiaana voidaan lähteä kouluun.

Samoin puhumme alisuorittajista. Nämä ovat varsin lahjakkaita lapsia, jotka ovat jostain syystä joutuneet sellaisille raiteille, että eivät ole voineet käyttää omaa kykyänsä täydellisesti. On katsottu, että alisuoritus on alkanut jo ehkä esikouluvaiheessa, mutta on suurimmillaan seitsemännen luokan suorittajien kohdalla. Siksi katson, että juuri koulun alku on niin merkityksellinen, että sitä pitää sekä tutkia että harkita varsin tarkkaan.

Ed. Wahlström (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin sanoin, että aloittamisikä on lähes merkityksetön siihen nähden, mitä koulu opettaa, miten se kasvattaa ja miten kouluttaa. Myös olen sitä mieltä, että asiaa pitää tutkia. Mutta jos ajatellaan, mistä syistä aloittamisiän alentamista on esitetty, niin silloin meidän täytyy tarkistella myös kokonaisuutta, miksi koulutusajat pitenevät, miksi esimerkiksi korkeakouluopiskelun ajat pitenevät. Johtuuko se siitä, että joudutaan olemaan välillä töissä, vai mistä muusta se johtuu?

Toisaalta: miten paljon peruskoulussa sekä ala-asteella että yläasteella on sellaista tietoa, jota voitaisiin karsia, ja miten paljon voitaisiin itse opetustilanteessa käyttää sellaisia kokonaisvaltaisia menetelmiä, joissa otettaisiin huomioon lapsen kokonaisvaltainen halu oppia ja tehdä työtä. Tällä tavoin myös voitaisiin paljon tehokkaammin, mielekkäämmin ja viihtyisämmin käyttää kouluaikaa. Siinä suhteessa on monenlaisia muitakin tapoja suhtautua lapsen omaan valmiuteen ja haluun kuin pelkästään keskustelu ikärajaista, jolloin koulu aloitetaan.

Ainahan tulee olemaan kuitenkin suuria

eroja siinäkin, missä vaiheessa kouluun mennään. Jos vuosiluvun mukaan mennään, on lähes vuoden eroja näissä lapsissa. Tai jos mennään sen mukaisesti, kuka on esimerkiksi ennen syyslukukauden alkua täyttänyt kuusi tai seitsemän, sama juttu. Tämä ei sinänsä mielestäni ole niin ratkaiseva asia kuin on yritetty sanoa.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Maamme yliopistolaitos on ollut parin viime vuosikymmenen aikana voimakkaiden muutospaineiden kohteena. Hallintoa alettiin uudistaa reilut pari vuosikymmentä sitten. Tosin Helsingin yliopistossa ratkaisun etsiminen on vienyt nuo vuosikymmenet eikä ratkaisua ole vieläkään löytynyt. FYTT-mietintö oli lähtölaukaus tutkintojen sisältöjen uudistamiseen ja mm. välitutkintojen poistamiseen.

Kun 1970-luvulla palvelututkimukset olivat pannaan julistettuja, tuli niistä 1980-luvulla keskeinen instituutio monessa yliopistollisessa laitoksessa. Muuan tekniikan professori totesikin, että naapurilaitos on kuin insinööritoimisto.

Yliopistoissa vaaditaan tehokkuutta ja arvioidaan tuloksellisuutta erilaisilla kvantitatiivisilla mittareilla. Nyt yliopistohenkilöitä askarruttaa kysymys ammattikorkeakouluista. Kymmenen vuotta sitten poistettiin välitutkinnot. Nyt ne tulisivat takaisin, mutta eivät yliopistoihin, vaan rinnalle ilmestyviin ammattikorkeakouluihin. Tämä lyhyt, ylimalkainen kuvaus osoittaa, ettei opetusministeriön virkamiehiä voi syyttää ainakaan toimeettomuudesta.

Tapahtuneessa voidaan nähdä jopa selviä periaatteellisia valintoja. 1970-luvulla ja 1980-luvun alkupuoliskolla suunnitelmallisuus oli valttia yliopistotoiminnan kehittämisessä. Tuon aikakauden yliopistoa voi kutsua perustellusti suunnitteluyliopistoksi. 80-luvulla se vähitellen korvautui markkinayliopistolla, jota on kutsuttu myös basaariyliopistoksi. Siellähän on kaikki kaupan ja kaikkea pyritään mittaamaan rahalla ja konkreettisilla mittareilla. Määrärahatkin jaetaan suureksi osaksi mittarien osoittamien tulosten mukaan. Hyvin vähän sen sijaan on kiinnitetty huomiota siihen, onko valittu oikeat mittarit ja kalibroitu ne oikein.

Markkinakilpailuun kuuluu äänekkyyys. Menestyjät ilmestyvät tv-ruutuun kertomaan, että ovat huippututkijoita. Yliopiston

sisäisessä pistekilpailussa hävinneet sen sijaan saattavat kokea epäoikeudenmukaisen kohtelun tuottaman tunteen, kun tietävät tehneensä kansainvälisesti mittavaa tutkimusta, mutta käytetyillä mittareilla tulos ei näy.

Merkittävä taustanäkökohta on se, että kaikilla muilla yliopiston opettajilla paitsi lehtoreilla on säädösten mukaan velvollisuus tehdä tutkimusta virkatyönään. Lehtoreistakin monet haluavat säädösten siihen velvoittamatta tehdä tutkimusta. Menestyspintojen perusteella tapahtunut määrärahojen jako voi kuitenkin viedä monelta yliopiston tutkija-opettajalta taloudelliset edellytykset tieteen tekemiselle. Arvostelua kuunnellessa on tullut mieleen, että yliopiston sisällä on tapahtumassa jako huippututkijayliopistoon ja pettymysten korkeakouluun.

Pidänpö käytyä keskustelua ja kokeiltuja ratkaisuja myönteisinä vai kielteisinä ilmiönä? Pidän niitä myönteisinä. Kukaan ei ole nimittäin vielä keksinyt tälle ihmisen kulttuurille sitä ainoaa oikeaa ratkaisua. Euroopan viimeaikainen yhteiskunnallinen kehityskin on suuntautunut enemmän arvotyhjiötä kuin suuren kantavan ideologian löytymistä kohti. Me etäännyimme koko ajan kestävästä kehityksen tieltä. Sofistikoitu tieto ja tekniikka ovat ihmisen käytössä kääntyneet paljolti keksijäänsä ja kehittäjäänsä vastaan.

Olenneiseksi onkin muodostunut kysymys siitä, millaisessa yliopistokulttuurissa uusien ja tulevaisuuden kannalta ratkaisevien henkisten löytöjen tekeminen parhaiten onnistuisi. Tällainen keskustelu ei ole uutta. Sellaista käytiin jo 1800-luvun alussa Saksassa ja saman vuosisadan puolivälissä saksalaisen perinteen pohjalta mm. J. V. Snellmanin toimesta täällä Suomessa.

Saksalainen filosofi Wilhelm von Humboldt hahmotteli vuonna 1810 ohjelman Berliiniin juuri perustetulle yliopistolle. Ohjelman ydin oli tieteen tuominen yliopiston kaikkinaisen toiminnan ja periaatteellisten ratkaisujen kulmakiveksi. Nykyaikaista sanontaa käyttäen tiede tuli yliopistoon sinne jäädäkseen. Humboldtin kehittäminen ei pysähtynyt tähän. Hän hahmotteli myös sitä, millainen yliopiston sisäisen kulttuurin pitäisi olla, jotta tiede tuottaisi parhaat mahdolliset hedelmät. Humboldt antoi arvoa ihmisen kehittymiselle yksilönä. Tieteenharjoittajan ja opiskelijan oli kehitettävä itseään itsenäi-

senä ajattelijana, jonka luonne ja persoonallisuus ovat jatkuvan kehityksen alaisena. Tämä saattoi hänen mielestään toteutua vain, jos oli vapaus opinnoissa, tutkimuksessa ja opetuksessa. Humboldt kiteytti sivistysyliopiston ihanteen lausumaan: "Vain vapauden oloissa tiede synnyttää sivistystä."

J. V. Snellman katsoi myös, että yliopiston oloissa muodostettu itsenäinen vakaumus oli paras johdatus yhteiskunnalliseen elämään ja toimintaan. Hänen mielestään yliopiston piti suuntautua myös ulospäin yhteiskuntaan, minkä hän katsoi antavan yliopistolle itselleen sisäistä voimaa.

Niin 1970-luvun suomalainen suunnitteluyliopisto kuin 80-luvun ja tämän päivän markkinayliopisto ovat etääntyneet aika kauaksi humboldtilaisen sivistysyliopiston ihanteesta. Opiskelijat opiskelevat putkessa, ja opettajat käyvät kauppaa tiedoillaan, taidoillaan ja suoritteillaan byrokraattien vah tiessa kaikkien nuhteetonta tehokkuutta.

Nykytutkija elää älyllisessä ristipainnessa. Toisaalta tekniikka luo uskoa luonnonlakien kaikkivoipaisuuteen, ja toisaalta humanismi lupaa vapautumista itsenäistymiseen, vapautumiseen toisen holhouksesta. Ristiriitatilannetta ei helpota lainkaan havainto siitä, että fysiikan ja kemian tietojen soveltaminen käytäntöön ilman ekologisen todellisuuden ja reunaehtojen tajuamista on johtanut jo eräät Euroopan valtiotkin syvään yhteiskunnallisen romahduksen partaalle. Ekokatastrofin kuulun äärellä unohtuvat usein inhimilliset hyveetkin.

Arvoisa puhemies! Mistä ratkaisu löytyy? Se löytynee erilaisten vapautumisten lajien yhteensovittamisesta tasapainoiseksi kokonaisuudeksi. Tekniikka niin kuin tiedekin on tullut jäädäkseen tähän kulttuuriin sen kestoajaksi. Luonnonlakeja emme voi muuttaa. Ekologian asettamat reunaehdot meidän on pakko ottaa huomioon, jos aiomme ottaa aikalisän eloonjäämistaiselussa. Humanismin ihanteista emme tingi.

Jos näistä näkökohdista pääsemme yksimielisyyteen, olennaiseksi kysymykseksi muodostuu se, missä ilmapiirissä yliopistoyhteisössä tämä kaikki voi parhaiten toteutua. Vaihtoehtoja on monia, joista jokaisessa on muodollisesta rakenteesta huolimatta inhimillinen tekijä mukana.

Ensimmäinen kysymys on, tarvitseeko yliopisto hierarkiaa menestyäkseen vai antaisi-

ko tasa-arvolähtökohta paremman tuloksen. Professorivaltainen asiantuntijayliopisto on selvästi hierarkkinen järjestelmä. Yliopistohallinnon demokratisointi ei ole tuonut mukanaan yliopiston hallinnon tehokkuuden nousua, mutta se on tuonut tullessaan tunteen vapaudesta. Pelkkä tietoisuus demokration olemassaolosta voi olla toimintaan viritävä. Tällöin on arvioitava yliopistoyhteisöä kokonaisuutena, ei joitakin sen tähtiyksilöitä ja heidän asennemaailmaansa.

Tasa-arvoperiaatteen rinnalle kuuluu opetuksen ja tutkimuksen ykseys. Yliopiston opettajan tiedollinen valmius kytkeytyy lähes aina siihen, että hän itse on aktiivisesti mukana tutkimustyössä. Pedagogisilla taidoilla on toki oma merkityksensä kokonaisuudessa, mutta tiedollinen valmius on kuitenkin ratkaisevaa.

Klassisessa yliopistossa opettajilla on opetuksen vapaus. Nyt kun etsitään todellisia ratkaisuja intensiivisemmin kuin koskaan, tarvitaan myös opetuksen vapautta totuuden etsinnässä enemmän kuin koskaan. Tässä mielessä on ollut masentavaa opetus- ja valtiovarainministeriöiden suhtautuminen dosenttiopetukseen ja dosenttilaitokseen. Mieltään osoittavat dosentit ovat asiassaan enemmän oikeassa kuin yleisesti tajutaan. Myös opetuksen tavan pitää olla opettajan itsensä ratkaistavissa. Tämä taas edellyttää määräysten pikaista liberalisointia.

Opetuksen vapauden rinnalla on sallittava myös opiskelijain nykyistä suurempi vapaus valita sitä, mitä opiskelevat. Putkiratkaisusta on päästävä kohtuullisesti eroon. Tämä kuitenkin edellyttää, että yliopistoille annetaan nykyistä enemmän määrärahoja valinnaisten kurssien ja opintojaksojen järjestämiseen.

Matkalla basaariyliopistosta sivistysyliopistoon on palautettava välitutkinnot, mikä merkitsee myös, että nyt ammattikorkeakoulun nimellä kulkevat hankkeet voidaan järkeviltä osiltaan kytkeä yliopistojen yhteyteen. Ammattitutkinnoista voi silloin siirtyä yliopiston jatko-opintoihin, kun tietämisen taso eli jatkokoulutuskelpoisuus on testattu yliopistossa itsessään. Ammattikorkeakoulujen yhteydessä on puhuttu innolla pienimuotoisesta tutkimuksesta. Minulle ei ole kirkastunut tähän päivään mennessä, missä kulkee raja pienimuotoisen ja muun tutkimuksen välillä. Yliopistossa tiedeyhteisönä voi pätevien opettajien johdolla ja myös itsenäisesti

tehdä pientä ja suurta tutkimusta. Työskentely tiedeyhteisössä muokkaa jo sinänsä ammattitutkintoon tähtääväkin ajattelemaan tieteellisesti.

Arvoisa puhemies! Ratkaisevaa tulevaisuutta ajatellen onkin se, että oppii tekemään oikeita kysymyksiä. Monilla aloilla tieto vanhenee nopeasti. Jotta pysyisi tiedollisesti ja taidollisesti ajan tasalla, on kyettävä luomaan olennaisia kysymyksenasetteluja ja niitä myös julkituomaan. Tämän valmiuden luomisen pitää olla keskeisiä yliopistotoiminnan konkreettisia päämääriä. Sama pätee myös välitutkinnon tasoihin ammattitutkintoihin. Valmiudet löytyvät parhaiten tiedeyliopiston yhteydessä omilla opintolinjoillaan opiskeleville.

Hallinnollisesti ei pidä luoda järjestelmiä, jotka sekoittavat enemmän kuin rakentavat. Ammattikorkeakouluista on kokemuksia ulkomailta. Arvoisa opetusministeri oli lukenut myönteisistä kokemuksista, minun eteeni on taas sattunut lähinnä sisällöltään päinvastaita luettavaa.

Ammattikorkeakoulua ei tarvita edes koekielumielessä. On syytä keskittyä olennaisiin sisällöllisiin opetuksen kehittämishankkeisiin. Tarvitsemme yliopistoja, jotka edistävät sivistystä ja antavat oppimis- ja itsensäkehittämismahdollisuuksia.

Opetusministeri Taxell: Arvoisa puhemies! Ei ole kysymys siitä, että opetusministerin eteen on sattunut vain myönteisiä kirjoituksia ammattikorkeakouluista. Opetusministeriön projektipäällikkö Osmo Lampinen, joka on perehtynyt kysymykseen ammattikorkeakoulusta paremmin kuin kukaan muu tietääkseni tässä maassa, kirjoittaa Helsingin Sanomissa viime maanantaina. Sekä Oecd:n viime vuonna julkaisema raportti *Alternative university in high education*, Euroopan neuvoston kaksi vuotta sitten julkaissut tutkimus *Convergence of growing varieties, the changing organization of studies* että myös kolmas, joka on Ranskan opetusministeriön tilaama ja European Institute of Social Policy:n laatima katsaus ei-yliopistolliseen korkeakoulusektoriin Euroopassa, viittaavat siihen, että kokemukset yleisesti ottaen ovat olleet myönteisiä.

Olen henkilökohtaisesti myös käynyt tutustumassa tällaisiin laitoksiin. Opetusministeriö on järjestänyt sisäisen seminaarin,

johon olemme kutsuneet asiantuntijoita Oecd:stä, Saksan liittotasavallasta ja Norjasta. Tästä olen tullut vakuuttuneeksi siitä, että kannattaa kokeilla, mikä ei merkitse sitä, että meillä olisi tässä vaiheessa selkeä kuvaa siitä, että tämä olisi ainoa autuaaksitekevä tekijä tässä suhteessa. Mutta minusta niille väitteille, jotka ovat esiintyneet julkisuudessa, että ammattikorkeakouluista ollaan luopumassa tai että niistä saadut kokemukset ovat yleensä ottaen erittäin huonot, ei löydy perustetta, jos lähtee tätä asiaa tutkimaan. Olen vakuuttunut siitä, että ed. Pulliainen tiedemiehenä on kiinnostunut nimenomaan totuudesta.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Totesin äsken, että arvoisa opetusministeri on lukenut myönteisiä kannanottoja. Minä olen lukenut lähinnä kielteisiä kannanottoja. Tämä pitää edelleen paikkaansa äskeisen puheenvuoron jälkeenkin. Sen sijaan kumpikin etsimme varmuudella totuutta. Totuuden etsintä taas kuuluu sivistysyliopiston ihanteeseen, kuten äsken osoitin.

Ed. U. Leppänen: Rouva puhemies! On mielenkiintoista, että ministerit myös taistelevat täällä omien kantojensa puolesta.

Suomalainen koulutusjärjestelmä toimii kokonaisuutena verraten hyvin. Koulutukseen osallistuminen on laajaa. Koulutuspaikkoja on runsaasti tarjolla, eivätkä koulutuksen keskeyttäminen tai muut tyytymättömyyttä ilmaisevat häiriöt ole samaa suuruusluokkaa kuin monissa meihin verrattavissa maissa. Näihin tekijöihin ovat, kuten ministeri Taxell totesi, kiinnittäneet positiivista huomiota myös koulutusjärjestelmämme kansainväliset arvioijat.

Hyvä kokonaiskuva ei kuitenkaan merkitse, ettei koulutusjärjestelmässä olisi runsaasti korjaamisen varaa. Koulutuksen ohjaus ja suunnittelu on edelleen aivan liian byrokraattista. Koulujen työskentelyä ohjataan monilla koulutuksen tasoilla vielä samoilla menetelmillä kuin vuosisadan alussa. Oppilaitosten opettajien tai oppilaiden omaan harkintakykyyn ei paljonkaan luoteta. Vaikka hallinnon keventämisestä ja koulujen itsemääräämisoikeuden lisäämisestä puhutaan paljon, mitään merkittävää ei ole kuitenkaan käytännössä tapahtunut.

Suomalainen koululaitos ei toimi järjestelmänä optimaalisesti. Eri kouluasteet ovat rakentuneet liian kauaksi toisistaan. Koululaitosta läpikäyvä oppilas joutuu huomamaan, että hänen tiellään on runsaasti esteitä ja turhaa päällekkäisyyttä. Ylioppilaiden on esimerkiksi vaikea sijoittua jatkokoulutukseen. Koulutuspaikkojen tarjonta ei vastaa kysyntää eikä opiskelu useimmiten jatku siitä, mihin aikaisemmassa kouluyksikössä on ylletty.

On kiitettävää, että hallitus on selonteossaan kiinnittänyt näihin toimintahäiriöihin huomiota. Nuorisokoulu- ja ammattikorkeakouluvisiot ovat oikean suuntaisia yrityksiä järjestelmän toimivuuden lisäämiseksi. Selonteosta ei kuitenkaan riittävän selvästi ilmene, millä tavoin hallitus aikoo nämä uudistukset toteuttaa, mitä nuorisoasteen koulutuksen mallia se pitää parhaimpana tai millaiseksi se haluaa ammattikorkeakoulut rakentaa. Nämä ovat kuitenkin olennaisia kysymyksiä silloin, kun uuden koulujärjestelmän ääriviivoja halutaan piirtää.

Optimaalinen koulujärjestelmä toimii verkkona, jossa opiskelija voi valita yksilöllisiä annoksia eri oppilaitoksista. Tähän asti eri asteen oppilaitokset ovat rakentaneet omia tiukkarajaisia maailmojaan muista riippumatta.

Kotkassa parhaillaan meneillään oleva koekielu on osoittanut, että kaupungin keskiasteen oppilaitokset tulvivat päällekkäistä koulutusta, jota voitaisiin helposti karsia. Toisaalta oppilaitoksilla on runsaasti opetustarjontaa, joka kiinnostaa varmasti naapurioppilaitoksen opiskelijoita. Tällaisten rajojen purkaminen ja yhteyksien luominen oppilaitosten välille toisi jo sellaisenaan ilman sädösten muutoksiakin merkittäviä parannuksia koulujärjestelmän toimintaan.

Liberaalin käsityksen mukaista on lisätä opiskelijoiden omia mahdollisuuksia tehdä koulutuksellisia valintoja. Opiskelija tietää paremmin kuin kukaan muu, mikä on hänelle parasta. Koulutuksen määrällinen suunnittelu on meillä perustunut liikaa työvoimaennusteisiin ja sen kautta tapahtuvaan tarjonnan säätelyyn. Sen sijaan tulisi siirtyä kysyntäpainotteiseen järjestelmään, jossa oppilaspaikkoja luodaan sinne, missä on kysyntää. Järjestelmä, jossa koulut joutuvat kilpailemaan oppilaasta, takaa nykyistä paremmin myös koulutuksen laadun kontrollin.

On tietenkin myönnettävä, että liian pitkälle viety kysyntäpainotteisuus voi pienessä maassa johtaa ammattirakenteen kannalta vääristyneeseen koulutustarjontaan, mutta jos koulutus on korkealuokkaista, ei tästä aiheudu kovin suuria ongelmia. Suosikkialan valinneet voivat vahvan koulutuksensa turvin siirtyä myöhemmin toiselle alalle.

Väestön ikärakenteen muutos on siirtämässä koulutuksen painopistettä aikuiskoulutukseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että etenkin ammatillisen aikuiskoulutuksen kysyntä on aikuisväestön keskuudessa lähes rajatonta. Ennen kaikkea tarvittaisiin tutkintoon johtavaa koulutusta, joka auttaa ammatissa menestymistä.

Hallituksen selonteossa aikuiskoulutuksen kehittämislinjat jäävät vielä liian epäselviksi. Asiaa on yritetty tutkia kyllä hyvin monta vuotta. Muistan tämän edellisen hallituksen ajaltakin, mutta vielä ei ole nähtävästi päästy riittävästi eteenpäin.

Positiivisinta hallituksen selonteossa on ajatus ammatillisen koulutuksen tason nostamisesta muuttamalla nykyinen opistoasteinen koulutus korkeakoulutasoiseksi. On aivan selvää, ettei keskiasteeseen liitetty opistoaste voi kehittyä samalla tavoin kuin korkeakoulujärjestelmän yhteydessä.

Kansainväliset kokemukset ovat aivan selvästi osoittaneet, että kun oppilaitoksille annetaan lisää autonomiaa, omaa päätäntävaltaa, niiden mahdollisuudet korottaa koulutuksen tasoa paranevat. Näin tulee tapahtumaan Suomessakin. Suunnittelun tulee olla kuitenkin huolellista ja riittävän pitkäaikaista, eikä ammattikorkeakouluksi muuttuminen saa olla mikään hattutemppu.

Nuorisoasteen integroinnissa tulisi liberaalin kansanpuolueen käsityksen mukaan lähteä liikkeelle vapaaehtoisen yhteistoiminnan kautta. Lukiot ja ammatilliset oppilaitokset voisivat tehdä keskinäisiä sopimuksia, joilla turvattaisiin opiskelijoille mahdollisuudet sisällyttää opetusohjelmaan toisen koulumuodon kursseja. Tästä yhdistelystä voi syntyä myöhemmin uusia tutkintokokonaisuuksia tai jopa uusia oppilaitoksia. Vielä ei ole kuitenkaan edellytyksiä nähdä, millainen nuorisoasteen koulutuksen malli olisi optimaalisin suomalaisiin olosuhteisiin. Hallituksen omaksuma kokeilujen linja on tästä syystä perusteltu.

Hallitus korostaa koulutuksen merkitystä

kansainvälisessä kilpailussa menestymiselle. Paljon vähemmälle huomiolle jää koulutuksen humanistinen sisältö, se, että koulutus antaa valmiuksia jokaiselle oppilaalle kehittyä ihmisenä.

Olisi ollut tärkeätä, että hallitus olisi paneutunut vielä enemmän opettajien asemaan, heidän edellytyksiinsä suorittaa omaa, kansakunnalle elintärkeää koulutus- ja kasvatus tehtäväänsä. Koulujen kehittäminen sosiaalisina työyhteisöinä jää selonteossa taka-alalle. Koulut eivät ole tuotantolaitoksia, vaan ihmillisen kohtaamisen paikkoja. Hallituksen selonteosta henkii nyt liian materialistinen ja myös liian kapea koulutusnäkemys.

Rouva puhemies! Hallituksen koulutuspoliittinen selonteko osoittaa hallitukselta mielestäni kiitettävää koulutusmyönteisyyttä. Selonteossa koulutuksen kehittämiseksi esitetyt keinot ovat liberaalisen kansanpuolueen näkemysten mukaan oikean suuntaisia. Kaikissa suhteissa ne eivät kuitenkaan yllä riittävän pitkälle byrokration purkamisen ja yksilöiden toimintavapauden lisäämisen suunnassa. Lopuksi totean: Vapaa pääsy lukioihin ja vapaa pääsy yliopistoihin toteutettakoon mahdollisimman pian.

Ed. Savolainen: Arvoisa puhemies! Hallituksen koulutuspoliittinen selonteko on tervetullut virike koulutuspoliittiseen keskusteluun, jota on vaivannut aneemisuus viime vuodet. Tulevaisuuden visio voi perustellusti olla se, että ammattiin valmistutaan 30-vuotiaana ja eläkkeelle pyritään 55-vuotiaana. Kun työssäoloaikaan sisällytetään kansakunnan kannalta välttämättömät synnytyslomat, maailman pisimpiin kuuluvat vuosilomat, maailman lyhyimpiin kuuluva työaika sekä lisäksi sapattivapaaajärjestelmä ja jatkuvan koulutuksen periaate, on vaara, että yksityisen työikäisen ihmisen aktiivi työaika jää alle 20 vuodeksi. Sen jälkeen pitää kysyä, kuka tekee viisimiljoonaisen kansan työt.

Yhteiskunnan jäsenenä ei ole oikeus vain kouluttautua, on myös velvollisuus koulutuksen valmentamaan työntekoon yhteiskunnan rakentamiseksi. Jatkuvan koulutuksen periaate on välttämättömyys nopeasti rakenteitaan ja mallejaan muuttavassa maailmassa, mutta elämänikäinen koulutusmalli on rakennettava niin, että jää aikaa myös työnteolle. Toisaalta jatkuvan koulutuksen arvot on erityisesti voitava sisäistää yksilöllisellä

tasolla, jolloin oman vapaa-ajan käyttö on kytketty jatkuvaan omaan kasvutapahtumaan ja toisaalta koulutuksen sisällölle asetetaan suuret vaatimukset.

Kun keskustapuolueen perin ristiriitaisessa ryhmäpuheenvuorossa useamman kerran mollattiin sosialidemokraatteja tasapäisyyden ihannoimisesta, mitä nyt tässä maassa innolla toteutetaan eri asteilla, muistutan ed. Isohookana-Asunmaata toisaalta siitä, että opetusministerien listalta 60-luvulta lähtien löytyvät mm. nimet Numminen, Tyyri, Viro-lainen, Väänänen, Väyrynen ja lisäksi Itälä, Gestrin, Stenbäck, ja toisaalta siitä, että OAJ:n jäsenistä 80 prosenttia ilmoittaa kannattavansa oikeistoa. Joten jos koulu ei tänä päivänä ole elävä, luova yhteisö, kaikkea syytä ei voi vierittää Erkki Ahon tai Ulf Sundqvistin syyksi — eikä heistä kumpikaan edusta kovin tasapäistä yhteiskunnan jäsentä, minkä erityisellä ylpeydellä sosialidemokraattina haluan ed. Isohookana-Asunmaalle todeta.

Tämän jälkeen keskityn puheenvuorossani peruskouluun ja sen sisältöön. Näen erinomaisena kansakunnan voimavarana ja yksilön etuokeutena meillä vallitsevan nykyisen peruskoulujärjestelmän, jonka rinnalle ei tarvita vaihtoehtokoulujen valikoimaa. Peruskoulu sisällään voi toteuttaa vaihtoehtoisia pedagogisia menetelmiä, ja siitä meillä on erinomaisia näytteitä. Tosin nämä vaihtoehtomallit peruskoulun sisällä ovat syntyneet yksittäisten opettajaryhmien innostuneena työnä eivätkä yleisenä pyrkimyksenä.

Sen sijaan kaikkinaisen kehityksen jarruna on vielä riittävästi opettajavoimia, jotka ovat täysin burn out 20 viikkotunnista ja täysin sidoksissa 50-luvun tyttökoulun kasvatustraditioihin. Näissä työyhteisöissä eivät vaihtoehdot elä, mutta murrosikäisten oppilaiden vieraantuminen koulutyössä on saavutettu.

Voi olla, että puheenvuorossani menen liian lähelle koulun arkipäivää, mutta teen sen tietoisesti, koska olen juuri ohittamassa peruskoulun arkisen myötäelämisen vaiheen. Haluan korostaa peruskoulun asemaa kaiken sen jälkeen tulevan koulutuksen onnistumisessa. Peruskoulussa luodaan arvot ja asenteet jatkuvan koulutuksen toteutumiselle.

Näen ala-asteen onnistuneena koulun osana. Siellä oppilaalla on mahdollisuus olla pirstoutumaton ihminen, jonka erilaiset ominaisuudet saavat huomiota ja jokaiselle op-

pilaalle etsitään onnistumisen iloa. Ihmisen itsetunnon rakentumiselle onnistumisen ilo omissa tehtävissään on peruspilareita. Numeraalista arviointia on vähennetty, ja koulu itse rakentaa avoimuutta kodin ja koulun yhteistyössä. Ala-asteen humanistiseen ihmis-käsitykseen on vaikuttanut luokanopettajan-koulutuksen sisältö, jossa kasvatustieteellisillä opinnoilla on merkittävä osuus. Yksilöllisyys toteutuu nähdäkseni ala-asteella.

Yläaste ei sen sijaan ole onnistunut koulun osa, vaan sillä on erinomainen kyky karsia ala-asteen rakentamat itsetunnon kehitystulokset. Oppilas pirstoutuu kasvottomaksi kaksijalkaiseksi vaeltaessaan aineenopettajan luokasta toiseen. Oppilaalla ei aina ole edes nimeä opettajan työkentässä.

Hoitotyössä siirryttiin 70-luvun jälkipuoliskolla potilaskäsityksessä pragmatismista humanismiin eli potilasta lakattiin pitämästä pelkkänä diagnoosin objektina ja alettiin kohdella yhteiskuntaan kuuluvana yksilönä. Samaa humanismin oppilaskäsitykseen ei suomalainen yläaste ole vielä yltänyt. Oppilas ei ole kokonaisuus eikä yhteiskuntaan kuuluva jäsen, vaan eri opettajien vaihtelevilla taidoilla arvioitu numerodiagnostisoinnin kohde.

Yläasteella hankalassa kasvuiässä olevia nuoria opetetaan toki riittäväillä aineenopettajan taidoilla, mutta täysin riittämättömillä kasvatustieteen opinnoilla, jolloin sattumanvaraisuus ja henkilökohtaiset ominaisuudet tulevat ratkaisevaan asemaan kasvatuksellisis- sissa taidoissa. Kaikilla näitä kasvatustehtävään sopivia ominaisuuksia ei ole, vaikka filosofian kandidaatin tutkinto jossakin aineessa onkin suoritettu. Yläasteelle sijoittuvat nuoren itsetunnon kehittymisen kannalta tärkeät vuodet. On vaara, että oppilas pirstoutuu eri opettajien aineviidakkoon. Jos kukaan ei vaivaudu etsimään oppimisen iloa murrosikäisen kouluarjessa, on tuloksena syrjäytynyt nuori. Olen vakuuttunut, että jokaisella oppilaalla on onnistumisen mahdollisuuksia, jos niitä edes joku tukee. Olen yhtä vakuuttunut siitä, että nykyisessä yläaste- maailmassa tuotetaan välinpitämättömyydellä syrjäytyneitä nuoria.

Pitää oikein etsiä, että löytäisi jonkin toisen ammatin, jossa 30 vuotta saa sulkea oven perässään ja määritellä työnsä mittatikut itse ainoina kriittikkoina lapset, jotka ovat arvostelualistussuhteessa aikuiseen. Ei

ole ihme, että koulu pitää sisällään täydellisessä narsistisessa oikeassaolemisen harhassa eläviä "kasvattajia". En löydä yhtään ammattia, jossa voi niin täydellisesti sulkeutua pois ympäröivän yhteiskunnan aikuismaailmasta niin halutessaan. (Ed. T. Roos: Tämä meidän on!)

Erityisesti aineenopettajakoulutus vaatii uudistusta. Ei riitä, että osaa diftongit ja geminaatat laudaturtasoisesti. Pitää osata elää työyhteisössä, pitää osata hahmottaa oma työyhteisö osana kunnan koulutointa ja nähdä oppilaat kokonaisina yhteiskunnan jäseninä. Ministeri Taxell totesi, että opettajat ovat avainasemassa siinä prosessissa, jossa rakennetaan suhtautuminen koulunkäyntiin. Aineenopettajakoulutuksen sisältöä tulee muuttaa niin, että se sisältää merkittävästi nykyistä enemmän esimerkiksi kasvatuspsykologiaa, työyhteisöpsykologiaa ja keskusteluvalmiutta, jotta keskustelu tulisi työvälineeksi yläasteella. Opettajien täydennyskoulutuksessa on välttämätöntä tarjota yhteisökäyttäytymisen valmiuksia sen sijaan, että koulutuspäivät käytetään hallintoonormien sisäistämiseen. Tervetuloa vuorovaikutukseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa norsunluutornista, jota peruskoulun yläasteeksi ja lukioksi kutsutaan!

Lopuksi hivenen hallinnon uudistuksista. Valtionhallinto vaatii toki uudistuksia, mutta kenttä on samanaikaisesti valmennettava toimimaan uudistuneessa hallinnossa. Nyt tätä valmiutta ei ole. Hallinnon purkaminen ja siirtäminen paikallistasolle vaatii hallinnon osaamista paikallisella tasolla. Rehtoreiden hallinnollinen valmius tulee saattaa omaa koulua laajemmalle tasolle. Vasta sitten hallinnon purkaminen todellisuudessa onnistuu.

Arvoisa puhemies! Suomalaisen itsetunto on rakennettu mallilla, jossa meitä on aina opetettu arvioimaan itseämme virheistä käsin. Jatkuvan koulutuksen tavoite toteutuu helpommin yhteiskunnassa, jossa osataan iloita osaamisesta ja tietoisuudesta, että kukaan ei osaa kaikkea, ja jossa omalle kasvamiselle löytyy tilaa.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Savolaisen puheenvuoro oli mielestäni tärkeä. Oma puheenvuoroni, jossa puhuin koulussa viihtymisen tärkeydestä, sai uudesta näkökulmasta lisää tukea.

Ed. Savolainenhan käsitteli nimenomaan

peruskoulun yläasteen aineenluokkakärjestelmää, joka myös minun käsitykseni ja kokemukseni mukaan tuo viihtymättömyyttä ja turvattomuutta erityisesti, kun ajattelen seitsemättä luokkaa. Ala-asteen jälkeenhän lapset joutuvat aivan uuteen todellisuuteen, jossa törmäävät 14 uuteen tähtiopettajaan, jotka eivät, niin kuin ed. Savolainen ehkä vähän provokatorisesti sanoi, aina muista lasten nimiäkään. Asia ei ehkä välttämättä ole näin, mutta tämäkin minusta johtaa kysymään, olisiko tästäkin lähtökohdasta syytä pohtia esittämäni opettajien kokonaistyöaikajärjestelmää. Samalla minusta pitää uskaltaa kysyä, onko aineluokkakärjestelmä erityisesti seitsemännen luokan kohdalta kasvatuksellisesti oikea ja hyvä.

Ed. Tiuri: Herra puhemies! Tämä koulutuspoliittinen selvitys on viimein saatu eduskunnalle ilmeisesti, kun erityisesti kokoomuksen eduskuntaryhmä ja sivistysvaliokunta ovat sitä pitkään vaatineet. Monella meistä on ollut sellainen käsitys, että opetusministeriössä laaditaan erilaisia koulujen uudistus suunnitelmia, joista ei ole oikein tarkkaa kuvaa kenelläkään. Kun lukee tätä selvitystä, niin kyllä nämä kuvat jonkin verran epäselviksi jäävät.

Täällähän on kovasti puhuttu erilaisista nuorisokouluvisioista ja muista vastaavista. Kun minulla on tuo yleissivistys vähän puutteellinen, katsoin tietosanakirjasta, mitä visio oikein tarkoittaa, kun minulla oli vähän toisenlainen käsitys siitä, mitä se on. Tietosanakirjan mukaan se tosiaan on todellisen kaltainen harhanäky, niin että kyllä kai tämä nuorisokouluvisio vastaa sitä tietosanakirjan määritelmää, sillä ei tästä millään saa selvää, mitä se tarkoittaa. Ruotsin malli tulee mieleen, kun lukee, miten sitä aiotaan hoitaa, ja Ruotsin malli on todella sellainen, mitä ei kannata toteuttaa. Onneksi ministeri on todennutkin, ettei se sitä ole, mutta ei tästä oikein muutenkaan saa selvää, mitä se olisi.

Korkeakoulujen kohdalla suurin vika minusta on ollut se tutkinnonuudistus, joka korkeakouluissa tehtiin. Kun selvityksessä on historiaa kerrattu, olisi voinut tästäkin ehkä todeta, että se ei ole vastannut tarkoitustaan. Sen avullahan piti opiskeluaikoja lyhentää ja opintoja tehostaa ja saada nuoria nopeammin tutkintoja suorittamaan, mutta todelli-

suus on ollut ihan toisenlainen. Minusta on eräs suurimmista puutteista tällä hetkellä Suomen koululaitoksessa se, että opiskelu korkeakouluissa kestää liian kauan, ja niissä se on suhteellisen kallista ja kallista erikseen siinä mielessä, jos nuoret siellä kovin pitkään viipyvät; heistä on vähemmän apua yhteiskunnalle.

Tarvittaisiin kyllä minusta tehokkaita toimia. Täällä ei niitä varsinaisesti tuoda esiin. Sellainen olisi esimerkiksi kannustava opintotuki, joka varmasti edistäisi valmistumista. Jos saamme korkeakouluopiskeluajan esimerkiksi lyhenemään 4,5—5 vuoteen, niin kuin sen pitäisi olla, silloinhan opintotukirahat riittäisivät paremmin ja sillä lailla ei tarvitsisi esimerkiksi välillä mennä töihin siitä syystä, ettei raha riitä. Tietenkin on yrityselämässä paljon painetta siihen suuntaan, että on mentävä töihin, koska tarvitaan opiskelijoita esimerkiksi omilla teknikkaloilla tekemään töitä teollisuudessa välillä.

Jos opintotuesta tehtäisiin suurempi ja opintolainoja annettaisiin anteeksi niille, jotka hyvin menestyvät opinnoissa, valmistuvat ajoissa, saataisiin järjestelmä, joka suosii normaalia opiskeluaikaa. Mutta se ei tietenkään riitä, vaan kyllä meidän täytyy korkeakouluissa myös opetusohjelmat uusia. Nehän on nyt laadittu niin, että niissä ei ole enää mitään määrää. Siellä on niin paljon asioita, ettei niitä voi normaaliajassa opiskella, siitä syystä, että kukaan ei oleta, että valmistuu normaaliajassa.

Eräs syy vielä esimerkiksi teknillisissä korkeakouluissa on se, että resurssit laboratorioissa ovat niin huonot, että laitteet eivät toimi kunnolla ja laboratoriotöissä kuluu aikaa ja energiaa ennen kuin saadaan mitään tehtyä, kun ei ole riittävän hyviä laitteita. Tässä minusta olisi korkeakouluissa sellaista tehtävää, joka huomattavasti parantaisi meidän mahdollisuuksiamme sekä teollisuuden ja muun yrityselämän että jopa kulttuurinkin kehittämiseksi.

Toinen asia, josta selvityksessä kyllä puhutaan kohtuullisesti, on kansainvälistyminen. Mutta siinäkin tarvittaisiin vielä tehokkaampia keinoja, enemmän resursseja kuin on toistaiseksi ajateltu. Pitäisi välttämättä saada valituksi joitakin aloja, joilla Suomi tarjoaa perusopetusta korkeakouluissa niin, että saamme opiskelijoita ihan alusta alkaen Suo-

meen ulkomailta. Tällaisia aloja varmasti löytyy teknillisistä korkeakouluista ja joiltakin muilta aloilta, joista Suomi on joko tunnettu tai joilla ainakin meillä on hyvää opetusta ja tutkimusta. Muuten meidän on aika vaikea saada riittävästi opiskelijavaihtoa Suomesta ulkomaille, jos me emme pysty tehokkaasti antamaan myös toisinpäin tarjontaa.

Jatkokoulutuksesta selonteossa näkyy olevan maininta, että sen näkymät ovat suhteellisen hyvät. Myöskään siinä kohdassa en ihan yhtyi selontekoon. Jatkokoulutusta on pitkään on pidetty korkeakoulujen yhtenä päätehtävänä, mutta sille ei ole oikein selvästi annettu omia resursseja. Korkeakoululaisissa on viime vuosina taattu, että määrärahat nousevat 15 prosenttia. Mutta kun ne alun perin ovat olleet suhteellisen vaatimattomia, se ei vielä ole johtanut riittävän hyvään tulokseen.

Olisi toivonut, että selonteossa olisi jo otettu huomioon tutkijankoulutustoimikunnan selvitys, jossa todetaan, että eräillä aloilla tarvitaan moninkertainen määrä tohtoreita Suomessa. Eniten näyttää olevan tarvetta lisätä tekniikan aloilla, joilta elinkeinoelämälläkin on nykyään huomattavasti kysyntää. Kun resursseja taas jaetaan niin, että joka ainoalle korkeakoululle annetaan saman verran eli 15 prosenttia lisää joihinkin määrärahoihin, tällä tavalla ei näitä aloja, joita esimerkiksi tekniikka edustaa ja joilla tarve on paljon suurempi, pystytä millään lailla paremmin hoitamaan. Minusta tarve pitäisi vähitellen ottaa huomioon määrärahojen jaossa ja tietenkin aikaansaannokset tehokkaammin. On kyllä aikaisemmin päätöksiä, että korkeakoulujen aikaansaannokset otetaan huomioon rahojen jaossa, mutta se on jäänyt kovin vaatimattomaksi.

Pahimmin ehkä korkeakoulujen resurssipula vallitsee kuitenkin ns. vanhoissa korkeakouluissa johtuen juuri siitä, että niihin on kuitenkin keskittynyt aika lailla jatkokoulutus. Se otetaan huomioon vain kaavamaisesti, kun korkeakoulujen resursseja laskeetaan; oletetaan, että määräprosentti opiskelijoista on jatko-opiskelijoita. Se ei tietenkään pidä paikkaansa, vaan juuri esimerkiksi pääkaupunkiseudun korkeakouluissa on huomattavasti enemmän jatko-opiskelijoita ja vastaavaa tutkimusta kuin uudemmissa korkeakouluissa. Mutta tilastot tietenkin re-

surssien suhteen näyttävät hyviltä, kun otetaan kaavamaisesti vain huomioon opiskelijoiden määrä.

Täällä mainitaan, kuten tiede- ja teknologianeuvosto on suositellut, että pyritään tutkimuspanoksen kasvattamiseen 2,7 prosenttiin vuoteen 2000 mennessä. Tässä pistää silmään se, että ei mainita sitä prosenttilukua, joka alun perin oli tiede- ja teknologianeuvoston ja valtioneuvoston tavoitteena ensi vuonna, vuonna 1991: 2,1 prosenttia. Minusta alkaa tuntua siltä, että sitä ei ensi vuoden budjetissa saada aikaan. Kun tänä vuonna jääme johonkin 1,8 prosenttiin, lisäyksen pitäisi olla huomattavasti suurempi kuin se, mihin on totuttu. Minusta se olisi välttämätöntä. Kun ajatellaan Euroopan yhdentymistä ja Suomen tulevia vaatimuksia, kyllä nyt kannattaisi tutkimukseen ja tuotekehitykseen todella sijoittaa edes se määrä, mikä asetettiin tavoitteeksi muutama vuosi sitten. Esimerkiksi Ruotsi oli kaksi vuotta sitten 3 prosentin nurkilla, niin että meillä ei ainakaan siinä suhteessa ole pelkoa, että mentäisiin yli sen.

Pienillä mailla ei kuitenkaan ole kovin paljon muita edellytyksiä tulevaisuudessa pärjätä kuin juuri tietoon ja taitoon investoimalla. Tämä pitäisi minusta ottaa vähitellen tosissaan, varsinkin kun meillä on kohtuullisen hyvin ryhdytty kansainväliseen yhteistoimintaan, niin että esimerkiksi avaruustutkimuksen ja perusfysiikan tutkimuksen alueella pannaan aika paljon rahaa tutkimukseen, joka menee ulkomaille. Nyt pitäisi myös saada riittävästi varoja, niin että kotimaan tutkimus ei siitä kärsi. Tällä hetkellä näyttää uhkaavan juuri se tilanne, että ei olekaan rahaa enää riittävästi tutkimukseen kotimaassa.

Selonteossa puhutaan minusta aika hyvin siitä, että viimeinkin ryhdyttäisiin lukiossa ja muuallakin koulujärjestelmässä ottamaan riittävästi huomioon maailman kehitys eli matematiikkaa ja luonnontieteitä ruvettaisiin lisäämään. En tiedä, miksi sekin on vielä vain harkinta-asteella, kun siitäkin on jo mietintö aikapäiviä valmistunut, niin että olisi voinut jo selvästi sanoa, mitä aiotaan tehdä, kun täällä on monia muita yksityiskohtia siitä, mitä aiotaan tehdä. Painotan, että yleissivistykseen täytyy nykyaikana kuulua humanististen aineiden ja kielten lisäksi ehdottomasti riittävän tiedon luonnontieteis-

tä ja tekniikasta. Muuten on hyvin vaikea elää tässä maailmassa.

Ammattikorkeakouluista ed. Pulliainen oli sitä mieltä, että niitä ei lainkaan tarvita. Minä en ole ihan samaa mieltä. Kyllä ammattikorkeakouluja aivan hyvin voidaan käyttää, mutta sellaisia ammattikorkeakouluja, mitä nyt uhkaa tulla Suomeen, ei ehkä tarvita. Niin kuin selonteon viimeisellä sivulla todetaan, ammattikorkeakoulukokeilu ei ilmeisesti esimerkiksi aiheuta mitään ylimääräisiä kustannuksia. Näyttää siltä, että kun aluepolitiikka otetaan kovasti huomioon ammattikorkeakouluissa, onnen pitkä meillä joka ainoassa kunnassa on ammattikorkeakoulu. Täytyy vain toivoa, että kuntaliitoksia pystyttäisiin sitä ennen tekemään niin paljon, että ammattikorkeakouluja ei olisi enempää kuin 150, muuten niitä uhkaa tulla yli 400. (Ed. T. Roos: 460!) — Niin.

Minusta olisi korkea aika ruveta miettimään, onko meillä Suomessa hajotettu koululaitosta liikaa. Meillä on esimerkiksi eräitä teknillisiä oppilaitoksia, joilla ei minusta ole kovinkaan paljon edellytyksiä toimia. Niitä hajottamalla on aiheutettu se, ettei esimerkiksi laboratorioita voida varustaa kunnollisilla laitteilla eikä opettajiakaan riitä. Miksi ihmeessä niitä pitää olla niin valtavasti, kun nykyään pääsee helposti kulkemaan ja varmaan löytyy huoneitakin opiskelijoille semmoisilla alueilla, missä ei ole niin valtavaa pulaa asunnoista, että voi asua välillä koulupaikkakunnallakin eikä tarvitse kaikkien asua kotona? Minusta esimerkiksi monet teknilliset oppilaitokset olisivat paljon parempia, jos niitä olisi vähemmän ja ne olisivat samalla rahalla paremmin varustettuja.

Meillä on hyvin paljon maatalousoppilaitoksia ja muita vastaavia, jotka pitäisi ilmeisesti lopettaa eikä vain yrittää epätoivoisesti jatkaa. Tässä varmaan posti ja pankit näytävät hyvää esimerkkiä siitä, mitä pitäisi tehdä. Tälläkin alueella tarvittaisiin rationaalisoitua ja saataisiin parempi palvelu aikaan, kun vähän vähemmän olisi kouluja ja ne olisivat parempia.

Aikuiskoulutuksesta vielä: Kun laskee kustannuksia, näyttää siltä, että se olisi mahdolloman kallista. Suositteisin sen lisäksi, mitä selonteossa puhutaan siitä, että yleensä niitä voitaisiin käyttää hyväksi, että kerta kaikkiaan käytettäisiin hyväksi välityssatelliitteja

ja kaapelitelevisioverkkoja, joihin saadaan paljon mahtumaan opetusohjelmia. Opiskelijat voivat silloin kotonaan tai pienissä koululaitoksissa niitä seurata eikä tarvitse lähteä kovin kauas aikuiskoulusta harrastamaan, koska se on taas sen tyyppistä, että se pitäisi saada mahdollisimman lähellä asuinpaikkaa.

Ed. T. Roos (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiuri monien muiden lailla arvosteli nuorisokoulua. Mielestäni se oli hiukan hätiköityä, nimittäin nuorisokoulua ei vielä ole, ei edes laissa määriteltyä kokeilua. On vain kymmenkunta esikokeilua ympäri maan.

Kokeilussa on kokeilijan motivaatiolla erittäin suuri ja tärkeä, ratkaiseva, merkitys. Täällä nuorisokoulusta — taikka sen esikokeilusta — käytetyt puheenvuorot kymmenkuntaan esikokeilupisteeseen kantautuessaan eivät totta vie tätä motivaatiota kasvata. Tai sitten ja toivottavastikin ne kasvattavat sisua ja nostattavat luontoa näyttämään, että ei tässä ihan vain napilla pelata eikä tupella tapella.

Tulee etsimättä mieleen samankaltaisuus erään tunnetun kulttuuriseuran oletettuun toimintaan kohdistuneen arvostelun kanssa. Siinäkin on vain se heikko puoli, että tuota arvosteltua toimintaa ei vielä ole ollutkaan, mutta suunnitelmia kyllä.

Opetusministeri Taxell: Herra puhemies! Aivan lyhyesti. Kunnioittamani ed. Tiuri on sikäli vähän hankala keskustelukumppani, että hän tuo esiin jokaisessa keskustelussa samat numerot ja samat tiedot. Ed. Tiuri, me keskustelimme jo viime budjettikäsittelyn yhteydessä nimenomaan siitä, millä perusteella korkeakouluille jaetaan määrärahoja. Minä jo silloin yritin esittää, että budjetissa nykyisin kerrotaan hyvin selkeästi, millä perusteella määrärahoja jaetaan. Viimeksi tänään olen kaikkien korkeakoulujen rehtoreiden kanssa käynyt keskusteluja siitä, mikä on seuraavan vuoden budjettiesityksen määrärahajako, mitkä ovat periaatteet. Noudatetaan sitä linjaa, mitä tämänkin vuoden budjetissa, että katsotaan ns. perusvoimavaroja, ns. kehittämishankkeita ja myös syntyneitä tuloksia, joita varten on olemassa aivan oma indikaattori, josta voin näyttää kalvonkin ed. Tiurille, jos saamme sellaisen laitteen esiin.

Kyllä näitä asioita hyvin pitkälle pohditaan ja käydään keskusteluja korkeakoulujen kanssa. Korkeakoulut sinänsä ovat tällä hetkellä suhteellisen yksimielisiä, Teknillinen korkeakoulu mukaan luettuna, niistä periaatteista, joita tulee käyttää, kun määrärahoja jaetaan.

Voi aina puhua siitä, onko taso riittävä, onko lisäys riittävä. Totean kuitenkin vain, että se tasokorotus, mikä nyt suoritetaan Suomessa, kuitenkin kansainvälisesti on ainutlaatuinen. Tosin pohja ei ollut kovin korkea ja oli todella syytä erityisesti korkeakoulujen tutkimusrahoitusta kasvattaa, mutta tällä hetkellä tutkimusrahoituksen osalta olemme Oecd:n ns. pienten maiden joukossa aivan kärjessä. Se tutkimusrahoituksesta.

Teknologiaan viitaten ed. Tiurille voin kertoa, että kaikki ne tekniset sovellutukset, mitkä hän mainitsi, ovat jo nyt käytössä, ja niiden käyttöä tullaan lähivuosien aikana voimakkaasti lisäämään.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. T. Roos, joka toimii keskiasteen kehittämistoimikunnan puheenjohtajana, oli hieman närkästynyt, kun arvosteltiin nuorisokoulua. Haluaisin kuitenkin todeta, että vastuullisena koko keskiasteen kehittämisestä hän voisi vaikuttaa ehkä arvovallallaan ja asemallaan siihen, että näitä kokeiluja saataisiin myös haja-alueille, ei ainoastaan tämä Pyhäjärvi — Haapajärvi esimerkkinä, jos nuorisokoulu on tällainen diffuusikoulu. Silloin kokeilun tulokset eivät olisi tilauskokeilun luonteisia ja saataisiin alueellista tasa-arvoa mittaavia tuloksia muualtakin kuin kaupunkipaikoista.

Ed. T. Roos (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen keskiasteen koulu-uudistuksen neuvottelukunnan puheenjohtaja. Nyt kun kokeilu on itse asiassa ohi, se ei ole enää semmoinen paikka, jossa voitaisiin käyttää tuollaista valtaa kuin ed. Renko minulle tarjosi, niin mielelläni kuin sen tekisin.

Mutta hänen esittämiinsä toiveisiin ja ajatuksiin, joihin mielelläni kyllä yhdyn, on mahdollista saada vastaus sitten, kun syksyllä tänne tulee asiaa koskeva laki, niin että se voidaan sen puitteissa tehdä. Korostan vielä, että on kysymys esikokeiluista, joihin minun ymmärtääkseni sysäys on saatu niiltä paik-

kakunnilta, missä sitä tehdään. Minäkin olen samaa mieltä, että annetaan tuhansien kukkien kukkia. Ei kymmenkunta kokeilua vielä ole niin iso otos, että sen perusteella voitaisiin välttämättä tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Mutta niiden aika ja mahdollisuus tulee sen jälkeen, kun saamme tänne asianomaisen lain käsittelyyn. Ainakin ne keskustelut joita täällä on tänään käyty, viittaavat siihen, että silloinkin täällä käydään mielenkiintoinen keskustelu ja sivistysvaliokunta saa mietintönsä varten varmaan hyviä eväitä, samoin toivottavasti ministeriö ja muut virastot, jotka tätä kokeilua johtavat ja panevat toimeksi.

Ed. Ryytänen: Arvoisa puhemies! Tänä iltana on toistettu kymmeniä kertoja sanat ”koulutuksen uudistaminen”. On itseselvää, että koulun pitää jatkuvasti uudistua. Muuttuvassa yhteiskunnassa koulu ei voi olla koskaan valmis. Mutta mikä on tämän muutoksen suunta, siitä on varmasti syytä keskustella, sillä koulutuksella pitää olla dynaaminen rooli muutoksen suunnan ohjaajana eikä vain muutoksiin sopeuttajana. Koulutuksemme kaipaa nyt tulevaisuuteen kurkottavaa sisällöllistä uudistamistyötä. Teknologian huima kehitys, nopea kansainvälistyminen ja väestön ikä- ja ammattirakenteen muutokset vaativat uudelleenarviointia koulutuksen kaikilla tasoilla.

Tietoyhteiskunnassa koko tiedonkäsitksemme on muuttumassa. Hajanaisten tietotulvan mekaanisen hallinnan sijasta keskeisiksi nousevat nyt tiedon hankintaan, käsittelyyn ja soveltamiseen liittyvät taidot. Tänä päivänä koulutuksen käytäntöä ohjaavat monessa tapauksessa vielä hyvin mekanistiset ja puutteelliset näkemykset oppimisesta ja tiedosta. Tieto ymmärretään jonkinlaisena tavarana, jota voidaan mielivaltaisesti osittaa ja irrottaa ympäristöstään, ja oppiminen on mekaaninen prosessi, jossa mielen varasto täytetään irrallisilla tiedon yksiköillä. Tältä pohjalta on hyvin vaikea rakentaa kykyä ja halua elämänikäiseen oppimiseen, ja senhän pitäisi olla peruskoulutuksen varsinainen tavoite.

Koulutuksen uudistamiskeskustelussa ratkaisua ongelmiin ja muuttuvan tilanteen vaatimuksiin haetaan helposti rakenteista, kun sitä pitäisi hakea sisällöstä ja itse toiminnasta. Lukion ja ammattikoulun rakenteellisesti

yhdistävä erillinen nuorisokoulu ei ratkaise koulutuspoliittisia ongelmia. Tällaisen yhdistämisen seurauksena voisi olla pikemminkin tason laskeminen molemmissa koulumuodoissa.

Mutta jos käsitämme nuorisokouluvisiolla valmiutta kehittää peruskoulun jälkeistä koulutusta yhteistyömallien suuntaan, silloin varmasti olemme löytämässä kaipaamiamme ratkaisuja. Nyt todella tarvitaan lisää valinnaisuutta, yksilöllisyyttä, joustavuutta, laaja-alaisuutta ja eri koulumuotojen yhteistyötä. Raja-aitoja koulutusalojen ja kouluasteiden välillä on madallettava. Vuorovaikutusta ja liikkuvuutta on lisättävä. Ylioppilastutkinnon on oltava mahdollinen myös ammatillisessa koulutuksessa, ja sitä pitää kehittää valinnaisuuden pohjalta vastaamaan yksilöllisiä tavoitteita.

Meidän kilpailuyhteiskuntamme lyhytnäköisiä harhoja on se, että pyrimme painottamaan koulutusta yksipuolisesti tämän hetken työelämän ehdoilla. Kuitenkin tulevaisuuden työelämä ja lisääntyvä vapaa-aika vaativat ennen kaikkea tilaa ja aikaa persoonallisuuden monipuoliselle kehittymiselle, vahvan itsetunnon, luovuuden ja omaaloitteisuuden kasvuksi.

Meitä ympäröivä viestinnällinen todellisuus vaatii ennen kaikkea valintakyvyn kasvattamista ja arvoja, jotka ohjaavat valintojamme. Omakohtaiset kulttuurielämykset antavat kosketuksen niissä eläviin arvoihin. Puhe kulttuurikoulusta voi tuntua epärealistiselta unelmalta. Jotkut kuvittelevat sen toteutuvan lähinnä vaihtoehtokoulujen muodossa.

Tietty määrä vaihtoehtoista pedagogiikkaa toteuttavia kouluja varmasti kehittämistyöllään hyödyttääkin koko koululaitostamme. Näinhän on tapahtunut esimerkiksi steinerkoulujen kohdalla. Mutta jos avaamme täydellisesti portit ja resurssit vaihtoehtokouluverkostolle, luomme rinnakkaiskoulujärjestelmän, joka on alueellisesti ja sosiaalisesti epätasa-arvoinen. Meidän pitäisi pystyä kehittämään koululaitostamme luomalla vaihtoehtoja sen sisälle. Meidän pitäisi rohkaista ja tukea pedagogista kehittämistyötä ja tutkimusta, joka hyödyttäisi kaikille ulottuvan koulutuksen kehittämistä.

Hyvätkin suunnitelmat koulutuksen kehittämiseksi ovat kuitenkin pelkkää paperia, ellei kouluissamme ole päteviä, itsenäisiä ja

vahvoja kasvattajia, opettajia, jotka yhdessä oppilaidensa kanssa kysellen ja pohtien antavat heille eväitä elämään ja aineksia tulevaisuuden arvomaailman rakentamiselle. Jokaisen, joka haluaa uudistaa koulua, pitäisi pohtia, miten voimme tukea ja innostaa opettajaa.

Oli hyvin ilahduttavaa, että ministeri Ta-xell puheenvuorossaan kiinnitti voimakkaasti huomiota opettajan asemaan ja merkitykseen koulutuksen uudistamisessa. Eduskunnan sivistysvaliokunta on useaan otteeseen kiinnittänyt hyvin vakavaa huomiota pahenevaan opettajapulaan ja opettajankoulutuksen kehittämistarpeisiin. Yhtenä keinona olemme esittäneet harkittavaksi alemman asteisen tutkinnon käyttöönottoa opettajan kelpoisuuden saavuttamiseksi. Myöskin poikkeuskoulutukseen valinnan tulee olla nykyistä joustavampi ja työkokemusta arvostava, ja erivapausanomusten käsittelyä tulee myöskin joustavoittaa. Tiedonkäsityksen muuttuminen ja uudistamisvaatimukset tuovat opettajankoulutukseen myöskin sisällöllisiä haasteita.

Opettajankoulutuksen uudistamisen lisäksi tarvitaan tasokasta jatko- ja täydennyskoulutusta sekä työnhajausta. Ratkaisevaa opettajan ammatin vetovoiman kannalta on työolosuhteiden ja palkkauksen sekä kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen. Uusina keinoina uupumuksen estämiseksi tarvittaisiin sekä syyslomaa että sapattivapaata.

Arvoisa puhemies! Menneiden vuosikymmenten aikana olemme rakentaneet tähän laajaan maahamme hajautetun, monipuolisen kouluverkoston. Se on suuri yhteiskunnallinen saavutus. Valtionosuusuudistus, joka lisää kunnan itsenäistä päätösvaltaa ja vähentää turhaa byrokratiaa, on sinänsä tarpeellinen toimenpide. Se on kuitenkin toteutettava niin, että koulutuksen alueellinen tasa-arvo ja saatavuus ei vaarannu. Opetusministeriö on asettanut uudistuksen lähtökohdaksi aivan oikeat periaatteet. Valtion ja kuntien välinen kustannusten jako ei saa oleellisesti muuttua. Laskennalliset valtionapuperusteet eivät saa sinänsä vaikuttaa toiminnan laatutasoon tai järjestämiseen maan eri osissa ja hyvinkin erityyppisissä kunnissa. Uudistus ei saa johtaa kouluverkon harventamiseen.

Selvitysmies Hiltusen mallissa näitä periaatteita ei ole otettu huomioon, ja kyseisen

mallin toteuttaminen olisi varsin kohtalokas erityisesti pienille, vähävaraisille kunnille ja kuntalaisille haja-asutusalueilla. Toivottavasti valtioneuvosto päätyy esittämään ratkaisua, jossa otetaan huomioon opetusministeriön esittämät näkökohdat ja turvataan toiminnan ja rahoituksen yhteys ja riittävyys tuntikehysjärjestelmän pohjalta.

Uhka kouluverkon supistumisesta korostuu, kun ajatellaan, mitä samanaikaisesti on tapahtumassa muiden peruspalveluiden kohdalla. On kysyttävä, tähänkö on tultu tehokkuusyhteiskunnassa. Mitä me tehokkuudella tavoittelemme, jos meillä ei ole varaa perustehtävään, ihmisten palveluun? Esimerkiksi hajautetun kouluverkoston väitetty tehottomuus ja kalleus tulee kokonaan uuteen valoon, kun ajatellaan koulujen nykyistä ja tulevaa moninaiskäyttöä.

Kyläkoulut palvelevat parhaimmillaan alueensa monitoimitaloina, palvelukeskuksina, joiden suojissa annetaan alueen erikikäisille ihmisille monen eri hallinnonalan palveluja. Sektoroitunut valtionosuuskäytäntö ja ahdas joustamaton suhtautuminen palvelutehtävään on tähän saakka ollut esteenä moninaiskäytön kehittämiseksi. Toivottavasti nämä esteet voidaan ylittää nyt, kun nähdään oleellinen ihmisten oikeus peruspalveluihin kotiseudullaan.

Arvoisa puhemies! Kaikkein suurimmat haasteet koulutuksen alalla kohdistuvat tänä päivänä kuitenkin ammatilliseen koulutukseen. Se on myöskin keskeisin alueellinen kehittämisen väline. Eri puolilla maata odotetaan toiveikkaana päätöstä ammattikorkeakoulukokeiluista. Uuden koulumuodon tavoitteena on vastata alueellisiin elinkeino- ja työvoimapolitiisiin sekä kansainvälisen kehityksen asettamiin haasteisiin ammatillisen koulutuksen tasoa ja vetovoimaa parantamalla. Monilla oppilaitoksilla on jo nyt valmiudet nostaa koulutuksensa ammattikorkeakoulutasolle. Ammattikorkeakoulujen kehittämissuunnitelmilta on edellytettävä juuri koulutuksen tason nousua. Valtion on vastattava tämän koulumuodon rahoituksesta, eikä se saa merkitä resurssien vähentämistä tiedekorkeakouluilta.

Ammatillisella koulutuksella on yhteiskuntapolitiisesti ensiarvoisen tärkeä tehtävä. Ammatitaidon antaminen merkitsee syrjäytymisen estämistä. Siksi ei ole yhdentekevää, millaisia voimavaroja ammatilliset oppilai-

tokset saavat tukiopetukseen, oppilaanohjaukseen, erityisopetukseen tai miten oppisopimuskoulutusta kehitetään työvaltaisena koulutusmuotona, niin kuin tänään olemme keskustelleet, tai miten ammatillisten oppilaitosten opettajankoulutusta kehitetään ja miten annetaan mahdollisuuksia työelämäharjoitteluun jne.

Pahenevasta työvoimapulasta kärsivässä maassa on aika nostaa laaja-alainen ammatitaito ja sen tekijät kunniaan myös resurssien jaossa. Nuorisoikäluokan kouluttaminen ei kuitenkaan enää riitä, vaan painopisteeksi on nousemassa aikuiskoulutus. Ammatillisen aikuiskoulutuksen välttämätön lisääntyminen ei saa kuitenkaan tapahtua yleissivistävän koulutuksen kustannuksella.

Elintasomme on kohonnut ja vapaa-aika lisääntynyt. Elämisen laatuun kuuluu myös mahdollisuus mielekkääseen harrastustoimintaan. Ihmisten omaehtoisesta sivistys- ja koulutustarpeesta ovat pitkälti huolehtineet kansalais- ja työväenopistot. Tämän joustavan ja syrjäseuduillekin ulottuvan koulutusmuodon palvelutaso on turvattava jatkossakin niin, että valtion budjetissa on kansalais- ja työväenopistoille oma määrärahasa.

Myös kesäyliopistojen monipuolinen ja kattava toiminta pitäisi rinnastaa muihin aikuisoppilaitoksiin valtionapujen suhteen. Kesäyliopistojen taloudellisten toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi tarvitaan vähintäänkin asetuksen tasoiset säädökset kesäyliopistotoiminnasta.

Päävastuun aikuiskoulutuksesta kantavat tulevat aikuiskoulutuskeskukset ja ammatillisten oppilaitosten aikuiskoulutusosastot. Jatkossa on tärkeää koordinoida alueellisesti aikuiskoulutusta antavien yksiköiden toiminta resurssien hyödyntämiseksi ja päällekkäisyyksien välttämiseksi. Markkinavoimien ja kilpailumekanismien vaikutusta koulutuksen laatuun, laaja-alaisuuteen ja saatavuuteen on erittäin huolellisesti seurattava. Kokonaisvastuun on oltava opetusministeriössä ja läänin tasolla, muuten pienet ja heikot jäävät kilpailun jalkoihin.

Arvoisa puhemies! Euroopan yhteisön koulutuspolitiikka tähtää melko yksipuolisesti kilpailukykyyn ja liikkuvuuden parantamiseen ja voimakkaaseen yhteistyöhön elinkeinoelämän kanssa. Oli ilahduttavaa lukea palkansaajakeskusjärjestöjen koulutustyöryhmän kannanotto, jossa todettiin, että

koulutuksella on oltava laajemmat ja syvem-mät tavoitteet. Näihin tavoitteisiin kuuluu mahdollisuus kokonaispersoonallisuuden ke-hittämiseen ja sen oivaltaminen, että elämä on muutakin kuin työelämää.

Ed. Törnqvist: Herra puhemies! Täällä on käytetty niin hienoja ja kauniita puheen-vuoroja, professori-, opettaja- ja tohtorita-soisia, että tässä mieltii, hirviääkö kansakou-lupohjalta sanoa yhtään mitään. Mutta kun on elänyt peruskoulu-, lukio- ja yliopistoajan lastensa kautta, niin ehkä kuitenkin jotakin.

Luin alkuvuodesta eräästä lehdestä artikkelin, jossa ihannoitiin kansakouluaikaa, aikaa 30—40 vuotta sitten, sitä, miten koulu oli kylän keskuksena, miten se toimi kulttuurin edistäjänä ja miten opettajat olivat kylän napa ja osallistuivat suurin piirtein kaikkeen.

Itse tuota aikaa muistellakseni en ihanno-i sitä. Opetus oli kyllä mielestäni hyvää, mutta ihanuus loppui siihen, kun aamuisin joutui lähtemään umpihankeen talvella tarpomaan pienenä tyttönä viittä kilometriä kouluun, eikä vaatteet tainneet silloin kovin kummois-ia olla. Monta kertaa kylmä puri varvasta, kun jalkineena oli pelkät kumikengät ja villatakki vaatteena. Mutta kun oli nuori ja virkeä, niin jaksoihan sitä juosta, jotta pysyi lämpimänä. Kouluruokailukin oli sitä, että oli leipäpalaset ja jäinen maitopullo. Kyllä koulutuksessa ja koulumaailmassa on menty valtavasti eteenpäin, kun mieltii, miten tä-män päivän peruskoululaisia kohdellaan ja millaisia etuuksia he saavat. Ja on aivan oikein, että näin on tehty.

Nykyiselläänhan Suomessa on kokonai-suutta ajatellen varsin korkeatasoinen koulu-laitos. Sitä on kehitetty, niin kuin totesin, varsin monipuolisesti ja erityisesti kahden viime vuosikymmenen aikana. Tästä huoli-matta koulutuksen eri osat, peruskoulu, lu-kio, ammattikoulu jne., eivät aina täydennä toisiaan niin hyvin kuin pitäisi. Mielestäni esimerkiksi tästä sopii lukio.

Kun tulevaisuudessa koulua uudistetaan, olisi lopultakin päästävä sisällöllisesti sellai-seen lukioon, joka mahdollisimman hyvin palvelee lukion jälkeistä koulutusta. Nykyi-nen lukio on tiedollisesti yllastattu ja hyvä pohjakoulu korkeakouluun meneville. Lukio palvelee sen sijaan erittäin huonosti sitä joukkoa, tai ei voi sanoa erittäin huonosti, vaan kohtuullisen huonosti, sitä joukkoa,

joka ylioppilastutkinnon jälkeen hakeutuu keskiasteen ammatilliseen koulutukseen.

Toisin sanoen olisi lopultakin päästävä irti tiedollisesti ylikuormitetusta lukioista ja muu-tettava sen päätteenä oleva ylioppilastutkinto huomattavasti keveämmäksi. Tällä hetkellä ylioppilastutkinto ei ohjaa ainoastaan lukio-opiskelua, vaan myös jo peruskoulun aine-valintoja. Nykyisessä lukiossa opiskeleva nuori joutuu keskittämään kaikki voimansa ylioppilastutkintoon, kun hänen pitäisi jo lukiossa ollessaan mieltiä, missä ja miten aikoo opiskeluaan jatkaa, mihin ammattiin valmistua.

Mielestäni on tunnustettava, että keskias-teen uudistuksen yhteydessä lukion uudistus jäi pahasti kesken siinä mielessä, että se nivoutuu huonosti muuhun koulujärjestel-mään, paitsi tietyt yliopistoon meneville. Lukion ja keskiasteen ammatillisen koulu-tuksen välistä epätervettä kilpailua ei voida poistaa muuten kuin yhdistämällä nämä koulumuodot koko ikäluokalle tarkoitetuksi nuorisokouluksi, ja tästä nuorisokoulustahan on keskusteltu tämän illan aikana jo hyvin paljon. Kysymyksessä on hyvin suuri uudis-tus, ja sen vuoksi sen suunnittelu olisi pikai-sesti pantava käyntiin. Tähän suuntaanhan ovat ministerit puheenvuoroissaan viitan-neetkin.

Aluksi lukiot ja ammatilliset oppilaitokset voisivat toimia hallinnollisesti erillisinä, mut-ta opetussuunnitelmaa kehitettäisiin sillä ta-valla, että sen eri osien opiskelu olisi mah-dollista eri oppilaitoksissa. Tämä edellyttäisi lukion ja ammatillisen koulutuksen vuoro-vaikutusta ja yhteistyötä koskevan kokeilu-toiminnan huomattavaa laajentamista. Se-lonteossahan sanotaan, että kokeilutoimin-taa on jo kymmenellä paikkakunnalla.

Kokeilutoiminnan laajentamisesta on pal-jon puhuttu viime aikoina, mutta tosiasia on, että ammattikasvatushallitus ei tänä vuonna hyväksynyt yhtään uutta lukion ja ammatil-lisen koulutuksen lähentämiseen tähtäävää kokeilua. Esimerkiksi kotikaupungissani Lieksassa vapaakuntakokeiluun liittyen on jo kaksi kertaa anottu lupaa lukion ja kaup-paoppilaitoksen yhteistyökokeiluun. Kokei-lun tarkoituksena oli, että merkonomin tut-kinto olisi voitu suorittaa yhdessä lukion kanssa. Lupaa ei ole saatu. Vapaakuntako-keilu ei ole päässyt alkua pidemmälle, aina-kaan tässä asiassa. Kielteinen päätös ei hou-

kuttele kuntien kouluhmissä miettimään ja suunnittelemaan uusia yhteistyömuotoja koulutuksen alalla. Toivonkin, että opetusministeriö puuttuu tähän asiaan myönteisessä hengessä, kun seuraavan kerran näitä lupia anotaan.

Selonteossaan hallitus esittää, että kieliohjelmaa monipuolistetaan. Nopea kansainvälinen kehitys huomioon ottaen se onkin välttämätöntä. Monipuolistaminen olisi kuitenkin ulotettava myös peruskouluun: 7. luokalla alkavaan B-kieleen. Tällä hetkellähän tilanne on se, että englannin kielen ensimmäiseksi vieraaksi kielekseen valinnut suomenkielinen oppilas voi lukea B-kielenä ainoastaan ruotsia.

Pohjois-Karjalan läänissä ja laajemminkin maan itä- ja pohjoisosissa on viime vuosina käynnistynyt vilkas kanssakäyminen Neuvostoliiton kanssa. Yhteistyöhalukkuuden ja toimintamuotojen suunnittelu alkoi Pohjois-Karjalassa jo noin kolme vuotta sitten ja ulottui kaikille elämänoaloille, kaupan ja kulttuurin aloilta aina ystävyyskoulutoimintaan saakka. Uusien raja-asemien avautumisen myötä yhteistyö tulee lisääntymään ja monipuolistumaan nopeasti. Tällä hetkellä yhteistoiminta pohjoiskarjalaisten ja neuvostoliittolaisten välillä on edennyt jo siihen tilanteeseen, että osapuolet hoitavat yhteydet pitkälti suorina kontakteina. Muun muassa Keski-Karjalan kunnissa yhteistyö tältä pohjalta on hyvin vilkasta ja innostavaa.

Kuitenkin jo kanssakäymisen tässä vaiheessa on tullut esille Pohjois-Karjalan alueen kielellisten valmiuksien rajallisuus venäjän kielen suhteen. Koska alueen kunnat ovat pieniä, on kielen opiskelun valintamahdollisuus kouluissa jäänyt suppeaksi, ja esimerkiksi venäjän opetus A-kielenä on mahdollista yksinomaan Joensuun kaupungin koululaitoksessa. Nyt Pohjois-Karjalan ja Neuvostoliiton yhteistyön käynnistymisen myötä on herännyt keskustelu venäjän kielen opiskelumahdollisuuksien parantamisesta läänin alueella.

Pohjois-Karjalan lääninhallituksen laatiman selvityksen mukaan peruskoulun 6. luokan oppilaiden huoltajista 22 prosenttia valitsisi lapsensa B-kieleksi venäjän, jos se olisi tällä hetkellä mahdollista. Lisäksi kiinnostus ranskan ja saksan opiskeluun ruotsin sijasta on kasvanut. Tästä syystä Pohjois-Karjalan lääninhallitus onkin tehnyt 14.5.1990 opetus-

ministeriölle aloitteen kielen opetuksen valintamahdollisuuksien laajentamisesta nimenomaan B-kielen suhteen.

Pohjois-Karjalan lääninhallituksen kirjeessä esitetään, että opetusministeriö ryhtyisi tutkimaan mahdollisuuksia lainsäädännön muuttamiseksi siten, että englanninkielen A-kielekseen valinnut oppilas voisi valita B-kieleksi joko ruotsin, venäjän, saksan tai ranskan. Nämä vaihtoehdot olisi kirjattu lakiin, mutta lopullisesta tarjonnasta määrättäisiin kunnan koulutoimen johtosäännössä.

Kun ensimmäisessä asiassa vetosin opetusministeriin, niin myös tässä yhteydessä haluan vedota arvoisiin opetusministereihin, jotta he mahdollisimman nopeasti käynnistisivät lainsäädännön kehittämistoimet tuon Pohjois-Karjalan lääninhallituksen tekemän esityksen pohjalta.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kommentoimatta kaikkea, mitä ed. Törnqvist totesi nuorisokoulusta, haluan puuttua ylioppilastutkintomieli-piteeseen. Hän ehdotti, että sitä tulee keventää. Mielestäni sitä ei tule keventää, mutta sitä tulee ehkä muuttaa jollakin tavalla, niin että siitä tulee ehdottomasti mielekäs mittari, joka mittaa oppilaan senhetkistä valmiutta ja kypsyys. Silloin se olisi mittarina erittäin hyvä erottelija silloin, kun opiskelija lähtee etsimään itselleen jatkokoulutuspaikkaa. Jos sitä paljon kevennetään, niin esimerkiksi yliopiston pääsyttutkintoihin joudutaan etsimään jokin lisämittari, joka erottelee ne, jotka lähtevät opiskelemaan yliopistoon — jo yliopistossa olevien mittareiden lisäksi.

Mittausasia on myös arvostuskysymys. Ylioppilastutkintoa on arvostettu juuri siksi, että se on ollut erotteleva ja riittävän vaikea. Myös katsoisin, että ammattioppilaitoksiin tulisi ainakin joihinkin ottaa jonkinlainen päättömittari, myös sellainen, jolla olisi valtakunnallista merkitystä. Katsoisin, että tällä tavoin me myös voisimme nostaa ammatillisen koulutuksen arvostusta.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kiitän ed. Törnqvistiä puheenvuoron alkutyylillä. On tämän salin ongelma tällä hetkellä, että ammattikasvattajat eli koulutyötään tekevät ihmiset ovat omineet koulukeskustelun itselleen.

Eilen Yleisradio teki haastattelua meidän keskuudessamme ja esitti kysymyksen, mistä johtuu, että täällä istuu kymmenen tai kaksikymmentä korkeintaan tänään. He tiesivät jo etukäteen, ketkä täällä suunnilleen ovat keskustelemassa. Erääksi syyksi siihen vastauksissa tuli juuri se, että tavallinen ihminen, joka kuitenkin on veronmaksaja ja usein lapsen isä tai äiti, kokee tämän palikkakielen ja ehkä ministereitten tyylinkin — aina välistä kiihtyä ja vastata ja lyödä monttuun tavallinen keskustelija — hyvin masentavana ja täällä ei viitsitä olla eikä viihdytä.

Kiitän ministeri Kasurista siitä, että hän vielä on näin iltamyöhään täällä, mutta kyllä tietenkin väärin on, että tämä on saanut tällaisen painotuksen ja ammattikeskustelun luonteen. Tämähän on koko kansan asia, ja olen iloinen tästä avauksesta.

Mutta samassa puheenvuorossa oli myös kieliohjelmaa sivuava kohta. Haluaisinkin tietää, onko B-kieltä koskeva kannanotto laajemminkin sosialidemokraattien näkemys, siis se, että B-kielenä voisi olla muukin kuin ruotsi. Jos näin on, se lähestyy aika lailla sitä näkemystä, minkä itsekin esitin puheenvuorossa, että pitäisi ottaa mukaan kaikki eurokielet, ja se lähinnä kai tapahtuisi A- ja B-kielten osalta.

Ed. Törnqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pohjanoksalle sanoisin, että puuttumatta siihen ideologiseen eroon, joka meillä on ylioppilastutkinnon tärkeydestä ja sen mittaamisesta, toteaisin, että jotain on kyllä pielessä ylioppilastutkinnossa, jos lukion kaksi viimeistä vuotta menee nuorelta ihmiseltä koko ajan keskittymiseen ja sen pelkäämiseen, reputtaako vai pääseekö läpi, saako valkoisen hatun ja millä arvosanoilla. Olen itse kolmen ylioppilaan äiti ja elänyt heidän mukanaan nämä hetket, ja se ei ole helppoa niille nuorille.

Minä en osaa sanoa, mikä siinä on vikana, mutta jokin on, kun yhä useampi nuori jopa sairastuu mielenterveydellisistä syistä ennen ylioppilaskirjoituksia taikka ylioppilaskirjoitusten aikana. Mutta varmasti täällä monet viisaammat tietävät, mikä on pielessä. Nuoret pelkäävät tutkintoa ja latautuvat siihen sillä tavalla, että heidän elämänsä ja ajattelunsa päättyy ylioppilastutkintoon ja sen jäl-

keistä elämää ajatellaan vasta sitten, kun tutkinto on suoritettu.

Mitä tulee ed. Rengon kysymykseen, niin sosialidemokraattien piirissä ei ole laajemmalti keskusteltu B-kielen merkityksestä. Toin puheenvuorossani esille sen, että Pohjois-Karjalan lääninhallitus on tehnyt opetusministeriölle tätä koskevan aloitteen ja toivomme hartaasti, että aloite tutkittaisiin.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Törnqvist on siinä aivan oikeassa, että ylioppilastutkinnossa on pahoja puutteita. Olen hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että ylioppilastutkinto ohjaa aivan liian paljon tänä päivänä lukion opiskelua. Olen itsekin havainnut monien juuri valmistuneiden ylioppilaiden ajattelevan samalla tavalla, että hyvin pitkä aika lukio-opiskelusta menee siihen, kun valmentautuu ylioppilaskirjoituksiin.

On oikeastaan aika hämmästyttävää, että opetusministeriössä ei ole ryhdytty toimenpiteisiin ylioppilastutkinnon uudistamiseksi, vaikka aika laajalti, niin ymmärrän, Suomessa on tajuttu se, että ylioppilastutkinto ei ole enää tämän päivän tasalla. Muutama vuosi sitten ministeri Suonio aloitti jollakin tavalla ylioppilastutkinnon uudistuskeskustelua. En tiedä, minkä takia asia jäi silleen. Ehkä opetusministeriössä ei uskallettu tai ehkä ei haluttu lähteä uudistusta viemään eteenpäin.

Ylioppilastutkintoa voitaisiin uudistaa mm. sillä tavalla, että kirjoittamisaika ei olisi niin yhteen kahteen hetkeen sidottu kuin tällä kertaa. Kirjoitusten sisältöä pitäisi uudistaa hyvin radikaalisti, ja sen lisäksi voitaisiin pohtia aivan hyvin myös sitä, mitä aineita kirjoitetaan.

Joka tapauksessa olen samaa mieltä ed. Törnqvistin kanssa siitä, että ylioppilastutkintoa pitäisi radikaalisti uudistaa.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa toi erittäin hyvin esille sen, että ylioppilastutkintoa tulee muuttaa, ja olen aivan samaa mieltä. En myöskään vaadi, että se on sellainen tutkinto, jota ehdottomasti pelätään, nimenomaan reputtamista. Tutkinto voidaan muotoilla myös sillä tavoin, että se on mielekäs mittari elikkä mittaa tietoa sillä tavoin, ettei mahdollisesti siinä tule reppuja,

vaan siinä on jokin muu asteikko, jolla toimitaan.

Kun puhuin nimenomaan kypsyystestistä, niin sitäkin voidaan mitata monella tavalla. Mutta kyllä katsoisin, että kuitenkin tarvitaan jonkinlainen päättötutkinto, että saadaan valtakunnallinen taso esille.

Ed. Dromberg: Arvoisa puhemies! Kauan odotettu, kauan kaivattu koulutuspoliittinen selonteko on vihdoinkin ja viimein saatu eduskuntaan keskusteltavaksi. Voikin kysyä, onko tämä ministeri Taxellin testamentti tuleville sukupolville. Testamentissa on toki paljon uusiakin rakenteita, mutta myös vanhaan perustaan luotuja kehittämissuunnitelmia. Ministeri Taxellin pääsi jo eilisiltana televisiossa iskemään niitä henkilöitä, jotka haluavat kehittää nykyisen järjestelmän pohjalta koulutusta Suomessa eteenpäin. Hänenkin koulutusnäkemysensä voivat olla vanhoja jo parin vuoden kuluessa, sillä olemmehan huomanneet, että muutamassa kuukaudessa meidän Eurooppamekin on käynyt läpi sangen suuren murroksen ja siinä tapahtuvat muutokset ovat asettaneet kansat uudenlaisten näkökohtien eteen. Samoin voi käydä myös koulutuksen tässä muuttuvassa maailmassa. Tämän päivän suunnitelmat saattavat olla jo parin vuoden kuluttua vanhentuneita.

Koulutuksen kehittämisessä on lähdeyhteyksiä ihmisen elämänsä ajan. Sitä pidän erinomaisena lähtökohdana tulevaisuutta ajatellen niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta.

Esiopetus on herättänyt intohimoja puolesta ja vastaan. Tuleeko kuusivuotiaalle antaa mahdollisuus esiopetukseen? Euroopassa on monia maita, joissa kouluun mennään jo kuusivuotiaana, Hollannissa vielä aikaisemmin, aina neljästä vuodesta lähtien. Mutta sielläkin on erilaisia käsityksiä siitä, missä vaiheessa lapsen tulee lähteä esiopetukseen. Pidän kuitenkin erinomaisena asiana sitä, että kaikille niille kuusivuotiaalle, jotka haluavat, annetaan mahdollisuus päästä esiopetukseen joko koulupuolen alaisina tai päiväkodin puolella. Esikasvatukseen tulisi kuitenkin lähteä nimenomaan lapsen lähtökohdista ja olla vapaamuotoisempaa kuin normaali kouluopiskelu. Sitä kautta pystyttäisiin myös paremmin ohjaamaan kouluvalmiuksia ja

saataisiin kehitettyä nimenomaan sellaisia yksilöllisiä osa-alueita, jotka vaativat lisävalmennusta lapsen kohdalla. Hallituksen lähtökohta on mielestäni oikea: ei pakoteta, vaan annetaan mahdollisuus kaikille halukaille.

Peruskoulun kehittämisen suunta on oikea, sillä yläasteella valinnaisuutta lisätään ja siirrytään kokonaisopetuksen suuntaan, jolloin tarpeettomia ainerajoja pystytään hävittämään. Peruskoulussa täytyisi kuitenkin kehittää yhdeksänvuotista yhtenäiskouluajasta siltä pohjalta, että pystyttäisiin joustavasti käyttämään opettajia ala- ja yläasteella. Nytkin tosin osittain tähän pystytään, mutta ei kuitenkaan riittävästi.

Lisäksi ongelmana voidaan pitää sitä, että ala-asteella aineopettaja ei tuo tuntikehystä kuten luokanopettaja. Tätä kohtaa pitäisi uudelleen harkita. Hyvänä asiana voidaan myös pitää sitä, että tuntikehystä annetaan lisää yläasteen isoille kouluille, mutta tuntikehystä tulisi myös parantaa ala-asteen suurille kouluille.

Tulevaisuuden Eurooppaan siirryttäessä kielitaidolla on ihmiselle entistä tärkeämpi merkitys. Siksi tulisi kieliresurssit turvata silloin, kun kunnassa tai koulussa opetetaan laajaa kieliohjelmia. Nykyinen liikkumavara ei ole riittävä.

Hallituksen selonteossa todetaan, että hallitus jatkaa lukion kehittämistä, mutta mihin suuntaan, jää epäselväksi. Lukion asemaa ei saa vaarantaa nuorisoasteen koulutuksessa, vaan sen tulee olla edelleenkin selkeä väylä tiedekorkeakouluihin. Erityisesti tänä päivänä ja tulevaisuutta ajatellen Suomessa tarvitaan korkeakouluopetusta ja sen laadullista kehittämistä sekä yhteyksien luomista kansainvälisten kanavien kautta muuhun maailmaan. Toki lukion yhteistyötä ammatillisten keskiasteen oppilaitosten kanssa tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän, ja resursseja ajatellen onkin hyvin järkevää kehittää erityyppisiä yhteistyömalleja.

Lukion ja ammatillisen nuorisoasteen resursseja ei saa käyttää ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämiseen, vaan niille tulee turvata jatkossakin kehittämiseen tarvittavat voimavarat. Ammatillisen koulutuksen kehittäminen on tulevaisuudessakin erittäin tärkeä alue, eikä tule missään tapauksessa surkutella sitä, että suuri osa ylioppilaista ohjautuu ammatilliseen keskiasteen koulu-

tukseen. Se on erinomainen väylä, kun opetussuunnitelmat on rakennettu niin, että ne vastaavat pohjakoulutusta.

Valtionhallinnon pyrkimykset hallinnon organisoimiseksi uudelleen ja päätösvalan siirtämiseksi mahdollisimman lähelle oppilaitostasoa ovat erinomaisia. Tätä taustaa vasten ihmetyttää kuitenkin muutama asia. Valtion on tarkoitus aivan kuin pikkuhiljaa siirtää myös yksityiset ammatilliset oppilaitokset kuntainliittojen hoidettaviksi. En voi ymmärtää tätä menettelytapaa. Mielestäni tulee antaa eri oppilaitoksille mahdollisuus kehittyä ja kehittää omia toimintamallejaan niin, että ne pystyvät paremmin vastaamaan nopeasti muuttuviin olosuhteisiin ja nimenomaan työvoimatarpeisiin.

Erityisesti kauppaoppilaitokset ja muut vastaavan tyypiset oppilaitokset vaativat omat hallintomallinsa, jotta ne pystyvät nopeasti mukautumaan elinkeinoelämän kiihkeään sykkeeseen. Näiden oppilaitosten tulisi saada pitkälti valita omat toimintamallinsa. Lisäksi kuntien itse ylläpitämät oppilaitokset on suunniteltu kuntainliittojen hoidettaviksi. Varsinkaan pääkaupunkiseudulla tämä malli ei sovi. YTV:n puitteissa pyrittiin kartoittamaan tilannetta, ja monien kuntien tahoilta tähän tuli hyvin kielteiset kannanotot.

Lisäksi tiettyjen ammatillisten oppilaitosten siirtäminen valtiolta kuntainliittojen hoidettaviksi on kuntien nykyisessä taloudellisessa tilanteessa kohtuutonta. Tiettyjen ammatillisten oppilaitosten hoitaminen valtion oppilaitoksina on edelleen perusteltua, joten niitä ei tule siirtää kuntien harteille.

Muutama sana luokanopettajakoulutuksesta. Etenkin pääkaupunkiseudulla on koettu suurta pulaa pätevästä luokanopettajista. Huoli on aivan oikeutettu. Hallituksen selonteossa puututaan myös tähän kysymykseen: Halutaan lisätä aloituspaikkoja ja sen lisäksi luokanopettajien poikkeuskoulutukseen otetaan vuonna 1990 165 opiskelijaa. Tätä koulutusta on tarkoitus jatkaa tarpeen ja koulutushalukkuuden mukaan.

Poikkeuskoulutusta tulee kehittää monimuotoisesti sikäli, että siinä entistä paremmin mahdollistetaan myös se, että jo tällä hetkellä epäpätevinä opettajan tehtäviä hoitavat voisivat pätevätyä työnsä ohessa. Luokanopettajien poikkeuskoulutuksessakin tulee tuki lähteä tietystä perustasosta.

Ammattikorkeakoulusta on tullut päivän puheenaihe koulutuspiireissä. Halukkuutta ammattikorkeakoulun perustamiseen tuntuu olevan lukuisilla paikkakunnilla, ja erilaisia kokeilumalleja on esitetty. On ilahduttavaa, että koulutushalukkuutta tuntuu riittävän. Mutta ammattikorkeakoulua kehitettäessä tai malleja kokeiltaessa tulee mielestäni lähteä siitä, että opiskelijavalintojen lähtötaso on tarpeeksi korkea, eli koulutuspohjana tulee olla ylioppilastutkinto tai ammatillinen opistotasoinen tutkinto, siis sama kuin tiedekorkeakouluissa. Lisäksi oppisisältöjen tulee vastata tieteellispohjaisen, asiantuntijatehtäviin tähtäävän koulutuksen oppisisältöjä.

Opettajien saannin turvaamiseksi ei tule rajata kokeilun ulkopuolelle yliopistojen tai korkeakoulujen sijaintipaikkakuntia. Kokeilussa tulisi toimeenpanna myös yhden alan puhdas koulutus samoin kuin poikkitieteellinen kaupan alan ja tekniikan yhteiskokeilu. Kokeilujen käynnistäminen on porrastettava lisäkokemusten saamiseksi. Kokeilumäärää ei myöskään tule ennakolta rajata. Edellä esitetyt kannanotot on ottanut Kauppaoppilaitosten Liiton työvaliokunta, ja mielestäni niitä voidaan soveltaa yleisesti myös muihin ammattikorkeakouluihin.

Koulutusta kehitettäessä tulee myöskin ottaa huomioon alueelliset tekijät. Haluankin muutamalla sanalla vielä puutua Uudenmaan tilanteeseen aikuiskoulutuksen kannalta. Uudellamaalla on aikuiskoulutusikäisen väestön keskimääräinen koulunkäyntiaika 11,7 vuotta. Muualla maassa se on 9,8 vuotta. Sosioekonominen rakenne on hyvin toimihenkilöpainotteinen muuhun Suomeen verrattuna. Väestö poikkeaa ikärakenteensa puolesta muun maan rakenteesta, sillä nuorimpiin ikäryhmiin, siis 25–44-vuotiaat, kuuluu 64 prosenttia. Muualla vastaava osuus on 57 prosenttia. Erot peruskoulutustasossa Uudenmaan ja muun maan välillä ovat huomattavat, sillä peruskoulutukseltaan kansakoulun tai sen osan varassa olevia on 40 prosenttia, kun muualla maassa heitä on 65 prosenttia. Ylioppilaita on 33 prosenttia verrattuna muun maan 13 prosentin lukumäärään.

Lisäksi Uudellamaalla vaihdetaan työpaikkaa tai ammattia useammin kuin muualla. Tutkimuksen mukaan Uudenmaan läänissä aikuiskoulutuksen tarve on selvästi muuta maata voimakkaampi. Kun otamme vielä

huomioon Uudenmaan ammattirakenteen ja sen muuttumispaineet, työvoiman tarpeen ym. tekijät, niin nimenomaan opetusministeriön tulee kehittämissuunnitelmissaan ottaa edellämainitut tekijät niin huomioon, että koulutus tulee vastaamaan tulevia Uudenmaan läänin tarpeita. Näin ei ole tähän asti tapahtunut. Aikuiskoulutuspaineet ovat todella suuret. Sen lisäksi keskiasteen ammatillinen koulutus tulee vaatimaan entistä suurempia panostuksia ja yliopistokoulutuksen tarpeet tulee myös huomioida.

Koulutuspoliittisessa selonteossa on ns. taloudellisiin resursseihin puututtu selonteon loppuosassa. Kiinnittäisin siinä yhteen asiaan huomiota. Nimenomaan peruskoulujen ja ammatillisten koulujen rakentamistarpeet ovat erittäin suuret Uudellamaalla, eikä niihin ole vuosittain saatu, etenkin peruskoulun osalta, vaadittavia määrärahoja, vaan kunnat ovat joutuneet omalla kustannuksellaan rakentamaan oppilaitokset. Suunta tulisi muuttaa oikeudenmukaisemmaksi sikäli, että valtionosuudet tulisi ohjata paremmin oppilaspohjaa vastaaviksi. Lisäksi korkeakoululaitosten rakentamistarpeet ovat Uudellamaalla tulevaisuudessa todella vaativat. Näihinkin uusmaalaisina toivomme lisäresursseja.

Herra puhemies! Koulutuksen kehittämisen on jatkuva prosessi. Uusien ideoiden tuottaminen on voimavara, mutta jo koetellun ja hyväksi havaitun säilyttäminen on perusta, jolle on hyvä luoda tulevaisuus. Anteeksi, herra puhemies, että olen ylittänyt ajan, minulla ei ollut kiire Euroopan jalkapallo-otteluun, kaikesta huolimatta.

Ed. Puska: Herra puhemies! Tämä koulutuspoliittinen selonteko antaa varsin hyvän pohjan koulutuksen kehittämistä koskevalle keskustelulle ja tuleville ratkaisuille. Ennen kuin menen siihen asiaan, josta haluan puhua, muutama huomautus edustamani maakunnan Pohjois-Karjalan näkökulmasta.

Yliopiston merkitystä maakuntien kehityksen kannalta on korostettava erittäin voimakkaasti. Tämä koskee sekä opetusta että tutkimusta. Yliopistojen ja niihin liittyvien tiedepuistojen voimavarojen johdonmukaiset lisäykset ovat ensisijaisen tärkeitä. Ammattikorkeakoulu-uudistus ei missään tapauksessa saa viedä voimavaroja pois yliopistojen kehittämisestä. Erityisesti on painotettava maa-

kunnallisten yliopistojen suoria kansainvälisiä yhteyksiä niin tutkimuksen kuin opiskelun osalta. Kansainvälisessä yhteistyössä tulisi vähentää eri tavoin korvamerkittyjä byrokraattisia yhteistyöohjelmia ja siirtyä mahdollisimman paljon lisäämään tutkijoiden ja opiskelijoiden suoran ja joustavan yhteistyön ja vaihdon mahdollisuuksia.

Ammattikorkeakouluajatuksen on myös Pohjois-Karjalassa suhtauduttu yleisesti ottaen myönteisesti. Näin on varsinkin siltä osin, kuin kysymyksessä on vilpittömä pyrkimys kohottaa ammatillisten opistojen opetuksen tasoa sekä yhteistyötä yliopistojen ja toisten oppilaitosten kanssa. Selonteossa mainittu oppilaitosten hallinnollinen yhdistäminen voi laajasti toteutettuna merkitä byrokraatian lisääntymistä ja estää itsenäisten oppilaitosten joustavaa ja innovatiivista toimintaa. Tarvittava yhteistyö voidaan toki hoitaa muutenkin kuin alistamalla hyvinkin erilaiset oppilaitokset saman hallinnon alle. Tulevassa koulutusjärjestelmässä tarvitaan nimenomaan toimialan ja alueen tarpeiden suhteen nopeasti reagoivia yksiköitä, jollaisia eivät välttämättä ole suuret alueelliset hallintokokonaisuudet.

Selonteossa esitetään valtion ammatillisten oppilaitosten kunnallistamista ja jo sen ensimmäisessä vaiheessa Pohjois-Karjalan valtion ammatillisten oppilaitosten siirtämistä koko läänin kattavalle ammatillisten oppilaitosten kuntainliitolle. Tällaisen uudistuksen edellytyksenä on Pohjois-Karjalassa nähty vaatimus, että uudistus ei saa merkitä valtion ja kuntien välisen kustannusjaon muuttumista kunnille epäedulliseen suuntaan. Onhan kehitys monien viimeaikaisten uudistusten yhteydessä ollut tämän suuntainen, mikä on aiheuttanut kunnille huomattavia taloudellisia vaikeuksia.

Lisäksi tässäkin yhteydessä voidaan kysyä, mikä mielekkyyys on yhdistää hyvinkin erilaisia oppilaitoksia saman alueellisesti laajan hallinnon alaiseksi. On vaikea nähdä, mitä viisautta on esimerkiksi alistaa Valtimon metsäkonekoulu, jolla on aivan erityiset valtakunnalliset tehtävät, yleiseen Pohjois-Karjalan ammatillisten oppilaitosten kuntainliittoon.

Herra puhemies! Varsinaisesti pyysin puheenvuoron puhuakseni koululaitoksen terveys- ja sosiaalikeskustelusta. Seuraavassa heijastan paitsi omia myös eduskunnan nuo-

risokasvatusryhmässä esiintyneitä näkemyksiä.

Perinteisestihän tässä maassa on koululaitoksen eräänä keskeisenä tehtävänä nähty huolehtia oppilaiden terveydestä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista ja näin edistää varttuvien sukupolvien ja kansakunnan terveyttä ja hyvinvointia. Varsin hämmästyttävää on, että selonteossa ei koko aihepiiristä puhuta mitään, ei todellakaan mitään. Tämä on sitäkin hämmästyttävämpää, kun asiaan liittyy monia ajankohittaisia ongelmia, suuria yhteiskunnallisia tarpeita ja yhteiskunnallisen kehityksen mukana terveys- ja elämänlaadulliset tekijät nähdään entistä keskeisimpinä kansalaisten tavoitehierarkiassa.

Kun kysymyksessä on valtioneuvoston, ei opetusministeriön, selonteko, herää kysymys, onko sosiaali- ja terveysministeriö nukkunut, kun selontekoa on valmisteltu. Missä nyt ovat ne terveystaloudelliset tiedonannon ja Terveyttä kaikille 2000 -ohjelman periaatteet, joiden mukaan koululaitoksella on myös terveystaloudellisesti tärkeä rooli. Ainoat aihepiiriä edes vähän sivuavat aiheet selonteossa ovat taidekasvatus, ympäristökasvatus ja sukupuolten tasa-arvoasia. Tämä näyttää heijastavan sitä tilannetta, että terveysasiat kiinnostavat yhä enemmän kansalaisia, mutta yhä vähemmän valtionhallintoa.

Kuten sanoin, koulun terveys- ja sosiaalisioihin liittyy tällä hetkellä erittäin paljon huolestuttavia kehityspiirteitä, jotka tulivat erittäin hyvin esille mm. eduskunnan nuorisokasvatusryhmän 19.4. eduskunnassa järjestämässä asiantuntija-alustuksiin perustuneessa keskustelutilaisuudessa. Eräänä perusongelmana lienee se, että opetusohjelmaan kohdistuu niin suuria paineita tietoaineiden puolelta, että elämisen taitoihin liittyvästä opetuksesta pyritään jatkuvasti tinkimään varsinkin, kun monet hyväosaiset aikuiset pitävät näitä asioita kovin itsestäänselvänä ja talouselämä korostaa tehokkuusvaatimuksia. Ongelmiin ovat myötävaikuttamassa myös ehkäisevän terveystaloudellisuuden yleinen heikko toteutus 80-luvulla, koulua koskevan hallinnon sektoroituminen sekä ne uhat, joita aiheuttavat valtakunnallisten normien vähentäminen ja kuntien talouden kiristyminen sekä tähän liittyen suunniteltu valtionosuus uudistus.

Yksityiskohdista muutama sana seuraa-

vassa. Kouluterveydenhuollon kehityshän on ollut se, että vuoden 1972 kansanterveyslain mukana kouluterveydenhoitajat siirrettiin terveyskeskusten työntekijöiksi, mutta yhteys kouluun on pyritty säilyttämään. Nyt lastenlääkärien ja kouluterveydenhuollon piirissä nähdään, että peruskoululain ja lukiolain yhteydessä suunnitellut muutokset sekä muutenkin tapahtunut kehitys ovat selvästi heikentämässä kouluterveydenhuollon asemaa ja toimintaedellytyksiä. Nähdään, että kouluterveydenhuollon henkilökunta on yhä enemmän erillään koulun jokapäiväisestä työstä, vaikka monesta syystä kehityksen pitäisi olla päinvastainen. Nuorisokasvatusryhmän tilaisuudessa tunnettu lastenlääkäri kertoi, että suunnitellut uudistukset heikentävät kouluterveydenhuollon asemaa ja toimintamahdollisuuksia. Hän totesi, että maallamme ei ole varaa vaarantaa lasten terveydentilaa koululaitoksessamme.

Koulupsykologien ja -kuraattorien tilanne on myös ongelmallinen. Lastensuojelulain yhteydessä eduskunta hyväksyi ponnin, jonka mukaan koulupsykologit ja -kuraattorit voisivat toimia koululautakuntien alaisuudessa. Nyt on kuitenkin pulmaksi nousemasa se, että kyseisiä virkoja voidaan perustaa vain sosiaalitoimen alaisuuteen. Tässä virkojen saaminen on vaikeaa. Lisävirat liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon viisivuotissuunnitelmiin, jolloin koulu jää tappiolle.

Kouluruokailun suhteen on merkittäviä ongelmia ja huomattavia uhkakuvia. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten kouluruokailu on useassa tapauksessa puutteellista. Syödään liian aikaisin, ja ravinnon koostumus on jopa epäterveellisempi kuin kotona. Keskeisenä ongelmana on se, että ruokailutapahtumaa ei ohjata ja valvota niin kuin olisi tarpeen. Suurena uhkakuvana on se, että normien purkusuunnitelmien yhteydessä ollaan poistamassa kouluruokaa koskevat laadulliset määräykset. Tämä yhdistettynä kuntien taloudellisiin ongelmiin ja mahdollisen valtionosuus uudistuksen vaikutuksiin sisältää todella huomattavia paineita kouluruokailua koskeviin haitallisiin säästötoimenpiteisiin, joista jo nyt on merkkejä.

Erittäin suuret ongelmat liittyvät kuitenkin itse terveysasioiden opettamiseen koulussa. Terveyskasvatuksen asema peruskoulussa on jatkuvasti heikentynyt. 1970-luvulla pe-

ruskoulun tullessa terveysoppi jäi pois. Vuonna 1985 uusien koululakien myötä kansalaistaito poistettiin peruskoulun yläasteelta. Lähes yksimielisiä ollaan siitä, että terveyskasvatuksen opetus on peruskoulussa olennaisesti heikentynyt ja seuraukset alkavat myös näkyä. Kuitenkin on kysymys monista oppilaiden oman kansanterveyden sekä yhteiskunnan ongelmien kannalta erittäin keskeisistä asioista.

Esimerkiksi tupakka ja alkoholi ovat tunnetusti keskeiset kansanterveyden riskitekijät. Kun terveyskasvatusta kouluissa on heikennetty ja muutenkin esimerkiksi tupakkapolitiikassa on ruvettu toimimaan yhä enemmän tupakkateollisuuden ehdoilla, ei ole ihme, että nuorten tupakointi ja alkoholin käyttö ovat viime vuosina kääntyneet selvään nousuun kuten mm. tämän päivän uutiset ovat osoittaneet. Eräät selvitykset osoittavat jopa, että suomalaiset koululaiset nyt tupakoivat enemmän kuin muissa Euroopan maissa.

Sukupuoli- ja ihmissuhdekasvatus toteutuvat verrattain satunnaisesti. Sama koskee huumekasvatusta. Kuitenkin sukupuolitaudit ja varsinkin aids sekä huumeongelma muodostavat kasvavan uhkatekijän varsinkin kansainvälisen vuorovaikutuksen lisääntyessä ja rajojen madaltuessa.

Liikennekasvatus olisi nykytilassa erittäin tarpeellinen jälleen kasvavien liikenneonnettomuustilastojen ja sen valossa, että rajoitusten tie on suhteellisen pitkälle käyty.

Liikunnan osuudesta on tingitty ja viimeksi on ilmaistu huoli liikunnan osuuden vähenemisestä ammatillisissa oppilaitoksissa. Kuitenkin liikunnan merkitys maamme suurten tuki- ja liikuntaelinsairauksien määrän torjunnassa on erittäin keskeinen. Jopa klasinen hygienian ja terveydenhoidon opetus on kärsinyt, ja kuluvana lukuvuonna on raportoitu mm. lisääntyneistä täilöydöksistä, ja nuorten tietämys perusterveydenhoidon asioista on asiantuntijoiden mukaan vähenyt. Sekä nuorten senhetkessä että tulevassa elämässä tarvitaan yksinkertaisesti tietty perustiedot ja -taidot sairauksien ehkäisemisestä ja terveyden ylläpitämisestä ja edistamisestä. Nämä olisi koululaitoksessa annettava. Kysymys ei ole suurista tuntimääristä, mutta opetussuunnitelmien paineessa on terveysasioiden perusopetuksesta tingitty siinä määrin, että haitalliset seuraukset alka-

vat näkyä, mikä merkitsee huomattavia uhkakuvia kansanterveydelle tulevina vuosina.

Kysymys ei lisäksi ole pelkästään terveysasioiden opetuksesta opetussuunnitelmien osana. Kysymys on myös yleisemmin terveysasioiden edistämisestä koko koulunpidossa, em. kouluruokailussa, välitunneilla, päivänavauksissa, harrastustoiminnassa sekä osallistumisessa erilaisiin terveyskasvatusohjelmiin. Koulun sisäinen hallinnollinen jäykkyys ja opettajien virkaehtosopimusten tarkat säädökset ovat muiden tekijöiden ohella vaikuttaneet tässäkin suhteessa terveyskasvatuksen kannalta haitallisesti.

Opetussuunnitelmien ja koulun sisäisten toimintojen ohella ulkopuoliset nuoriin ja koululaisiin suuntautuvat terveyskasvatusohjelmat, nuorisokasvatusohjelmat, voisivat oikein toteutettuna ja yhteistyössä koulun kanssa myötävaikuttaa myönteiseen kehitykseen. Valtakunnallisten terveyskasvatusmäärärahoiden niukkuudesta johtuen tällaiset ohjelmat ovat kuitenkin viime vuosina jääneet pienellä rahalla tapahtuvaksi pinnalliseksi kampanjoinniksi, jota tehdään paljon pienemmillä määrärahoilla kuin vaikkapa tupakkateollisuus omilla markkinointitoimenpiteillään esimerkiksi suomalaisten urheilijoiden kanssa.

Koululaisten tupakoinnin ja päihteiden käytön lisääntymisen johdosta ja julkisuudessa vaadittujen toimenpiteiden vuoksi käynnistetty ja merkittäväksi ohjelmaksi kaavailtu Terve koulu -ohjelma on varojen puutteessa supistumassa yhdeksi pinnalliseksi kampanjaksi, jolta ei voida odottaa todellisia vaikutuksia. Tietävästi projektin pientä työnteijäkuntaa joudutaan nykyisestäänkin supistamaan.

Tämä kaikki kehitys on koulun ja nuorten terveyskasvatuksen kannalta erittäin valitettavaa, koska tutkimus ja pätevät kokeiluohjelmat osoittavat varsin kiistattomasti, että nuorten elintapoihin voidaan myönteisesti vaikuttaa, mikäli siihen on määrätietoista halua ja toteutetaan toimenpiteitä, jotka ovat sisällöllisesti oikeita ja määrällisesti riittäviä.

Esittämäni terveyspoliittiset kasvatusvoitteet liittyvät läheisesti myös mm. perhekasvatukseen, kuluttajakasvatukseen, ympäristökasvatukseen ja yleensä koulun tehtävään fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti terveen kasvun puolesta, mitä selonteossa käsitellään hyvin vähän.

Herra puhemies! Suomalaiset pikkulapset ovat maailman terveimpiä, mutta koululaitoksestamme ulostulevat ikäpolvet ovat epäterveiden elintapojen ja useiden tunnettujen terveydellisten riskitekijöiden suhteen teollistuneen maailman kärkipäässä. Muutaman vuoden kuluttua tästä varsinkin miesten kohdalla ollaan kroonisten tautien aiheuttaman sairastuvuuden ja kuolleisuuden, itsemurhien, työkyvyttömyyden ja vastaavien suhteen teollistuneiden maiden tilastoissa aivan kyseenalaisessa kärkipäässä. Tämä ei suinkaan ole yksinomaan koululaitoksemme vika, mutta koululaitos voisi kuitenkin olenaisesti vaikuttaa tilanteen paranemiseen ja tätä kautta kansalaisten ja kansanterveyden, hyvinvoinnin ja elämänlaadun paranemiseen, mikäli niin yhteiskunnassamme halutaan.

Selonteko ja tiedossa olevat suunnitelmat eivät anna tästä mitään viitteitä. Päinvastoin esittämäni tiedot osoittavat, että kehitys on koululaitoksessa viime vuosina mennyt näissä suhteissa huonompaan suuntaan, ja seuraukset alkavat näkyä. Suuntaa olisi muutettava. Olisi tärkeää, että peruskoululain uudistamisen yhteydessä opetuksen erääksi tavoitteeksi selkeästi mainittaisiin myös oppilaiden terveyden kaikinpuolinen edistäminen ja sairauksien ehkäisy.

Herra puhemies! Minusta olisi suotavaa, että käsitellessään selontekoa sivistysvaliokunta pyytäisi esittämäni aihepiirin osalta talousvaliokunnalta lausunnon.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Puska toi esille nuorisokasvatustyöryhmän terveisiä. Uskon, että hänellä on useitten kymmenien siellä läsnä olleitten kansanedustajien tuki näille asioille, vaikka näihin ei tänä iltana muutoin ole vielä laajemmin puututtukaan. Meillä oli kuultavana siellä myös kouluhallituksen ja ammatikasvatushallituksen kouluruokailusta ja opilashuollosta vastaava henkilökuntaa, samoin lääkäreitä ja eri alojen asiantuntijoita. Saumaton tieto on, että tilanne on huolestuttavaan suuntaan menossa ja suunta pitää muuttaa.

Tuota puheenvuoroa kuunnellessa tuli mieleen, että vaikka meillä nyt on keskusvirastot, kouluhallitus ja ammatikasvatushallitus, näitä asioita ei ole kuitenkaan selonteossa huomioitu mitenkään. Entä sitten, kun nämä keskusvirastot, jotka ovat taval-

laan ammatillisia virastoja, yhdistetään ja hävitetään ja tulee opetushallinto, jonka oletan olevan hyvin tekninen ja hallinnollinen toimenkuvansa mukaisesti. Kuka näistä sitten huolehtii? On turhan hidas byrokratia, jos se kansanedustuslaitoksen sisäpiirien keskustelun pohjalta täytyy lainsäädäntöön uittaa. Tämä on huolestuttava suunta.

Kysyisin sitten, mihin perustuu tämä este, että koulukuraattorin virkoja ei voida perustaa muuten kuin sosiaalilautakunnan alaisuuteen. Täällähän se ponsi hyväksyttiin, että joko tai ei ...

Toinen varapuhemies: Ed. Renko, vastauspuheenvuoron tulee sisältää kommentti tai oikaisu.

Puhuja: Arvoisa puhemies! Haluaisin tietää tämän asian, jos siihen tänä iltana saataisiin vastaus.

Ed. Vastamäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Puska puuttui mielestäni varsin ansiokkaasti koulun tehtävään terveyskasvattajana. Se tehtävä on jäänyt viimeisten vuosien aikana taka-alalle, eikä myöskään selonteossa ole siihen riittävästi mielestäni kiinnitetty huomiota.

Haluaisin itse kommenttina lisätä terveyskasvatuksen suuntaamisen nuorempiin ikäluokkiin. Nuoret, kymmenvuotiaat, ovat nykypäivänä kehittyneet siinä määrin paremmin kuin esimerkiksi meidän ikäluokkamme, että terveyskasvatus menee perille paremmin, varsinkin sekä seksuaalikasvatus että tupakkakasvatus ja raittiuskasvatus menee kymmenvuotiaalla perille. Sen sijaan puberteettiäissä todetaan usein, että kasvatuksella ei ole mitään merkitystä, varsinkaan jos se tulee koulun taholta. Tämä olisi mielestäni huomattavasti enemmän otettava huomioon koulun kehittämisessä ja tehtävässä, nimenomaan kansalaisten kasvattamisessa yhteiskuntakelpoisiksi.

Ed. Paavilainen: Arvoisa puhemies! Hallitus asettaa mielestäni perustelluksi tavoitteeksi, että kaikille kuusivuotiaille taataan 90-luvulla oikeus esiopetukseen nykyisen mallin mukaan joko päivähoidon tai peruskoulun yhteydessä. Maamme jo melko kattavalla päivähoitojärjestelmällä on hyvät valmiudet toteuttaa tuota velvoitetta parla-

mentaarisesti hyväksytyjen päivähoidon kasvatustavoitteitten sekä kuusivuotiaitten esiopetussuunnitelmien mukaisesti.

Päivähoitojärjestelmään nojautuva esiopetus on perusteltua Suomen kaltaisessa maassa, jossa naisten työelämään osallistuminen on maailman korkeimpia. Suomalaisen esiopetuksen hyvät perinteet ovat arvossaan nytkin, kun korostetaan lapsen koko persoonallisuuden kehityksen tukemista. Lapsuudessa voidaan parhaiten vaikuttaa yksilön myöhempään elämään. Päivähoidon tehtävänä on lapsen monipuolisen kasvun tukeminen: fyysisen, tiedollisen, emotionaalisen, esteettisen ja eettisen kasvun, luovuuden ja kouluvalmiuksien.

Erityishoitoa ja -kasvatusta tarvitsevien lasten auttaminen vaatii myös korkeatasoista päivähoitoa. Päivähoidossa lapselle annetaan oppimisvalmiuksia. Samoin esiopetukseen em. tavoitteiden toteutumiseksi kuuluu kokonaisopetus, jossa leikin osuus on keskeinen väline.

Käsitykseni on, ettei varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa tunneta Suomessa riittävästi siitä syystä, että päivähoito kuuluu sosiaalishallinnon alaisuuteen. Tästä on seurannut mm. se, että elinkeinoelämä on ottanut kantaa esikouluun tavalla, joka sinällään on puutteellinen niin yhteiskunnallisesti kuin kehityspsykologisestikin arvioiden.

Oppivelvollisuusiän alentamiseen tulee mielestäni mennä vasta sitten, kun opettajankoulutusta on kehitetty niin, ettei lastentarhanopettajien ja peruskoulunopettajien koulutus tapahdu toisistaan irrallaan ja kun peruskoulun sisällöllisessä kehittämisessä on päästy todella kasvatuksellisten tavoitteiden arvostamiseen pirstaletiedon jakamisen sijasta.

Mitä tapahtuukaan nykyisin liian usein niille kuusivuotiaille, jotka innolla odottavat kouluun pääsyä ja sitten parin vuoden kulluttua ovat kadottaneet motivaationsa? Varhaiskasvatus on osa yhtenäistä kasvatusta ja koulutusjärjestelmäämme, osa jatkuvan koulutuksen periaatetta. Siinä korostuu parhaimmillaan yhteistyö lapsen kotiin eli sosiaalinen ulottuvuus. Kuusivuotiaitten esiopetus tarjoaa kaikille lapsille onnistumisen, hyväksytyksi tulemisen ja ilon elämyksiä. Haja-asutusalueille tulee myöntää nykyistä väljemmin esiopetuslupia myös peruskoulujen yhteyteen. Näin taataan myös pienten koulujen säilyminen haja-asutusalueilla.

Lastentarhanopettajankoulutuksen järjestäminen on pitkään ollut kiistanalainen kysymys. Toivon, että selonteossa kirjaus ”Eri alojen opettajankoulutusta lähennetään ja kelpoisuusehtoja tarkistetaan” tarkoittaa käytännössä lastentarhanopettajan- ja peruskoulunopettajankoulutuksen lähentämistä siten, että koulutus luo joustavat mahdollisuudet toimintaan joko päivähoidon tai alkuopetuksen piirissä.

Opetusministeriön 16.12.87 asettama lastentarhanopettajankoulutuksen organisaatio-työryhmä on esittänyt lastentarhanopettajankoulutuksen lakkauttamista sekä lastentarhanopettajaopistoissa että yliopistojen lastentarhanopettajankoulutuksessa ja yksiköiden muuttamista vuonna 1993 ammattikorkeakouluiksi, jotka toimisivat opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston alaisuudessa.

Useimmat yliopistot ovat kuitenkin viime aikoina esittäneet välitutkinnon palauttamista korkeakoulujärjestelmään. Esimerkkita-pauksessani Jyväskylässä on tällä hetkellä kaksi lastentarhanopettajia kouluttavaa yksikköä: Jyväskylän lastentarhanopettajaopisto ja Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen lastentarhanopettajien koulutuslinja. Uusien koulutuskannanottojen mukaisesti Jyväskylän yliopiston lastentarhanopettajien koulutuslinjan ja Jyväskylän lastentarhanopettajaopiston epävirallinen työryhmä esittää, että Jyväskylässä toimivan lastentarhanopettajankoulutuksen resurssit yhdistettäisiin. Uusi koulutus toimisi Jyväskylän yliopistossa kasvatustieteiden tiedekunnassa.

Koulutuksessa valmistettaisiin sekä varhaiskasvatuksen kandidaatteja että lastentarhanopettajia. Lastentarhanopettajien perustutkinto kehitettäisiin kasvatustieteiden 120 opintoviikon alemmaksi korkeakoulututkinnoksi. Tätä voitaisiin pitää eräänä kokeiluna. Ministerihän ovat tänä iltana suhtautuneet puheenvuoroissaan hyvin myönteisesti kokeiluihin, joilla haetaan erilaisia vaihtoehtoja.

Ajatus koulutusten yhdistämisestä ei ole uusi. Jo vuonna 1981 Jyväskylän yliopiston hallitus on tehnyt periaatepäätöksen lastentarhanopettajien koulutuslinjan ja Jyväskylän lastentarhanopettajaopiston yhdistämisestä ja koulutuksen siirtämisestä kokonaisuudessaan Jyväskylän yliopistoon. Alemman korkeakoulututkintoon johtava lastentarhanopettajankoulutus tulisi aloittaa tiedekunnan alaisuudessa jo vuonna 1991.

Kouluhallituksen pääjohtaja Erkki Aho ja sosiaalihuollon pääjohtaja Vappu Taipale ovat perustaneet 17.4.1990 työryhmän, jonka tehtävänä on kuluvan vuoden aikana kar- toittaa kuusivuotiaiden esiopetus maassam- me sekä vaihtoehdot esiopetuksen antamisel- le. Erkki Aho toteaa mm., että esiopetus näyttää vaativan uudenlaisia valmiuksia las- tentarhanopettajilta ja asiaan voidaan vai- kuttaa muuttamalla heidän koulutustaan. Lastentarhanopettajien ja peruskoulunopet- tajien on oltava tässä projektissa yhteistoi- minnassa.

Lastentarhanopettajankoulutuksen organi- sointi edellyttää välttämättömiä kytkentöjä kasvatustieteellisissä opinnoissa muuhun opettajankoulutukseen. Koulutusaikojen pi- dentyminen, työelämän tarpeet sekä yksilöi- den erityistarpeet edellyttävät tiedekorkea- koulujenkin uudelleentarkastelua. Lastentar- hanopettajankoulutuksen kehittäminen tässä vaiheessa tiedekorkeakoulun välitutkintona takaisi koulutuksen edelleenkehittämismah- dollisuudet. Opetusministeriön päätöksenä on jo aiemmin ollut varhaiskasvatuksen kan- didaattitutkinnon perustaminen tiedekorkea- kouluun. Välitutkintojärjestelmä sijoittuu luonnollisena osana varhaiskasvatuksen kan- didaattitutkintoon.

Päivähoidon laajentuvat ja eriytyneet teh- täväalueet edellyttävät erilaisia ratkaisumal- leja lastentarhanopettajankoulutuksen kehi- tämisen osalta. Välitutkintokokeilun yhtey- dessä voidaan tarkastella entistä tehokkaam- min luokanopettajan- ja lastentarhanopetta- jankoulutuksen kytkentöjä.

Ilahduttavia ovat suunnitelmat, joitten mukaisesti lastentarhanopettajat voivat eri- koistua taiteeseen. Tämän järjestäminen mm. taidekasvatusta harrastavien korkeakoulujen yhteydessä on mahdollista. Taidekasvatuk- sen ulottaminen päivähoidon kautta sen pii-

rissä oleville ikäluokille on erinomainen asia. Samoja taidekasvatuksen palveluja voitaisiin järjestää tulevaisuudessa laajemminkin so- siaalitoimen piirissä.

Arvoisa puhemies! Uskon, että edellä esi- tellyillä koulutuksen järjestämismalleilla vai- kutetaan myös eri sukupuolten hakeutumi- seen alalle. Elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset, väestökehitys ja joustavuuden vaatimukset edellyttävät monilla aloilla ny- kyistä laaja-alaisempia koulutusjärjestelyjä. Erityisesti naisvaltaisilla aloilla pirstaleiset ammattinimikkeet ja niihin perustuvat ka- peat koulutusputket aiheuttavat etenemistei- ten katkeamisia, kapeita toimenkuvia, epäi- senäistä työtä ja rotaatiomahdottomuuksia.

Tähän ongelmaan on työvoimapolitiisista syistä tartuttava nopeasti, sillä ne lapset ja nuoret, joita tarvitaan henkilöpalvelutyössä jo vuoden 2000 taitteessa, ovat jo nyt ole- massa ja laskettavissa. Myös ammattiliitoilta tämä edellyttää nykyistä laajakatseisempaa lähestymistapaa. Tähän seikkaan hallituksen selonteko ei mielestäni ota tarpeeksi konk- reettista kantaa. Muutoin selonteko visioi- neen on ilahduttava.

Toinen varapuhemies: Asian käsit- tely keskeytetään.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna torstaina kello 14, kyselytunti huomenna kello 17.

Täysistunto lopetetaan kello 23.50.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola